CELLA
SERGHI
Gentiane
PORUS

Toate drepturile acestei
ediții sînt rezervate
EDITURII PORUS

CELLA SERGHI

GENȚIANE

Ediție definitivă

EDITURA PORUS
1991

Coperta : Gh. Balloc

I.S.B.N. :973-9127-20-7

Motto :

Oh ! Ma mémoire !
Avons-nous assez navigué,
Dans une onde mauvaise a boir
Avons-nous assez voyagé
De la belle aube au triste soir.

Guillaume Apollinaire

Ah ! Memoria mea !
Am navigat destul,
Într-o undă rea la gust
Am călătorit destul
Din frumoşii zori pîn'la trista seară.

... Firește, cartea [**Genţiane**] este cu cheie, așa cum au fost toate romanele, bune sau rele, la vremea lor. Vine un timp cînd dispar autorii, cînd se spulberă epoca. Atunci supraviețuiesc romanele care au adus în fluviul lumii sensibile vibrația unei idei sau a unei pasiuni...

N. CARANDINO
Tribuna, 17 noiembrie 1971

PARTEA ÎNTÎI

Motto:

Cui non riderunt parentes.

(copii) cărora părinții nu le-au zîmbit.

1

Colegii se îmbulzeau în jurul ei.

— Bravo, Rada, ai luat examenul !

Era aprinsă la față, bătăioasă.

— N-am cîștigat la loterie !

— Examenul e o loterie, orice ai vrea să spui.

— Și cei trei ani de muncă, ce sînt ?

Pe scenă, nefardat, chipul ei de țărancă bălaie părea spelb. De aproape, îi regăseam fruntea boltită, fața cu reliefuri sculptate, pielea cu reflexe sidefii. Parcă din fiecare unghi bătea altfel lumina pe obrazul ei. Părul, legat de o parte și de alta a urechilor, ca două pămătufuri de ras, lucea în diferite nuanțe aurii și-i dădea un aer copilăros și agresiv. Ochii, apoși, aveau culoarea lacului în care se oglindesc frunzele, pe care îl înverzesc algele. Gîtul se întindea ca un nufăr, cînd vrea să ajungă la suprafața apei. Sînii, strînși prea tare de pieptarul rochiei, se umflau de parcă inima obosită, după urcuș, își căuta ritmul obișnuit. Încinsă cu un cordon de catifea neagră, talia era îngustă și rochia verde se înfoia pe un jupon scrobit. „Nu știe să se îmbrace, spunea Agata, n-are pic de gust și calcă apăsat, ca un căluț de munte! " Acum, cu tocuri înalte, părea mai zveltă, iar autoritatea cu care strigase studentului : „Jos de pe scenă, Florea, am să joc eu rolul tău", îmi tăiase respirația.

— Mi-a plăcut curajul dumitale, i-am spus, lăsîndu-i libertatea de a mă recunoaște sau nu !

— Nu știu dacă se poate numi curaj.

— În orice caz ai jucat o carte mare ! interveni Lia, ostilă.

— Mi-am jucat viața.

— Sacrificîndu-l pe Florea ?

— Are proptele, altfel n-ar fi îndrăznit să vină la examen direct de la cîrciumă.

— Ești totdeauna bine informată !

— Mă informează mirosul de țuică. Florea trăznea !

— Nu era un motiv să-l faci de rîs.

— N-avea dreptul să-mi dea peste cap examenul.

— Ai sărit peste cal, Rada.

— Eram în plină cursă. Săream peste obstacole. Nimeni n-avea dreptul să-mi stea în cale. Nimeni...

Ochii îi sticleau de furie reținută. Și parcă ar mai fi vrut să spună ceva, cînd apăru o fată cu părul scurt, auriu, grațioasă, fragilă și albă, ca o figurină de porțelan. Ochii rotunzi de culoarea pervinței împrăștiau o lumină albăstruie pe fața ei de copil.

— Sabina !

Cu bucuria navigatorului rătăcit, căruia îi apare neașteptat pămîntul, Rada o luă în brațe.

— Îmi pare rău că am întîrziat ! i-am spus Liei pe drum, căutînd s-o îmbunez.

— N-ai pierdut nimic, eu am fost într-o dispoziție execrabilă. Fata asta mă scoate din sărite.

— Rada ?

— E neinteresantă, crede-mă. Și cu tot acest teatru în teatru...

— Are stofă de regizor, orice-ai vrea să spui.

— Are tupeu. N-ai văzut ? A îndrăznit să-l dea pe Florea deoparte și să joace în locul lui. N-are simțul ridicolului. În fiecare an, la examen își pune pantofii de lac, cu tocuri înalte, ascuțiți, ca de mort și calcă pe scenă ca o îmblînzitoare de lei. Nici nu s-a sinchisit de comisie. Nu știu dacă ai fost în sală, cînd a

întrebat-o președintele, dacă e convinsă că așa trebuie interpretat rolul. I-a răspuns : „Eu nu sînt actor, sînt regizor." Studentă în anul trei și se crede regizor ! Ei, bine, nu vreau să fiu actriță într-un teatru în care Rada Ionac o să fie regizor! Renunț la Institut! Mă retrag...

— Acum, cînd ai intrat în ultimul an ?!

— Nu știu dacă am intrat și nu mă interesează. S-au adunat prea multe. Nu mai suport. Am alergie cînd o văd. Și-am tot văzut-o, trei ani ! Zi de zi ! Îmi ajunge !

— Dar studentul acela... Florea, de ce o fi întîrziat ?

— Habar n-am! Aseară am băut cîte un șpriț împreună. Dar nu era nici douăsprezece cînd m-a condus acasă. S-o fi întîlnit pe urmă cu un prieten ? S-o fi intors la cîrciumă ? Nu știu! Dar vina o să cadă pe mine ! Eu sînt capul răutăților. Fată de general, ce vrei! De fiecare dată cînd se întîmplă ceva, își aduc aminte că tata a fost general. Anul trecut s-a sinucis un student. Cică din cauza mea. Femeie fatală, ce zici ?!

Despre conflictul pe care îl avusese cu Rada la începutul anului, in legătură cu acel student, nu mi-a vorbit. Se pare că Lia n-a fost la incinerarea lui, iar cînd și-a manifestat indignarea față de gestul pe care îl făcuse, Rada i-a tras o palmă.

— Eu nu știu cine i-a băgat în cap că trebuie să intre în Institut. O felceriță. Anul trecut, după examen, Cirus a sfătuit-o să renunțe sau să repete anul. Ce crezi că a făcut ? A plecat, ca soră, cu o echipă de filmare. Cirus era regizorul filmului. Luchi, borțoasă, vroia să știe ce se întîmplă pe platou și a trimis-o pe Rada. „Ochii și urechile lui Darius." Numai că Rada s-a încurcat cu operatorul și a fost expediată înapoi, la București *tambour battant*. Era în anul doi la actorie, m-am pomenit cu ea în anul trei la regie. Dar, ce vrei ? Așa se poartă acum, să fii coada vacii ! Se tot gargarisește c-a venit de la țară. Dar nu spune c-a nimerit la școala de pe Șoseaua Kiseleff, frecventată de copii aleși pe sprînceană. Noi veneam cu guver-

nantele, pe ea o însoțea un cîine ciobănesc. Stătea de strajă de la opt dimineața pînă la prînz. În recreație, împărțea cu el felia groasă de pîine cu magiun. Dacă îi spunea: „Vezi că te-ai mînjit", dulăul se ștergea cu laba pe bot. Vorbea o moldovenească pe care aproape că n-o înțelegeai.

— Cîinele vorbea?

— Numai că nu vorbea! Înțelegea absolut tot și o păzea ca un îndrăgostit. Cine ar fi îndrăznit să se atingă de Rada, fără ca să-i sară dulăul în spate?! Directoarea a vrut s-o dea afară din școală. A intervenit tata. Știi ce om era!

Îl cunoscusem în preajma războiului la redacția *Vieții Românești*. Înalt și drept ca un brad, blînd și plin de omenie. Lia venise să-l ia. Generalul mi-a prezentat-o:

— Fetița mea, Lia. Scrie versuri.

Avea 16 ani. Părul negru, inelat, ca o căciuliță de astrahan, și un aer sprințar.

— Aș vrea să public. Dacă ar interveni tata...

A intervenit tata, auzeam ca un ecou. Dar acum era vorba de Rada.

— De ce a fost nevoie să intervie tata?

— Ca să n-o dea afară din școală. Din toate școlile. L-a insultat, închipuie-ți! O proastă de la țară, îndrăznea să-l insulte pe maiorul Arcaș. Îl ții minte, parcă era un pretor roman.

— Ei, cum?! mi se părea într-adevăr de necrezut.

— I-am spus că mama ei e spălătoreasă. De fapt, era chelneriță. Mare scofală! Și ea mi-a răspuns: „Tatăl tău e de carton". Îți închipui cum m-am înfuriat!

— În ce clasă erați?

— Într-a treia primară. Într-a patra, n-a mai venit, și-apoi n-am mai văzut-o. Am întîlnit-o prin '45, la Spitalul militar. Era soră. Primul meu logodnic, medic chirurg, cînd l-am întrebat ce părere are despre ea, mi-a răspuns strîmbîndu-se cu haz: e fecioară!

Îmi aminteam că și Agata Plopeanu, care la început era încîntată de Rada, mi-a spus într-o zi cu năduf: „Închipuie-ți că e fecioară. Nu știu dacă mai sînt zece în București și una a nimerit la mine!"

— Ce destin! continuă Lia. În '46, cînd mi-am luat bacalaureatul și am vrut să intru la Conservator, s-a opus mama... M-am înscris la Filozofie și după doi ani m-au scos: origină nesănătoasă. Am intrat la Institut ca să mă pomenesc colegă cu Rada Ionac... Și cu alți proaspăt alfabetizați.. Din cauza lor a renunțat Cirus la Institut. Dar azi l-am văzut în sală. Vorbea cu președintele. Sînt sigură că a venit pentru Rada. Dar găsesc că am vorbit destul despre ea. La început se mulțumea să se ocupe de gospodăria clasei. Să umple călimările, să șteargă tabla. Acum... dar ce să mai discutăm? Ai văzut-o.... S-a întors lumea cu susul în jos! Cirus, celibatarul convins, s-a însurat cu o fată venită nu se știe de unde. Nimeni nu știe ce hram poartă această Luchi. Se pare că a cunoscut-o la Agata Plopeanu. Trăia cu Bobby. Știi ceva despre asta?

— Nu știu nimic.

Azi am întîlnit-o pe Rada pe una din acele străzi bolovănoase care urcă spre stadion. A apărut din spatele unei căruțe încărcate. Somiere, dulapuri, mașină de cusut, de gătit, burlane și nelipsitul cazan de rufe.

— Se mută Sabina! mi-a strigat, în loc de bună ziua, familiar, fără s-o surprindă prezența mea, convinsă de importanța evenimentului sau a personajului care se muta.

O femeie înaltă, cu fața veștedă, dar cu ochii tineri, vii, surprinzător de senini într-o zi mohorîtă, își desfăcu șorțul și, sprintenă, urcă în căruță. Aș fi vrut s-o întreb dacă nu cunoaște pe cineva care croșetează pulovere. Dar căruțașul, nerăbdător, dădu bici cailor.

Rada căuta s-o scuze pe Sabina că nu și-a ajutat mama.

— A fost bolnavă. Iar cînd i-am arătat petecul de hîrtie cu adresa pe care o căutam: E chiar mama Sabinei. Dar noua adresă n-o știu exact. O știe Sabina.

Şi, ca să mă convingă să intru :

— În camera ei nu s-a mişcat nimic. Am lăsat pe mîine...

Nu ştiu dacă ţineam s-o cunosc pe Sabina, dar nu voiam să mă despart de Rada. Din ziua examenului, intrigată de tot ce-mi spusese Lia, care într-o criză de nervi mărturisise că Rada i-a tras o palmă — fără să dea alte amănunte — am întîlnit tot oameni care mi-au vorbit despre ea.

— Sabina e studentă la Institut ?

— Nu. E pictoriţă, sculptoriţă. Din păcate; nu lucrează, n-are timp.

— Cu ce se ocupă ?

— Umblă prin fabrici să descopere talente, organizează expoziţii de pictori amatori, răspunde „prezent" oriunde e nevoie...

Şi deodată, neaşteptat :

— Noi ne-am mai cunoscut, nu ştiu dacă vă aduceţi aminte, un mic sanatoriu pe Batiştei. Eram soră.

Şi fără s-o intereseze răspunsul meu a deschis uşa.

— Aveţi grijă, e întuneric.

Cîteva trepte coborau în subsol. Se auzeau în limba germană cuvinte pasionate, disperate.

— Moissi... Marele Moissi... şopti Rada cu evlavie şi, apăsînd pe clanţă, îmi făcu semn să intru.

Patefonul era aşezat pe un scaun cu rezemătoare, în mijlocul odăii aproape goale. Alături, pe un scăunel de bucătărie, Sabina privea vrăjită ultimile învîrtituri ale discului. Într-un fotoliu de pai, cu o măsuţă în faţă, lîngă fereastra care dădea spre trotuar, un tînăr fuma...

Rada mi-a telefonat azi şi mi-a spus că a citit cartea mea.

— Sabina a găsit-o undeva în Moldova, la un anticar. I-ar face plăcere să-i scrieţi o dedicaţie. Aş putea să trec după-amiază la şase şi un sfert ? Am o clientă chiar pe strada dumneavoastră, îi fac penicilină.

A venit fără nici o clipă de întîrziere. Avea o sacoşă plină, grea.

— Geantă de moaşă, mi-a spus, dar ce să fac, plec dimineaţa şi mă întorc seara, acasă. Cînd am gărzi de noapte, mă duc dimineaţa direct la Institut. Dar acum sînt în vacanţă. În toamnă, poate, mă mut la cămin.

— E mai bine ?

— Raiul pe pămînt ! Ce grijă au studenţii ? Din păcate, nu apreciază. Parcă totul li se cuvine.

— De ce n-ai intrat de la început la cămin ?

— Cînd faci gărzi de noapte, nu poţi să stai la pension. Alerg de la un capăt la altul al oraşului. Agata spunea despre mine : „Rada e ultimul tramvai cu cai".

Şi, căutînd un loc pe cuier, ca să-şi agaţe haina :

— Ce de-a lucruri ! cu tonul cu care ar fi spus : „Ce de boarfe !" Nu se prăfuiesc ? Îmi închipui că nu le puneţi pe toate în aceaşi zi !

Cînd a intrat în hol, a deschis ochii mari.

— Adevărată expoziţie de pictură.

— Nu-ţi place ?

— Trebuie să mă uit la fiecare în parte. Dar de ce atîtea ?

— Îmi place pictura.

— Sau iscălitura ?

Deci Lia are dreptate, Rada e agresivă. Agata spunea că e deşteaptă dar otova, nu are simţul nuanţelor, nu are cei şapte ani de acasă.

— Cînd cumperi o carte, nu te interesează autorul ?

— Mi-a fost destul de greu să mă deprind. Mă mulţumeam cu titlul. Cît despre pictori... prima dată am văzut *Carul cu boi* pe un pachet de ciocolată. Dar cîţi ani au trecut pînă să aflu că e de Grigorescu ! Pe Gioconda, doamna Emilia — nevasta şefului gării — o ţinea deasupra patului ca pe o icoană. Cînd se uita în oglindă, mă întreba : „Nu-i aşa că am surîsul Giocondei ?" Aveam şase ani şi eram singurul ei spec-

tator. În fața oglinzii, se adresa unui personaj invizibil, îi spunea Torwald Eu credeam că așa îl cheamă pe șefu. Alteori parcă se certa cu el și-i spunea Răzvan. Pe doamna Emilia o chema uneori Nora, alteori Vidra. Ardei stătea în două labe, afară la fereastră și privea. N-avea voie să intre. Băga botul în geam și jurai că înțelege fiecare cuvînt. În lunca Siretului strigam: „M-au pîngărit păgînii, da", dar fecioara din Soveja, tot fecioară rămînea.

— Și atunci ai hotărît să te faci artistă?

— Cred că e un vis mai vechi. Dacă am ști ce visează copiii în fașă! Dar despre primii ani nu știm nimic. Ai mei sînt sigură că s-au petrecut în blesteme. Mama păcătuise cu Manole Ionac și, de rușine, a plecat la București să nască. „Dacă faci băiat vii înapoi și te iau de nevastă, i-a spus, dacă e fată să nu te mai văd", și fată a fost. Mama, cu mine în brațe, nu găsea de lucru. Aveam uh an cînd a venit fratele ei, Savelucă, și m-a luat la Iași. Era mașinist-electrician la teatru. Cînd nu mă lăsa pe la vecini, mă lua cu el și mă țineau în brațe artistele, pînă le venea rîndul să intre în scenă. Sigur că despre acele vremuri fericite nu îmi aduceam aminte, dar mă laudam: „Sînt din București, am fost cu trenu la Iași, artistele m-au ținut în brațe!" Poate că așa se explică prestigiul meu printre ceilalți copii. Aveam o prietenă Nonuța. Era surdo-mută. Nu s-a născut așa, a rămas surdo-mută după o boală grea. Numai pe mine mă înțelegea. Îi povesteam prin gesturi tot felul de întîmplări, și o făceam să rîdă. După serbarea de sfîrșit de an, veneam cu copiii și repetam „spectacolul" în fața ei.

Rada umbla prin casă și cerceta tablourile, cărțile, lucrurile...

— Jumătate din ele le-aș scoate...

— Le-ai pune pe foc, domnișoară Rada?

— Dacă mi-ați da mînă liberă aș cîștiga spațiu, aer, lumină.

Şi, degetul ei trecu peste consola de marmură de deasupra caloriferului.

— De cîte ori nu şterg praful, primesc musafiri.

— Eu sînt o mănăiacă a curăţeniei. Olga spunea : „Lîngă un gard să stai, dar să mături". Olga e mama. Şi pe urmă spitalul. O soră trebuie să fie ordonată, pedantă.

— Nu ţi-a plăcut meseria ?

— Am luat-o în serios. Spitalul era viaţa cea de toate zilele. Nopţile de gardă te leagă zdravăn. Dar şi nevoia de evaziune e puternică. Legată cu odgoane de fiecare pat, visam că sînt liberă, că dansez, cînt şi declam...

— Erai sigură că ai talent ?

— Nici azi nu sînt sigură. Dar investiţia pe care am făcut-o e prea mare. Am urcat prea multe trepte. Sau, le-am urcat prea greu. Anul trecut, cînd Cirus a vrut să ne convingă pe cîţiva dintre noi să renunţăm, Romi, fost hamal în port, i-a răspuns : „Acum după ce m-am împrietenit cu Molière şi cu Cehov, cu Delavrancea şi Caragiale, nu mă mai despart de ei, chiar dacă rămîn toată viaţa regizor de culise".

— Şi l-a convins pe Cirus ?

— Noi am rămas în Institut, el a plecat. Dar el se poate întoarce oricînd, pe cînd noi... Nu ştiu cum să vă explic. Nu pot să uit zîmbetul ironic al Agatei cînd i-am spus că pe bunicul îl chema Gheorghe Sete. „Sete ?! O fi fost vreun însetat în neamul vostru." „Cu siguranţă, am răspuns. Flămînzi au fost mulţi. Trebuie să fi fost şi un însetat. Poate un însetat de carte." Răspunsurile mele o scoteau din sărite. Era obişnuită să tac. Cînd răspundeam se uita la mine, cum m-aş fi uitat eu la Nonuţa, dacă ar fi început să vorbească.

— Totuşi, la început v-aţi înţeles foarte bine ! Erai cea mai bună soră. Cum te-ai decis s-o urmezi pe Agata, cînd a ieşit din spital ? Îmi închipui că ai ţinut mult la ea.

— Boala îi umanizează pe oameni, şi orice om sănătos e superior unui bolnav. Mai ales sora. Ea are în mînă pîinea şi

cuțitul. Agata, bolnavă, era dulce, blajină, generoasă. „Ai să vii la mine și ai să ai odaia ta." După atîția ani de dormitor comun, în sfîrșit, o ușă pe care s-o încui s-o descui, să fii singură măcar cînd dormi. Fiul ei Boby era de vîrsta mea. Mă puteam folosi de cărțile lui de școală, de meditatorul lui. Dar marea ispită era biblioteca. Cum să-ți închipui ce-nseamnă o bibliotecă atunci cînd niciodată n-ai avut o carte a ta, un loc unde s-o pui ?!

— Și de ce v-ați despărțit, cu ce te-a supărat ?

— M-a luat să-i fac masaje, s-o îngrijesc pe Muca, și am devenit fată în casă, fată la toate, dar nu chiar la toate, cum ar fi vrut...

Și, revenind la cartea mea :

— Vreau să-i fac o surpriză Sabinei.

— E o prietenă din copilărie ?

— Aș putea spune că în ziua în care am cunoscut-o, s-a terminat copilăria mea.

— De ce tocmai atunci ?

— Cînd am plecat de la țară, n-aveam nici nouă ani împliniți și eram îndrăgostită de învățătorul meu. Cînd l-am revăzut mi-a spus că-i însurat. Aveam aproape cincisprezece ani.

— Prima dragoste, prima decepție !

— De ce zîmbiți ? Spuse, așa, în rezumat, întîmplările sînt neinteresante și chiar caraghioase. Dar dacă ați cunoaște viața mea... E greu să scrii o carte ?

— Tot așa cum ar fi să încălzești o piatră, ca să-i dai viață. Sau să redai marea pe o pînză, sau într-o bucată muzicală.

— Cirus Hotaru pretinde că faptul de viață nu se repetă. Cum nu se repetă forma exactă a unei frunze.

— Cirus poate susține și contrariul, cu aceeași convingere.

— Nu credeți în sinceritatea lui ?

— Cred în inteligența lui, în pasiunea lui pentru teatru. Dar de ce nu stai, Rada ?

— Prea multe fotolii și prea moi.

— Totuși, ai să găsești unde să stai, pînă îți fac o cafea.

— O fac eu. Nu sînt obișnuită să fiu servită. Mă descurc singură de îndată ce intru într-o casă. Să vedeți cum găsesc bucătăria.

— E o chicinetă lîngă baie.

Cînd a intrat, s-a uitat peste tot cu ochi critic.

— Toate rafturile ar putea fi camuflate, ascunse, cu o ușă glisantă.

— N-am nimic de ascuns.

— Vorba vine.

Am roșit, fără să știu de ce. Începeam s-o înțeleg pe Agata, „Cînd Rada îți dă o replică, parcă-ți dă cu ceva în cap."

— Cafeaua e aici !

Se bucura, descoperind tot ce-i trebuie.

— Agata spunea : „cafea" sau „cafea-cafea"; și eu trebuia să înțeleg care e considerația pe care o dădea musafirului, locul lui în ierarhia valorilor. „Cafea" însemna năhut. Cînd ați venit în vizită, v-am oferit „cafea-cafea".

Și punînd mîna, cît ai clipi, pe coada ibricului :

— Niciodată nu mi-a dat în foc.

— Mie, totdeauna...

— O soră n-are voie să fie distrată. Scriitorii sînt cam răsfățați și-și iubesc personajele. De exemplu, eroina dumneavoastră e cochetă, frivolă. Cînd era mică, îmi plăcea. M-a emoționat întîmplarea cu scăunelul pe care fetița de cinci ani îl pune în capul unui copil din vecini și nu mai reușește să-l scoată. E ușor de spus : pozne de copii, dar spaimele copiilor, din care rămîne întotdeuna ceva, o neliniște, un sentiment de vină... Se uită, dar nu se pierde și iese la iveală cînd nu te aștepți.

Și despre fata asta, despre Rada, Lia spune :

— E o proastă.

Iar Agata :

— Deșteaptă, dar otova !

Cirus Hotaru, cînd l-am întrebat de Rada, a strîns buzele misterios, a zîmbit încurcat :

— Rada e Rada!

Iar Luchi, atotştiutoare:

— Păcat că n-a rămas soră. În spital, cu bonetă albă, între paturile albe şi pereţii albi, îi stătea foarte bine. Un Saint-Bernard are nevoie de zăpadă, pe o stradă din Bucureşti e greoi, te sperie. Un ghid care se caţără pe munţi are farmec, virilitate. Într-un salon, în smocking, este stîngaci, ridicol...

— V-aţi supărat? mă întreabă Rada, interpretînd greşit tăcerea mea. N-am spus că nu mi-a plăcut cartea, doar că n-aţi cunoscut sărăcia.

A stat la mine pînă la ora cînd trebuia să facă a doua injecţie de penicilină. Aproape trei ore mi-a povestit despre primii ani ai copilăriei. Eu încercam să înţeleg de ce satul pe care l-a părăsit a devenit pentru ea paradisul pierdut...

Era aşezat la poalele unui deal. Priveliştea de pe peronul gării era dealul acoperit cu pădùri şi vii. Linia ferată trecea prin faţa satului. În spatele lui era lunca Siretului. Cînd se retrăgea apa, lăsa în urmă pămînt mîlos, peştii descoperiţi se zbăteau, copiii intrau în noroi şi-i luau cu mîna. Prin bălţi, raţe şi gîşte sălbatece. Dacă porneai din gară, pe un drum lat, mai lat decît drumurile obişnuite de ţară, dar cu tot atît de mult colb şi cu şanţ de o parte şi de alta, urcai pe o pantă destul de dreaptă spre platoul numit Dealul Viilor. Acolo era aşezată biserica. Mare, de piatră, cu două turnuri, o adevărată mîndrie a satului. Clopotele nu erau în curte, ci în turn. În stînga şi dreapta altarului, geamurile înguste erau pictate atît de frumos, că în timpul slujbei, cînd soarele pătrundea prin sticlele colorate şi ajungea pînă la altar, făcea jocuri de lumini şi umbre de la care nu-ţi mai luai ochii. La intrarea în biserică, pe o scară spirală, urcai pe un podium cu grilaj de lemn. Acolo se afla corul, acolo cînta Gheorghieş, de acolo îi plăcea Radei să arunce cu pietricele.

În curtea bisericii, era cimitirul. Şi Radei nu i se părea drept ca unele morminte să aibă flori, să fie îngrijite, iar altele nu. Lua flori de unde erau prea multe şi le punea unde erau puţine,

sau deloc. Dar mai mult ca oriunde îi plăcea la Gheorghieș în curte. De ce ziceau oamenii de Gheorghieș că e sărac ? Avea leagăne și scrînciob, o roabă și căruță cu un cal. Și in curtea lui ba se făcea bulion, ba se spăla rufe și puteai să te bălăcești în clăbuci. Erau șapte cópii. Unul aducea vreascuri, altul punea ceaunul de mămăligă, unul își făcea lecțiile, altul dregea gardul sau punea doaga la butoiul de varză. Gemenele erau ca niște păpuși.

Mama Rozalia n-avea copii. Casa ei era ca un pahar bine spălat. Dintr-o tindă intrai în odaia mare, pe stînga, unde dușumeaua era vopsită cu roșu-închis și dată cu gaz și untdelemn. Pe masa rotundă din mijloc, pe ziare se uscau flori de tei, pe bufet, flori de salcîm. Mirosea ca pe cîmp. Pe perete atîrna un tablou : *Tăierea capului lui Mihai Viteazul pe Cîmpia Turzii.* Dar nimeni nu știa de ce i s-a tăiat capul lui Mihai Viteazul și unde e Cîmpia Turzii. Pe dreapta era o cameră mică cu rafturi pline cu borcane cu dulceață și turtă dulce. Și Rada avea voie să ceară orice-și dorea. Și chiar un pui dacă ar fi vrut, i l-ar fi tăiat și l-ar fi pus pe frigare, numaidecît.

— N-am avut noroc să am și eu o fetiță ca tine ! ofta mama Rozalia.

— N-am avut noroc ! se văita Olga. Cîntam într-un restaurant de vară. Îmi plăcea să cînt ! Și m-a încîntat Manole Ionac. Trăgea un picior și tușea. Și se lăuda : „Vino să vezi ce frumos e la noi. Nu-i un sat ca oricare. Nod de cale ferată. Trenurile vin, pleacă".

— Vreau să cînt ! se apăra Olga.

— Ai să cînți !

N-a cîntat. A servit clienții, a spălat vasele, munți de farfurii și de pahare.

— Dacă n-ai noroc, poți să te măriți și cu domnul Moldovei ! spunea Olga. Ștefăniță era mai rău ca taică-tu. Și Tana era fiica lui Neagoe Basarab.

— N-am avut noroc ! spunea și șeful gării, cînd mă lua în brațe. N-am avut noroc să am o fată ca tine !

— Nici tata n-a avut noroc, voia să aibă băiat...

Șeful rîdea zgomotos, ca oamenii grași. Era un om înalt arătos, pîntecos. Cu o față rumenă, voioasă, ca reclama de bere lipită de perete, în restaurant. Avea mîinile mari, grase și moi. În biroul lui, Rada n-avea voie să intre prin ușa din față. Dar dacă, din restaurant, trecea în casă și de-acolo, prin curte, putea, ocolind gara, să intre pe peron. Și de aici, fără s-o vadă tata, se strecura la nenea șefu în birou. Odată, cînd era mică — despre toate cîte s-au întîmplat pînă-n ziua cînd a început să învețe tabla înmulțirii, Rada vorbea la trecut — și-a scos rochița, cămășuța, pantalonașii, le-a pus pe spinarea lui Ardei și a intrat goală în biroul șefului gării. Șeful a suit-o pe masă, a înfășurat-o în banda de telegraf, apoi a poruncit cîinelui :

— Hai, du-o acasă, Ardei ! Du-o degrabă, că, uite, vine trenul și o vede lumea și ne facem de rîs. Sau mai bine du-o acasă la mine. Ai priceput ? Răduțo, fă-l tu să priceapă, dacă zici că e deștept, că trebuie să te ducă la tanti Emilia...

Rada povestea întîmplarea asta care s-a petrecut într-o vreme de care nu-și amintește, și copiii din sat se uită în gura ei. Cine nu știe că doamna Emilia, care nu se împrietenește cu nimeni din sat, o primește în casă pe Rada ?!

— Cînd eram ca tine, îi spune doamna Emilia, a venit Agatha Bîrsescu să joace la noi în oraș. Și a căutat în tot orașul o fetiță care să joace într-o piesă. Părinții din piesă se despărțeau și fiecare vroia copilul. S-a căutat prin toate școlile o fetiță drăgălașă și m-au găsit pe mine. Eram ca tine, Răduțo, mergeam la grădiniță. Și m-au dus la teatru și m-au învățat că dacă mă întreabă judecătorul cu cine vreau să rămîn, eu să răspund : „Cu amîndoi". Și doar atît am spus : „Cu amîndoi", și lumea din sală plîngea și aplauda. Uite așa bătea din palme...

— Pe urmă ?

— Pe urmă, am plecat cu o trăsură trasă de patru cai albi. Şedeam între artiştii cei mari şi lumea se înghesuia în jurul trăsurii şi arunca flori, şi eu mă ridicam în picioare şi salutam în dreapta şi stînga, uite aşa... Şi Agatha Bîrsescu rîdea şi mă mîngîia pe păr.

— De ce rîdea ?

— Fiindcă eu credeam că lumea şi florile şi toate sînt pentru mine.

— Nu erau pentru matale ?

— Erau şi pentru mine. Voiam să mă fac artistă. Dar tata nu m-a lăsat. M-a măritat cu şeiu.

Rada repeta cuvînt cu cuvînt povestea doamnei Emilia, numai că fetiţa care a jucat cu Agatha Bîrsescu era ea. Florile care se aruncau în trăsură erau pentru Rada. Copiii ascultau cu gura căscată şi nu clipeau. Mai trăgeau unii mucii pe nas, mai strîngeau alţii gura pungă, mai încreţea fruntea Gheorghieş şi încrunta sprîncenele, dar cine nu ştia că nea Savelucă o să vie şi o s-o ia la Iaşi şi o s-o facă artistă ?! Ceata de copii era în urma ei. Cînd se dezbrăca şi se băga în apa Siretului, veneau toţi după ea. Doar le dădea bilele de la sticlele de limonadă şi cioburile albastre din sticlă de sifon şi cutii de bomboane goale.

În prăvălia dată cu răbuială, în dosul tejghelii de zinc, erau rafturi pînă în tavan pline cu cutii de bomboane puse numai de frumuseţe. Şterpelea mereu cîte una, cu toate că mînca de fiecare dată bătaie. Tata îşi scotea cureaua şi cu catarama, care lucea ca argintul, cu care-şi strîngea pantalonii, o izbea fără milă. Într-o zi a aşezat-o în faţa maşinii de gătit — o maşină mare de cărămidă roşie — i-a pus în poală o tăbliţă, i-a dat în mînă un plaivaz :

— Să înveţi să socoteşti, să nu rămîi proastă ca mă-ta. Să nu te prind că socoteşti pe degete, că te omor. Să fii deşteaptă, ca un băiat. Că eu băiat mi-am dorit. Dar n-am avut parte...

După o lună, i-a poruncit să se aşeze pe cuptorul maşinii.

Ei, ia să vedem ; opt ori cinci !

Între ferestrele largi ale bucătăriei și cuptorul pe care ședea, Rada urmărea manevrele unui mărfar.

— Hai, opt ori cinci...

— Patruzeci și cinci.

— Vino încoa !

I-a prins capul între genunchii osoși și cu o lopățică de lemn anume cioplită a lovit-o în cap.

— Hai , numără, să te aud : unu, doi, trei...

Și Rada numără patruzeci de lovituri.

— Te doare ?

— Nu mă doare !

— Atunci n-ai să ții minte. Hai, încă o dată !

— Manole, o să tîmpești fata ! o apăra Olga, chemată în grabă de Ardei.

Dacă dulăul venea în restaurant și lătra de trei ori, Olga știa că trebuie să-i sară în ajutor.

Rada s-a ridicat brusc, de parcă un ceas deșteptător ar fi sunat și ar fi trimis-o la datorie : urmarea în numărul viitor.

, Rada vine în fiecare zi, pregătim masa împreună, o masă frugală : salată, ouă, brînză, fructe, ceai. Sîntem ceainivore. Și ne place mirosul de pîine prăjită. Dar povestea ei înaintează lent și nu reușește să mă captiveze. Aș vrea să ajungă mai repede la întîlnirea cu Lia, la școala de pe Kiseleff. Aș vrea să știu de unde o cunoaște pe Luchi, de cînd și cum s-a hotărît Cirus, celibatarul, să se însoare. Îl auzisem odată, citîndu-l pe Degas : „Nu mă însor, fiindcă nu vreau ca nevasta-mea să se uite peste umărul meu și să-mi spuie cu indulgență : *Oh, comme c'est gentil ce que tu fais là*".

— Agata a divorțat pentru Cirus, îi spun Radei, și Agata e o femeie frumoasă, cultivată.

— Lui Cirus nu-i plac femeile care divorțează și nici care-și înșeală bărbatul, chiar dacă el e beneficiarul.

— Și crezi că Luchi...

— „Despre nevasta Cezarului" să nu vorbim. Dar o să ajungem și acolo. N-aveți decît să luați la urmă toate episoadele, să le băgați într-un săculeț și să le scoateți ca pe niște numere de loterie. Acum așa e moda. Deocamdată vreau să mă cunoașteți. Sau să ne cunoaștem, fiindcă nu-i vorba de mine, ci de noi. N-o să ajungem toți regizori mari, actori celebri, dar dintre noi se vor alege. Noi care am rupt cartea cu dinții, care am mușcat din ea ca din scoarța unui copac, ne-am agățat de ea ca o craca cu ghimpi, am supt din ea, ca însetații cînd dau de fructe coapte, am respirat din ea, ca omul gata să se înece cînd reușește să se ridice la suprafață, am intrat în ea, ca într-o cetate în care puntea nu coboară decît pentru cîțiva...

I-am întrerupt tirada :

— Totuși, acum trei ani ați intrat în Institut foarte ușor. Porțile s-au deschis larg, prea larg.

— E adevărat. Dar cîți au putut să reziste ? Eram, cei mai mulți dintre noi, ca niște gloabe cu încărcătură grea, care au pornit în cursă alături de cai bine țesălați, bine hrăniți, odihniți și antrenați, cum scrie la carte, și cu jochei care cîntăresc exact cît se cuvine. Nu e ușor să pornești în cursă cu Lia și alții ca ea.

— Lia vrea să se retragă din Institut.

— De ce ? Fiindcă și-a epuizat provizia de cultură și nu mai strălucește ca în primii doi ani, cînd era scutită de orice efort ? Ea venea de la Facultatea de Litere și Filozofie, altul de la turma de oi. Ion Gheorghe, fiu de ospătar, spunea „Ghete" în loc de Goethe și se mira : „Ce nume !" Niță Tofan cînta și dansa, cum alții respiră. Dar se simțea ofensat cînd îi spuneai că o să ajungă un foarte bun actor de revistă. „Vreau să joc Hamlet." Și dacă îi atrăgeai atenția că Hamlet e un rol care trebuie gîndit, întreba : „Păi, de ce sînt aici ? Am timp patru ani să mă tot gîndesc !" Iar eu mă trezeam întrebînd ce înseamnă narcisist și, cu toate cunoștințele înmagazinate în casa Agatei Plopeanu, auzeam mereu : „Vai, Rada ! N-ai auzit de Rimbaud ?" Și atunci aflam că la douăzeci de ani, blestematul poet rămăsese celebru, pe cînd

eu la douăzeci și cinci nu știam cine e Rimbaud ! Nu cunoșteam mărcile de automobil și nici pe cele de porțelan. M-a costat destul de scump ca să aflu că porțelanurile au mărci. Și totuși, fără pregătire, fără să se anunțe solemn, ca la palat, sosirea unui oaspete de vază, apăreau Giraudoux, Claudel. „Ai voluptatea lecturii, spunea Agata, acest viciu nepedepsit cum spunea Larbaud." „Cine mai e și ăsta ?!" exclamam. Iar Agata se mira, puțin ofensată. „Vai, Rada, n-ai cetit *„Fermina Marquez* ?" Și s-a întîmplat acest lucru ciudat că în Institut nu mi-am găsit locul, nu făceam parte nici din tagma savanților; nici din a semi-docților. Unii mă priveau peste umăr, alții mă suspectau. Dar inamicii mei declarați din prima zi au fost Lia și cea mai bună prietenă a ei, Minina. Despre Lia o să vorbesc mai tîrziu...

Deocamdată sînt la țară și mă îndrept cu pași siguri spre casa doamnei Emilia. Ardei mă însoțea, ca de obicei. Dar de data asta, ba o lua înainte, ba rămînea în urmă, trăgea spre casă. Îi arătam cerul: E senin. El presimțea furtuna.

Cînd am bătut la ușă, mi-a deschis o păpușă mare, cum nu mai văzusem. Avea obrajii rotunzi și de culoarea petalelor de trandafir de dulceață. Ochii ca de porțelan, albăstrui, îngropați sub fruntea ușor rotunjită, nu se vedeau decît cînd ridica genele cafenii. Gura roșie, întredeschisă, lăsa să se întrevadă doi dinți și strungăreața, părul era subțire și galben, ca mătasea de păpușoi. Îmbrăcată în volănașe roz, cu pantofi negri de lac și șosete albe, semăna leit cu păpușile pe care le căpătasem, una de la Nonuța, cealaltă de la Savelucă și care, jumulite și cercetate de mine, au avut zile puține. Amîndouă zăceau îngropate la umbra tuielor lîngă cușca lui Ardei. Și iată acum în fața mea altă păpușă, mare cît mine, înțepenită de parcă ar fi fost scoasă chiar atunci din cutie. Ardei nu îndrăznea să latre, mîrîia și-mi căuta mîna : „N-avea grijă, sînt aici !"

— Minina, se auzi vocea doamnei Emilia, închide ușa, e curent !

Eu am înțeles „minunea". Și „minunea" se uita la mine ca la urs. Atunci a apărut și doamna Emilia, cu șalul alb de mătase pe umeri, cu franjuri lungi. Ridicînd brațul de departe, puse mîna cu mîndrie pe umărul păpușii. Eu țineam mîna pe grumazul lui Ardei.

— Intră, Rada, să vezi ce frumos dansează nepoata mea.

Doamna Emilia s-a așezat la pian. Eu am rămas în picioare, alături. Cîinele — afară, cu labele pe pervazul ferestrei, nu ne scăpa din ochi. Cîntecul care ieșea din clapele pianului trecea parcă prin fire nevăzute, prin picioarele păpușii în vîrfurile pantofilor de lac. Și „minunea" descria cercuri mai mărunte și mai mari, cu pași mici, din ce în ce mai mici, și volănașele se ridicau și păreau niște aripi care își iau zborul, fîlfîie și cad obosite. Uneori parcă se dezlipea de pe pămînt — semăna cu un fluture uriaș — și voia să ajungă pînă la lampa care cobora din tavan pe un lanț, și „minunea" cădea parcă de sus și se ascundea între volănașele roz. De unde venea liniștea asta neobișnuită ? Se opriseră trenurile ? Roțile căruțelor nu scîrțîiau ? Nu mai răgea nici o vacă, nu necheza nici un cal ? Nu lătra nici un cîine ? Mi-am sucit capul spre fereastră și l-am văzut pe Ardei cu labele proptite de pervaz, urmărind atent pașii năzdrăvani.

— Ei, ce-i cu voi ? Ce-i aici ? Teatru ?

Păpușa înțepeni, de parcă se oprise un mecanism ascuns sau se rupsese un arc.

— Ei, maimuțo, cînd ai sosit ?

Șeful rîdea și tușea și o ridica pînă la centura de piele. O ridica la fel ca pe mine, îi spunea „maimuțo".

— Să vezi ce frumos a învățat să danseze ! o lăuda doamna Emilia.

A învățat ?! Nu-i scăpa nici un cuvînt. Cum, vîrtejurile acelea, rotogoalele, ca apa cînd arunci pietricele, zborurile acelea ca de fluture în jurul luminii se pot învăța ? Nimbul, vraja din jurul „minunei" au căzut dintr-o dată. O chema Minina și spunea :

— Tanti Emilia, mi-e foame.

Șeful era vesel.

— Ia adu-ne ceva de mîncare, Milico. Dar repede, că trebuie să treacă prin gară artiștii...

— Artiștii ?

Mi s-a oprit răsuflarea.

— Nevastă, nu ți-am spus că Teatrul Național din Iași a plecat în turneu ? Diseară joacă la Fălticeni. Hai, dragă, îmbracă-te repede ! O luăm și pe Minina.

Văzînd că nimeni nu mă bagă în seamă, am spus :

— Vine și nenea Savelucă. Mă duc la gară ! Vine cu artiștii.

— E artist ? mă întrebă musafira din vîrful buzelor.

— E mașinist și electrician și tîmplar. E frate cu mama...

— Tîmplar ! a repetat Minina, în silă.

Cu ciudă m-am apropiat de ea. Vroiam să văd de aproape cum e părul acela auriu și subțire care-i atingea umerii. E adevărat sau lipit ?

— Ia de pe mine mîinile tale murdare !

— Murdare ?

Nu știu cum mi-a scăpat palma pe obrazul ei. Era poate ziua aceea prea fierbinte, prea încărcată, era poate îngîmfarea musafirei care-mi luase locul în casa doamnei Emilia și în atenția șefului ? Uluită, Minina amuți o clipă, apoi scoase un țipăt de parcă o înțepase o viespe.

Dezmeticit de țipătul nepoatei și de cele ce ar fi putut să urmeze, șeful — care nu o dată împiedicase o ciocnire de trenuri — a scos cu repeziciunea unui scamator un ceas de mînă, mic și strălucitor, din buzunarul tunicii.

— Uite, Mina, îți place ? E pentru tine. Am visat azinoapte că vii. Ceas cu brățară ! Uite-l cum merge...

Și-l lipi de urechea nepoatei, roșie; de parcă ardea. Dar și obrajii mei luaseră foc. Stăteam una în fața celeilalte, înfierbîntate, atente, ca niște cocoși gata să se-ncaiere. Ciinele lătra.

— Ce s-a-ntîmplat ? Parcă am auzit un țipăt ! întrebă, calm, doamna Emilia.

— A țipat Minina de bucurie că i-am luat un ceas. Ia uite, Milico, ce zici ?

— Nu ! protestă Minina, a cărei voce refuza parcă să articuleze mai multe cuvinte.

— Nu ! am strigat și eu.

— M-a bătut !

— I-am tras o palmă !

În fața catastrofei, șeful rămase mut. Nepoata își duse mîna la obraz și începu să miorlăie fără convingere, mulțumită că are un ceas. Doamna Emilia mi-a arătat ușa, întinzînd brațul de parcă ar fi spus în fața oglinzii : „Teodat, îți tem domnia".

— Ieși !

Ardei lătra. Mă chema. Am băgat mîna în blana lui, îl țineam de ceafă ca de o lesă scurtă. Dar el, nervos, se degaja, fugea, se întorcea să mă ia..

Cerul era de cărbune. Copacii se scuturau disperați. Nu-mi era frică de fulger, ci de bubuiturile care urmau. Atît de frică, încît, cînd a apărut mama în lumina unui fulger, m-am repezit în brațele ei.

— A venit Savelucă !...

Pe Minina am reîntîlnit-o acum trei ani, cînd s-a înscris la Institut. Urmase Școala de balet, dar avusese un accident. O fractură la gleznă...

Nu m-am putut împiedica să intervin :

— Bine, Rada, atunci, cînd i-ai tras o palmă Mininei, aveai șase ani, dar acum ?! Spune, e adevărat că i-ai tras o palmă Liei ? Parcă nu-mi vine să cred...

Rada m-a privit cu ochii micșorați de încruntarea care-i apropia sprîncenele.

— O singură palmă pentru viața unui om. Ce nedreptate ! Mitruț era cel mai strălucit student din Institut. Cinstit, bun, cultivat. Și cel mai tînăr. Avea nouăsprezece ani...

— Şi crezi că din pricina Liei ?...

Azi, de cum a intrat în casă, mi-a spus :

— Cred că ceea ce vă împiedică să scrieţi e dezordinea de pe masă. Îmi daţi voie să înlătur ce e inutil ?

— Rada, aici eu decid ce e şi ce nu e util. Şi, din tot ce ai să-mi povesteşti, eu am să aleg ce e necesar şi ce nu e. Totul va trece prin filtre, cum trece apa prin nisip, ca să devină potabilă. Un pictor face multe schiţe pentru un portret, la urmă alege sau le combină. Poate că nu te vei recunoaşte în portretul meu, sau, tocmai pentru că te vei recunoaşte, te vei înfuria. Eu sînt Pigmalion, sau, dacă preferi, diavolul. Încheiem pactul ? Te prinzi ?

2

Ploaie de vară. Cerul e curat, spălat proaspăt, albastru. În grădina din faţa restaurantului gării, proptită de scoarţa plopului, o fetiţă cu codiţele strînse şi legate în creştetul capului, cu un moţ mare albastru, ţine în mînă o floare uriaşă, galbenă, floarea-soarelui. Nu rîde, nu zîmbeşte, nu face gropiţe în obraji. O faţă lată, arsă de soare, ochi verzi luminoşi, cam înguşti, cu pupile care se măresc şi se micşorează ca la pisici. Fruntea înclinată, încăpăţînată, mobilă. Se vede după încruntările frunţii, după luciul privirii cum caută să priceapă tot ce se întîmplă în jur, să-şi întipărească în minte chipurile doamnelor gătite şi fiecare cuvînt pe care-l rostesc.

— Cum te cheamă ? o întreabă cea mai tînără dintre artiste.

— Rada Ionac.

Artista care croşetează o dantelă şi cea care-şi aşterne cărţile de joc rîd de parcă ar fi gîdilate. Rada se supără.

— Tata e Manole Ionac. Ţine restaurantul...

— Şi mama ?

— Serveşte clienţii.

Dar amintindu-şi titlul de noblеţe al Olgăi :

— E sora lui Savelucă...

— Ce vorbeşti ? Ai fost vreodată la teatru ?

Pe Rada o supără o sămînţă rămasă între dinţi.

— Am fost, cînd eram mică...

Rada bagă de seamă că, de cîte ori spune ceva, doamnele rîd sau surîd şi se miră, de parcă-ar auzi-o vorbind pe Nonuţa, şi toate vor s-o ia în braţe, dar se tem de Ardei.

— E fioros!

— Nu! protestează Rada. E prietenul meu cel mai bun.

— Ce bine e să poţi să spui cu atîta siguranţă: e prietenul meu cel mai bun! suspină cea mai frumoasă dintre artiste...

O cheamă Anişoara, un nume ca pe la ţară, şi poartă la gît un lanţ de aur, cu o scăriţă pe care se urcă un brotăcel verde...

— Uneori, cînd găsesc un copil aşa de drăguţ, îmi vine să-l iau pur şi simplu ca pe un căţel şi să-l duc acasă.

Rada iubea prea mult cîinii ca s-o supere comparaţia şi nici nu-şi închipuia fericire mai mare decît să trăieşti printre artiste.

— Vrei să te luăm cu noi, Rada?

— Vreau, dacă-l luaţi şi pe Ardei.

Cîinele o zbughise în întîmpinarea şefului gării, care venea cu pretorul, cu Savelucă şi cîţiva dintre artiştii veniţi cu trenul.

— Nu-i nimic de făcut! spune Şefu. Linia e împotmolită. Dar am aranjat, trimitem să vină un car să ducă decorurile la şcoală, anunţăm să pună gaz în lămpi, să mături şi, dacă distinsele doamne doresc, aducem şi lăutari şi dăm o masă după spectacol, să-i meargă vestea. De cînd vreau să-mi conving nevasta că n-am adus-o într-un sat! Nod de cale ferată e altceva...

Decorul era alcătuit din perdele, iar în dreapta şi în stînga scenei, din aceleaşi pînze, Savelucă amenajase două cabine pentru actori şi actriţe, trecerile urmînd să se facă după un fundal. Rada şi ceata de copii au rămas pînă în ultima clipă pe scenă, să vadă cum se taie cartoanele, cum se vopsesc scîndurile, cum se spînzură pînzele pe sfori camuflate în plafon...

Sala era plină. În fund și pe laturi, oamenii se înghesuiau în picioare și mulți, ca să fie siguri că vor avea unde sta, își căutau un loc, să-și pună scaunul adus de-acasă. Pe scenă, se auziră trei bătăi înfundate și perdelele negre se dădură deoparte descoperind grădina domnească din Suceava. Ca trași de o sfoară, prin cărarea care despărțea cele două șiruri de bănci școlare porniră să înainteze în vîrful picioarelor, mai întîi o fetiță, apoi alți copii în urma ei. Pășeau încet, rar, atenți să nu facă vreun zgomot, cu capetele plecate, cu ochii ațintiți înainte, spre scenă, cu mîinile întinse în lături de parcă-și căutau echilibrul. Ajungînd lîngă scenă, se făcură una cu scîndura și rămaseră acolo, neclintiți. Capetele lor se desluşeau negre între cartoanele ovale ale lămpilor...

Printre genele somnoroase, Rada vede frunzele tremurînd în lumina frîntă a ferestrei. Deschide ochii mari. Erau zorile zilei sau era noaptea albită de lună ? Cum de ajunsese acasă, în pat ? Purta rochia de zile mari, dar era desculță. Cînd s-a terminat petrecerea ? Unde sînt artiștii ? Patul părinților, cu pernele mari alăturate, cu pături mițoase, gălbui, erau neatinse. Cine o descălțase ?

Sări ca arsă și, din doi pași, fu la fereastră, cu nasul lipit de geam. Ardei, legat de cușca lui, simțind-o se trezi și vru să se apropie, dar lanțul, prea scurt, îl reținea. Mama n-o dezbrăcase ca să n-o trezească. Cum de adormise la masă ? Strînse dinții de ciudă, furioasă că adormise într-o seară cînd artiștii cîntau și vorbeau și rîdeau.

Rada se vîrî sub pat să-și caute ghetele. Poate că nici nu se sfîrșise petrecerea, Gheorghieș o fi tot acolo. De ce n-a trezit-o ? E adevărat că seara, la restaurant, n-a mai vrut să știe de el. Ba stătea lîngă Bogdan-vodă, ba lîngă Oana. După voce, o recunoscuse pe frumoasa Anișoara. Vocea parcă te mîngîia, parcă-ți trecea degetele mătăsoase pe obraji și prin păr. Mama are un glas aspru. Numai cînd cîntă are voce frumoasă.

E sigură că ea a luat-o în braţe şi a dus-o în casă şi a culcat-o. Acum îşi aduce aminte. La început, o luase Savelucă în braţele lui, la masa cea mică. Mai era acolo suflerul, un bătrînel cu faţa osoasă, care mînca ceapă. Gheorghieş se lăuda că la toamnă o să meargă la şcoală, cu toate că are numai şase ani, şi ea l-a izbit cu piciorul. Şi el i-a spus :

— Eşti o bătăuşă.

Atunci a chemat-o frumoasa Anişoara şi i-a făcut loc lîngă Bogdan-vodă. Mai mult nu-şi aduce aminte, dar dacă dă fuga pînă la restaurant îi găseşte pe toţi, fiecare la locul lui. O să se strecoare binişor, aşa ca să n-o vadă tata. Şi dacă o vede ? ! Trebuie să fie beat. Şi dacă-i beat, oricum tot o bate. Dar mama ?! Mama n-o s-o bată acolo, cu toată lumea de faţă. Aseară a zîmbit cînd Doamna Maria a spus :

— Pe Răduţa o iau cu mine.

— V-o dau, cu o condiţie : să nu mi-o trimiteţi înapoi a doua zi...

Ce bine-i stă cînd e veselă ! Numai artistele se schimbă la faţă, aşa, într-o clipă, ca mama...

Rada aude bătăi în geam. Repezindu-se să se scoale, se loveşte de drugul de fier din marginea patului.

— Eu sînt, Gheorghieş. Poarta e încuiată. Am sărit gardul.

Frecîndu-şi creştetul capului, Rada ieşi în ogradă. Aerul era rece, înmiresmat de oţetari şi tei. Ardei sărea, lungea gîtul, se smucea, gata să rupă lanţul.

— Au plecat ! gîfîi Gheorghieş.

— Unde au plecat ?

— La Fălticeni. S-a desfundat linia.

Niciodată nu simţise o înfrîngere mai dureroasă.

— Uite... ia... Ghici ce-i înăuntru ? şi Gheorghieş îi întinse un pliculeţ alb.

Rada îi dădu peste mînă. De obicei îi aducea, înfăşurată aşa, cîte o gîză, o pietricică şi-i spunea : „Ghici ce-i înăuntru" ?

— Nu vreau să ghicesc. N-au plecat.

— Au plecat. I-am dus la gară.

— De ce nu m-ai trezit ?

— De ce ai dormit ?

O palmă se lipi de obrazul băiatului. Într-o străfulgerare, Rada se făcu nevăzută. Lăsînd poarta deschisă, fugi pe uliță. Poate n-a plecat trenul...

Nu știa că nu mai poți să prinzi nimic din tot ce a fost.

Tîrziu, cînd s-a întors acasă cu Ardei — cine i-o fi dat drumul din lanț ? — amărîți ca doi soldați după o luptă pierdută, a dat cu ochii de pliculețul alb pe care Gheorghieș i-l adusese. Zăcea în curte, pe pămînt, ca un fluture mort. Fără curiozitate, s-a aplecat să-l ia. În clipa aceea s-a pomenit cu mama.

— De unde vii ? Cînd ai plecat ? Ai început să pornești haimana la cinci dimineața.?

În casă, tata sforăia. Mama rămăsese în bucătărie. Se auzea apa curgînd...

Ce i-o ti adus Gheorghieș în pliculețul alb ? Acum e supărat. N-o să mai vrea să se împace. N-o să mai strîngă licurici dintre stivele de lemne din fața gării. Îi punea pe o bucată de mușchi, pe fundul unui pahar, ca să-i lumineze seara, odaia. O lua la zăvoi și strîngeau cărăbuși, cine o să-i mai arate noaptea, pe zidul coanei Chira, cocoși cu picioare de om, măgari cu labe de gîscă, găini cu cap de cioară ?!

Desculță, în vîrful picioarelor, ieși în curte. Pliculețul era acolo. Cu o ciudată emoție, se aplecă. îl pipăi, încercînd să ghicească ce-i înăuntru. Îl desfăcu. Lănțișorul de aur, brotăcelul verde care urca pe o scăriță, mărțișorul care strălucise la gîtul frumoasei Anișoara.

— Ardei, vino să vezi !

Era în clasa a III-a, cînd într-o noapte l-a auzit pe tata că o întreabă pe mama:

— Unde te duci ?

— Să moi rufele.

Parcă n-a trecut nici o clipă și s-a trezit din somn. În bucătărie nu era cazanul de rufe pe foc , nici albia nu era pregătită. Șalul mamei, pe jos. Ardei lătra. L-a dezlegat. Prin curte, ocolind drumul, a ajuns pe peronul gării, la bufet. Ușa, încuiată. Înăuntru nu mișca nimeni. Un tren șuiera, un tren pleca. Un tren ca toate trenurile. Fără să știe de ce, a trecut peste șine. S-a uitat lung la trenul care se depărta. Era un ger năprasnic, un ger de crăpau ouăle în cuib. A început să sufle în mîini și și-a strîns șalul bine. Ardei lătra ca după mort. Tata stătea în fața dulapului deschis, ca în fața unei prăpăstii Sertarele erau toate deschise. Goale !

— Tîrfa !

Manole a dat la o parte pătura de pe cufărul din fața ferestrei, a ridicat capacul. Cufărul, gol ! Galben la față, a intrat prin ușa restaurantului în bufet. A deschis tejgheaua : nici un ban înăuntru !

— Tîrfa ! Tîrfa ! Tîrfa !...

Și s-a năpustit și a bătut-o pe Rada, pînă ce Ardei i-a sărit în spate.

La Iași, Manole n-a găsit-o pe Olga. Dar a aflat că Savelucă a avut un accident grav, într-un turneu la Ploiești unde, vrînd să bată o bîrnă pentru a monta o lampă, a căzut și și-a rupt șira spinării. În stare gravă a fost dus la București. la spital.

Beat Manole spunea toate astea, mutîndu-și greutatea de pe un picior pe altul. Venise la vecina Rozalia să-și ia fata, dar uitase să întrebe de ea. Rada, auzind vocea lui, s-a oprit în prag să asculte.

Tata repeta :

— A căzut de pe scară Savelucă ! A căzut Savelucă și-a rupt șira spinării ! Savelucă...

Rada a simțit o durere scurtă, răsucită, o durere care răspundea tocmai în șira spinării. Buzele ei repetau: „Și-a rupt șira spinării." Deodată, scuturîndu-se ca de un vis rău, a strigat:

— Nu-i adevărat, nu-i adevărat!

Simțea că viitorul ei se frînge ca o cracă uscată. Îngrozită, își pipăi mărțișorul și prinse curaj.

Manole Ionac umbla mereu beat. Se înțelesese cu asociatul lui, cel care-i dădea capitalul, să-și găsească pe altul care să pună munca: el pleacă la București. N-are cine să-l ajute, nevasta l-a părăsit, tata e prea mică.

Rada a dat fuga la șeful gării.

— Vorbește matale cu omul de la vagonul de bagaje să mi-l ia pe Ardei, să mi-l ducă la București. Nu pot să-l las. Nu pot să plec fără el! și-și șterse lacrimile și nasul cu dosul palmei.

— Și ce-o să zică Manole?

— O să-mi tragă o bătaie și gata!

— Uite școala, Ardei. Uite acolo în poiană casa învățătorului.

Avea o casă cu cerdac de lemn sculptat și creștea toate soiurile de porumbei și iepuri. Casa era plină de cărți cu poze, de vase și farfurii de pămînt, smălțuite, de covoare țesute în culori vii. Odată, demult, s-a dus dimineața în zori și l-a luat de acasă, să vie împreună la școală. Și el a privit-o mirat; parcă nu-i venea să creadă.

— Ai venit s-o vezi pe mama? E tare bolnavă!

Învățătorul habar n-avea de ce umbla în capul acela de tătăroaică bălaie. Oamenii mari nu știu că poți să te îndrăgostești cînd ai șapte ani. Ce rău viscolea cînd s-a prăpădit mama lui, cînd a dus-o la groapă! Lume puțină. Dintre copii, numai Rada. Ar fi vrut să-i spună un cuvînt bun. Dar el parcă nu vedea, nu auzea. Numai la înapoiere, cînd l-a luat de mînă, i-a spus:

— N-ai să răceşti ?...

Şi şi-a scos fularul de lînă, s-a aplecat şi i l-a pus ei pe umeri. Şi cînd a vrut să i-l dea înapoi, după cîteva zile, i-a spus :

— Păstrează-l, l-a împletit mama...

— Uite, Ardei acolo-i Siretul...

El m-a învăţat să înot. Curge soarele în apă. Vezi salcia ? Dacă ne uităm acum bine, bine de tot, luăm cu noi fiecare pietricică, fiecare fir de iarbă...

În seara aceea, Manole Ionac a fost adus acasă după malul Siretului, plin de noroi. Voia să se cațere pe covorul din perete şi să se urce în tavan. Au venit cele mai iscusite babe din sat să-l descînte. El îi da zor că a întîlnit moartea. A văzut-o. A vrut să ocolească magazia gării ca să vină acasă, dar i-a ieşit în cale o bătrînă în straie negre şi i-a spus :

— Hai cu mine, maică, te duc eu acasă ! Hai, c-avem acelaşi drum...

Şi l-a dus pînă la Siret şi acolo i-a dat brînci în apă. A vrut să-l înece...

— A băut vin cu metil şi s-a intoxicat ! i-a spus învăţătorul. Are vedenii. Dă-i lapte, numai lapte.

— Te fac eu bine, tată ! i-a spus Rada.

Şi Manole Ionac şi-a privit fata, de părcă o vedea pentru întîia oară.

Rada l-a ridicat din spate şi i-a pus cana la gură. Însetat, Manole a băut-o dintr-o dată. Rada l-a pus pe picioare.

După cîteva zile, au vîrît toată gospodăria în două lăzi mari : două paturi de fier, ca de spital, albe, o masă de brad, o măsuţă pirogravată şi două taburete la fel, descleiate.

Întîia oară cînd a simţit o căldură care se poate numi iubire sau recunoştinţă pentru tatăl ei a fost în Gara de Nord, cînd, văzînd-o cu dulăul, a făcut ochii mari, apoi a băgat mîna în blana lui aspră şi n-a mai spus nimic.

Desigur că numai ceea ce a urmat poate sa explice nimbul din jurul satului în care şi-a petrecut copilăria.

3

În casa cu puține lucruri, strînse din munca de roabă a Olgăi după ce s-a despărțit de Manole, învățătorul stătea în picioare. Abia venise sau tocmai pleca.

— Răduțo, cum ai crescut!

Întinse brațele, propti mîinile pe umerii ei, o ținu departe, ca s-o vadă mai bine, o privi lung, apoi o sărută pe amîndoi obrajii, ca pe o soră mai mică.

— Are paisprezece ani! spuse Olga, fără un zîmbet.

— Pentru mine are șapte ani, ca-n prima zi de școală, surîse cald învățătorul, sau numai cinci, cît avea cînd a venit la noi, la Poieni. Ții minte, Rada, cînd ți-am făcut o poză?

Rada nu putea să scoată un cuvînt. Abia acum își dădea seama cît i-a lipsit. Abia acum, cînd sufletul i se încălzea, putea măsura frigul, singurătatea în care a trăit.

Își amintea ziua plecării. Manole nu ieșise din cîrciumă. Îl aștepta cu bocceaua, ca o nevastă amărîtă, și n-avea nici nouă ani împliniți, și n-avea curajul să deschidă ușa, să-l cheme. Și nu mai avea nici un fel de curaj, cînd s-a pomenit cu învățătorul. Apărea totdeauna cînd avea nevoie de el.

— Răduță, de cînd te caut! Vreau să ne luăm rămas bun.

Aceleași cuvinte i le spunea și acum, „de cînd te aștept". I-a luat mîinile și s-a uitat în ochii ei. Îl privea cu atenția încordată, de parcă se temea să nu dispară să nu-l piardă din nou. Părul lui avea culoarea prafului, fața lui n-avea culoare, ochii

erau cenuşii şi hainele cenuşii şi atîrnau ca şi atunci — prea largi — şi mîinile şi picioarele parcă erau prea lungi. Dar toate cîte le ştia o învăţase el, şi zîmbetul lui era bun şi mîinile bune şi vocea blajină.

— Rada am ţinut să te văd. Mama mi-a spus că numai anul ăsta o să mai mergi la şcoală.

— Da, aşa a spus ?!

Simţi că-i ard obrajii. Ar trebui să spună ceva, dar pe buze îi veneau numai cuvinte pe care nu le putea rosti în faţa mamei şi nici chiar lui n-ar îndrăzni. Îl privea curioasă, cu nesaţ, de parcă ar fi sorbit din ochii lui satul copilăriei.

— Ia te uită, n-am ştiut ! făcu Olga.

Dar Rada, înfruntînd-o :

— De ce te miri, n-ai ştiut niciodată nimic !

— Am ştiut să muncesc.

— Da, asta aşa-i !

Şi vocea Radei n-avea nici un grăunte de ironie, dar nici de recunoştinţă. Era o constatare simplă şi rece.

— Şi Rada o să muncească, spuse învăţătorul. Totul e să-şi găsească drumul spre ceea ce o îndeamnă firea şi năzuinţele ei.

— Fiecare a avut năzuinţe, dar vine viaţa cu măturoiul ! replică Olga, aspră.

— Tocmai asta e. Să ai un ţel care să reziste la orice vremuială. Grindină, furtună, viscol ! Ei, îmi pare bine că v-am văzut. Eu am venit să mă arăt la doctor. N-o duc bine cu sănătatea.

Olga nu-l întrebă ce-l doare şi-i întinse mîna fără a-l mai pofti să revină. Rada îşi luă pelerina pe umeri.

— Mă duc pînă-n capătul străzii, să-mi iau un caiet.

Ar fi vrut să spuie : Pînă la capătul lumii...

O ploaie subţire se cernea de sus, ca printr-o sită măruntă. Rada era mulţumită că se stropeşte strada, că în calea lor nu

se ridică praful. Şi apoi, îi plăcea ploaia, acoperişurile caselor păreau lăcuite şi de culori mai vii, copacii înviorați.

— Răduţo! repetă învățătorul.

Ea îl ţinea de mînă fără să ştie de cînd. El făcea paşi mari ca oamenii învăţaţi cu drumuri lungi. Ea căuta să se ţină de el cu paşii deşi.

— Spune, Rada, ce-am sădit în sufletul tău a rămas?

— Tot!

Şi au tăcut. Se grăbea lumea spre tramvai, ploaia se înteţea.

— Oamenii se grăbesc totdeauna! spuse Rada, şi parcă aştepta ca învăţătorul să-i explice de ce.

— N-ai să răceşti, Răduţo?

— Mi-e cald şi mi-e bine. De atunci, niciodată nu mi-a fost bine... pînă acum.

„Atunci" însemna ziua plecării din sat. Iar el înţelegea că degetele înfipte în braţul lui nu voiau să piardă copilăria, visul.

— Atît de nefericită ai fost?

Cum să-i descrie casele în care trăise? La coana Tanţa curelăreasa — nici un copac, nici un pic de verdeaţă. Mormane de gunoi, stive de fier, scînduri, hîrtii, hăţuri şi hamuri. Şi coana Tanţa umbla de colo pînă colo, mirosea a clei şi scuipa la doi metri...

Manole a pornit în căutarea „tîrfei" şi, spre mirarea Radei, seara tîrziu au venit împreună, sfîrşiţi.

— L-am îngropat pe Savelucă azi...

Rada a ieşit în curte, s-a aşezat pe nişte stive de fier vechi. Ardei a venit lîngă ea. Rada şi-a lăsat capul pe grumazul lui. Era obosită. Făcuse treabă de femeie în toată firea, muncise peste puterile ei. Era prea obosită, n-avea nici forţa să plîngă.

Îşi amintea gara şi pe Savelucă sărind din mersul trenului şi luînd-o în brae.

— Am luat o floare mare, ca să mă vezi de departe...

— Floarea-soarelui ! Mai mare n-ai găsit ?!...

„L-am îngropat pe Savelucă azi !"

Curtea mirosea a piele, a clei, a fum. Curat şi frumos era numai cerul, şi Rada a rămas multă vreme cu ochii deschişi pe bolta care sclipea.

— Uite, Ardei, am adus stelele cu noi ! Pe toate le-am adus, şi cerul... E acolo !

Şcoala — la depărtare de patru staţii de tramvai. La Şosea — era cea mai apropiată de cartierul Filantropiei, unde locuiau. Cu notele mari de pe primele două trimestre şi cu scrisoarea învăţătorului către profesoara de română, „moldoveancă de-a noastră", Rada a fost primită în ultimul trimestru, ca să termine clasa a III-a.

Ce lume neaşteptată, neobişnuită, ciudată această şcoală luxoasă, aceste fete gătite ! Parcă toate semănau cu Minina, nepoata doamnei Emilia. Parcă umblau în vîrful picioarelor ! Parcă vorbeau din vîrful limbii ! Multe aveau biciclete care străluceau nou-nouţe şi mingi mari în plase colorate şi coarde de sărit. Nu săreau pe frînghia de rufe şterpelită de acasă, ci pe coarde cumpărate anume, cu mînere lăcuite, albastre, galbene, roşii. Multe fete locuiau chiar la Şosea, altele veneau la şcoală cu automobilul, sau le conducea ordonanţa. Tata era maior sau general. Era avocat, era doctor. Pe Rada o priveau ca pe un urs. Rîdeau de îndată ce deschidea gura. Spunea bold şi tomate şi povidlă. Dar cum ? Altminteri, şorţul Radei, era alb ca zăpada, scrobit, funda la gît mai dichisită. Părul, auriu, mătăsos, cu codiţele strînse în creştetul capului îi dădea un aer îngrijit şi isteţ. Dar ghiozdanul de pînză, ghetele cu şireturi, ciorapii de bumbac stîrneau o dezaprobare tacită.

— Ce vă holbaţi ca la urs ?

Îşi privea mîinile boante şi roşii de leşie şi se gîndea : „Dacă intru o dată în cîrlionţii voştri !"

Lia avea părul ca o căciuliţă neagră de oaie. Nasul în vînt şi ochelari cu rama de aur.

— Ia țineți voi două coarda întinsă, așa ! Mai sus, mai sus ! Să vedem cine sare mai sus...

Lia n-avea curaj, cu toate că era întîia din clasă.

— Uite piatra asta. Ia să vedem cine o aruncă mai departe...

Nici una nu se pricepea să arunce o piatră departe, să vîjîie în aer.

— Dacă vreau, ajunge pînă la terenul de tenis.

— Mama mea joacă tenis acolo ! îi arăta Lia cu mîna întinsă. Să nu arunci cu piatra. Și repetă cu îngîmfare : mama mea joacă tenis !

— Dacă n-are altă treabă, doar n-o să stea cu mîinile-n sîn !

Lia și-a potrivit ochelarii, și-a ridicat vîrful nasului :

— E adevărat că mama ta e spălătoreasă ?

Trebuia să-i răspundă ceva s-o usture.

— E adevărat că tatăl tău e de carton ?

— De carton ? ! Tata ? ! Tatăl meu e maior !

— Vino să ți-l arăt. Mișcă ochii și-ntr-o parte și într-alta. Scoate limba și se bărbierește. Uite-așa ! Vino să-l vezi, e o frizerie, la noi, pe Filantropiei. O frizerie care, în loc de ușă, are o perdea de mărgele, și în geam, un domn care se rade, un om de carton. E tatăl tău...

Fetele rîdeau. Lia roșie ca sfecla, își stăpînea lacrimile.

— Am să viu cu tata la școală.

Și Rada s-a pomenit a doua zi, la cancelarie, în fața unui ofițer înalt, drept ca un plop, cu nasul mare și ochii blînzi. Directoarea, cînd era furioasă, avea ticuri nervoase.

— Rada, e adevărat ce-ai spus ?

— Da. Dar Lia știa că nu-i adevărat. Trebuia să-l apere pe tatăl ei.

— Auzi, Lia. Trebuia să mă aperi.

Și maiorul a întrebat-o pe Rada :

— Cum trebuia să mă apere?

Şi Rada îşi aminti de Minina.

— Trebuia să-mi tragă o palmă.

Directoarea, bătrînă şi nobilă domnişoară, purta rochie neagră şi panglică de catifea în jurul gîtului şi cruce mare de aur pe piept, parcă se sufoca. Panglica de catifea parcă o strîngea de gît.

— O înveţi să fie bătăuşă, ca tine?!

Şi ar mai fi vrut să spuie ceva, dar maiorul, liniştit, i-o luă înainte.

— Rada, crezi că fata mea a vrut să te jignească?

— M-a întrebat dacă mama e spălătoreasă. Poate a vrut numai să ştie, sau poate a vrut să mă jignească. Întrebaţi-o pe ea...

Maiorul şovăi:

— Am s-o întreb acasă.

— Profesoara de română mi-a scris că ai avut un conflict cu fiica unui maior...

— Da!

Directoarea a chemat-o pe Olga la şcoală:

— Fata dumitale a insultat un ofiţer. O lăsăm să termine clasa. Dar la anul n-o mai primim. Sînt şcoli destule.

Ca să nu ia nici măcar premiul al treilea, i s-a dat notă mică la purtare. După serbarea de sfîrşit de an, unde n-a spus nici o poezie, Rada s-a îmbolnăvit. Tîmplele îi ardeau şi urla de dureri de cap, de se auzea pînă-n stradă. Trei luni a zăcut. Trei luni n-a putut să ridice capul de pe pernă. Gina, sora Olgăi, din a treia căsătorie a tatălui ei, lucra la Spitalul Brîncovenesc. Seara venea, îi punea pungi de gheaţă la cap. Manole se apucase de negoţ cu păsări. Dar, nepriceput cum era, nu le aducea din preajma Bucureştiului, ci tocmai din Moldova. Drumurile lungi şi căldura omorau o bună parte din „marfă". Ceilalţi bani îi lăsa prin cîrciumi. Şi totuşi, de data asta, n-a băut şi a adus doctorii.

— Are nevoie de aer. Duceți-o la țară, spunea doctorul. E obișnuită acolo. Aici nu-i prieste curtea asta murdară, mirosul de clei, de fier și tablă încinsă. Umilințe la școală...

— Cine s-o îngrijească acolo ? întreba Olga.

Ardei nu s-a mișcat de lîngă patul ei și n-a mîncat nimic mai bine de o lună.

Rada e pe picioare, dar nu-l recunoaște. E topit. Blana, năpîrlită, curge de pe el. Parcă e un sac gol. Coada și-o tîra, botul i se ascuțise, ochii erau tulburi. Rada sta pe jos, pe un țol, și-i ținea capul în poală.

De ce o fi atîta gălăgie în curte ? Parcă a luat casa foc ! Rada vrea să vadă ce s-a întîmplat. Curtea e plină de oameni. Coana Tanța Curelăreasa s-a spînzurat ! Cît a zăbovit, Rada n-ar ști să spună. Cînd a intrat în casă, Ardei era mort. Și atunci i-a scris învățătorului pe o foaie de caiet : „A murit Ardei... A murit Ardei... A murit Ardei... A murit... A murit Ardei... Ardei... A murit !"

— Rada, țin minte cînd mi-ai scris că a murit Ardei ! Sunt cinci ani de atunci.

— Cinci secole !

— Atît de nefericită ai fost ?

— Da !

— Gheorghieș mi-a spus că ți-a scris și nu i-ai răspuns. Bănuia că v-ați mutat.

— Ne-am tot mutat...

Radei îi apare în minte maidanul cu gunoaie și bordeiul moașei Leanța, cu acoperișul ridicat la cîteva palme de pămînt. Un fel de ciupercă imensă. Cînd te apropiai, apărea ferestruica și o prispă sprijinită de doi pari, ca la o palmă înălțime, peste maidan. Pe cîteva trepte coborai într-o tindă. Din tindă, la dreapta, o încăpere, unde zăcea Margareta, țesătoare într-o fabrică de mătase, și alta la stînga, unde s-a mutat Manole Ionac

cu familia. Moaşa Leanţa aducea lapte şi ce mai putea. Avea peste o sută de kilograme. Cînd vorbea, îi sălta burta. Capul lat, nasul borcănat, porii dilataţi, puncte negre, negi, voce groasă. Dar o privire isteaţă, sprîncene frumos îmbinate, dinţi sănătoşi. Îi auzeai de departe papucii cu talpa de lemn, lipa-lipa ! Vorbea singură, tare, tuşea din pricina tutunului şi făcea gălăgie de-o auzeai din capul străzii. Tulpanul cu mărgele colorate pe margini era alb ca neaua. Rochia, de stambă înflorată, şorţul negru, legat unde cîndva fusese o talie. Din buzunarele adînci nu lipsea litruţa de rachiu. În faţa sobei cu plită se lăsa pe vine, ca să gătească. Doi pari bătuţi în pămînt susţineau nişte scînduri care serveau drept paturi. Nicuşor, fiul ei, i-a cedat patul pe care dormea, lui Manole.

El şi-a făcut loc de dormit pe cuptor. Pe cele două lăzi, în care Olga îşi strînsese boarfele, dormea Rada. Curînd, Nicuşor a intrat la puşcărie şi ea s-a mutat pe cuptor.

Olga se scula în zori şi gătea cîte ceva, ca să aibă toţi ce mînca. Moaşa Leanţa, cînd se înapoia acasă, îi era foame, tuşea şi înjura :

— Ei, fir-aţi ai dracului, ce-aţi făcut de mîncare ?

Chiar şi Manole îi ştia de frică. Moaşa era bună la suflet. Iubea florile. Pe fereastră, muşcatele, cerceluşii, care urcau pe scăriţe, făceau o perdea vie şi, oricît de tîrziu venea seara, şi chiar de cădea din picioare, le uda. Îi plăcea curăţenia.

— Hai, Rădiţă, lasă cartea, că ţi-o rup ! Uite, am adus bălegar. Du-te şi adă două găleţi cu apă să mai lipim, că neprocopsitul, bărbatu-meu, scuipă pe jos.

Aici a sosit şi Gina. Era infirmieră la Brîncovenesc. Avea douăzeci de ani şi semăna cu Olga, dar era mai frumoasă. Purta rochie scurtă şi-şi arăta picioarele. Pălăriuţa, pusă pe un ochi, o jachetă strîmtă, imitînd blana de tigru, o poşetă la fel şi o valiză de carton cu lucruri puţine. Se săturase de spital.

— Toate neamurile de a paişpcea spiţă au tăbărît pe capul meu ! a ţipat moaşa, punîndu-şi mîinile în şolduri.

Dar Gina sta pe propria ei valiză și nici nu clipea. Avea să facă injecții, noaptea gărzi la patul bolnavilor. Olga spăla rufe pe la cucoane. Manole se priponea prin cîrciumi, Rada mergea la școală.

— Ce stai ca o mireasă ? tuna moașa Leanța cînd se înapoia mai devreme și o găsea făcîndu-și lecțiile. Nu vezi că nu-i nimic de mîncare ? Du-te de împușcă o cioară !

Și Rada își lua praștia și pornea la vînătoare de ciori. La început, nu s-a priceput să arunce piatra și a spart geamul vecinei. Femeia a țipat. Moașa a urlat :

— Ce răcnești, fă ? Nu vezi că-i copil ? Se joacă...

Lemne nu aveau. Făceau focul cu cutiile de carton pe care le aducea Margareta de la țesătorie. Olga nu voia să scoată din cufăr perne, cearșafuri. Era prea murdar.

Școala, la un kilometru și jumătate, era peste linia ferată. Urma cursul complimentar. Dimineața învăța, după-amiaza lucra covoare persane. Directoarea întreba mereu :

— Ce ai, Rada ? Te doare capul ? De ce nu te joci ?

Și a descoperit că fetița pieptănată frumos, îngrijită, cu șorțul totdeuna curat și scrobit — chiar dacă moașa Leanța urla cînd o vedea scoțînd fierul și burlanul pe maidan ca să încingă manganul — era subalimentată. În recreația mare, o chema la ea în odaie.

— Ai mîncat, Rada ?

— Da ! răspundea prompt.

Ca să n-o umilească, directoarea rupea cu un aer distrat jumătate dintr-un corn pe care i-l dădea Radei și jumătate îl mînca ea. Tot așa proceda și cu al treilea corn. Curînd i-a înlesnit să mănînce la cantină și după masă o lua și o culca în odaia ei luminoasă, curată.

Școala aparținea parohiei. Preotul se așeza pe un scaun în fața bisericii și copiii se opreau să-i sărute mîna. Avea mîini murdare, unghii negre. Rada aștepta la colțul străzii pînă se adunau mai mulți copii să treacă în înghesuială, nebăgată

în seamă, să nu-i sărute mîna. Dar popa a prins șiretlicul. Și, într-o zi, tocmai cînd încerca să se strecoare neobservată, se pomeni trasă de brațul sfinției-sale.

— De ce nu-mi pupi mîna, fetițo?

— Fiindcă nu vă spălați.

— I-auzi ce obrăznică! Hai cu mine la școală!

În cancelarie și-a îngroșat glasul.

— Elevă necuviincioasă. Să fie dată afară.

Directoarea a cerut îngăduință. Eleva se va îndrepta și-i va săruta mîna. Dar Rada a descoperit un drum care ocolea biserica...

Și cîte alte case, și cîte alte școli!

N-au locuit pe maidanul moașei Leanța decît trei luni. Dar Rada nu le poate uita.

Casa în care s-a mutat era tot cu pămînt pe jos, dar în curticica îngustă avea viță de vie și flori. Proprietăreasa, o scorpie.

— Nu mi-ați spus că aveți copii. Nu vreau chiriași cu copii!

„Copilul", fiind în vacanță, pompa toată ziua la primus, gătea și spăla cîte o albie de mărunțișuri și învăța pentru examenul de admitere. Trebuia să intre la liceu și a reușit, dar „fără loc". Dacă nu intra la școala comercială, pierdea un an și nu trebuia să piardă nici o zi. Ca să se înscrie, îi trebuia actul de naționalitate. Cine să i-l scoată? Manole, tot timpul prin cîrciumi, Olga nu poate lipsi de la serviciu o clipă. Rada s-a dus la primărie de cîteva ori. Dar i s-a spus: „Să vie părinții!" Trebuia să-i vorbească primarului, dar ușa era păzită. Se împrietenește cu portarul și-l păcălește.

— Te-a strigat cineva!

Omul întoarce capul, Rada deschide ușa.

— Ce dorești, fetițo? Cum ai intrat aici? o întrebă primarul.

— Destul de greu. De o săptămînă mă zbat...

— Cu ce scop ?

I-a spus în două cuvinte necazul.

— Uite o hîrtie, scrie cum îţi dictez.

Rada scrie întocmai. Primarul citeşte atent şi se miră.

— Bravo, n-ai făcut nici o greşeală !

— Asta ar mai lipsi !

— Am un băiat în clasa a cincea de liceu şi face greşeli de ortografie.

— Ce-i pasă ?! Are tată primar !

Primarul rîde cu poftă.

— Rada Ionac, ai să ajungi departe.

— Am să ajung artistă !

— Atunci, ce cauţi la Comerţ ?

— La liceu am reuşit, dar fără loc. Nu ştiu cine mi-o fi luat locul.

— Nimeni nu trebuie să-ţi ia locul, ţine minte, Rada. N-o să i-l ia. Dar şi să-l ţie e greu. Colegii ei aveau meditatori sau îi ajutau părinţii, aveau grija lor. Contabilitatea în partidă dublă nu-i jucărie. Cartea mare, jurnalul, registrul inventar, registrele mici cu creditori, debitori. Trebuiau să fie fără ştersătură. O singură greşeală şi nu ieşea bilanţul. Cum să izbuteşti să ai un caiet de contabilitate perfect, cînd îţi trebuiau ore şi ore de atenţie încordată ?

Manole urla :

— Ce-ţi trebuia atîta şcoală ? şi îi sfîşia registrul.

Rada îşi aminteşte nopţile cînd refăcea registrul, copiind. Dacă repeta o greşeală, risca să repete anul. La şcoală ajungea nedormită şi uneori învineţită de bătăi. Nu vorbea cu nimeni, nu se juca. În recreaţie, rămînea să-şi facă lecţiile. După terminarea cursurilor, rămînea la şcoală să înveţe. Uneori, cînd punea mîna pe lănţişorul de la gît, îşi amintea de turneul care s-a oprit în sat. La ce-i vor folosi registrele de comerţ ? I se părea că le duce în spinare, grele ca şi cei unsprezece ani care apăsau pe umerii ei.

Profesoara de matematică este atrasă de tristețea neobișnuită a acelui copil, de veșnica ei oboseală, de ochii aceia roșii, uscați, de acele vînătăi și zgîrieturi, de care spunea rușinată :

— N-am nimic ! Am căzut în pivniță ! M-am lovit !...

— Spune-mi adevărul !

— E tare greu la oraș !

— Dar părinții, familia ?

— Mama n-are timp. Dar nu mă lasă fără uniformă, fără cărți și caiete. M-a învățat să-mi placă ordinea, curățenia. Cînd mă vede, se uită dacă părul mi-e bine pieptănat, cărarea dreaptă, dacă pantofii sînt lustruiți, unghiile tăiate pînă-n carne. Nu-mi zîmbește. Nu mi-a zîmbit niciodată. Sau nu-mi amintesc. Dar nu mă bate, dacă n-o supăr.

— Cum o superi ? De ce ?

— Mut lucrurile din casă, le aranjez mereu altfel, ca să fie mai frumos. Mamei îi place ca masa să stea la mijloc și scaunele împrejur. Eu o pun într-un colț, un scaun în față, altul în spate, la fereastră. Mamei îi place să vadă lucrurile înșirate ca soldații de plumb. Mie-mi place să le mișc, pînă își găsesc singure locul...

Profesoara zîmbește.

— Rada, eu n-am copii. Cresc o fetiță. Are camera ei. Ai să ai și tu camera ta... Ai să ți-o aranjezi cum vrei...

— Camera mea ! suspină Rada, vrăjită.

— Vino să ți-o arăt. E o cămăruță în care țin vechituri. O să le ducem în pod. Oprim numai ce-ți trebuie. Ce zici, Rada ?

— Eu știu să fac curat și chiar să spoiesc.

— La prînz și seara ai să mănînci aici. Îți vei lua singură mîncarea de la bucătărie. Și acum vino s-o cunoști pe Sandina.

Camera Sandinei era un salonaș cu o pianină, cu bibelouri multe, cu un mic dulăpior cu cărți legate, un mic birou lucios, oglindă și covoare multe.

În drum spre casă, Rada n-a luat tramvaiul. Să spuie mamei „mă mut", nu-i tocmai ușor ! S-o lase singură ? Mama ar scăpa de o cheltuială ! Dar pe cine va găsi, cînd va veni acasă ? Are o zi liberă, cu cine să stea la masă ? Uneori vine tare obosită, are nevoie de un ceai. „Ai să iei mîncare din bucătărie și ai să mănînci în odaia ta !" îi spusese profesoara. Ei toți, în sufragerie. Va auzi de sus, din odăița ei, țăcănitul tacîmurilor, veselia de jos. Olga o să fie singură, ea singură. Nu ! Din altă parte venea nemulțumirea. Era diferența hotărîtă de la început între viața de cățel de lux a Sandinei și viața ei de cîine de curte. Își amintește de școala de la Șosea, unde nimeni n-o bătea, n-o înjura, dar fiecare privire venea peste umăr, venea printre gene și o rănea. „Ardei, tu aveai voie să intri în casă, erai de-ai casei, pe cînd eu... Nu, nu mă despart de mama."

A doua zi i-a răspuns profesoarei :

— Mama e singură. N-o las !

— Te-nțeleg.

Dar într-o zi, la tablă, a făcut o greșeală. Sau nici atît. Obiceiul fiind să se adune în gînd și să se spuie doar rezultatul, ea a spus : 5 și cu 5 fac 10.

— Rada, întinzi foi de plăcintă ? Ce înseamnă „și cu" ? Ți-e gîndul la „Șicul modei"? Clasa izbucni în rîs. Rada, cu creta în mînă o privi lung pe profesoară, apoi puse creta pe marginea tablei, trecu în bancă, își luă ghiozdanul și, în liniștea și uimirea clasei, ieși pe ușă.

Rada a trecut anul, dar nu printre cele dintîi. Într-o noapte, Manole, beat, a sărit s-a bată pe Olga. Femeia a fugit în curte. Bărbatul, după ea. Și deodată, spre uimirea Radei, care îi ajunsese din urmă, o vede pe maică-sa întorcîndu-se brusc și lovindu-l. Omul căzu grămadă. Cu o iuțeală de scamator, femeia a smuls frînghia de rufe întinsă în curte și l-a legat cobză de gard. Cînd a văzut-o pe Rada, a răcnit :

— Să-l lași așa ! Mă duc să chem poliția !

Rada se uita cum se zbate tatăl ei, cum încearcă să se ridice. „E tatăl meu ! se gîndea. E dezbrăcat, o să răcească ! Şi pe un străin l-aş ajuta !" Şi, cu mişcări abile, l-a dezlegat. Dar n-a reuşit să-l pună pe picioare. Olga, cînd s-a întors a ajutat-o.

Foarte curînd a obţinut despărţirea. Rada a însoţit-o pe mama ei la tribunal. Mai asistase o dată la divorţul părinţilor ? Povestea doamnei Emilia cu părinţii care divorţau, piesa în care jucase cu Agatha Bîrsescu, şi-o însuşise în aşa măsură, încît era sigură că nu pentru prima dată intra în sala tribunalului. Dar procesul se desfăşura fără avocat, doar cu martori, şi nu la teatru, ci de adevăratelea. Cînd s-au înapoiat, au găsit casa goală. Manole Ionac încărcase toate lucrurile într-un camion. Şi aşternut, şi pături, şi găleata de lături, şi mătura, şi făraşul şi fierul de călcat, şi vasele şi lămpile de gaz. Răvăşite pe jos, în bucătăria goală, au rămas numai cărţile şi caietele Radei. Fata şi mama au rămas în prag stane de piatră...

De cînd mergeau alături ? De cînd îl ţinea de braţ ? Cerul se înseninase şi toate casele în care s-a tot mutat, toate treptele pe care a tot coborît, toate umilinţele, învăţătorul le-a şters cu mîna lui, repede, cum ştergea cu buretele pe vremuri tabla, cît ai clipi...

— Uite, Rada, ploaia asta a fost o păcăleală.

— N-a fost păcăleală, fiindcă n-am s-o uit.

Şi, ridicînd privirea, văzu o picătură pe faţa lui arsă de soare, bătută de vînt, uscată. Ar fi vrut s-o ia şi s-o păstreze, s-o poarte piatră la un inel.

— O picătură de ploaie, chiar dacă nu poţi s-o păstrezi, nu este o păcăleală.

De ce nu putea să-i spuie pe nume ? Ion ! Ce nume frumos ! Bătăile inimii repetau : Ion !

— Ba uite, pe năsucul tău e o picătură care e o păcăleală.

— Dar dacă e o picătură pe care n-o mai uiți ? Dacă-ți aduci aminte de ea și peste o mie de ani ?

— O mie de ani ! Rada, mă sperii !

— Păcat !

Era dezamăgită. Ar fi vrut ca pe el nimic să nu-l sperie.

— Ce e păcat ?

Un mic nor trecuse peste soarele sufletului ei. Se vede că el a înțeles, altfel nu ar fi spus :

— Ești un copil, Rada.

Și după o tăcere, care se prelungea :

— De zece ani n-am mai văzut Cișmigiul. Suntem pe Știrbei-Vodă, nu ?

Rada se strîngea mai aproape de brațul lui. Aștepta. Nu se poate să nu-și dea seama că nu mai e fetița îndrăgostită de casa cu iepuri albi, de cărțile cu poze. Are aproape cincisprezece ani.

Coborau pe Schitul Măgureanu. Treceau pe lîngă biserică.

— Ții minte turneul, Răduțo ? Vroiai să te faci artistă.

— Acum mi se pare că sînt pe un drum de munte și, cu cît urc, piscul se depărtează. Mă lupt cu registrele de contabilitate, înființez bănci. Dar dacă reușesc să dau diferența și examenul de capacitate...

— Trebuie să reușești. Gheorghieș o să vie și el să dea examen.

— Tîrcovnic ?! întreabă Rada și-i [illegible] să rîd... Mi-e greu să mi-l închipui...

— Preotul l-a ajutat să intre la Iași, la Seminar. Altă posibilitate n-a avut. Sînt șapte copii. Dar voi nu sînteți dintre cei ce se resemnează. Gheorghieș vrea să ajungă medic veterinar. Ți-era drag, nu-i așa ?

— Ca un frate.

Cînd au intrat în Cișmigiu ? Pe ce poartă ? Pe ce scări coborau ? Scările astea de piatră nu le cunoștea. Pe pajiștea de un verde crud, pete roșii de maci. Ca un decor de teatru.

Țanțoș, gătit în culori țipătoare, se plimba un păun, care-și trăgea trena alene. Coada lui se desfăcea într-un imens evantai împodobit cu ochelari verzi, cu marginea galbenă. Păunița parcă era o mireasă. Trena ei, ca un evantai de dantelă. Totul era colorat viu, îndrăzneț. Cerul, prea albastru. Tufele de trandafiri, prea roșii. Zgomot de cascadă ? Unde se afla oare ? Niciodată nu intrase pe poarta asta, pe sub bolta asta de piatră. Niciodată nu coborîse treptele astea. Nu văzuse niciodată pajiștea asta mătăsoasă, păunii. Ochii curioși de pe evantaiele lor colorate o fascinau.

Învățătorul îi vorbea de Gheorghieș. Rada îl privi curajoasă, ca niciodată pînă acum, și-l sili și pe el s-o privească. Stătea cu gîtul întins, cu ochii înfipți în ochii lui și cu îndrăzneala copiilor care, fără să știe să înoate, se aruncă în apa adîncă, a spus :

— Nu la Gheorghieș mi-a fost gîndul în toți anii ăștia !

— Rada, ești un copil. Cînd ochii ăștia se vor deschide...

— Sînt deschiși.

— Nu, nu sînt. Dacă i-ai deschide, ai vedea că sînt un învățător de țară, mulțumit cu munca mea. M-am însurat...

Mîna care-l ținea de braț a căzut, de parcă n-ar fi fost a ei.

— Rada, fetița mea dragă !

Și cuprinzîndu-i umerii o lipi de pieptul lui :

— Vezi ce repede au trecut o mie de ani ?

Vorbea, vorbea mereu, dar vraja s-a rupt, de parcă cineva suflase polenul de pe aripile cuvintelor. Privirea ei era dură, ochii uscați.

— Cum se numesc florile acelea ? l-a întrebat, ca pe vremuri.

— Clematite, Clematis !

— Clematis ! a repetat Rada. N-am să uit...

4

Şi a umblat ce a umblat pe străzi ocolite, cu gînduri învălmăşite, cînd a simţit o lovitură puternică în spate. Instinctiv, şi-a desfăcut braţele, dar nu şi-a mai găsit echilibrul. Lîngă ea, în ţărînă, o minge de fotbal. Era pe maidanul unde se aruncă zgura locomotivelor, destul de aproape de mahalaua ei. Se auzeau hohote de rîs.

Nepăsătoare, se sculă, îşi scutură pelerina. Doi băieţi se îndreptau spre ea. Rîdeau de ea. Unul înalt, deşelat, altul, scund, îndesat. Parcă erau Pat şi Patachon. Rada izbi cu piciorul în minge.

— Eşti tare. Unde ai jucat?

— La mine în sat.

— Joacă şi fetele fotbal?

— Îi bat pe băieţi cînd sînt obraznici.

Se apropiau acum două fete. Una, cu coada groasă pe umăr, îşi legăna şoldurile ca Betty Boop, cealaltă parcă umbla pe vîrfuri. Subţire, fragilă, cu ochi ca pervinţa şi părul decolorat ca inul, o privea cu o ciudată maturitate.

— Îmi place că ştii să încasezi. Mă cheamă Sabina.

— Eu sînt Luciana.

— Eu sînt Petrache. El e Şerban...

Lunganul tăcea.

Aşa a început adolescenţa...

Se întîlnesc cu toţii la Venus. Se caţără în copaci, se instalează pe cîte o cracă şi văd meciurile gratis. În Grădina Botanică scutură pomii. Sînt fugăriţi de „curcani" şi Petrache nimereşte în pereţii de sticlă ai serei. Duminica văd cîte patru filme, două dimineaţa, două după prînz. În întuneric, Şerban şi Luciana se sărută...

Se întîlnesc în curtea Lucianei: un mic cimitir. Tatăl ei vitreg, pietrarul, ciocăneşte pietre funerare, inscripţii. Luciana şi Şerban dispar, se ascund, se sărută...

Pe tatăl Sabinei l-au bătut huliganii. L-au lăsat în zăpadă, în sînge. „I-au furat vocea, spune Sabina, şi nici la şcoală nu-l mai primesc. Era profesor de muzică la şcoala primară. Acum, o să dea lecţii de pian în cartier." Rada punea degetele pe clapele pianului dezacordat. Sabina o învăţa notele: Do, re, mi...

— Rada, pe tine te-a sărutat vreun băiat? Poţi să ai încredere în mine. Şi eu m-am sărutat cu Petrache.

Sabina are 12 ani şi seamănă cu Lilian Gish, actriţa care juca în *Două Orfeline*.

Luciana, după fiecare film, îşi schimba pieptănătura, privirea şi mersul. Era în clasa a cincea de liceu, dar sucea capul oricui, dacă vroia.

Sabina învăţa la „Anglo-Speranţa". Ştia englezeşte şi lua lecţii de sculptură cu tatăl vitreg al Lucianei. În schimb, mama Sabinei îi cîrpea pietrarului rufele şi-i ţesea ciorapii. Mama Lucianei pleca mereu în provincie cu modele de pălării. Şerban era într-a şasea, vindea pe străzi ziarele de seară şi era îndrăgostit de Luciana. Sabina era pajul ei. Faţă de oricine avea o luciditate, o judecată matură, care chiar şi pe Rada o uimeau. La vîrsta cînd elevele mici se îndrăgostesc de cele mari, de profesoare şi profesori, fără deosebire, Sabina o urma pe Luciana orbeşte. Cu Şerban era necruţătoare. Poate geloasă.

— Ziarele tale spun numai minciuni.

— De unde să am taxe de şcoală, ce să mănînc, dacă nu vînd ziare? se apără Şerban

— Vara, poți să vinzi limonadă, covrigi. Și să te înscrii la cursul seral.

— Iei limonada de la fabrică și covrigii de la simigerie și capeți atîta la sută, fără să răspîndești minciuni! spunea Petrache, care era totdeauna de partea Sabinei.

Luciana își împletea și-și despletea coada întunecată, care-i șerpuia pe umărul stîng.

— O să aibă fabrica încredere în mine? întrebă Șerban, jucîndu-se cu coada Lucianei.

— Mergem noi toți și vorbim, decide Sabina.

— Și iarna, ce fac?

— Vinzi castane și floricele.

— Avem în pod o sobiță veche, specială, își aminti Luciana, Haideți în pod!

— Eu nu! făcu Petruț, hotărît.

Sabina îi zvîrli, ca o supremă ocară:

— Ți-e frică de șoareci!

— Mi-e frică de baba Tinca. De cînd a înviat baba Tinca, nu mă urc în pod, să mă tai!

— Cum a-nviat?

— Așa ca în *Noul Testament!* îl ironizează Șerban.

— Și totuși, a înviat baba Tinca! sare Petrache.

Nu știi niciodată dacă glumește sau nu.

— Hai, spune cum a fost! cască Luciana, și-și întinde brațele.

— Dă-i drumu! se impacientează Sabina.

Radei îi e dragă Sabina, dar pe Luciana o găsește grozav de frumoasă: ochii cafenii, depărtați, catifelați, gene grele și lungi. „Știe să-și arate picioarele spunea Olga. Asta nu e fată, cum nu sînt eu mitropolit!"

— M-a trimis bunica la baba Tinca să-mi dea bidineaua, să spoiască. Și mi-a zis: „Vezi, dacă nu-i la bucătărie, e în pod, întinde rufele:" Și eu am dat fuga în pod! spunea Petrache.

Şi-am găsit-o pe baba Tinca întinsă pe jos, galbenă ca ceara. „Babă Tinco!" zic. Nici un răspuns. „Babă Tinco!" Şi cînd am văzut că nu mişcă, am înţeles că e moartă. Şi am fugit şi am ajuns acasă într-un suflet: „A murit baba Tinca!" „Ce tot spui, Petrache?" face bunica şi dă fuga şi bunica la baba Tinca în pod. Şi iese şi bunica şi strigă: „Vecină Zamfiră, a murit baba Tinca!" Şi iese Zamfira şi strigă: „Vecină Smarandă, a murit baba Tinca!" şi iese Smaranda...

— Mă rog, iese tot satul! spune Luciana cu oboseală în mişcări şi în glas.

Şerban o priveşte pierdut.

— Chiar aşa: iese tot satul şi strigă: „A murit baba Tinca!" Şi mă trimite bunica: „Du-te la doctorul Arcadie." Şi mă duc la doctorul Arcadie. O curte îngustă şi lungă, pavată cu tufe de trandafiri şi flori agăţătoare, violet...

— Clematis! şopteşte Rada.

Din prima iubire, atît i-a rămas.

— Ce legătură au florile, zise Clematis, cu baba Tinca? întrebă Luciana.

Şi Sabina deschide ochii mari rotunzi şi, mîndră de prietena ei, o ia de mînă.

— În curtea pietruită şi lungă ca un coridor fără fund, erau nu numai sute de trandafiri, flori mov, dar şi patru dulăi, mari ca viţeii, fioroşi dogi danezi. Eu eram mic...

— Acum eşti o namilă! îl necăji Luciana.

Dar Petruţ continuă nestingherit:

— Eram şi mai mic. Sun şi aştept. Şi vine o jupînească cu rochie neagră, cu şorţ alb, scrobit şi se răsteşte la mine: „Ce vrei?" „Cu domnul doctor Arcadie vreau să vorbesc." „În ce chestiune?" mă întreabă, ca un şef de cabinet de ministru. „A murit baba Tinca", răspund. „Păi, dacă a murit, ce vrei să-i mai facă domnul doctor?" „Să dea certificat că a murit". Şi femeia a strîmbat gura, şi dulăii au mîrîit, şi eu am intrat. Niciodată nu mai intrasem la doctorul Arcadie în casă...

— Scurteaz-o ! mîrîi Şerban.

— Parcă ar fi doctorul Arcadie ! Chiar aşa m-a repezit : „Scurteaz-o !" Cînd am început cu bidineaua şi cu podu, l-am auzit : „Scurteaz-o !" Şi, ca s-o scurtez, am zis : „A murit baba Tinca. Vă rog să-i daţi un certificat că a murit, că altminteri, la primărie nu ne dă dric, n-o înmormîntează" „Cine a văzut-o moartă ?" „Eu !" Şi-a potrivit mai bine ochelarii cu ramă de aur : „Cum era ?" „Galbenă, uscată, aşa cum e baba Tinca vie, parcă şi cînd era vie tot moartă era... Şi cînd e moartă, tot..." „Scurteaz-o, băiete ! A mai văzut-o cineva ?" „Bunica şi ţaţa Zamfira şi naşa Smaranda şi tuşa Florica." „Scurteaz-o !" „Tot Hîrlăul s-a urcat în pod la baba Tinca. Rufele, pe frînghie, erau ude." „Şi au văzut-o moartă ? Toţi ?" „Chiar aşa, toţi." „Uite, băieţaş, eu nu mă mai duc, am clientelă, mă aşteaptă. Dacă spui că a văzut-o tot Hîrlăul, eu am să-ţi dau certificatul. Dar să nu mai ştie nimeni că n-am fost la faţa locului, auzi ? Că pun cîinii pe tine ! Ai înţeles ? Şi mai ales doctorul Aron să nu ştie ! Nu cumva să afle. Ai înţeles ?" Doctorul Arcadie şi doctorul Aron n-aveau ochi să se vadă. Dar despre rivalitatea lor în numărul viitor...

— Mă Petruţ, dacă în cinci minute nu învie baba Tinca, te plesnesc ! îl ameninţă Şerban.

— Dă-i drumu ! spune Sabina şi privirea ei, înlăcrimată de rîs, cere consimţămîntul Lucianei.

Şerban o întrebă pe Rada :

— Votezi pentru ambele serii ?

— Votez !

Toţi ridică mîna şi Petruţ continuă :

— Luat certificat constatare deces, dus primărie, făcut formalităţi, fixat funerarii, slujbă bisericească, slujbă sinagogă...

— De ce slujbă sinagogă ?

— Vedeţi, stilul telegrafic denaturează adevărul istoric. La Hîrlău, nimeni nu se grăbeşte. Oamenii moţăie în faţa dughenelor, nenea Iozef strigă, moţăind, aşa ca să nu te trezească nici pe tine,

ci mai curînd să te-adoarmă : „Mere murate, mere murate !" Altul trece cu o saca de apă : „Apă rece, apă rece " Cad obloanele. Căderea obloanelor anunţă marile evenimente în Hîrlău. De exemplu : Marcu divorţează de Beca. Pe lîngă asta, moartea babei Tinca e fleac. Dar obloanele au căzut la fel ca şi atunci. Baba Tinca era şi era foarte iubită. Aşa de iubită încît, după ce s-a făcut slujba la biserică, s-a făcut slujbă şi la sinagogă, slujbă în toată regula. Şi a trecut dricul cu baba Tinca prin faţa sinagogei tocmai cînd se făcea rugăciune pentru sufletul ei. Şi dricul a mers mai departe, şi tot Hîrlăul după dric, şi doctorul Arcadie, şi doctorul Aron, şi Iozef cel cu merele murate, şi sacagiul Vasile şi eu...

— Şi cînd a înviat ?

— A treia zi după scriptură ! spune Şerban şi se scoală. Ce vă uitaţi în gura lui ?

— Dă-i drumu, Petruţ !

Dricul mergea încet, oraşul tot, după dric, linişte ca la înmormîntare şi deodată baba Tinca se mişcă, se scoală în picioare, în *picere*, pronunţă Petruţ...

— Fugi, măi Petruţ ! se înfurie Şerban.

— Să vezi tu ce-am fugit atunci, cum a fugit bunica, doctorul Arcadie şi doctorul Aron, nenea Iozef şi cioclii. Cum a rămas dricul părăsit ! Noroc că nu s-au speriat caii, că omorau mortul !

Dar nimeni nu rîde.

— Şi ? Şi ? Şi ? întreabă toţi de-a valma.

Rada îşi amintea că la ţară tot aşa se adunau în jurul ei copiii cînd le povestea cum a luat-o Agatha Bîrsescu şi a jucat cu ea într-o piesă.

„Şi după aia m-au dus cu o trăsură trasă de şase cai, şi lumea se îmbulzea şi-mi arunca flori şi bomboane, şi eu mă ridicam în picioare şi salutam, uite-aşa !"

Poate că şi Petrache auzise de la altcineva povestea babei Tinca.

— Şi s-a urcat baba Tinca pe capră. Şi a mînat caii şi a ajuns la primărie triumfătoare. Parcă era Ben-Hur...

Luciana rîde cu poftă. Şerban se juca distrat cu coada Lucianei — o despletea, o împletea.

Sabina era numai urechi :

— La primărie, pustiu ! Plecase toată lumea la înmormîntarea babei Tinca. Mai rămăsese un uşier şi alt slujbaş care, apucînd să afle — în Hîrlău toate se află cît ai clipi — comentau şi-şi făceau cruce. Dar cînd s-au pomenit cu mortul, au ţipat şi au fugit. Baba Tinca n-a mai avut cu cine să stea de vorbă. S-a plimbat prin toate sălile şi birourile goale, apoi a ieşit pe poartă, s-a apropiat de dric şi le-a poruncit cailor : „Să staţi aici, că o să vie careva să vă ia în primire". După care, fără grabă, aşa cum ar fi umblat pe lumea cealaltă, s-a dus acasă la ea şi a făcut focul, a pus apă în ceaunul de mămăligă, să fiarbă; că i se făcuse foame...

De data asta, rîdea şi Şerban, şi Rada observă că are dinţii prea mari, prea albi, gata parcă să muşte din coada Lucianei.

— Măi Petrache, asta-i din capul tău, sau o ştii de la alt mincinos !

— A scris şi în gazete. Au venit reporteri de la Iaşi şi au fotografiat-o pe baba Tinca şi au descusut-o...

— Şi ?

— A răspuns la toate întrebările. Numai cum a înviat nu ştie...

— Simplu ca bună ziua, a înviat, fiindcă nu murise. N-ai spus că doctorul n-a catadicsit să constate decesul ? Te-a crezut pe cuvînt. Ţi-a dat certificat, ca să scape de tine...

— O fi leşinat ! spune Luciana şi-şi lasă capul pe umărul lui Şerban.

— Bine, să zicem că a leşinat. Dar cînd a murit a doua oară ? A doua oară cînd a murit, au venit doctorii amîndoi.

— Să nu-mi spui că a înviat şi a doua oară !

— Tocmai aici am vrut să ajung. Doctorul Aron și doctorul Arcadie nu-și vorbeau de treizeci de ani. Despre cearta lor se vorbea și la Iași.

— Eu zic să te întorci la Hîrlău! îl invită Sabina.

— Mă întorc. Doctorii amîndoi stau în fața babei Tinca. N-avea nici unul curajul să-și ia răspunderea, să constate că a murit. „Eu cred că de data asta e moartă!" spunea doctorul Aron, ca pentru el, fără să se uite la doctorul Arcadie. „Eu nu-ți dau certificat de înmormîntare!" spunea doctorul Arcadie, avînd aerul că vorbește cu baba Tinca. „Dacă doctorul Aron are o certitudine în privința morții, are să-ți dea certificat." Iar doctorul Aron se adresa unui public nevăzut: „Nu văd nici un motiv pentru care doctorul Arcadie să nu-și formeze și domnia-sa o certitudine." Și, ștergîndu-și fruntea și fața, îi puse din nou babei Tinca oglinjoara în fața gurii: „Nu respiră!" „Dacă doctorul Aron poate trage de-aici o concluzie, s-o scrie negru pe alb", îi spune doctorul Arcadie moartei. „Noi am urmat aceeași facultate de medicină, am fost colegi. Nu văd de ce n-ar trage domnia-sa o concluzie," se adresa și doctorul Aron, babei Tinca. Și așa s-au tot codit, pînă cînd amîndoi au început să trateze direct cu moarta: „Babă Tinco, spune dumneata care e situația. Aș putea să te înțep cu acul!" o amenință doctorul Arcadie. „Babă Tinco, uite, sînt tot felul de metode de a se constata moartea. Dar dacă doctorul Arcadie vrea s-o folosească pe aceasta, și apoi să-și ia răspunderea, eu n-am nimic împotrivă!"

Luciana și Sabina se tăvăleau de rîs. Șerban era vesel, de parcă băuse. Rada observa cum se lipește Luchi de Șerban și nu știa de ce se întunecă cerul. Petruț schimba cu iuțeală de fulger cele două roluri:

— „Dacă-i vorba de răspundere, babă Tinco, poți să fii liniștită. Eu nu-mi iau nici o răspundere. Babă Tinco, nu te-ntrebi de ce-a venit doctorul Aron să constate decesul matale, dacă nu-și ia nici o răspundere?" „Pentru că e un caz special, babă Tinco, un caz greu. Matale ai mai fost dusă la groapă, și te-ai

răzgîndit pe drum, şi ţi-ai mînat singură dricul, şi l-ai depus frumuşel la primărie. De aceea am venit acum la matale toţi doctorii din Hîrlău, toţi cîţi sîntem, ca, împreună, să ne luăm răspunderea", o lămurea doctorul Aron.

Petruţ avea atîta haz povestind, imita atît de bine pe cei doi medici rivali, care-şi vorbeau prin intermediul mortului, încît Sabina îl privea altfel ca de obicei şi aplauda ca la teatru.

— Trebuie să te faci artist, Petruţ.

Luciana era de aceeaşi părere, Şerban îşi pierduse de tot aerul lui rezervat, sceptic. Şi, către Rada :

— Are talent, puştiul !

Radei îi pare bine că Şerban nu o uită. Petruţ nu se lasă îmbătat de succes :

— Doctorul Arcadie a început s-o ia cu binişorul şi i-a dat două pălmuţe uşoare pe obraz : „Hai, babă Tinco, hai, nu ne mai ţine aici." Obrazul era rece şi zgrunţuros. Oricine ar fi putut să vadă că-i moartă, numai că de mulţi ani îl avea baba Tinca, aşa, ca un pergament mototolit. „Hai, babă Tinco, o mai striga şi doctorul Aron. Uite, te roagă şi doctorul Arcadie." Dar Arcadie protestează, ofensat : „Nu rog pe nimeni !"

Se tăvălesc toţi de rîs. Rada îşi duce mîna la gît şi-şi pipăie mărţişorul. Sabina, cu faţa mică, bălaie şi ochii ca mărgelele îi aminteşte de frumoasa Anişoara în rolul Oanei. Şerban i se pare deodată că seamănă cu tînărul care juca în Bogdan-Vodă ; lîngă el adormise la masă. Cu capul pe braţul lui. Şerban e acum lîngă ea. Buzele lui aproape că ating creştetul capului ei.

— Părul tău miroase a grîu copt şi a soare.

Rada se scoală.

— Plec.

— Ei, cum aşa, „brusc" ?, o întreabă Petrache.

Iar Şerban, mirat, dar şi îngrijorat :

— Ce-i, Rada ?

— Mîine am teză la franceză, trebuie să învăţ.

— Şi eu ! spuse Şerban, gata să plece cu ea, dar Luciana îi prinse braţul :

— Ei, nici aşa !

„Părul tău miroase a grîu copt şi a soare !" repetă Rada, în drum spre casă. Şi căută să păstreze clipa de bucurie pe care o trăise. În praful roşiatic al asfinţitului, se desluşeau două siluete înlănţuite.

De la o vreme nu mai vedea decît perechi, perechi. Ce mult seamănă cu Olga, femeia care vine spre ea la braţul unui bărbat ! El e înalt, cu capul gol. Ea e ! Nu, mama cu un bărbat străin ? N-o mai văzuse niciodată ! Pentru întîia dată se întreba, dacă atunci, de mult, în noaptea cînd a fugit...

De cîte ori nu-l auzise pe Manole :

— Tîrfa, ştiu eu cu cine a fugit !

Pînă acum n-a crezut. Siluetele se estompează în umbră. Nu a fost Olga ! Ba da, e cu un bărbat cu capul gol, mult mai înalt decît ea, se ţin de mînă ! Sînt la cîţiva paşi de ea şi Olga nu pare deloc încurcată. Cînd ajung faţă în faţă, Olga spune :

— Fetiţa mea Rada !

Niciodată mama n-o alintase, nici cînd fusese copil. Olga spunea : Fiică-mea, fie-mea, fata mea ! Acum, cînd are 14 ani şi jumătate, aude pentru prima dată : fetiţa mea !

Tînărul o privea atent şi parcă mirat. Dar şi ea ar fi vrut să-şi întipărească în minte figura lui, convinsă că n-o să-l mai revadă.

— Ei, ce vă holbaţi unul la altul ? O să aveţi destul timp să vă vedeţi.

Şi, către Rada, cît se poate de simplu :

— Mă mărit cu el...

„Se mărită mama ?!" Rada ar fi vrut să strige : „Nu-i adevărat !" Nu înţelegea de ce o revoltă, de ce o doare vestea asta.

— Eu credeam că e un copil ! zîmbi omul, cam stînjenit. Credeam că e mică. Dar, să îi fie sănătoasă. N-am nimic împotrivă.

— Ei, asta ar mai lipsi să ai ceva împotrivă! îl repezi Olga.

Iar către Rada:

— Hai, du-te și te culcă!

— Noapte bună! spuse Rada.

Cu indiferență și fără grabă își îndreptă pașii spre bucătăria din curte.

Teza la franceză era hotărîtoare pentru soarta acelui an, pentru soarta Radei și totuși, pentru întîia dată nu se simțea stăpînă pe forțele ei. Voința, coardă veșnic întinsă, cedase parcă undeva, se șubrezise. Se scula dimineața cu capul greu, cu brațele grele cu o moleșeală stranie, mahmură de parcă ar fi băut peste noapte. Și doar nu înghițise o picătură de alcool din ziua aceea de pomină, cînd turneul teatrului din Iași se oprise în sat. Tînărul cu ochii ca jeratecul — uitîndu-i numele, îi spunea „Bogdan-vodă" — semăna cu Șerban. Ce frumoasă e Luciana!

Ca să afle părerea Olgăi, a spus că Luchi e frumoasă. Olga a sărit ca arsă, și din botoasă și moapsă n-a scos-o.

— Are ochi frumoși! o contrazise Rada.

— Știe să-și miște șoldurile și să-și arate picioarele! replică mama.

— Are suspensie! spune Costi.

Dar Olga îl repede.

— Ce-i, automobil?!

Și către Rada:

— Mai adună-te de pe drumuri. Vezi că s-a strîns o albie de mărunțișuri...

Ar vrea să-i răspundă că o dor șalele, capul. Noaptea se trezește din somn nădușită și tocmai acum are de învățat:

— Rada, trebuie să înveți!, îi sufla învățătorul.

Uneori îi simțea răsuflarea în ureche.

— Ce-i, Rada? o întreba Șerban.

Numele ei, aspru, urît, îi suna cu totul altfel de la o vreme. Uneori, în liniștea nopții, își șoptea ea singură :

— Rada !

Își mîngîia singură pielea. I se părea catifelată. Cum era pielea Lucianei ? Ce licărire de admirație în ochii lui Costi, cînd a spus : „are suspensie" ! Nu știe exact ce înseamnă asta, dar o vede mergînd legănat, parcă e pe arcuri.

— Asta nu-i fată, cum nu sînt eu popă ! a spus Olga într-o zi.

— Și ce-i dacă nu e ?! a răspuns Rada, și maică-sa a plesnit-o.

Într-o noapte, a visat că un motan o gîdilă cu mustățile pe buze. Îi sufla în gură. Ochii lui galbeni scînteiau în întuneric, sălbateci. S-a trezit nădușită. Altă dată, în vis, alerga pe un cal și nu se putea stăpîni. N-avea hățuri, n-avea șa. Zboară la înălțimi amețitoare. Cade. Cînd se trezește, o dor oasele, de parcă s-ar fi ridicat atunci din țărînă.

— Ce-i cu tine ? o întreabă Olga.

„Dar cu tine ce-i ?" ar vrea Rada să spună.

De la o vreme, parcă nu mai are loc de ea. „Ia-ți hîrțoagele de aici !" Olga întinde foi de plăcintă, frămîntă cozonaci. Bine-înțeles, pentru Costi. La franceză, a luat cinci. Unde i-a fost capul ? De ce a spus : *Si je voudrai*, în loc de *si je voulais, si je veux* ? „Dacă aș vrea, dacă vreau". Voința ei e ca un elastic vechi : vrea să învețe și-i e somn, vrea să doarmă și nu doarme. Visează cu ochii deschiși, atipește fără să-și dea seama, se trezește obosită. De ce se mărită mama tocmai acum ? Costi e cu zece ani mai tînăr ca Olga, cu zece ani mai mare ca Rada. De ce s-a însurat învățătorul ? Și, dacă n-ar fi însurat ? „Eu trebuie să învăț". „Rada, trebuie să înveți". Cursa e grea. Alți copii, de cînd fac ochi, aud vorbindu-se în casă despre o carte, despre o piesă de teatru. Se duc cu părinții la teatru. Părinții ei nu s-au dus niciodată la teatru. Oare tata mai trăiește ? Uneori ar vrea să-l caute. Să-l ajute. Dar dacă spune o vorbă, Olga sare :

— Hai, du-te, ce mai aştepţi ? Să te mai ţie şi el.

Olga nu mai avea, de la o vreme, nici o grijă de Rada. Nici ceea ce i se păruse întotdeauna o datorie indiscutabilă, taxele de şcoală, pingelele, un şorţ de uniformă, o rochie. Taxa e neplătită pe ultimele două trimestre. Cînd îi aminteşte o repede :

— Nu sînt nici uitucă, nici surdă. M-am săturat ! Ai înţeles ? Sînt obosită !

Olga e şi ea obosită. De ce tocmai acum ? Ar trebui să fie mulţumită, nu îndrăzneşte să spuie fericită. Prea nu se potriveşte cu Olga, prea ar suna ciudat în casa lor ! Dar ce mult s-a schimbat casa lor ! E curată, ca un pahar, dichisită, Olga poartă ciorapi de mătase, se parfumează. Cutia de pudră i-a dăruit-o Costi. Părul şi-l aranjează mereu altfel. Altă dată era corectă. Acum e atrăgătoare.

— Seamănă cu Marlene Dietrich ! a spus Luciana, şi Sabina a adăugat :

— Are voce frumoasă !

Da, Rada îşi aduce aminte că demult de tot, cînd era ea foarte mică, o auzea cîntînd destul de des, pe urmă rar, foarte rar, la ţară. La Bucureşti, niciodată. Acum a început iar să cînte. E binedispusă, se încruntă numai cînd o vede ştînd de vorbă cu Costi. Parcă se teme de ceva. Ar vrea s-o liniştească : „Nu te teme, n-aş putea să-ţi fac rău vreodată. Ai fost aspră cu mine, totdeauna ai fost aspră. Nu mi-ai zîmbit de prea multe ori. Nu te-ai apropiat de sufletul meu niciodată. Dar ştiu că ai dus o viaţă de cîine. Şi poate din cauza mea. Sigur din cauza mea. Dacă n-aş fi venit pe lume, nu te-ai fi întors la Manole. N-ai fi răbdat atîtea ocări şi bătăi. N-am să-ţi fac rău !" Dar ce are Olga cu prietenii ei ? Cînd îi aude vorbind despre cărţi, despre şcoală, devine nerăbdătoare, nervoasă. Ce are cu Şerban ? „Prea trăncăneşte mult despre război. Ce ne pasă nouă ce e în Germania ? Pînă şi mucoasa aia mică, Sabina discută politică", iar cînd aude despre taxe, sau despre examenul de capacitate, Olga e ca un taur cînd vede roşu.

— La doisprezece ani spălam vase într-un birt, ca să-mi cîştig pîinea.

Nu îndrăzneşte să spuie, „pe mine nu m-au dat la şcoală".

— Eram doisprezece copii. Mereu pleca cîte unul de acasă, ca să-l ajute pe altul. Pe tine te ţiu de opt ani în şcoală. E uşor să înveţi franţuzeşte, cînd are cine să-ţi dea de mîncare. Vorba aia: muieţi sînt posmagii? Am vorbit cu Gina, să intri la Brîncovenesc, infirmieră, soră, ce-o fi! Ai să ai casă şi masă, ai să înveţi meserie...

Rada are a doua zi examen la franceză. Ultimul examen. Şi i se pare greu. Mulţi ştiu franţuzeşte de acasă. Unii au meditatori. Sau măcar au linişte. O prinde o moleşeală, o ameţeală, o spaimă. Şi ba nu-şi găseşte una, ba alta.

— Ce te tot foieşti?o repede Olga.

Pe Rada o podideşte plînsul:

— Nu ştiu ce-i cu mine.

— Ei, nu ştii! Hai, nu te mai smiorcăi! O să ţi se întîmple şi ţie ce ni se întîmplă la toate. Sîntem femei...

Radei îi iau foc obrajii. La şcoală, nu poate să se adune. E în faţa tablei, i s-a pus o întrebare. Dar mintea ei rîşneşte în gol. Urechile parcă îi sînt vătuite. I se pare că şi profesoara zîmbeşte cu tilc: „Sîntem femei!" Ba nu, parcă despre Victor Hugo a întrebat-o. De ce e tăcerea atît de încordată? Mama Sabinei ar fi în stare să-şi smulgă dinţii, să-şi vîndă părul pentru ea. Petrache a poreclit-o Fantine. Pe cînd Olga...

De ce sînt atîţia ochi aţintiţi asupra ei? Cu ce să înceapă? Cu *Mizerabilii*? A văzut şi filmul: Jean Gabin în Jean Valjean. Ce ştii despre *Hernani*? o întreabă profesoara. Dar Radei îi vin în gînd de-a valma *Emile, René, Paul et Virginie*. E năduşită toată şi parcă o aude pe Olga: „Ce te smiorcăi, suntem femei!"

Profesoara îi spune:

— Treci la loc...

5

În fața unei clădiri cu ziduri cenușii, înalte, împrejmuită de o curte cu grilaj negru de fier, o fată cu gîtul întins privește ferestrele înguste. Pupilele dilatate au acoperit verdele apos al ochilor lunguieți și curioși. Rochia de stambă albastră cu picățele albe e creață și sugrumată în talie cu o panglică neagră. Sînii sînt plini și rotunzi, talia subțire. Nasul prea scurt, cozile groase se depărtează de gît și, cînd îi ating umerii, o înfioară. Închisoarea spre care, cu cîteva clipe înainte, se îndrepta cu pași de plumb, cu suflet de osîndit pe viață, a căpătat deodată vraja necunoscutului, magnetul caselor în care voia să intre cînd era copil. O casă în care n-a intrat este și acum o taină pe care curiozitatea ei nesățioasă vrea s-o dezlege. O casă plină de bolnavi. Ce ciudat! Și totuși gîndul ăsta n-o sperie. Cine n-a fost bolnav? Bolnavii se fac bine. Oameni, ca toți oamenii. Intră în spital ca să se vindece. Iată de ce, în fața porții înalte de fier nu se mai află acum o fetiță învinsă, ci o codană nerăbdătoare să întîmpine viața, să afle tot ce ascunde. Își imaginează că în toată clădirea asta a locuit Brîncoveanu, el însuși, că e un imens palat care-i deschide poarta și o poftește, ca pe un oaspete deosebit. Dar portarul, mărunțel, cărunt și încruntat, își potrivește ochelarii.

— Vreau să vorbesc cu sora Gina. Este mătușa mea. E soră-șefă. Eu sînt Rada Ionac.

Avea un fel de a-şi rosti numele, de a-şi întinde gîtul, de a ridica nasul în vînt, un fel de a surîde, de a ridica sprîncenele scurte şi depărtate, că orice poartă i se deschidea.

Şi iat-o urcînd pe scări, încrucişîndu-se cu surori, cu bolnavi şi medici, fără să i se pună vreo întrebare. Nu se opreşte decît la etajul II, unde un paravan îi atrage atenţia. În dosul lui, întins pe pat, un om cu faţa vînătă, cu barba sălbatecă, cu ochii holbaţi şi picioarele legate. În jurul lui, pe pat şi pe jos resturi de medicamente, vată, hîrtii, arătau că nimeni nu mai trecuse pe acolo de mult.

Rada se aşează pe marginea patului, aşa cum văzuse în filme, cum citise în cărţi, gata să aducă bolnavului o mîngîiere. Dar omul sare ca ars şi răcneşte :

— Nu vreau să mor ! Nu vreau !...

Rada o ia la fugă şi, dînd de scară, încălecă pe rampă şi-şi dă drumul, gata să aterizeze în braţele unui tînăr cu halat alb. Speriată şi vinovată, încercă să surîdă :

— Eu sînt... am să fiu...

Şi arătîndu-i bolnavul care venea pe scară :

— A vrut să mă strîngă de gît !

— Şi te-ai speriat, îngeraşule ?

— Nu, dar...

— Du-te acasă pînă cînd îţi cad aripioarele. Pe urmă mai treci pe-aici. Deocamdată eşti o fricoasă !

Şi, întorcîndu-i spatele, îşi văzu de drum.

Rada n-apucă să răspundă. Avea să afle de la Gina că bolnavul, operat de o infecţie la rinichi, făcuse o stare septicemică şi, trezindu-se mutat după paravan, începu să bănuie pe fiecare că vrea să-l omoare, ca să îi ia patul.

În aceeaşi seară, Rada reveni lîngă el :

— Uite o ceaşcă cu ceai din cozi de cireşe. Nu e otravă. Uite-te bine la mine. De ce n-ai încredere în mine ? Fiindcă n-am halat alb ? Am să te fac bine şi am să te duc cu barca în Cişmigiu. Uite, bea ceaiul ăsta. Mai întîi gust eu, să văd dacă-i bun...

Şi, lingîndu-şi buzele :

— E grozav !

Bolnavul întinse gura cu sfială. Rada îi puse mîna pe frunte şi-i potrivi perna. Omul închise ochii, mai liniştit.

„Am să ştiu să îngrijesc bolnavii. O să fiu o infirmieră bună. Chiar dacă pierd un an, am să-l recîştig. Trebuie să găsesc timp să învăţ."

— Totul e să-ţi ţii gura, să nu trăncăneşti, îi recomandase Olga. Să nu afle cîţi ani ai.

Cum a obţinut Şerban reexaminarea ei, Rada n-ar şti să spuie. „Eu cred în tine, Rada." De ce s-a certat cu Luchi ? Se pare că Sabina, găsind portretul lui Musollini frumos înrămat pe măsuţa de noapte a Lucianei, l-a aruncat jos şi l-a călcat în picioare.

— Eşti o fascistă ! i-a strigat.

— Mă priveşte ! a răspuns Luchi.

Dar Şerban, luînd partea Sabinei, a spus :

— Ne priveşte pe toţi !

Rada a trecut examenul la franceză şi toată vara s-a pregătit pentru diferenţa pe care trebuia s-o dea, ca să intre în liceu. Nu şi-a închipuit că Olga va refuza să-i dea taxa pentru examenul de capacitate.

— Şi pe urmă, încă patru ani, îţi dai seama, Rada ? Eu să muncesc şi tu să stai cu cartea în braţe sau să trăncăneşti despre cărţi şi piese de teatru ? Îţi strici gura, fetiţo. Ai învăţat opt ani, îţi ajunge. Ce, te-am făcut cu un boier ? Caută-l pe taică-tu, poate vrea să te ţie. Nu te-am făcut singură...

„Nu mă iubeşti, nu m-ai iubit niciodată !" ar vrea Rada să strige, dar Olga, citindu-i gîndurile :

— Pentru cine am răbdat înjurături şi bătăi ? Pentru cine am spălat farfurii soioase, pahare care duhneau a ţuică şi vin ? Aveam douăzeci de ani şi voce frumoasă. Visam şi eu ! Dar am uitat să şi visez din cauza ta, şi să rîd am uitat. Şi să mă uit

în oglindă. Mi-am făcut datoria, te-am scos din nevoi. Dacă făceam o crimă, poate că nu-mi dădea mai mult de cincisprezece ani, eu de cincisprezece ani plătesc o greşeală. Împlineşti cincisprezece ani. Chiar azi!

Ochii Olgăi se îmblînziră. Timbrul vocii se îndulci.

— Da, azi e ziua ta. Eu mi-am întîlnit norocul la treizeci şi cinci de ani şi vreau să-l păstrez. Eu n-am avut parte de o zi de şcoală. Pe tine te-am ţinut în şcoală opt ani. Îţi ajunge! Trebuie să-ţi cîştigi pîinea. Să vezi ce greu se cîştigă o pîine! Poate că atunci ai să înţelegi. Cred că e timpul să mă gîndesc şi la mine, să-mi cumpăr şi eu trei metri de stambă, pentru mine. Văd că de la o vreme, te tot uiţi în oglindă. Vreau şi eu să mă uit în oglindă. Am şi eu dreptul să fiu tînără. Pentru mine, e ultimul tren. Tu ai viaţa înainte. Îţi doresc noroc. Aş vrea să-l întîlneşti mai devreme decît l-am întîlnit eu...

Rada îşi vede norocul retezat, ca un copac tînăr în care intră nemilos ferăstrăul. Olga vrea să fie fericită. Dar această mică, măruntă fericire se clădeşte pe visele ei mari, năruite. Şi simte cum îi încolţeşte ura în suflet şi cum se iveşte o tăietură între sprîncene, încă o crestătură pe răbojul înfrîngerilor ei.

Dormitorul era o mansardă cu douăzeci şi patru de paturi, cu geamuri rotunde ca de vapor, care se deschideau pe jumătate. Stelele sclipeau pe cer şi undeva, departe, se profila cupola Mitropoliei. N-avea aer destul. În schimb, ploşniţe multe. Oroarea de insecte, de gîndaci şi şoareci, de tot ce presupunea lipsa curăţeniei o moştenise de la Olga.

— Lîngă un gard să stai, dar să mături! repeta Olga.

Aici, ploşniţele săreau parcă din tavan. Îngrozită, aprinse lumina. O fată scoase un ţipăt.

— Lili, ce cauţi în valiza mea?

— Îmi caut rochia...

— Ce ştiu eu pe unde te dezbraci!

— Ieri mi-ai luat halatul.

— L-am găsit în iarbă, lîngă gard.

— Tu nu ţi-ai lăsat niciodată halatul în iarbă ?

— Da, dar sub halat purtam rochia mea.

— Şi ce te face să crezi că eu purtam rochia ta ?

— Am văzut un tiv verde. N-am dat importanţă. Dar dacă n-am găsit rochia, am vrut să mă conving...

— N-ai decît !

În timp ce Rada aştepta, curioasă, să vadă ce se mai întîmplă, începu altă ceartă.

— Ţi-ai pus ciorapii peste chiloţii mei.

— Dar unde să-i pun ? Nu vezi că frînghia e plină ?

— În fiecare seară spălaţi şi călcaţi. După ce n-avem aer, mai înghiţim şi vapori...

— Şi, mă rog, unde vrei tu să uscăm boarfele ? Nu-i destul că le spălăm cu apă rece ?

— Eu am să-mi iau un reşou şi un fier electric, se auzi altă voce.

— Îţi dă ţie Dihania reşou, fier electric !

— Cu toate riscurile.

— Ce riscuri ? întrebă Rada.

— Să fii consemnată pe şase luni.

Parcă aşa nu sîntem consemnate pentru te miri ce !

— Mi-am găsit rochia. Cum a ajuns sub pat rochia mea ?

— Ai pus-o pe rezemătoarea patului si a alunecat. zăpăcito !

Rada vrea să înţeleagă viaţa care o aşteaptă în spital. Inima îi e strînsă ca într-un pumn, dar curiozitatea, mai vie ca oricînd. Vrea să ştie cum se numeşte fiecare. Toate i se par frumoase. Cum au ajuns aici ? La ce vise au trebuit să renunţe ? Au renunţat ? Ea n-o să renunţe.

— Ce s-a-ntîmplat ?

— Dihania a stins lumina de la contoar.

Dihania e sora-şefă. Gina se lăuda : „Sînt soră-şefă". „Să nu pomeneşti de mine, să nu se ştie că n-ai vîrsta."

Credea că va avea timp să citească, stînd la căpătîiul bolnavilor şi dîndu-le doctorii : la o oră, o linguriţă. Cînd colo, coboară la subsol, urcă la etajul trei, primeşte bolnavii, ia rufele murdare cu tolba în spate, du-le la spălătorie în subsol, urcă din nou, fă bonurile pentru analize, du borcanele şi scuipătoarele la laborator, adu rezultatele analizelor, du-te la oficiu, ia cănile cu ceai, du ceaiul, curăţă noptierele, scoate cănile de ceai ! Şi toate astea pînă la opt dimineaţa, cînd vine doctorul, supraveghetoarea.

Rada e curioasă să audă întrebările doctorului, răspunsurile bolnavului. Dar supraveghetoarea se răsteşte la ea :

— Du-te şi adu un pachet de vată !

O zbugheşte imediat pe culoar, întreabă în dreapta, în stînga, pînă ce nimereşte dulapul plin de pachete. Dar pe nici unul nu scrie „vată". Oare ce-o fi însemnînd „coton hidrofil" ? Poate că vata s-a terminat. Poate e în altă parte. În uşa salonului, dă de supraveghetoare :

— Te-ai dus la farmacie, în oraş ? !

— N-am găsit.

— Cum n-ai găsit, toanto ! Cum ajung toate proastele aici ? Ia mai du-te o dată şi deschide ochii !

Rada se duce, deschide ochii şi nu vede decît „coton hidrofil". Dacă ar avea curajul să desfacă pachetul, dar cum să rupă eticheta ? ! Ce n-ar da să găsească măcar un pachetel de vată între atîtea pachete de „coton hidrofil". Un pachetel de vată ar închide tocmai bine gura aceea mare de crap. Într-o zi o să-i pună pătura în cap dihaniei şi o şă-i dea brînci pe scări !

— Ce stai aici şi caşti gura ?

Şi supraveghetoarea îi dă un brînci în spate.

— Te uiţi gură cască la pachetele de vată şi nu întinzi mîna să iei ! Crezi că te muşcă, năroado ?

— Nu văd nicăieri vată.

— Îţi baţi joc de mine ? Ce-i asta ?

— Coton hidrofil.

— Dobitoaco ! Ai să fii soră cînd am să fiu eu paraşutistă ! Hai, mişcă-te ! Ia cîte poţi şi du-le în sala de gips. Ultima pe dreapta, căscato !

Fistichie, cu foc în urechi, cu ochii aburiţi de la lacrimi, Rada deschide penultima uşă pe dreapta. O sală vopsită în albastru. Pe masă, sub reflector un pîntec deschis. Măruntaiele însîngerate. Doctorul, în halat alb, cu mască pe faţă. O soră îl ajută. E linişte, e cald. Miroase a eter, miroase prea tare. Pachetele i se rostogolesc de pe braţe. Ar vrea să le reţină, coton hidro. Picioarele i se moaie, se clatină. Nu cade. Şi-a regăsit echilibrul. Înaintează spre masa de operaţie. Cineva o trage de păr şi o scoate afară pe uşă. Dihania urlă :

— Aici te-am trimis ?

O palmă îi răsună pe obraz. Îi arde obrazul. Supraveghetoarea o împinge spre uşa de alături şi, fără un cuvînt, dispare.

Rada e hotărîtă să plece. Nu ştie unde.

— Dacă vezi că nu merge, trimite-mi un S.O.S. pe adresa Sabinei, îi spusese Şerban.

Cîte zile sunt de atunci ? Cîte zile au trecut de cînd a citit la „Mica publicitate", se caută fată în casă ? Poate, dacă se duce repede, acum... şi Rada dă fuga, în curte şi nu se opreşte decît în faţa porţii. Poarta pe care a intrat. Sînt numai trei zile de-atunci. „Eram de partea cealaltă a porţii. Acum ştiu cum e înăuntru." Credea că ştie...

— Vrei să te joci cu mingea ?

O voce de copil. Întoarse capul. O fetiţă creaţă şi buzată, ca o mică negresă, îi aruncă o minge de tenis. Rada o prinde.

— Ce cauţi aici ?

— O aştept pe mămica. S-a dus să cumpere nişte lămîi.

O doamnă cu rochie de mătase albastră intră pe poarta spitalului.

— Soră, eşti bună să duci lămîile astea la etajul unu, camera cinci ? Întrebi de avocatul Miron. Sînt prea obosită...

Rada își dă seama că poartă halatul, boneta. Privește zidurile cenușii, clădirea imensă cu ferestrele înguste. E liniștită. O să intre să-și scoată halatul și o să-și ia rămas bun de la bolnavul din dosul paravanului. Gina i-a promis să-l mute într-un salon. Trebuie să-i mai amintească, s-o roage să-i găsească un pat, să aibă grijă de el...

Fetița îi întinde mingea.

— Ți-o dau.

— Mulțumesc ! Păstreaz-o. Joacă-te...

— Mai am o mulțime de mingi.

Iar doamna cu rochia albastră :

— Viorica nu e darnică. Înseamnă că i-ai plăcut foarte mult.

Rada mîngîie părul fetiței. Seamănă cu Nonuța...

— Îți mulțumesc, Viorica.

— Am să mai viu să ne mai jucăm.

— Te aștept...

Bolnavul de la etajul I, camera 5 primi lămîile plictisit, îmbufnat.

— De două zile le aștept.

Și arătîndu-i Radei tot felul de pachete :

— Niciodată nu-mi aduce ce-mi trebuie. Tot timpul mă întreabă : „Cum te simți ?" Altceva nu știe să spună...

— Doar se vede de la o poștă că vă simțiți bine ! spune Rada, într-o doară.

Privirea bolnavului devine atentă.

— Adevărat ? Se vede ?

— Probabil că sînteți pe punctul de a ne părăsi...

— Tocmai asta mă scate din sărite, că nu știu nimic. Ai aflat ceva ?

— Da ! minți Rada peste două-trei zile.

Bolnavul se ridică în coate :

— Nevastă-mea găsește că arăt rău, c-am slăbit, că sînt o umbră.

— Ce umbră ? Peste o lună o să vă plimbați în Cișmigiu. Vă invit la o plimbare cu barca. Visliți ?

— Am concurat la întreceri nautice și tocmai mie să mi se întîmple ! Tuberculoză la rinichi ! Ce mizerie !

— Să nu vorbim despre boli. Nu-mi place !

Bolnavul o privi cu interes :

— Îți mulțumesc. Detest să fiu compătimit. Și aici, care cum vine... Spune, de unde ai răsărit ? Ești așa de tînără ! Ce cauți aici ?

Rada îi arătă mingea :

— Mă joc.

Omului i se descreți fruntea de tot, i se lumină fața.

— Cum te cheamă ?

Apoi tot el, obosit :

— Nu, lasă, nu vreau să știu. Eu am să-ți spun Pisic. Văd că ții în lăbuțe un ghem...

Rada își amînă plecarea pe a doua zi. Gina veni s-o anunțe c-a fost mutată la o clinică de boli venerice.

— Pedeapsă mai mare nu putea să-ți dea scorpia! E sigură că n-ai să reziști. Ce zici ?

Rada își strînse buzele, pumnii :

— Nu mă cunoaște...

Și, ca să nu se creadă că fuge de greu, dar mai ales ca să-și dovedească ei însiși că are voință, nu-i mărturisi Ginei că fusese pe punctul de a pleca din spital.

O cameră mică, aproape cît o odaie de baie, o masă ginecologică, un mic dulap cu instrumente și boli despre care nici nu se vorbește în apropierea fetelor. Doctorul, un om cărunt, cu fața smeadă, cu ochii miopi, o privi mirat, nemulțumit :

— Cine te-a trimis aici, fetițo ?

— Am fost repartizată... începu Rada.

Dar doctorul îi tăie vorba :

— Ce ticăloşie !

— La urma urmei, nici o boală nu e frumoasă ! spuse Rada curajos. Dar bolnavii trebuie vindecaţi...

— Cîţi ani ai ?

— Să nu mă trădaţi. N-am vîrsta reglementară. Dar am s-o am peste... timpul trece repede. Vreau să fac practică. Dacă ies prima la examen, mi se dă dispensă de vîrstă.

— Dispensă ? ! De ce să renunţi de bună voie la anii ăştia ? Acum, cînd mai poţi să crezi că viaţa e frumoasă ? ! Măcar doi-trei ani să mai păstrezi ochii ăştia curaţi...

— Doi-trei ! E uşor de spus...

— Într-o zi ai să găseşti un bărbat care o să te iubească, ai să-l iubeşti, ai să vrei să te măriţi. Şi n-ai să poţi să uiţi ce ai văzut aici.

— De ce să uit ? Nu vreau să uit nimic. Nu vreau să mă mărit.

Doctorul îi ridică bărbia şi se uită în ochii ei.

— Bagă de seamă ! Să te speli foarte bine pe mîini. Uite aşa, vino să vezi cum mă spăl eu. Şi să nu pui mîinile la ochi...

Şi totuşi, abia peste două luni avea să cunoască piatra de încercare a meseriei de soră. Sigur că Gina avea un duşman, altfel protejata ei n-ar fi fost trimisă la supuranţi. Rada e sigură că spitalul va însemna o paranteză în viaţa ei. Dar acum răspunde de soarta unui om. Bolnavilor le era dragă. Iohann, vorbea în somn, îi şoptea numele. Iohann, o matahală de douăzeci şi doi de ani şi nouăzeci de kilograme. Operat la coloana vertebrală. O zi zăcea pe burtă, o zi pe spate, pe salteaua de paie. Rada îl întorcea. Povara era grea şi totuşi glumea :

— Iohann, te-ai născut în iesle, ca Isus, că prea miroşi a paie.

Şi, ca să-i descreţească fruntea :

— Iohann, spune-mi că mă iubești. Dacă nu, vorbești noaptea în somn și află tot salonul...

Și așa era. Iohann îi făcea declarații în somn.

Bolnavii cu arsuri erau cei mai greu de îngrijit. Erau și cei mai de plîns. Durerile erau cu atît mai sălbatice, cu cît suprafața arsurii era mai întinsă. Doctorii spuneau cu indiferență :

— Pune-le talc, ambrină...

— Altceva nu ? îndrăznea Rada.

Nici un răspuns. Cum să-i ajute ? Își aminti că, în copilărie, se opărise cu lapte fiert. Dureri năprasnice. Olga i-a pus apă cu sare, apoi a dat pe deasupra cu cerneală violet. Rada și-a luat inima-n dinți și s-a dus la farmacie.

— Aș vrea să știu, îl întrebă pe farmacist, un omuleț tare de treabă, de ce odată, cînd m-am ars...

— Ei, copil năzdrăvan, toate vrei să le știi. Cerneala e violet de gențiană și face bine, vindecă.

— Aș vrea o sticlă.

Cînd a venit supraveghetoarea și-a pus mîinile-n cap. Lenjeria toată pătată, arșii tărcați pe față, pe corp, de nerecunoscut.

— Rada, ai să plătești ! Te dăm afară ! Uite profesorul. Ai să vezi ! Domnule profesor, numai boroboațe face. Uitați-vă...

Profesorul ridică o sprînceană :

— De ce-ai făcut asta ?

— Bolnavii suferă, suferă groaznic ! Trebuie să-i ajut. E de la farmacie. Violet de gențiană ! Vă rog să aveți încredere. Vreau să încerc. Spăl eu lenjeria. N-am să cer alta. Răspund, eu răspund...

— Bine, Rada, dar să-ți speli și limba. Ai limba violet, ca un cîine ciau-ciau...

Răsuflă ușurată. Supraveghetoarea a rămas cu gura căscată. Profesorul, cu mîna pe umărul Radei, îi vorbi de la egal la egal :

— Să-i hidratezi : lichid, lichid, lichid. Să nu te miști de lîngă ei. Ser glucozat pe cale rectală. Ser fiziologic prin piele. Dacă e ars pe întindere mare, îi vîri serul prin venă.

Și cu vocea scăzută :

— Nu mor de arsură, ci de complicații renale.

Profesorul a plecat urmat de supraveghetoare, care parcă avea fălcile înțepenite.

Rada s-a așezat la patul unui bolnav cu degetele arse :

— Ești fotograf, nu-i așa ? Ai nevoie de mîini. Ce-ai să faci fără mîini ? Hai, dă-le-ncoa. Are să te doară, știu. Verigheta are să iasă cu piele cu tot. Dar am să te vindec, îți jur !

Seara, în dormitor, se plîngea :

— Am muncit cu fotograful trei luni. Și uite, nu știu cine i-a adus vermut și a făcut uremie. Am muncit cu el trei luni și mi l-au omorît. Dacă aș ști cine, i-aș trage palme...

— Rada, tu despre altceva nu știi să vorbești ? Ne ajunge toată ziua boli și bolnavi...

— Nu sînt bolnavi. Sînt arșii mei. Voi vă dați seama ? Arsuri grave am ajuns să le vindec. Profesorul a comandat foi speciale pentru arși...

— Parcă voiai să ajungi pe scenă !

Rada privea prin ferestruica rotundă ca de vapor. Scena era acolo sus, departe, ca o stea. Sclipea.

— Am să ajung. Dar deocamdată sînt aici.

Apoi, în șoaptă, vorbind parcă stelelor :

— Bolnavii trebuie să creadă în mine ca într-o stea !

— Ești o caraghioasă !

— O puștancă !

— O visătoare !

— O să-i treacă !...

Nu-i trecea. O interesa bolnavul, povestea lui. Cînd îl pierdea, suferea ca și cînd ar fi fost cel mai bun prieten sau fratele ei. Ioniță, douăzeci de ani. O ținea de gît :

— Salvează-mă ! Dacă ai şti cît am muncit ca să-mi iau bacalaureatul !

— Bacalaureatul ! suspină Rada.

— În vacanţă, am plecat la schi. Acolo am făcut o congestie pulmonară. Nu ştiu cum s-a complicat. Şi trebuia să mă înscriu la Politehnică. Vreau să ajung inginer...

— Ai să ajungi !

Ce lungă e o noapte de gardă ! Mai ales iarna. Un culoar, cît vezi cu ochii, o bancă de lemn, o măsuţă cu o lampă cu abajur verde, sala de pansamente cu uşa deschisă ! Tictacul ceasornicului ! De două trei ori pe noapte, inspecţia medicului.

Rada pune braţele pe măsuţă, capul pe braţe. Aţipeşte...

— O corijenţă e floare la ureche ! încercă Petrache s-o consoleze. Ce vrei să urmezi ?

— Vrea să se facă director de bancă ! zîmbeşte ironic Luciana.

— Vreau să mă înscriu la Conservator.

Se produce o linişte stranie. Ochii sînt toţi dilataţi, mai ales ai Sabinei. Parcă tot cerul se oglindeşte în privirea ei.

— Vrei să te faci cîntăreaţă ?

— Şi mama ta cîntă frumos ! spune Luciana.

— Am să joc în piese de teatru.

Şi, ca să-i convingă pe toţi, le arătă mărţişorul şi le vorbeşte despre *Apus de soare*. Cum s-au făcut decorurile, cum s-au instalat lămpile, lumina. Toţi o ascultă cu atenţie, Luciana îi cere să spună o poezie. Petrache îşi vîră un briceag în gură.

— „Eu sînt Cruntul Teodat !" Tu eşti Amalazunda !...

— Rada, trebuie să ceri reexaminarea ! spune Şerban. Cînd ai trecut la teză, nu e normal să nu scoţi un cuvînt la oral. Ceva s-a întîmplat. Un accident...

— Ce accident ?

Aprinsă la față, Rada se întoarse spre el. Șerban vorbește, dar ea nu aude nimic. Observă că are buzele groase și de culoarea prunelor brumării. Ochii, galbeni și parcă răscoliți de furtună, părul întunecat, răvășit. O bate pe umăr.

— Eu cred în tine, Rada!

— Hai cu mine...

Rada se trezește și simte o mînă pe umăr. Într-o fracțiune de secundă vrea să înțeleagă cine poate să fie. Un doctor ar fi apucat-o de umărul stîng, adică din partea de unde vine. Altminteri ar fi trebuit să ocolească prin față, ea fiind lipită de perete. Un bolnav n-ar fi îndrăznit. Cu tot curajul, îi prinde mîna. Era un septicemic, din cei care ocupau patul din dosul paravanului. Apropierea morții le da puteri supraomenești. O privea cu ochi sticloși. Rada îl lăsase cu mîinile și picioarele legate. Cum de și-a rupt pansamentul? Dar ea? Cînd a aținit?!

„Nu trebuie să-mi pierd cumpătul!" Și cît ai clipi, s-a ridicat, l-a tras spre pat, l-a culcat, l-a legat. Omul a închis ochii și și-a dat sufletul. Ca două faruri, ochii unei pisici o fixau.

A murit un om! Dar nu e numai asta. Trebuie să rămîie cu el în liniștea nopții. Să-l dezbrace pînă la piele — lucrurile sînt în inventarul salonului ei — să-i închidă ochii și să-i lege bărbia, să-i lege mîinile pe piept. Și toate astea repede, acum cît mai e cald, altfel e greu. Vine internul, fișa pentru morgă, vin oamenii cu brancarda, un fel de sicriu de tablă: unul apucă de un capăt al cearșafului, altul de alt capăt. Pași pe culoar, pași cadențați pe toată lungimea culoarului, zgomotul de metal al coșciugului. Bang! Bang! Pași prin curte, pași de spital!

Rada se apropie de fereastră. Umbrele se depărtează și zgomotele se afundă în întuneric. Pe cer, stelele sclipesc, stelele zîmbesc. A căzut o stea. A murit un om, aici lîngă ea. Cerul e înstelat. „Azi e ziua mea! Împlinesc șaisprezece ani. Azi. Peste cîteva ore. «După o lungă noapte de dureri, șoptește Olga, chiar atunci cînd a răsărit soarele»" Rada se îndreptă spre biroul

unde se află un calendar. „Soarele răsare la..." O ciudată bucurie o cuprinde la gîndul că s-a născut într-o zi care pare ca oricare alta, dar care, pentru ea, e unică. E sărbătoare. E ziua ei...

Erau şi nopţi mai uşoare. Cînd erau şi medicii de gardă.

La capătul scării, se afla statuia unuia dintre ctitorii spitalului. Rada se amuza să costumeze statuia, aşa ca să semene cînd cu unul, cînd cu altul dintre medicii cunoscuţi. Unii, recunoscîndu-se, se încruntau, alţii se amuzau.

— Ai haz, Rada ! îi spuneau surorile, doctorii.

Profesorul o preţuia :

— Pui suflet în tot ce faci, Rada.

— Şi sufletul trebuie să folosească la ceva.

— Nu eşti îndrăgostită ? Uite, a venit primăvara.

Ce curios că Şerban n-a venit niciodată s-o vadă ! Nici Petrache. Nici Sabina. „Luciana îi joacă pe toţi cum vrea", spunea Olga cu năduf.

— Primăvara ? Cînd are să vină pentru mine, am s-o recunosc şi am să-i ies înainte.

— Şi pînă atunci ?

— Joc rolul unei surori, într-un spital, şi trebuie să-l joc bine.

Era un rol foarte greu. Serviciul se schimba mereu, dar supraveghetoarele erau la fel de rele, de acre. „Domnişoara" răcnea :

— Sînt aici de treizeci de ani în spital, dar o fată mai obraznică decît tine n-am văzut.

— Decît *dumneata* ! o corecta Rada.

— Vezi că eşti obraznică !

— De ce ? Fiindcă nu-mi place să mă tutuieşti ?

— Fiindcă răspunzi şi-mi dai lecţii.

Umbla cu polonicul în cratiţa de mîncare :

— Uite, lipseşte un picior, o aripioară...

Şi-i băga Radei cratiţa sub nas :

— Ai putea să juri la icoană că n-ai luat piciorul ?

— N-am luat !

— Dacă n-ai luat, vino şi pupă icoana.

— N-am pus mîna în cratiţă. Nu-i obiceiul meu. Să nu amestecăm icoanele cu cratiţele...

„Domnişoara" o luă de urechi. Rada îi dădu peste mînă. „Domnişoara" luă polonicul şi-o lovi în cap. Rada îi smulse polonicul din mînă şi îi zvîrli sosul în obraz.

Nopţile, cele mai lungi...

Într-o rezervă, singur, un tînăr. Obrazul — ca o sculptură în bronz. Părul negru, ondulat, ochii limpezi, deschişi. Abia se însurase şi l-au concentrat. De ce ? Fiindcă Germania vrea război. „Şerban trăncăneşte prea mult despre război" spunea Olga.

— Soră, am o sticlă de colonie, pe măsuţa de noapte. Te rog..

Rada îi sterse fruntea, tîmplele, mîinile.

— Ce frumos miroase !

— De ce n-au început să-mi facă tratament ?

— Să vedem rezultatul analizelor. Mîine. Cum se cheamă colonia ?

— Mitsuko.

Rada îi vorbeşte despre copilăria ei, despre turneul teatrului din Iaşi.

— Ai văzut *Apus de soare ?* Cred că artista care juca rolul Oanei era parfumată cu Mitsuko.

— *Apus de soare !* a şoptit bolnavul...

Transparenţa ploapelor lui o îngheaţă. Ochii sînt deschişi asupra ei şi o privesc în ochi adînc şi atent, de parcă n-ar vrea s-o uite.

— Ridică-mă !

Şi, întinzînd braţele, se agăţă de gîtul ei şi-şi dădu sufletul.

Rada îşi înăbuşi ţipătul de parcă s-ar fi temut să nu-l sperie. Apoi, îngrozită, se smuci cu toată forţa. Sticla de Mitsuko a căzut şi s-a spart. Mirosul a invadat rezerva. Lumina era slabă,

verzuie, lampa așezată pe jos. Ochii lui deschiși, mari și ea nu reușea să-i desfacă brațele, mîinile încleștate în jurul gîtului ei și să-i închidă ochii.

În noaptea următoare, a stat de gardă cu toate luminile aprinse, dar peste tot unde întorcea privirea întîlnea ochii lui limpezi, îi auzea șoapta : *Apus de soare* și de mirosul de „Mitsuko" era sigură că nu va scăpa...

Cutremur. Rebeliune. Război. Și totuși primăvara venea. Venea vara, toamna, primele frunze începeau să se desprindă. Era de doi ani în spital.

În orele libere, o ajuta pe Irina în sala de operație. Ștergea instrumentele, avea grijă ca tifonul să nu aibă fire. Dar strica pensele...

— Rada, ce faci ? Asta e sabotaj, mă nenorocești.

— Altminteri nenorocim bolnavii. Nu vezi ? Sînt proaste. Dacă nu le stricăm de tot, nu căpătăm altele.

— Ce te privește pe tine ?

— Mă privește. Uite, ți-am găsit un fir de in, să nu mai dai din catgutul ăsta de calitate proastă.

Cînd Irina s-a transferat la spitalul de mari mutilați, profesorul a cerut-o pe Rada în sala de operație. Atunci s-au iscat discuții aprinse.

— Abia a intrat în anul trei... protesta doctorul Caton.

— E conștiincioasă, ordonată, curată. Pune suflet și gîndește la ceea ce face. Are inițiativă.

— Prea multă inițiativă, a răspuns acru doctorul. Avem surori cu diplomă.

— Au diplomă, dar n-au cap. Rada gîndește la fiecare mișcare și pune suflet.

Cuvîntul profesorului a fost hotărîtor.

Pregătindu-se să ajute la prima operație, Rada se simțea ca un soldat care pornește la primul atac. Deși era o simplă apendicită, i se părea că de atenția ei depinde viața pacientului.

Era un băiețel de cinci ani. Doctorul Caton dădea cloroformul, vorbind degajat cu profesorul care opera. Rada, atentă ca o pisică la pîndă, observă, cu o secundă înaintea profesorului, că sîngele nu vine în plagă roșu, oxigenat, și, dîndu-i doctorului ușor peste mînă, deschise gura copilului și-i trase limba.

— Respirație artificială ! se auzi vocea de nerecunoscut a profesorului.

Rada potrivi masa de operație în așa fel ca sîngele să afluieze spre inimă, și începu să-i frece copilului picioarele, să-i facă masaj. Îi aduse buiote calde, îi dădu oxigen. Copilul căpătă culori în obraz.

În spital, prestigiul ei creștea. Profesorul nu mai primea să-l ajute altcineva.

— Cînd ești lîngă mine, nu mai am nici o grijă.

Dar ea avea griji. Inima ei bătea odată cu inima fiecărui bolnav care se urca pe masa de operație. Și cu cît inima lor, sub narcoză, bătea mai încet, cu atît a ei bătea mai precipitat.

O fată, suavă ca o madonă, avea tumoare canceroasă la genunchi. Optsprezece ani ! Surîdea fericită.

— Bine că am neoplasm ! Tare-mi era frică de cancer !

Pe masa de operație, adormită, continua să surîdă. Rada îi ținea piciorul, profesorul îl tăia cu ferăstrăul. Ferăstrăul își făcea drum prin osul piciorului. Rada îl simțea în creier, în toată ființa ei. „Trebuie să mă stăpînesc, trebuie ! Profesorul are încredere în mine. Dar și fata. Mi-a surîs cu încredere. Ce-am să-i spun ? Trebuie să țin bine piciorul. Trebuie să fiu tare. Dar fata are numai optsprezece ani și e așa de frumoasă !" Rada ar vrea să strige : Nu... nu... nu ! Ar vrea să fugă. Să nu fie părtașă la crima asta. S-a terminat. Piciorul nu mai e legat de coapsa fetei, de trupul ei. E în mîinile Radei. „Ce să fac ?" De pe buzele ei albe nu iese nici un sunet. Profesorul înțelege :

— Pune-l în lighean, Rada.

Fata e pe masa de operație. Are optsprezece ani. Piciorul, în lighean. Cu ochii plini de groază și ură, Rada se uită în ochii

profesorului şi, fără cuvinte, îl acuză : „Eşti un criminal !" El înţelege şi o priveşte blînd :

— E greu, Rada, nu-i aşa ? E prea greu pentru tine. Eşti prea tînără.

— Şi ea e tînără şi ce frumoasă e...

— Nu aveam de ales.

— Are numai optsprezece ani.

— Era păcat să moară la optsprezece ani ! Aşa, are să trăiască.

— Cum ? Mutilată ?

— Are să trăiască ! a spus, apăsînd greu fiecare cuvînt. Şi, în timp ce-şi spăla mîinile :

— Eşti prea tînără ca să preţuieşti viaţa...

— Vă rog să mă iertaţi.

— De ce ? Sînt mulţumit că spitalul nu ţi-a tocit sensibilitatea. Aş vrea să rămîi aşa : miloasă, curajoasă, curioasă, sensibilă. Rada...

A doua zi trebuia să aibă loc un congres chirurgical. Dar, pe la cinci după-amiaza vine doctorul Caton şi-i cere să pregătească sala de operaţie pentru o apendicită.

Rada îl privi lung. Nu îndrăzni să-i spuie că în clinică nu pot fi operaţi decît bolnavii internaţi, cu toate analizele preoperatorii făcute aici, în spital. Pentru ceilalţi se folosea camera de gardă.

— Profesorul ştie ?

— Soră, pui prea multe întrebări !

Rada pregăti tot ce trebuie şi făcu toaleta bolnavei. Era tîrziu şi doctorul nu venea. Ce s-o fi întîmplat ? Îl găsi stînd de vorbă într-o rezervă, lîngă o pacientă în cămăşuţă de dantelă neagră.

— Totul e gata, domnule doctor, aştept.

— Numaidecît !

A trecut un ceas şi încă unul. A doua zi, pentru Congres, trebuia să fie odihnită, să nu uite nimic, să pregătească totul. Operaţii multe, grele. Morbul lui Pott, rezecţii de stomac, operaţii

de coloană vertebrală, colicistite calcaroase, extirpări de mamelă. Ca de obicei, uita că nu e ea chirurgul, că nu ea operează. Se duse din nou la doctorul Caton.

— Vin imediat ! i-a răspuns.

La miezul nopții a intrat în sala de operație însoțit de două femei.

— Nu-i voie în sala de operație ! spune Rada.

— Nu te-amesteca ! o repezi doctorul.

Doamnele îi zîmbeau cu exagerată bunăvoință.

— O să-ți dăm bilete de teatru. Îți place teatrul ?

— Da, dar nu aici.

În clipa operației, una din spectatoare scoase un țipăt ascuțit. Cealaltă, cît p-aci să leșine. Rada nu schiță nici o mișcare.

După operație, doctorul, ca s-o pedepsească sau ca să-și dea importanță :

— Vezi că m-am stropit cu puroi. Șterge-mi pantofii.

— A fost o apendicită simplă, fără puroi.

— Nu discuta. Șterge-mi pantofii !

— De ce ?

— Fiindcă îți poruncesc.

— Sînteți profesorul meu la cursul de chirurgie. Aici sînteți medic. Eu sînt soră, nu servitoare !

— Aici noi decidem cine e soră și cine servitoare !

Rada ajută bolnavei să ajungă la patul ei și reveni să ia tava cu instrumente. Doctorul se spăla pe mîini, povestind anecdote prietenelor lui. Și, văzînd-o pe Rada :

— Nu mi-ai șters pantofii !

Rada ridică tava cu instrumente atît de sus cît îi îngăduia lungimea brațelor și o aruncă la picioarele lor. Cei trei amuțiră.

Ieși dreaptă, cu gîtul întins, cu capul sus.

Profesorul era un bărbat înalt, cu părul cărunt, cu tîmple albe, cu sprîncenele negre, cu fața arămie, îngustă, brăzdată, distins ca un prinț indian. Privirea, uneori foarte dură, alteori

foarte blîndă. Excesiv de îngrijit, ca „scos din cutie", purta numai haine cenușii. Cămășile, batistele ca zăpada de albe, le schimba de două ori pe zi. Vorbea puțin și părea că nu vede nimic în afară de ceea ce făcea obiectul preocupării lui. După Congres, Rada băgă de seamă că șiretul unui pantof se dezlegase. Dar nu îndrăzni să-i atragă atenția. Tăcută, îl însoți în birou, îi ținu halatul, îi prinse mînecuțele în nasturi, la cot, și se aplecă să-i lege șiretul. Profesorul, speriat, o prinse de umăr, silind-o să rămînă dreaptă în fața lui.

— Niciodată, Rada, m-auzi? Niciodată în viața ta să nu te apleci la picioarele unui bărbat. Nici chiar la picioarele bărbatului tău. Ai înțeles? Niciodată!

Rada izbucni în plîns. Profesorul îi ridică bărbia.

— M-ai preocupat în tot timpul congresului. Spune, ce ți s-a întîmplat? Ceva ți s-a întîmplat, fetițo?! Eu te cunosc...

Odată, demult, învățătorul îi vorbise cu aceeași blîndețe, cu aceeași căldură. Pe urmă Șerban. Dar Șerban era îndrăgostit de Luciana...

— Ce ți s-a-ntîmplat, Rada? Uite, aici la tîmple, ai niște fire aurii, scurte. Cînd ești supărată, furioasă, se zbîrlesc, stau ca la arici, gata să împungă. Codițele tale devin mai țepene, gata de atac. Hai, spune, cine te-a necăjit?

I-a povestit întîmplarea din ajun, purtarea doctorului Caton.

— Ai făcut bine că mi-ai spus, dar altă dată să nu aștepți să te întreb. Să vii numaidecît la mine.

A doua zi, la vizita mare, în salonul bolnavilor, toată suita de medici îl urmau pe profesor. El se întoarce, caută pe cineva printre ei și-și oprește privirea asupra lui Caton.

— Doctore, aș vrea să-ți spun și dumitale și celorlalți. Colaboratorul cel mai prețios al chirurgului este sora. Dacă nu știi s-o respecți, dacă nu știi să te porți așa încît să ți-o apropii, să-i fie drag să te ajute, oricît de mare doctor ai fi, n-o să faci treabă bună. Oricum, voi, după ce învățați cite ceva de la mine,

vă luați zborul. Dar sora rămîne mereu lîngă mine. Sînt mulțumit de felul cum mă ajută. Rada e îndemînatecă, ordonată și conștiincioasă. Vreau să fie respectată ! Ați înțeles ?

Doctorul [illegible] la [illegible] de [illegible] mai văzu în spital din ziua aceea. Se bănuia că el stîrnise cercetările care au dus la descoperirea unui nucleu antifascist în spital. Profesorul a fost interogat, hărțuit. Apoi, n-a mai dat semne de viață. La telefon, acasă, nimeni nu răspundea.

Într-o noapte, pe o ploaie torențială, Rada a fost sculată din somn, chemată de urgență.

— Doctorul Caton e-aici. Te cheamă...

„Altă anchetă ? Pînă acum a scos castanele din foc cu mîna altuia. Acum apare în persoană, nu se mai jenează." Dar în fața ei se pomeni cu un om umil, cu capul între umeri. Gîfîia :

— Soră, te rog. Profesorul vine numaidecît. L-am chemat. L-am adus. E urgent.

Profesorul apăru în clipa aceea.

— Unde e ? l-a întrebat sever.

— În camera de gardă. Domnule profesor, numai dumneavoastră...

— Ajunge. Am înțeles. Rada, pregătește tot ce trebuie !

Pe pragul dintre viață și moarte, Luciana s-a zbătut trei zile și trei nopți. A scăpat mai mult fiindcă s-a încăpățînat să trăiască, fiindcă a vrut să reziste. Luciana doarme. Rada i-a pus o compresă pe frunte și, obosită după o noapte de veghe, a închis ochii.

Într-o frîntură de vis Șerban prinde o frunză din zbor. Mîinile lor se ating. Șerban duce frunza la gură, cîntă. Dar se oprește brusc și peste umărul ei strigă :

— Luchi !

Rada se trezește. Luciana a deschis ochii.

— Nu-mi vine să cred că trăiesc.

— Dacă a înviat baba Tinca... Ţii minte ?

Luciana ar vrea să zîmbească.

— Rada, nu mă cunoşti. Nu ne cunoaştem.

Şi pune degetul la gură. Ce slabe şi transparente sunt degetele ei !

— Cum vrei.

— Am văzut moartea cu ochii.

— Ce făceai dacă nu avortai „spontan" ?

— Aş fi dat copilul la şcoală, cînd ar fi împlinit şapte ani.

— Şi familia ?

— E atît de numeroasă, că nu s-ar fi cunoscut un copil în plus, la masă. Am paisprezece unchi şi mătuşi.

— Nu ştie nimeni ? Nu te aşteaptă acasă ?

— Mama crede că sînt la tatăl meu, la Lugoj. Pietrarul a şters-o în Italia.

— Şi prietenii noştri ?

— După „dispariţia" ta, s-a spart gaşca. Se fereau de mine. Tatăl Sabinei a fost deportat. Săracu, era un omuleţ de treabă ! Mai întîi a stat ascuns. M-am făcut că nu ştiu. Sabina se ferea de mine. Ce copil prost ! Cum îşi închipuia că aş putea să-i fac rău ? Dar e mai bine aşa. Sînt vremuri teribile, fiecare se strecoară cum poate. Şerban îşi făcea stagiul militar cînd a început războiul. De Petrache nu ştiu nimic. Şi tu, Rada ? Spuneai că vrei să ajungi artistă. Tu mi-ai dat ideea. La toamnă mă înscriu la Conservator...

— Ţi-ai luat bacalaureatul ?

— Trebuia să-l dau acum.

— Ai talent ?

— Poate. În orice caz, am experienţă. Cînd ţi-am spus că am paisprezece unchi şi mătuşi, n-am exagerat. Nici de la părinţi, nici de la ceilalţi n-am obţinut nimic fără teatru. Pentru o pereche de pantofi, pentru o pereche de patine, pentru o rachetă

de tenis, pentru o excursie trebuia să-i dezbin, să-i împac, să storc o lacrimă, să-mi cuceresc publicul. Alţii au uşor toate astea. Eu trebuie să joc!

— Dacă într-o zi n-ar mai trebui... dacă n-ai mai avea nevoie să joci?

— Totdeauna ai nevoie, dacă vrei să mergi înainte.

Ochii pe care Rada îi văzuse goliţi de viaţă, daţi peste cap, orbi, sclipeau acum ciudat. Sclipiri reci, ca zăpada în soare.

— Rada, ai fost aşa de bună! N-am să uit niciodată! Îţi stă foarte bine halatul alb. Ar trebui să te măriţi cu un doctor.

— Cînd o soră se mărită cu un doctor, ea rămîne soră şi el doctor.

— Depinde. Oricum, eu n-am să uit niciodată ce-ai făcut pentru mine.

— Am auzit asta de foarte multe ori. Sănătos şi normal e să uiţi.

— Cu mine ai să ai surprize. Rada, ce părere ai despre doctorul Caton?

— Proastă.

— Sîntem de aceeaşi părere.

— Şi totuşi, puţin a lipsit să te prăpădeşti din cauza lui.

— Aşa e jocul, Rada. Însărcinate rămînem „noi, fetele".

— Totuşi, ca să suporţi riscul, trebuie să ţii mult la cineva. Să-l iubeşti, să ai încredere. Să fii convinsă că te va ocroti. Ce e omul ăsta pentru tine?

— O treaptă în ascensiunea mea.

— Spre ce?

— Spre viaţă. Rada, îmi dau seama că te sperie cinismul meu, deşi în spital vezi multe. La cincisprezece ani, cînd alte fete mergeau cu guvernanta la lecţia de engleză şi de dans, tu îngrijeai bărbaţi de boli venerice, făceai spălături prostituatelor. Mi-a spus doctorul Caton. Şi totuşi, prejudecăţile sînt mai tari decît tot ce vezi aici.

— N-am prejudecăți. Am demnitate.

— E greu să ai demnitate, dacă n-ai bani, dacă n-ai nume, sau măcar pe cineva care să te proptească. Ce-ai să faci cu demnitatea, dacă rămîi aici? Ce-ai să ajungi? Soră-șefă? Las' că ne mai întîlnim. Eu n-am să uit niciodată ce-ai făcut pentru mine. Pe vremuri, nu te puteam suferi. Șerban mi te dădea mereu de exemplu: Rada, Rada și Rada! Mai ales după ce ai plecat.

— Șerban era îndrăgostit de tine, Luchi.

— Poate. Dar numai cu tine s-ar fi însurat...

6

La începutul războiului, Rada a primit într-un plic cîteva rînduri şi un anunţ de ziar : „Liceul de Fete din Buzău angajează o infirmieră". Luciana îi scria : „Directoarea e mătuşa mea, dar ai grijă să nu scapi un cuvînt despre mine. Nu mă cunoşti, nu te cunosc. Mi-ai spus că vrei să înveţi mai departe. Nu pierde prilejul ăsta. Mult noroc şi *demnitate* — Luchi."

Nimic nu o reţinea în spital. Profesorul trăia retras. Parcă se ascundea. Rada îşi luase diploma de soră, dar nu fusese în stare să dea în particular decît examanul de capacitate şi diferenţa de la comerţ la liceu. Acum vroia să înnoade firul de unde s-a rupt. Numai trei ani au trecut de cînd Olga i-a închis uşa. Trei secole !

Şi iat-o iar în faţa unei porţi închise, într-un oraş necunoscut şi trist. Cu aceeaşi valiză de carton, cu acelaşi sentiment că destinul îşi va spune cuvîntul, că-i va deschide o poartă. Inima îi bătea de emoţie şi de curiozitate. Un băiat striga „ediţie specială". Clopotele bisericii de peste drum sunau. Dar parcă erau clopotele a zece biserici, care sunau deodată.

O femeie scundă, îndesată, înălţată de părul adunat colac în vîrful capului, îi întinde o monedă. Rada îngheaţă.

— Ediţia specială ! Te rog...

Rada aleargă după băiatul cu ziare. Îi vine să strige : Şerban ! Ce-ar fi să se întoarcă şi să fie el ? Îl ajunge din urmă. Îi dă ziarul fără să se uite la ea. Ce singură se simte !...

Profesoara — înfățișarea ei nu lasă îndoieli în privința asta — ia ziarul mulțumind vag și, fără s-o întrebe pentru ce a venit, e gata să intre înăuntru. Rada, cu un pas hotărît, îi ține calea. Femeia pare nedumerită :

— Ce dorești ?

— Tocmai așteptam să mă-ntrebați. Eu am sunat adineauri...

— Credeam că a fost ziaristul.

— Dar ați văzut că nu a fost ziaristul.

— Da. Spune; ce dorești ?

— Am citit un anunț : „Se caută o infirmieră". Vin din București.

— Tocmai de-acolo ? se miră profesoara ironic.

— Trei ore și jumătate cu personalul.

— Anunțul l-am dat de mult. Dacă aș fi angajat pe cineva ?

— Ați fi făcut o greșeală.

Profesoara puse mîna pe ochelarii care atîrnau pe gît, pe un lanț :

— Directorul e plecat la București, eu nu pot să decid.

— Am să aștept pînă se-ntoarce.

— Ai pe cineva aici, în oraș ?

— N-am pe nimeni nicăieri.

— Așa spune fiecare.

— Și uneori e adevărat.

Profesoara șovăie o clipă, își pune ochelarii pe nas și se decide :

— Intră...

Rada își ridică geamantanul. E ușor. Grea e inima ei. Aducea cu ea nu numai tristețea spitalului, ci toată nenorocirea țării, războiul. Cînd s-a dus să-și ia rămas bun de la Irina, sosise tocmai un transport de mari mutilați și a stat s-o ajute la „descărcare". Parcă sosise marfă de la abator. Avea să audă de atîtea ori mai tîrziu :

— Eşti aspră, Rada!

— Dar nimeni n-o întreba: „Cum ai trăit? Ce-ai văzut? Ce-ai gîndit? Ce-ai simţit?"

Clara Greg era numele prescurtat, semnătura pe tezele elevilor. Doamna Gregorian purta costume sobre, fuste strîmte şi jachete bărbăteşti, bluze de lino, brodate. Avea ochi negri, lucioşi, de şoricel speriat, buzele subţiri, bănuitoare, reci. Nasul, gros, parcă era lipit şi parcă scos din făină.

— De ce ţi-ai lăsat vrabia din mînă pentru cioara de pe gard? Ia spune, fetiţo, ce boroboaţă ai făcut la Spitalul Brîncovenesc? Hai, că tot ne interesăm, tot aflăm noi adevărul. Directorul se duce in fiecare zi la Tribunal. E jurat. Spitalul Brîncovenesc e la un pas...

— Doamnă, vreau să-nvăţ. Am venit fiindcă vreau să învăţ. Într-o şcoală, chiar ca infirmieră, ai mai multe posibilităţi să te pregăteşti, să dai cîte o clasă în particular. La spital, în trei ani, abia mi-am dat diferenţa, ca să trec de la comerţ la liceu, şi capacitatea.

Profesoara îşi aburea mereu ochelarii, suflînd în ei, şi-i ştergea cu batista brodată pe care o ţinea ca pe o floare înfiptă în cordon.

— Poate că mă veţi ajuta chiar dumneavoastră...

— Am ajutat o fată, am îndrumat-o aşa de bine, că mi-a luat bărbatul...

— Cred că nu s-a pricopsit. Iertaţi-mă, doamnă, dar cred că a fost un om de nimic.

— Ea? O neisprăvită.

— Nu, el, soţul dumneavoastră...

Profesoara punea mereu mîna pe ochelari şi-i aşeza solid pe nas, din ce în ce mai curioasă. Faţa i se destinse:

— Ai dreptate.

Şi se duse să-şi vadă de treburi. Abia seara tîrziu a întrebat-o;

— Pentru ce vrei să înveți ?

— Visul meu e să-mi iau bacalaureatul.

— Ia să vedem ce știi...

Rada se aștepta să-i pună întrebări la istorie, să-i dea o problemă de geometrie și, într-o clipă, ar fi vrut să-și reamintească tot ce învățase, tot ce uitase. Îi venea în minte de-a valma : Ouaș, Gutin și Țibleș, Razelm, Golovița, Smeica și Sinoe — și pentru întîia oară se întreba dacă ele există într-adevăr. Pe Ștefan cel Mare parcă l-ar fi cunoscut personal. Mircea cel Bătrîn ? A stăpînit... pînă la marea cea mare. L-a însoțit în toate războaiele. Cîte războaie a avut ? „Cînd am să văd marea ? Mai știu să-not ? Cum sună principiul lui Arhimede ?"

— Știi să pui ventuze ? a întrebat-o profesoara.

Rada a simțit cum îi piere sîngele din obraji, cum i se învinețesc buzele. A văzut atîția oameni murind, buze învinețite, mîini răcindu-se. Și totuși palmele ei luau foc la fel ca în copilărie cînd copiii strigau : „Rada bătăușa !..."

— Grozav de bine îmi fac ventuzele ! Mă liniștesc. Și masajul aici, la ceafă. Din cînd în cînd, am nevoie de lipitori. Ca să-ți dau lecții, fetițo, n-am răbdare și nici timp. Ai să vezi singură. Dar poți să asiști la lecțiile pe care le dau. Am două eleve dintr-a cincea. Proaste, dar plătesc bine. Pînă le intră lor ceva în cap, bagi și tu la cap, că ești deșteaptă ! Poți să asiști și la lecțiile de franceză. Am multe ore. Vii cînd ești liberă, stai colea și-mi croșetezi ceva sau îmi ți̦ești ciorapii. Bine că mi-ai adus aminte : să-mi duci niște ciorapi la remaiat. Înțelegi ? *Donnant-donnant* sau, pe latinește : *do ut des*... Am să-ți procur toate cărțile. Stai să-ți dau ciorapii. Și vezi cînd îți numără firele, că e o hoțomancă fără pereche fata asta din colț. Vezi, nu zăbovi ! Nu te înhăita cu haimanalele și nu căsca gura. Duminică dimineața te iau la cinema. Detest să merg singură ! Un măgar a încercat să mă pipăie pe întuneric. I-am prins laba și i-am sucit-o pînă a țipat. Noroc că-n film sirena unui vapor făcea un zgomot asurzitor ! Uite ciorapii : sînt trei la fel.

În cele două săptămîni cît a lipsit directorul, nimeni nu l-a înlocuit la orele de română. Rada le citea copiilor din *Fraţii Jderi*, le recita poeziile lui Coşbuc. Ascultau fără să mişte, fără să clipească. Erau primii ei spectatori. Dar cel mai mult le plăceau poveştile în care eroul era un cîine ciobănesc. Îl chema Ardei. Copiii îi sorbeau cuvintele, gata să renunţe la recreaţie, la mîncare şi aşteptau urmarea.

Camera în care locuia Rada era a pedagogei, căreia îi spunea Miţişor. Avea pe perete, prins în pioneze, un calendar bisericesc şi ţinea toate posturile. Alături, locuia soţia fostului director (dat dispărut pe front). Avea două fete şi obsesia de a le mărita. Visul ei era un ginere cerealist şi altul armator. Preferata era totuşi Rita şi grija ei cea mare era s-o gătească, să ia ochii cînd iese în oraş. Dar pentru asta avea nevoie de bani şi, ca să-i procure, nu se dădea în lături de la nimic. Fetele din internat se întîlneau aici cu „verişorii" lor, ofiţeri, Cercul Militar fiind clădirea de alături. Şi toate au mers pînă în ziua cînd una din eleve, fata unui colonel, s-a certat cu Rita. Mărul discordiei era un tînăr medic militar. Disperată, mama Ritei a rugat-o pe Rada să stea de vorbă cu fata colonelului şi chiar cu doctorul.

— Am văzut după cum te salută că te respectă...

Doctorul Dragoş, plictisit de cele două fete, care se scuipau şi se zgîriau ca pisicile, s-a apropiat de Rada.

— Aş vrea să fim prieteni.

— Ce înţelegeţi prin prietenie, domnule doctor ?

— Condiţiile le pui dumneata.

— Prima condiţie : să nu-mi vorbiţi de dragoste.

— De ce ?

— Fiindcă nu sînt în stare nici să ascult, nici să răspund.

— Lasă-mă să-ţi arăt că eşti în stare.

— Începînd cu sfîrşitul ?

— Nu, mie-mi plac începuturile.

— Parcă ați spune : îmi plac aperitivele.

— Ești deșteaptă. Îmi placi.

— Aș dori să fiu deșteaptă la matematică. Mă pregătesc pentru examen și merge greu.

— Am urmat realul. Pot să te ajut...

— Și ce pretenții aveți pentru meditații ?

— Nici una.

— E prea frumos, ca să fie adevărat.

— Cînd n-are să mai fie frumos și adevărat, îți vei concedia meditatorul.

Rada și-a trecut în vară examenele de clasa a V-a și la matematică a luat 7, datorită lecțiilor pe care i le dăduse, cu toată bunăvoința, doctorul Dragoș. După examen, a luat-o în brațe și a sărutat-o ușor pe obraji, pe pleoape. Parcă se temea să n-o sperie.. Rada, după prima mișcare de apărare, s-a îmblînzit.

— Ești ca o pisică cu ghearele în teacă. Te las mîngîiată tocmai fiindcă știi că ai cu ce să te aperi. Îmi place voința, rîvna ta. Îmi place cumințenia ta. Nu semeni cu nimeni, Rada.

— Dacă ai să continui să mă săruți, am să încep să semăn cu multe fete, cu prea multe.

— Miroși a curat și a proaspăt. Fruntea ți-e ușor boltită și albă, parcă-i sculptată. Ochii tăi n-au culoare. Sînt numai lumină. Lumină verzuie, lumină aurie, lumină albăstruie, lumină de lac, de rîu, de mare, lumină în care se reflectă toate culorile. Buzele au culoarea și mirosul bananei, și un freamăt de frunză ușor atinsă de vînt. Spune, le-a mai atins cineva ? Nu-i așa că numai ploaia, vîntul, ninsoarea le-a atins ? Spune, nu-i așa ?

— Așa e, dar n-aș vrea să se știe. E secretul meu, al nostru !

— Rada !

Dragoș și-a lipit buzele de buzele ei. Ea îi simțea genele pe obraji și parcă se-mbăta. Poate că așa simte puiul de pasăre

la primul zbor. Buzele lui se adăpau, însetate. Beția o prindea. Unde, pe ce înălțimi se află? Trebuie să vadă, să știe ce se-ntîmplă. A deschis ochii, și-a îndepărtat capul.

— Destul.

— Ție-ți ajunge, Rada?

— Nu vreau să mă-nvăț cu băutura. Tata era bețiv.

— De unde ai atîta forță?

— Fetele care n-au forță au copii. Știi bine că nu-i aduce barza, ești doctor, ginecolog.

— Vrei să plecăm în vacanță împreună?

— Aș vrea să mă urc pe Rarău, sus la Pietrele Doamnei. Dar am s-o însoțesc pe doamna Greg la Brădet.

— Rada, dacă n-ar fi războiul asta nenorocit....

— Ce s-ar întîmpla?

S-a gîndit o clipă.

— Vrei să te măriți cu mine?

Rada a simțit o emoție atît de violentă, că s-a stăpînit să nu-i treacă brațele în jurul gîtului.

— Vrei să te măriți cu mine? a repetat Dragoș.

Iar ea a avut forța să întrebe cu ironie:

— Acum, imediat?

— Cînd ai să vrei. Mă duc să-mi văd părinții. Am să le spun. Vrei să vii cu mine?

— Trebuie s-o însoțesc pe doamna Greg...

Era prima vacanță în viața ei și întîia dată că se simțea fericită. Îi venea să rîdă fără motiv, să cînte, să sară și să zburde. Dragoș o iubea? Desigur, dacă a cerut-o de nevastă. Un doctor! Ea știe cît trebuie să înveți ca să ajungi doctor. Știe ce înseamnă un doctor. Dacă n-ar iubi-o, n-ar avea atîta răbdare. „Mă iubește!" Olga i-a arătat ușa. Ea se întoarce cu capul sus pe aceeași ușă. E elegantă, verigheta îi strălucește pe inelar. Dragoș o va însoți. Ea îl va prezenta cu importanță: „Logodnicul meu, doctorul Dragoș." Va fi și Costi acasă? „Soțul mamei

mele." Tata ? „Nu știu dacă mai trăiește, nu cred. Am nevoie de consimțămintul lui ? Da, sînt minoră." Îi vine să rîdă. După toate prin cîte a trecut !

Într-o seară, a văzut flăcări în curte. S-a repezit cu o pătură să înăbușe focul. Tata, crezînd că a venit în ajutorul Olgăi pe care o bătuse pînă ce răsturnase lampa, a încercat să o sugrume. Olga a avut forța s-o tragă din mîinile lui. Radei îi e frică să stea acasă. La școală, gîndul că orele se vor sfîrși o făcea să intre în panică, de parcă dincolo de zidurile acelea o aștepta cineva care voia s-o ucidă. Teroarea creștea în drum spre casă. Din tramvai era ispitită să sară, ca și cînd fiecare stație care o apropia de casă o apropia de moarte. În fața casei simțea groaza unui om nevoit să intre într-o cușcă de lei. Și într-adevăr,după cîteva luni, în plină iarnă, tot în urma unei bătăi și a unei încăierări cu mama, Rada, strigînd ajutor, Manole a aruncat-o în cămașă peste chepengul pivniței, care era ridicat. A găsit-o Olga acolo, în pivniță, învinețită, zgîriată, însîngerată...

Brădet. Un mic rai. De partea cealaltă, Cîmpulung-ul Muscelului. Izvor cu apă iodată. O casă mică, cu cerdac și acoperiș înalt, țuguiat. Odăița e ca de vapor. Pe geam se vede apa Bîrsei. Buștenii plutesc.

— Regiune forestieră, regiune subcarpatică ! îi spune Clara Greg.. Livezi, pomi fructiferi. S-a găsit cîndva cineva care a amenajat băile și a clădit hotelul. Dar n-a dat probabil randamentul scontat.

Și Rada îi repeta lui Dragoș, în gînd, fiecare cuvînt : „De ce nu ești aici, să vedem împreună buștenii plutind." „Să nu-mi scrii, i-a spus Dragoș. Nici eu n-am să-ți scriu. Scrisorile se pierd. Le aștepți, e un chin să aștepți." Nu i-a dat adresa părinților lui. Ea nu i-a cerut-o. „Nu-i nimic. Am să-i scriu și am să-i dau scrisorile cînd o să ne întîlnim. N-am scris niciodată scrisori și n-am ținut un jurnal. N-am avut timp. Mi se pare că numai copiii au timp, atîta vreme cît îi hrănesc și-i îmbracă

părinții." Pentru ea acele timpuri parcă n-au existat. Ba da, la țară, pe urmă, numai în vis. Poate în copilărie, demult.

Și Rada se întreba: „Unde au stat ascunși pînă acum toți copacii, pentru cine au ciripit toate păsările, cine a respirat aerul tare de brad, de mușețel și de lemn proaspăt tăiat? Aș vrea să mă scald în aerul ăsta, să uit mirosul de medicamente și dezinfectante. Miros de iod, sînge și puroi. Miros de spital!. Trei ani! Numai trei ani?...

De ce n-a întrebat-o Dragoș nimic despre familia ei? Despre familia lui, doar atît: „Mama e profesoară de geografie, tata magistrat". De ce nu i-a dat adresa părinților lui? De ce nu-i scrie? De ce nu vrea să știe cum trăiește aici? Doarme în cerdac, pe un pat improvizat din scînduri puse pe niște lăzi. Dar cu o saltea de pai foarte bună. Alături, sforăie ușor, parcă toarce, o pisică mare, Clara Greg. Uneori sforăie de o trezește din somn. Seara, Rada îi pune ventuze. Profesoara, în schimb, îi vorbește franțuzește. Asta a fost înțelegerea, pentru asta sînt aici împreună. E reumatică și e nervoasă. Pasiunea ei sînt ventuzele. Ambiția Radei: să învețe. Profesoara spune: „Stop, pentru ziua de azi îți ajunge". Atunci, eleva se mulțumește să-i pună cu dibăcie tot felul de întrebări. Profesoara răspunde, dar cînd descoperă șiretlicul, se înfurie:

— Ah, dacă ai putea să-mi storci capul ca pe o lămîie, să-ți fac o citronadă, s-o bei! Să bei, așa, dintr-o dată ceea ce eu am acumulat o viață întreagă. Eu am învățat, fetițo, ani și ani.

— Aș fi vrut și eu să învăț, dar...

— Ei, dacă toată lumea ar învăța, cine-ar mai pune ventuze?

Nu lua în seamă răutățile ei.

— Chiar mă întreb de ce te încăpățînezi, de ce ții neapărat să-ți iei bacalaureatul? Fără bacalaureat n-ai să poți să cîrpești ciorapii bărbatului? Fără algebră nu poți să-i faci sarmale? Ei, fetițo, după mine, mai bine un dram de noroc, decît un car de minte...

— Norocul ni-l construim, doamnă, cu mîinile noastre.

— Ce spui, soro ? Crezi că şi în viaţă doi cu doi fac patru ? Crezi că ai nevoie de tablă de logaritmi, ca să rezolvi problemele vieţii ? Te aşezi pur şi simplu la o masă de joc... O masă verde. O ruletă. Bila se învîrteşte, se opreşte la întîmplare. „Jocurile sînt făcute, nimic nu mai cade." Vorba aia, prost să fii, noroc să ai.

— Şi la ce-i foloseşte prostului, norocul ? Ce face cu el, doamnă ? Dacă n-ai carte, n-ai parte. Nu ştii ce să faci cu norocul, chiar dacă a pica' din cer.

— Ei uite eu am avut carte şi la ce mi-a folosit ? Părinţii mei au vrut, după primul băiat, să aibă o fată, dar au venit la rînd alţi patru băieţi. Se pare că cel din urmă a şovăit în pîntecul mamei — dar natura şi-a spus în ultima clipă cuvîntul şi, bieţii părinţi, s-au pomenit cu un fel de păpuşă — dar, fără nici un dubiu, băiat. L-au purtat cu rochiţe şi bucle, cu danteluţe şi panglici. Avea trei cavaleri care-l alintau, fraţii lui mai mari. Şi au mai trecut cîţiva ani, socotelile păreau încheiate, cînd a mai apărut un plod. Neaşteptat, nedorit, nici frumos, nici urît, nici bălai, nici oacheş : o fată. Eu sînt fata. Am venit prea tîrziu. Tata, sătul de copii, mama obosită, fraţii mei îndrăgostiţi de Micuţ. Şi Micuţ răsfăţat, egoist şi gelos. Cînd mama mă alăpta, urla ca din gură de şarpe. El era proprietarul. Cînd tata mă lua în braţe, răcnea Toate braţele din casă erau ale lui. Cînd a auzit că Fetiţa are ochi de şoricel, i-a scos ochii unui şoricel de catifea, ca să se exerseze. Familia a început să mă păzească, deşi nu mă iubea. Toată cota de afecţiune era epuizată. Nevoia de a mă păzi de Micuţ care nu înţelegea că nu eram nici şoricel, nici urs, nici cal, nici tren a devenit un obicei. Mă păzeau de oricine şi de orice. „Fetele, dacă nu le păzeşti, ajung nişte stricate". Şi exemplele nu lipseau. Fraţii mei ştiau din experienţă că băieţii sînt păcătoşi. Trebuia să fiu apărată. Şi m-au apărat împotriva oricărei priviri, a oricărei admiraţii sau gest de afecţiune, împotriva dragostei, a tinereţii, a vieţii. Rochiile se cumpărau cu avizul lor şi nu

trebuia să fie atrăgătoare. Erau veşminte, nu rochii. Francezii fac mare diferenţă între *être vêtue* şi *être habillée*[1]. Prietenele mele erau alese de ei, după ce se încredinţau că n-au nici fraţi, nici veri, nici fantezie, nici farmec. Tata era încîntat de aceşti cerberi, mama îngrijorată: — „Dar fata va trebui să se mărite!" «Bărbaţii» săreau ca arşi: — „Să vie pretendentul să stea de vorbă cu noi!" — „O să aibă timp să vorbească, după ce s-o mărita. Oho şi încă ce-o să mai vorbească!" Şi totuşi, în fiecare primăvară mă îndrăgosteam. Dar numai de profesorii mei. Şi cu un profesor m-am măritat. Cu douăzeci de ani mai în vîrstă. Văduv, cartofor, afemeiat. La serbarea de sfîrşit de an, după bacalaureat, m-a întrebat ce vreau să studiez. — „Mă călugăresc!" am răspuns. Şi el a ris. Eu am plins şi i-am povestit drama mea. S-a interesat ce zestre am şi m-a cerut de nevastă, părinţilor şi fraţilor mei. Toţi au fost încîntaţi că scapă de mine. Şi eu că scap de ei. Îi eram recunoscătoare logodnicului meu şi îi puneam o singură condiţie: să mă lase să studiez. A fost de acord. Se vede că nu eram atrăgătoare şi nu se temea că am să-l înşel. Menajul nu mă interesa. Pe mama, la bucătărie, o ajuta Micuţ, fătălăul. În casă, era murdar de făină. Dar cînd ieşea în oraş era pudrat, spilcuit. Familia visa să-l vadă în diplomaţie; era fandosit, manierat, ştia să vorbească fără să spuie nimic. Dar cu învăţătura nu se prăpădea. Şi fiindcă îi plăceau călătoriile şi ştia să gătească şi o rupea în franţuzeşte, a ajuns bucătar pe un vas comercial. Ceilalţi doi, ofiţeri. Cel mijlociu, singurul care se purta omeneşte cu mine, e profesor, la internatul din Lugoj. Are o fată, Luchi, care mă răzbună...

Eram de aproape un an în apropierea Clarei Gregorian, şi pentru întîia oară pomenea de Luchi. Nu ştia c-o cunosc...

— Eu n-am vrut să am copii. Fraţii mei au ucis în mine orice dorinţă de viaţă. Mai rău e că am devenit neînţelegătoare şi

[1] A fi îmbrăcat şi a fi gătit (N.B. toate traducerile din textul romanului aparţin autoarei).

acră, geloasă, invidioasă. Da, da, chiar şi pe tine, Rada! Îmi pare rău că te-ai încurcat cu doctoraşul.

— Nu m-am încurcat, m-am îndrăgostit.

— Cum e mai rău. Te-ai încurcat sufleteşte. Luchi, nepoată-mea, se încurcă altfel şi se descurcă mai uşor.... Bine face. N-am încurajat-o pe faţă, dar am închis ochii.E deşteaptă foc! Şi nu se dă înapoi de la nimic. Trăieşte şi pentru mine. Tenis, patinaj, călărie. Combină sportul cu amorul. Un doctor a învăţat-o să conducă maşina, un cavalerist o duce la manej şi ea îi duce pe toţi de nas. Taică-su crede că urmează cursurile de Litere şi Filozofie. Ea s-a înscris la Conservator...

— Are talent?

Rada aşteaptă cu emoţie răspunsul.

— Are temperament. O să aibă flori, blănuri, bijuterii. Nu toate actriţele au ajuns Agatha Bîrsescu, Aristiza. Nu toate s-au numit Sarah Bernard.

— Dar au vrut să ajungă, au dorit, s-au străduit!

— Eşti o proastă!

Cinismul profesoarei, îl întrecea pe al Lucianei.

— Ei, Rada, ce, ai amuţit? La ce te gîndeşti?

— La blănuri şi bijuterii. La ce folosesc? E război, doamnă. Moartea e deasupra noastră.

— Asta nu te-a împiedicat să înveţi nopţi întregi, ca să dai clasa a cincea de liceu. Ce timp pierdut! Uite, pe mine, dacă mă caută moarteă, mă găseşte cu două licenţe. Fără o zi trăită cum trebuie, fără o bucurie. Soţul meu — deşi eu aveam nouăsprezece ani şi el patruzeci — mă înşela pe toate cărările. Mai întîi cu croitoreasa, pe urmă cu manichiurista. Pe mine mă respecta. Odată, cînd a ridicat privirea peste ziar, mi-a scăpat din mînă cămaşa de noapte pe care tocmai voiam s-o îmbrac. Am rămas goală. Aveam un corp foarte frumos. S-a uitat la mine încruntat: „Nu ţi-e ruşine!" M-am bîlbîit. „S-a-ntîmplat!" Şi, speriată, mi-am ridicat cămaşa şi m-am acoperit. „Să nu se mai întîmple!" s-a răstit la mine. Cu mine nu se prea întîmpla,

dar cu altele „se tot întîmpla". S-a însurat cu, una cu trei clase primare. Rada, fetiţo, în pat nu se discută filozofie, cu toate că citesc acum un roman în care eroii discută filozofie în pat. Dar rezultatul e că ea îl înşeală şi filozoful se perpeleşte de gelozie. Pînă la urmă mi se pare că moare pe front...

— Moare pe front ! şopteşte Rada.

Şi groaza îi îngheaţă răsuflarea. Mîinile îi sînt reci.

— N-ai citit *Ultima noapte de dragoste*? Vai, Rada, cum se poate ? Nimic n-ai citit !

— Muncesc opt ore pe zi, ca să-mi plătesc masa şi casa. Ar fi vrut să adauge : orele de franceză le plătesc punîndu-ţi ventuze şi făcîndu-ţi masaj. În timpul care-mi rămîne spăl, calc, cos, cîrpesc şi citesc literatura care se cere pentru examen : Alecsandri, Caragiale, Creangă, Vlahuţă, Eminescu, Sadoveanu, Tolstoi, Corneille, Racine.

— Am ajuns la Balzac. Şi cu cît citesc mai mult, îmi dau seama cît de puţin ştiu.

— La ce ţi-ar folosi să ştii mai mult ?

— Din mult poţi să dai şi altora.

— E moda dăruirii.

— E o necesitate pentru mine.

— Ei, da ! Voi, care n-aveţi nimic, aţi da tot !

— De ce ne urîţi, doamnă ?

— Ce-nseamnă : ne urîţi ?

— De cîte ori folosiţi pluralul, îmi dau seama că nu ne puteţi suferi, pe noi, care n-avem nimic.

Doamna Greg rămase descumpănită, ca un copil prins cu lingura în borcanul cu dulceaţă. Apoi, zîmbind :

— Nu eşti proastă, fetiţo, ăsta e cusurul tău cel mai mare. Mai ai şi obiceiul să spui omului în faţă ce gîndeşti. Nu te văd bine ! Cui îi place adevărul ? Cine-l rabdă ?

— Cine-i cinstit.

— Şi cîţi oameni cinstiţi ai să întîlneşti în viaţă ?

— Am întîlnit cîţiva.

— Ei, uite, retrag ce-am spus. Nu eşti deşteaptă, Rada, eşti proastă, proastă ca noaptea. Las că mai vorbim noi, după ce s-o termina cu doctoraşul. Ca să te măriţi, trebuie să cunoşti bărbaţii. Mai întîi să-i cunoşti. Noi vrem, mai întîi, să ne ia de nevastă. Mare scofală ! Ei, hai, te-a luat ! Casa o să fie curată ca un pahar. El o să iasă în oraş curat, spilcuit ca un ginere. Tu ai să-i speli cămăşile, ai să i le scrobeşti, ai să-l conduci pînă-n poartă. El o să se întîlnească cu alta. Acasă o să vie obosit. Dacă eşti incultă, îl plictiseşti. Dacă-i vorbeşti despre o carte, despre muzică, pictură, teatru îl plictiseşti şi mai tare. Dacă întinde mîna trebuie să ghiceşti, dacă vrea scrumiera sau un pahar cu apă. Încearcă să te emancipezi ! Emanciparea noastră e cinism. Lor, cinismul le dă farmec viril. Nişte păuni. Ba nu ! Păunul cu toate culorile lui, cu acea superbisimă coadă desfăcută în evantai, cu gîtul care se înalţă ca să te privească de sus, cu egreta de roşiori de paradă,e un mascul ridicol, infatuat, dar care, cu toată sinceritatea, spune : Asta mi-s ! Şi dacă-ţi place !" Are o voce ca un răget, dar nu şi-o ascunde. Nu ascunde nimic. Bărbatul îţi ascunde tot. Toate aspectele infatuării. Neîardat, necolorat şi uneori chiar decolorat, sobru corect, sau poate puţin neglijent, dezabuzat, cu o voce plăcută, cîteodată răscolitoare, e un păun camuflat. Tremură, te prinde în evantaiul lui invizibil după care... ei, ce să mai vorbim ? ! *Tu m'en diras des nouvelles* [1].

Rada nu se supăra. Profesoara fusese prea dezamăgită, ca să mai aibă încredere în oameni. Dragoş o va aştepta în gară cu flori. În închipuirea ei, florile se schimbau mereu, buchetul îl încurca şi ei îi făcea plăcere să-l vadă zăpăcit, dîndu-i-l profesoarei. Zîmbea fericită. O s-o anunţe pe Olga. O să se ducă s-o vadă, să-i spună : „mă mărit cu un doctor". Pe Olga, n-o impresionau nici titlurile de noblete : baron, conte, „ăştia există numai în filme, la teatru". Cît despre moşieri,

[1] O să mai vorbim despre asta.

bancheri, unii, pe cît își aduceau aminte, se văitau de secetă, alții se temeau de faliment. O impresionau numele actorilor — admirație moștenită de la Savelucă — și titlurile universitare. Doctorii, mai cu seamă. Poate se vor duce împreună la București: „Logodnicul meu, doctorul Dragoș!" Desigur că și Dragoș vorbise cu familia lui. Era sigură că o va aștepta cu inelele de logodnă...

Dar a trebuit să amîne plecarea. Se dezlănțuise parcă potopul din *Biblie*. S-a rupt podul peste apa Buzăului. O întîrziere de trei zile.

Dragoș nu era în gară, n-o aștepta. Dar în camera ei, pe masă, un vas cu garoafe roșii îi ura bun sosit. S-a apropiat de flori, gata să le ia în brațe, să le sărute, să-și ceară iertare pentru unele îndoieli.

— Sînt pentru Rita, i le-a adus ei! i-a spus pedagoga, intrase pe nesimțite ca un demon, vroia s-o desmeticească brutal.

— De ce ești rea?

— Trăiește cu Rita, sînt ca și logodiți, cine nu știe?

Rada nu credea, dar, ca să n-o mai audă, ieși trîntind ușa. Seara tîrziu, cu pingelele dezlipite de apă — continua să plouă — cu dureri de gît, strănutînd, s-a înapoiat, s-a așezat în prag și a început să aștepte. Capul i se învîrtea ca o morișcă: „Trăiesc împreună, sînt ca și logodiți!"

S-a culcat în zorii zilei și n-a mai putut să se dea jos din pat. „Un puseu reumatic!" au spus doctorii. Clara Greg a trimis-o la Vatra-Dornei. A ajuns acolo pe targă. La prima baie de nămol — nu i se luase tensiunea — a simțit că alunecă: se scufunda într-un mîl care o absorbea. Poate așa e moartea, te absoarbe pămîntul treptat, te recuperează pămîntul, devii pămînt. Ca într-un vis de groază, voia să strige, dar nici un sunet nu se auzea. Deodată se despică zidul și sparge întunericul. Mai tîrziu a aflat că s-a deschis o ușă, cea de la radiologie, și medicul a scos-o din baie.

— Cum ai ajuns aici ? a întrebat-o a doua zi, cînd se simțea mai bine. Ce te doare ? Ce ai ?

— Doar mi-ați văzut radiografia. Îmi cunoașteți plămînii, inima...

— Inima nu. Acolo se petrece ceva. Acolo e clenciul. Radei i-au venit lacrimile în ochi :

— Nimeni nu m-a-ntrebat pînă acum ce se petrece acolo. Ba da, o singură dată, demult de tot...

Și Rada i-a vorbit despre învățătorul din sat. Doctorul Iulian era din Mahmudia, un sat pe malul Dunării. La optsprezece ani a fost îndrăgostit de o mică turcoaică, Ruvide.

— Și ce-a devenit ?

— Eu am plecat la București și m-am înscris la Medicină. În vacanță, n-am mai găsit-o. Pe urmă, războiul. Am fost rănit, adică făcut cioburi, lipit, cusut, recondiționat și nu mai știu ce-a devenit Ruvide. S-a mutat cu familia, fără să lase vreo urmă... Rada ! Ce nume neobișnuit !

— Dumneata întîlnești numai nume neobișnuite. O mai iubești pe Ruvide ?

— Nu știu. A fost o iarnă lungă. Mi-ai adus întîia primăvară după atîția ani. Dar dumneata ?

— Eu de-abia m-am trezit din beție. Nu mai beau !

— Parcă ai fi un copil care spune : nu mă mai joc. Vrei să mergem la Cazino să dansăm ?

— Ce glumă !

Rada abia își putea stăpîni lacrimile. Era întinsă pe scîndură și orice mișcare îi fulgera șira spinării. Doctorul a transportat-o pe brancardă la fostul Cazino, într-o sală goală, unde rămăsese un pian și i-a cîntat din Mozart : *Cîntec de primăvară.*

Abia după o lună a început să umble, să facă scurte plimbări prin pădure. Veveriţele îi aruncau în cap conuri de brad, o izbeau cu coada, cu lăbuța, i se așezau pe umeri. Erau nemaipomenit de jucăușe și îndrăznețe. Dar într-o zi, cînd

se înapoia singură prin pădure, aude un geamăt. O femeie în țărînă, gemea. A tîrît-o pînă i-a ieșit în cale doctorul Iulian și au dus-o la spital, împreună. Femeia a născut.

Rada nu s-a mai înapoiat la Brădet. Dragoș a găsit-o la București, la spitalul de mari mutilați, unde, provizoriu, o ajuta pe Irina.

— Rada, de ce ai crezut, cum ți-ai închipuit ?! A fost o coincidență. Pe Rita am întîlnit-o în gară, din întîmplare. Mă chemase ministrul la București, urgent. M-a trimis într-o inspecție pe zonă. Ți-am scris de acolo Nu mi-ai răspuns. Întreab-o pe Doamna Greg...

— Am fost foarte bolnavă.

— Mi-a fost dor de tine, Rada. Și asta e o boală...

— E un răsfăț. Sînt singura jucărie pe care n-ai avut-o, Dragoș.

— Rada, asta-i tot ce poți să-mi spui, după o despărțire atît de lungă ? Iubești pe cineva ?

— Mi se pare că totdeauna am iubit pe cineva. De cînd aveam șase ani.

— Nu mai ai șase ani și dragostea nu e poezie.

— Dar atunci ce e ?

— Aș fi fericit să cred că nu știi...

Rada i-a vorbit despre doctorul Iulian. Îi scria, îi trimitea cărți de citit, cărți de școală.

— Vreau să dau în particular a șasea.

— Ce-a fost între voi ?

— Ruvide, o mică turcoaică din Mahmudia, războiul...

— Eu nu ?

— Și tu !

A strîns-o lîngă el.

— Tu ești a mea. Vreau să fii a mea, a mea de tot. Femeia mea.

În seara aceea, s-au dus împreună la teatru. Au văzut *Negustătorul din Veneția*. Pe urmă, la restaurant, Dragoș a băut mult, ea puțin. Dar amețea ușor. S-a desmeticit pe stradă, cînd și-a dat seama că vrea s-o ducă la el.

— Nu, te rog să mă conduci acasă.

Acasă înseamnă la spital.

— De ce nu vrei să vii la mine, Rada ?

— Pentru cît timp, Dragoș ?

— Toată viața !

— Ce vorbe mari

— Războiul ne măsoară vorbele, timpul...

Rada își amintea de femeia pe care a găsit-o în pădure, gemînd. De ce nu venise nimeni s-o vadă ? Totuși, exista un bărbat care-i vorbise de dragoste, care-i spusese : „Toată viața !" Unde se afla ?

Dragoș o sărută pe buze, pe gît, repede, grăbit.

— Trebuie să fii a mea !

Ploaie de sărutări. Pe cer, puzderie de stele, pămîntul se legăna. Amețeala o prindea. Parcă-și pierdea greutatea, legătura cu pămîntul.

— Rada, vino la mine, sau vin eu la tine !

Claxonul unei mașini rupse vraja.

— Mașina Salvării ! șoptește Rada. Și zîmbind : E pentru mine !

— Nu, e un taxi. E pentru noi ! și Dragoș, gîfîind, o trage de mînă.

Șoferul se căznea să pună pe picioare o fată pe care Rada o recunoscu. Era sora Marina, beată, cu picioarele vîrîte în mînecile jachetei. Rada a urcat-o în mașină, a dus-o la spital și toată noaptea a stat lîngă ea.

Marina, grațioasă, gheișă, cu mîini mici și pași mărunți, avea un prieten în vîrstă cu care se distra foarte bine și amîndoi îi spuneau Radei :

— Spitalul nu e un pension de domnișoare. Și din pension fug fetele noaptea...

Cum de ajunsese fata în halul ăsta? De ce n-o condusese nimeni pînă la spital?

În noaptea aceea, Rada n-a închis ochii. Luna era prea albă, prea rotundă în fața ferestrei. Din cele trei colege cu care împărțea odaia, nici una nu era în patul ei. Spitalul nu e un pension de domnișoare! Dragoș îi șoptește:

— Ai aproape douăzeci de ani, Rada!

— Am trăit o sută, Dragoș!

— Gîndești prea mult, Rada!

— Cine să gîndească în locul meu?

— Viața își cere drepturile ei, Rada!

— Viața îți pune destule obstacole, în cale. Cînd vrei să alergi într-o cursă, nu te bagi într-un sac. Luchi are felul ei de a alerga. Poate că Luchi a renunțat la iubire. Eu o aștept.

— Nu mă iubești?

— Nu știu! Nu știu nimic despre sufletul tău...

Cum să fii în pat cu un bărbat, dacă nu-i cunoști sufletul! Dacă Olga ar fi fugit din brațele lui Manole Ionac... Credea că e invalid. Trăgea un picior. Și el era mutilat sufletește. A rămas însărcinată fără să-i cunoască sufletul. Și ce scump a plătit! Au plătit amîndouă!

Marina a încercat să se sinucidă. Rada a internat-o la Spitalul Central. Cînd s-a înapoiat, l-a găsit pe Dragoș. Frumușel, spilcuit, triumfător.

— Mătușă-mea ne-a invitat la masă. Vrea să te cunoască.

Și, ca o supremă dovadă a sentimentelor lui, scoase un pachețel minuscul din buzunar:

— Verighetele!

Rada le-a luat cu emoție. De unde a apărut demonul? De ce s-a uitat în ochii lui Dragoș, bănuitoare?

— Sînt gravate numele noastre?

— Nu! se fîstîci Dragoș. Voiam să hotărîm împreună data...

„Trăiesc demult împreună, sînt ca și logodiți!" Rada cerceta atent verighetele pe dinăuntru.

— Lasă-le așa. O să-ți folosească în diferite împrejurări.

— Găsești mereu alte pretexte, ca să mă îndepărtezi. Ce aștepți, Rada? Să-ți iei bacalaureatul?

— Îți mulțumesc pentru întrebarea asta, Dragoș, A venit la timp. În loc să-mi întinzi o mînă de ajutor, o mînă de bărbat, o mînă zdravănă, să mă ridici pînă la tine...

— Te consider superioară mie.

— Nu vreau să mă mărit cu cineva care-mi e inferior.

— Nu știi să te dăruiești!

Ce straniu i se părea să audă tocmai ea cuvintele astea!

— Să fii soră înseamnă să te dăruiești, doctore.

— Eu vreau să fii femeie...

Cuvintele-i scrîșneau în dinți, în ochi se aprindeau scîntei.

— Tu vrei să-ți înscrii amorul la ofițerul stării civile...

Duminica la prînz, o aștepta la masă mătușa lui Dragoș. Rada era istovită, după o noapte de gardă. Pantofii de lac, îi nimerise prea ascuțiți și cu tocuri prea subțiri, prea înalte, pălăria nu-i stătea bine. Verde, ca de vînător de munte, cu o pană înfiptă, semeață, care-i dădea mai multă încredere și-o înălța.

Casa a uluit-o prin bogăția mobilelor, a covoarelor și a tablourilor întunecate, cu rame aurite. Și, pe cît de înțepenită era ea, în straie noi, care păreau de împrumutat, pe atît de degajată și firesc elegantă era mătușa lui Dragoș. Urîtă, cu fața uscată și părul rar proaspăt vopsit acaju, era de o inteligență scăpărătoare. Știa de la Dragoș că bărbatul ei are o amantă de care e foarte legat. Nevasta și-o vizita foarte rar. Dar ea vorbea numai despre el, ca să nu i se simtă lipsa sau ea să nu-i simtă absența. În timpul mesei, după un păhărel de țuică și două pahare de Murfatlar, Rada și-a scos pantofii care o strîngeau și o împiedicau

să zîmbească, să răspundă, să înghită. Dar după desert, cînd mătuşa i-a poftit în salonaş, la cafea, nu s-a mai putut încălţa. Picioarele umflate nu mai intrau în pantofi. Gazda aştepta. Dragoş era în picioare. Dîndu-şi seama că nu există nici o scăpare, Rada s-a aplecat, şi-a luat pantofii în mînă :

— Eu sînt de la ţară ! a spus, degajată.

Dragoş a privit-o, ultragiat.

— E adorabilă ! spune mătuşa lui, vorbind la persoana a treia, ca despre un copil poznaş.

El era atît de palid, încît Rada l-a luat de braţ, protector.

— Nu te necăji. În noaptea asta, un soldat era cît p-aci să-şi piardă singurul braţ pe care-l mai avea. Tu n-ai de ce să fii disperat.

Iar către mătuşa lui :

— Doamnă, aş dori să renunţ la cafea şi să mă întind pe canapea. Am fost de gardă. Douăzeci şi patru de ore n-am aţipit...

Pe drum, Dragoş tăcea, bosumflat.

— Ţi-am pus amorul propriu la grea încercare, iubitule !

— Credeam că ai mai mult tact şi mai multă voinţă !

Rada simţea că-i ard palmele.

— Nici nu ştii cîtă voinţă îmi trebuie cîteodată, cît tact !

— Rada, e ultima noastră noapte. Mîine plec pe front. N-am vrut să-ţi spun.

— Adevărat ?! Mîine ?!

Îi era milă de el, milă de ea şi parcă milă de toată omenirea. Stelele scăpărau albe, reci, nepăsătoare. De ce se gîndea la Marina ? Părea restabilită cînd a plecat la mare. Totuşi, peste cîteva zile, a primit de la ea o scrisoare. „Rada, viaţa e prea grea pentru umerii mei. N-o mai pot duce. Îmi iau rămas bun de la ea... Îmi iau rămas bun de la mare... Am să înaintez pînă unde apa trece de gît, de bărbie, de buze... pînă cînd pleoapele o să atingă suprafaţa ei lucie. Altădată, cînd nu mai simţeam pămîntul sub picioare mi-era frică. Nu mai mi-e frică. Rada, ai fost bună cu mine. Tu ai avut dreptate, nu eu !" A doua zi, la întîmplări

în ziar a citit: „O fată de douăzeci de ani s-a înecat în larg. Marea era ca oglinda."

— Ce fel de suflet ai, Rada? o întreabă Dragoș.

— „Sufletul meu e ca o maimuță care a fugit la capătul lumii."

Era o replică din *Negustătorul din Veneția*, piesă pe care o văzuseră împreună.

— Rada, o să-ți pară rău! N-ai să mă mai vezi! Plec pe front!...

PARTEA A DOUA

Motto:

Et pour l'être la raison est encore de l'amour.

Michelet

Şi pentru om raţiunea este încă dragoste.

1

L-am revăzut după război. Era cu Rita. Dar acum suntem în toamna lui '43, la Sanatoriul din Batiştei...

În ajunul examenelor, am avut un conflict cu directorul sanatoriului. Nu voiam să primesc în serviciul maternităţii o bolnavă cu plagă supurantă.

— Regulamentul interzice...

— Regulamentul sînt eu! mă întrerupe directorul, ridicînd vocea. Deocamdată îl aplic eu. Cînd o să-mi luaţi locul, fiindcă asta visaţi...

— Şandramaua asta se poate dărîma peste un ceas, domnule director. Visele mele sînt mai durabile. Visele noastre...

Îmi strîngeam lucrurile în valiză, cînd am fost chemată urgent la bolnava cu pricina.

— Am aflat că, din cauza mea, o soră vrea să plece şi asta m-a impresionat. Mai ales că după părerea unanimă e cea mai pricepută soră, cea mai corectă. Am vrut să te cunosc. Eu în viaţa mea am făcut numai bine, sau cel puţin aşa cred. În orice caz, am fost iubită. E prima dată cînd cineva mi-e ostil. Şi sînt impresionată. Am vrut să ştiu ce are cu mine fata asta. Am vrut să ne cunoaştem şi, ca să fiu sinceră, vreau să te cuceresc.

I-am explicat frumos şi calm punctul meu de vedere.

— Eşti prea rigidă, domnişoară.

— Sînt soră...

— Știu, Rada. Ai putea să fii fata mea. Am un băiat de șaisprezece ani. Aș fi vrut să am o fetiță. Cînd ai o fată, ai un copil, ai pe cineva care te înțelege, te ajută, e mai aproape de sufletul tău. Oricare ar fi diferența de vîrstă, femeile între ele se înțeleg. Un băiat, nu știi cum să-l aduni de pe maidan, cînd e mic. Cînd se face mare, te judecă sau te păzește. În fiecare prieten vede un dușman personal, un rival...

Și, fiindcă nu răspundeam, continuă :

— Pînă la treizeci și cinci de ani, n-am trăit. De atunci, mi-am luat revanșa. Poate și războiul e de vină. Am intrat în panică din prima zi: „Dacă mor fără să fi trăit?!" Și de-atunci, trăiesc cu frenezie printre comunicate care vorbesc de retrageri elastice și retrageri strategice, de morți și răniți, trăiesc și vreau să trăiesc !

Toate astea mi le spunea o femeie, care mi se părea foarte frumoasă. Brună, cu plete negre pe umeri, o față îngustă, măslinie, un nas foarte ușor acvilin care se oprea brusc după canoane rigide, buze subțiri și dinți sclipitori, mărunți, de rozător. Bărbia puțin prea ascuțită, riduri subțiri, pe lîngă gură, cearcăne late albăstrui pe sub ochi, care se întindeau obosite, îi arătau vîrsta și, poate, nopțile nedormite, poate erau urmele bolii. Dar totul cerea înduioșare, îngăduință.

— Anul trecut mă gîndeam cu groază că mă apropii de patruzeci de ani. Dar cînd m-am îmbolnăvit, m-am gîndit cu groază că n-o să împlinesc patruzeci de ani niciodată. Acum, cînd am auzit că o fată vrea să plece din pricina mea, m-am întrebat de ce mă urăște. Poate că mă blestemă. N-aș vrea să mă blestemi. Sînt superstițioasă și n-aș vrea să pleci din pricina mea, domnișoară. Dă-mi mîna. Te rog...

Avea o mînă mică, îngustă, cu degetele gata să se fărîme. M-a înduioșat. I-am explicat că m-am obișnuit cu o disciplină corectă, rigidă. Favoritismul mă scoate din sărite.

— Și totuși, viața îți cere o anumită suplețe. Natura a avut grijă să înarmeze și plantele și gîzele cu o mare forță de adap-

tare. Să te adaptezi înseamnă să reziști și să reziști înseamnă să trăiești. Dar tinerii nu știu toate astea și, cînd le descoperă, e prea tîrziu. Soră Rada, te rog, rămîi și să te ocupi de mine! Și te mai rog ceva : aș vrea să telefonezi la numărul pe care ți-l dau. Să spui cuiva că sînt aici.

Și, scoțînd de sub pernă o bucățică de hîrtie :

— Uite numărul de telefon. Spune-i să nu fie îngrijorat. Va avea veşti în fiecare zi...

N-am despăturit biletul decît atunci cînd am putut telefona. Un singur nume : Cirus ? Cum poate arăta un bărbat pe care-l cheamă Cirus ? Oare, în intimitate, nu are alt nume ? Poți să spui : „Cirus, te iubesc ?" Surîdeam.

În copilărie, la țară, în cimitir, mă opream asupra unor nume neobișnuite, le memoram, le repetam pe drum la înapoiere și chiar seara, în pat : Ioachim, Ieronim, Antioh, Eusebiu, Valahil. Și-mi părea rău că sînt bătrîni. Nu mă supăra că sînt morți, ci că sînt bătrîni. Mai tîrziu, mi s-a părut că nu există un nume mai frumos decît Ion.

Am fost îndrăgostită și de Șerban, și orice frunză galbenă plutind în aer îmi aduce și acum pe buze numele lui. Profesorul mă întreba :

— Și dragostea, Rada ?

— Am s-o recunosc, cînd o să vie.

N-am recunoscut-o. Îi vedeam chipul în luciul bisturiului, ca într-o oglindă fermecată și nu știam că sînt îndrăgostită. Odată m-a luat cu mașina. Am luat masa împreună la marginea lacului. Nimeni afară de noi. Chelnerii veneau și plecau, se schimbau felurile de mîncare, vinurile. Totul se petrecea ca într-un film mut. Știam că e însurat, îi vedeam tîmplele cărunte, și totuși l-aș fi urmat pînă la capătul lumii. Dar el era trist și repeta :

— Ce tînără ești ! Ce dragă îmi ești ! De ce nu te-am întîlnit cu ani în urmă ?! Poate pentru că nu existai. Ești prea tînără ! Nu pot să-ți fac rău. N-am să-ți fac rău ! Încrederea ta mă dezarmează...

Dragoş era singurul bărbat care nu s-a temut să-mi facă rău, care cu dorinţa lui a trezit în mine dorinţi. Am ştiut că nu mă iubeşte şi acum ştiu că nu l-am iubit. Cu toate că am suferit aprig din cauza lui sau poate din cauza Ritei...

Pe Cirus, nu l-am întîlnit decît în războiul cu perşii şi iată vine în goană, vine spre mine, nu pe un cal alb, ci pe firul telefonului. Nu are chip, are voce. O voce nervoasă, grăbită. În loc să repete rece: „da, da... bine... da..." sau, duios, să-mi ceară să-i transmit bolnavei că-i e dor, întreabă scurt: „Ce temperatură are? Doarme? Mănîncă? Să ia purgative uşoare, ceaiuri slabe. Să nu ia somnifere, să bea multe lichide. Are rezultatele analizelor? Nu? Să mi le comunice."

A doua oară cînd am vorbit la telefon, n-a mai transmis atîtea sfaturi, fiindcă l-am întrerupt:

— Sînteţi medic?

Mi-a răspuns prompt:

— Medicii nu ştiu nimic. Sînt nişte dobitoci!

— Exageraţi.

— Că nu ştiu nimic, nu este grav, dar sînt infatuaţi şi nu vor să înveţe nimic.

I-am repetat Agatei Plopeanu, cuvînt cu cuvînt. A zîmbit încîntată, înduioşată.

— Cirus e convins că trebuie să cunoşti bine de tot un bolnav, ca să poţi să-l tratezi. El se îngrijeşte singur. Regim alimentar foarte sobru, ceaiuri diuretice, multe ceaiuri, gimnastică, mai ales gimnastică. Pentru el totul este o problemă nu de voinţă, în sens obişnuit, ci de tensiune concentrată şi dirijată, de autoeducaţie în adîncime, nu prin cuvinte sau intenţii, ci prin exerciţiul pasionat al violonistului, sau pianistului, sau al marilor sportivi, adică printr-o enormă depăşire a randamentului obişnuit, ceea ce presupune talent, pasiune şi tehnică. În sfîrşit, nu redau exact. Dar cred, ca şi el, că organismul are rezerve imense, prost utilizate.

— Aştia sînt în stare să te bage în pămînt cu teoriile lor, cînd o simplă incizie te scapă de puroi!

— E un copil teribil! îl apăra Agata. Nu vrea să asculte de nimeni. Concepţia lui despre regie e prea personală, şocheză, şi nu vrea să facă nici o concesie. Condiţiile le pune el, vrea să-şi picteze singur decorurile, să facă scenografia, dacă ar putea să şi joace tot el, în toate rolurile...

Eram nerăbdătoare să-l văd, să-l cunosc, să ştiu cum arată. Îl aşteptam să apară dintr-o clipă într-alta. Agata suferea.

— Vezi, Rada, nici azi n-a venit. Crezi că e prea tîrziu să-i dăm un telefon? Vrei să-i telefonezi? Să nu-i faci imputări, are oroare. Spune-i că am vrut să-i urez noapte bună. Atît...

Mă grăbeam să-i duc mesajul, să-l transmit cald. Dar, sau găseam telefonul ocupat, sau era liber şi nu răspundea nimeni. Căutam să-mi imaginez casa, camera în care se auzea soneria. Aş fi vrut să ştiu unde se află în clipa aceea. De ce nu păzeşte telefonul, de ce nu e îngrijorat de soarta bolnavei? Cum arată?

— Cum arată? am îndrăznit s-o întreb pe Agata Plopeanu.

— Nu-i înalt şi cred că asta îl supără mai mult decît braţul înţepenit. La începutul războiului, a fost trimis corespondent pe front şi o schijă l-a lovit în umăr. Aşa a reuşit să se întoarcă. Dar a văzut destule orori. Nu ştiu cum au putut să-i rămîie ochii atît de curaţi, de albaştri. E în el un ferment de nelinişte. În jurul lui totul se mişcă şi se însufleţeşte. Simţi lîngă el că nu ştii nimic, că n-ai decît idei preconcepute şi că trebuie să te scuturi de ele. Te întoarce ca pe o mănuşă...

— Nu-mi place! am spus, cu convingere şi ciudă.

— Are să-ţi placă. E fermecător. Irascibil, veşnic revoltat, furios, sceptic, bîntuit de nelinişti, de întrebări. Ca să creadă că-l iubeşti trebuie ca iubirea să aibă o vechime de cel puţin zece ani. Fără certificat de vechime, nu există nici vin bun, nici obiecte de artă, nici prietenie, nici dragoste. Pentru faptele tale trebuie să răspunzi, cel puţin douăzeci de ani. După el, un om care nu tinde către formele ideale ale vieţii, trebuie să aibă măcar nostalgia lor

și remuşcarea că nu tinde spre ele, altfel este pierdut. Dacă însă face din aceste remuşcări vagi complezențe, se degradează mai tîrziu sau mai devreme...

— Cu ce se ocupă?

— Ți-am spus.

— N-am înțeles. Din ce trăiește?

— Scrie cronică dramatică. Mai bine zis înjură piesele și pe autori și pe regizori. Totul i se pare învechit. Nimic nu e pe gustul lui. Nimeni nu-i intră-n voie. Cred că o duce greu. Traduce piese pe care nu le iscălește.

— Văd că nu se grăbește să vină...

— Nu-i place să întîlnească lume. Are oroare de cunoștințe noi, de fraze convenționale, conversații salonarde, „discuții între țațe". Parcă-l aud: „Ce-au devenit mahalagii din timpul lui Caragiale? Și-au șlefuit puțin vocabularul, l-au intelectualizat, «chipurile». S-au mutat de la periferia orașului în centru, din provincie în capitală. Dar concepția lor despre lume și viață a rămas aceeași. Chiar dacă se duc la concerte, la expoziții de pictură, nu înțeleg nimic. Nu-i interesează ce s-a discutat în casă la X, ci ce s-a servit."

Agata rîdea înduioșată și plină de admirație repetînd frazele lui Cirus. „E un copil teribil." Dar copilul teribil nu venea s-o vadă.

— Nu se gîndește că v-ar face plăcere?

— „Dorul și suferința dau noblețe sentimentelor", ți-ar răspunde. Cît despre plăcere, o disprețuiește. „Ești o pleziristă, îmi spune. Plăcere fără pasiune, fără durere găsești în prima cofetărie, în primul restaurant, în primul hotel."

— Sînt și părerile dumneavoastră?

— Nu mai știu, Rada...

Și ochii i se umplură de lacrimi.

— Bine că nu mă vede. Are oroare de slăbiciuni, de efuziuni.

— Sînteți îndrăgostită de el?

— Am suferit fascinația inteligenței lui. Da, l-am iubit. Acum nu mai știu. Nu mai știu ce-a rămas.

Cărțile pe care le citea Agata purtau semnătura lui. Și bănuiam că el subliniase unele fraze. *„Il avait aimé en elle le désir des autres, une sorte de souffrance compliquée."* [1] Romanul se numea *La Pèche Miraculeuse* [2] de Guy de Pourtalès. *„Savent elles les femmes que c'est ce qu'elles ont donné d'elles-mêmes aux autres, leurs déceptions, leurs larmes qui dévorent notre sang du désir des ravanches impossibles."* [3]

— Știi franțuzește ? m-a întrebat Agata.

Aș fi vrut să-i vorbesc despre școala din Buzău, unde trăgeam cu urechea, cînd doamna Greg dădea lecții particulare elevilor care puteau să plătească, în timp ce eu îi spălam bluzele, batistele, ciorapii. Seara tîrziu, obosită, îi puneam ventuze, ca să-mi vorbească franțuzește. Dar Agata aținise. Caietul îi alunecase din mînă.

— Mi l-a dat Cirus... îmi spusese odată. E convins că trebuie să scriu. Să notez tot ce mi se întîmplă, tot ce-mi trece prin cap. „E imposibil ca în multă sinceritate să nu se strecoare și un pic de talent".

Am ridicat caietul și am vrut să-l pun pe măsuța de noapte, dar demonul curiozității parcă îmi ținea mîna. În față, mi-a apărut fetița care, la țară, voia să intre în toate casele, să-i cunoască pe toți oamenii. Vroiam să înțeleg dragostea Agatei. Pe de o parte spunea că s-a vindecat, pe de alta...

— Rada, nu știi cît de mult poți să iubești pe omul pe care nu-l mai iubești.

Era prea complicat pentru mine. Nu înțelegeam și, un lucru pe care nu-l înțelegeam, era ca o ușă care nu mi se deschidea.

---

[1] *A iubit în ea dorința celorlalți, un fel de suferință complicată.*

[2] *Pescuitul miraculos.*

[3] Oare știu femeile că ceea ce au dat din-trînsele altora, decepțiile lor, lacrimile lor devorează sîngele, nostru de dorința unei revanșe imposibile.

Eram în stare să fac chei potrivite, la nevoie, s-o sparg. M-atrăgeau ferestrele prin care seara întrezăream, pe marginea transperantului sau a hîrtiei albastre de camuflaj, un colț de odaie, un tablou, niște umeri încovoiați pe o carte. Agata dormea. Caietul, bănuiam că este un jurnal intim, era în mîna mea. L-am deschis...

Simbătă. O scrisoare pe care nu o vei avea. Ți-am spus c-o voi scrie și că poate ți-o voi citi la telefon într-o zi, mult mai tîrziu, peste o lună-două. Știu că va exista o zi — peste o lună-două — o doresc și caut să mi-o făuresc cu mintea, să trăiesc în acea zi, ca într-o altă lume... E ca și cînd ai spune: după război. Știi că va fi pace într-o zi, dar cît e de greu să-ți imaginezi acum, în plin război, această pace... s-o realizezi cu tot ce va avea nou, cu tot ce va avea greu ca urmări, cu adierile ei așa cum le vom simți, cu sufletul de atunci, din clipa aceea. Fiindcă peste o lună, cel mult două, cine știe — poate trei, va fi pace în sufletul meu, va fi vindecată toată acea regiune pe care o numim, nu știu de ce, suflet și care mă doare acum îngrozitor. Nu, cuvîntul e nepotrivit, fiindcă nu e violentă senzația. E o durere surdă, înfundată, mocnită — teribilă numai prin persistența ei, prin iradierile ei, care cuprind fruntea, pleoapele, brațele. E ceva care pare nimic și care te izolează de tot ce te înconjoară. E ca în vis cînd cineva vrea să te omoare, și vrei să strigi, și nu poți. E ca o moarte care ți-ar lăsa judecata și vederea, pentru tot ce-a fost, dar nu pentru ce este, pentru cele ce se întîmplă în jurul tău, o moarte care ți-ar lăsa un singur drept: să suferi; o singură nădejde: să nu mai suferi într-o zi. Știu că ziua aceea va veni, cum știu de dimineață că oricît de lungă va fi ziua, cît de grea, seara tot va veni. Și dacă stau culcată, bolnavă, dacă nu încerc să mă vindec, e fiindcă nu vreau încă să mă despart de o parte din viața mea, nu vreau s-o ucid în mine. Știu că voi fi din nou un om întreg, numai cînd voi extirpa acest ultim fragment de viață, dar nu mă îndur de el, e ca un copil al tău, fiindcă în el te vezi pe tine și tot ce-ai trăit alături de el. Aș vrea să mă despart de acest an din urmă, dar asta înseamnă să mă

despart de anumite flori pe care le-am iubit, de ortensiile acelea luminoase, ca norii albăstrui care se joacă pe cer, de niște lalele roșii, cu lujere care se întindeau fiecare după fantezia lui, dar cu cîtă voluptate, de privirile tale, uneori calde și bune, alteori furibunde, de rîsul tău sănătos și deschis, care-mi plăcea atît de mult, de obrazul tău chinuit, care-mi plăcea și mai mult, să mă despart de pajiștile acelea, proaspete și luminoase (îți minte în Grădina Botanică ?), sau pline de umbre fantastice, de copacii la care ne-am uitat împreună cu aceiași ochi, cu aceeași emoție, să mă despart de așteptări, de întîlniri, de certuri și împăcări, de toate grijile pe care le-am avut pentru tine, de toate bucuriile pe care mi le dădeai. Ce se va alege de toată risipa de dragoste și lumină, de toată demența care mă ridica peste cotidian, peste război, peste nevoi mărunte, peste obligații mari ? Îți minte serile acelea de basm, de pe terasa asta ? Nu vreau, încă nu vreau să mă despart de brațele tale, care parcă mă duceau spre stele, cu care mă contopeam peste acoperișurile caselor halucinante, peste viața muritorilor de rînd ! Nu-mi place să poetizez trecutul. Dimpotrivă, știu că nu mă pot ridica, vorbind de el, la înălțimea, la deplinătatea fiecărei clipe, din cele bune și rele, care s-au desfășurat, care au fost atît de puternic trăite într-un an ! Știu că nu toate au fost bune, dar toate au fost frumoase, prin pasiunea, prin adevărul lor ! Și dacă sufăr azi, știu că nu e pentru că te pierd pe tine, ci pentru tot acest trecut, care se leagă iremediabil de tine, care e atît de adînc ancorat în mintea și sufletul meu, și deci, atît de dureros de smuls. Nu fiindcă te pierd pe tine, sau fiindcă te-am pierdut, sufăr atît de aprig, ci pentru că mă despart de o adolescentă, care la cinci dimineața, cînd aerul abia ieșit din noapte e încă vînăt și aspru, se duce să conducă la gară un adolescent mobilizat. Și găsea că-i stă bine chipiul, și se simțea fericită să-i atingă mîna în tramvai, să-i atingă privirea ! Și de atîtea alte adolescente, care aveau emoții cînd trebuia să dăruiască o carte legată, cînd tăiau paginile unei cărți căpătate, cînd mîngîiau o piersică sau o pară cumpărate de „el". Toate

astea, și multe, multe altele, mi-au trecut astăzi prin minte, ca un film în culori, cu imagini cusute fără șir, fără legătură logică, fiindcă fiecare imagine îmi evoca un film prin tot ce avea ca răsunet în mine. Și fiecare în parte m-a durut, fiindcă trăiam cu fiecare o despărțire. De ce îmi impun despărțirea, de ce o trăiesc? Fiindcă vreau să pornesc spre viață, pentru că vreau să mă vindec, să fiu sănătoasă, să mă întorc, ca o plantă, cu fața spre soare. N-am să găsesc cu ușurință soarele! Mie nimic nu-mi vine ușor și totul mă trage spre umbră... Dar tu, care e locul tău, în toate durerile și nădejdile astea? Unde mai ești? Cine e domnul care, din cînd în cînd, cheamă la telefon, care uneori mi se pare îngîmfat, fiindcă se crede iubit (spun mi se pare, poate greșesc) alteori, trist, — fiindcă se simte gol, furios, fiindcă nu mai e în stare să dea atît cît a dat, care e certăreț, ipocrit, exasperat, calculat, care nu iese din casă fiindcă e frig afară, sau fiindcă îi place acasă, sau fiindcă are de lucru, sau nu are elan! Domnul acesta nu mai ești tu. Tu ești pulverizat într-un șir lung de zile, într-un șir lung de clipe, care-mi sînt încă îngrozitor de dragi, pentru care am îndurat să trăiesc azi încă o dată, atît de dureros, plăcerea și durerea de a le mai îi trăit.

E patru și jumătate, adică tocmai ora cînd trebuie să vii. Ca și altădată, de atîtea ori, ultimile minute, ultimul sfert de ceas mi-e greu să-l îndur, și, ca să treacă mai ușor, îți scriu. Cum pot vibra cu atîta intensitate pentru tot ce mă privește mai de aproape, cînd e pe lume atîta necaz, atîta durere? Cum mai pot vibra atît pentru tine, azi, cînd mi-am simțit sufletul atît de obosit, de liniștit, cînd am fost înțeleaptă și îndepărtată ca o convalescentă? Sufletul, trupul au probabil altă logică decît aceea a minții, deci să nu mai pun întrebări! Sînt și obosită de atîtea întrebări! Pe cele mai de seamă le-am lichidat, dealminteri. Știu că între noi nimic nu se mai poate drege, din cîte s-au stricat. Tu vei încerca, de foarte multe ori, să mă reții, deși nu mai ții la mine prea mult (sau, după cum spui,

nici n-ai ținut vreodată), eu voi încerca să evadez mereu... fiindcă am luat-o pe calea asta, fiindcă nu mai cred în tine și nu cred că mi-ai putea da vreodată ceea ce mi-e strict necesar sufletește... deși țin la tine... Dar din cîte se mai pot întîmpla între noi, nu mă mai tem de nimic.

E cinci fără cinci minute. La șase știu că trebuie să pleci de aici, și vei veni, probabil, după ora cinci. Ce ne vom putea spune într-un ceas, cînd de la o vreme tăcerile au devenit lungi, cînd găsim atît de greu punțile pe care ne putem întîlni, și numai pentru a ne face anume imputări, dintre acelea care încă ne leagă ? Îmi dau seama — uimită de nerăbdarea cu care te aștept — mă îngrozește cît te doresc (azi te doresc fizic)... De multe ori te-am dorit în felul ăsta, și cu o violență de necrezut ! Cînd mă gîndesc la noi, mai ales de aceste așteptări îmi amintesc, de această energie care se irosește în așteptări, de comprimări penibile, de elanuri gîtuite, de toate felurile de elanuri, de aparițiile tale scurte, cînd mă găseai înrăită, de plecările tale necesare și neumane, aș putea spune, care mă lăsau dezorientată și plină de resentimente.

Mi-am dresat urechea, ca să ascult pașii din apropierea ușii, ca o pisică la pîndă, și cînd plecai, ascultam aceiași pași, învinsă și nefericită, ca un copil căruia, după ce i se arată jucăria pe care o dorește mai mult ca orice pe lume și e lăsat s-o atingă, i se ia înapoi.

Cinci fără un sfert ! Ești aici, te odihnești cu capul pe genunchiul meu, privirea — în tavan... Nu știu la ce te gîndești (cum n-am știut niciodată). Eu scriu fiincă nu mai am ce să-ți spun... Nu, nu vei ști totuși cît și în cîte chipuri te-am dorit, ce absurdă mi se pare viața și plină de contratimpi !

Ai plecat... Ai avut treizeci și cinci de minute pentru mine ! Atît ! După o zi în care te-am așteptat și n-ai putut veni de loc, după alta în care mi-ai făgăduit că vii cînd vreau, și după și înainte de amiază, aceste treizeci și cinci de minute é tot ce-ai găsit să-mi dai ! Probabil că trebuie să trec prin toate

fazele, adica să ajung să te și urăsc, înainte de a înceta cu desăvîrșire să te mai văd... Altfel nu se explică de ce acest joc în care eu nu sînt decît un biet șoricel, încolțit, prins, lăsat și luat iar în gheare, lăsat din nou, prins și lăsat iar, dar nu de tot... Cît îmi pare de rău, că rămîn fără nostalgii în ce te privește! Ca s-a irosit în ultima vreme, tot ce ar fi putut rămîne în amintirea mea întreg, tot ce alimentează regretul pentru ceea ce a fost frumos, poate pentru că n-a fost trăit pînă la capăt. Tot acel bagaj de poezie, caruia într-o zi îi surîzi în amintire, care te face să înțelegi ce-a rămas dintr-un an, din mai mulți, dintr-o viață de zbucium și dorințe, de împliniri și neîmpliniri, alături de omul pe care l-ai iubit! Ce a rămas? Ce-mi rămîne mie? Deocamdată, nevoia obsedantă a fumătorului, căruia i se iau țigările, pe urmă, scrum!

Agata doarme. E atît de frumoasă, că mă întreb cine e omul pentru care suferă atît! Cum arată? Cînd au fost scrise foile astea? Și cum s-o apăr? La spitalul de mari mutilați cunoscusem un morfinoman. Îi făceam injecții cu apă distilată. Și, pentru o clipă, se liniștea...

Luni. Desigur că n-ai băgat de seamă, că alături de tine, am plîns. Și acum simt ca am lacrimi, deși nu le simt în ochi, sau pe obraji. S-au adunat și-mi sînt grele. Scriu fiindcă îmi face bine. E o formă mai demnă de a plînge și ține loc nevoii pe care o au alte femei, în aceleași împrejurări, de umărul unei prietene, de confidențe... Ai făcut bine c-ai venit. Nu fiindca mi-ai spus ceva ce nu știam, dar fiindcă mi-ai luat putința de a mă agăța de tăceri, pe care, din lașitate, căutam să le umplu, să le interpretez, să le dau diferite sensuri care mi-ar fi, superficial, folositoare. Știu iar și iar că necazul meu — în marea dramă de pe lume, azi — e un biet neajuns sentimental, luxul copilului care are căldură și mîncare, și care e lăsat în pace de cei mari. Știu că ești un om chinuit și dintre aceia care,

din pricina împrejurărilor, pot da foarte puțin și, din pricina firii lor, cer foarte mult. Știu tot ce se mai poate ști, și suflr ca și cînd n-aș ști nimic. Și totuși e mai bine așa... mult mai bine... Mă gîndesc acum că, dacă altădată, demult, m-am zbatut atît în acea dramă care nu era lecuită cînd ai apărut, a fost tocmai pentru că nici o dată, nici o dată în ani și ani, omul acela nu a avut curajul sau loialitatea să-mi spuie ceea ce tu mi-ai spus azi, deși știam și atunci (ca și acum) tot ce mi-ar fi putut mărturisi! Era de altminteri același lucru, sau poate ceva mai complicat! El era un om care (poate pentru că n-avea tot ce-ți umple ție viața) nu se putea lipsi de mine, dar, fiindcă nu-i ajungeam, sau nu-i mai ajungeam, mă înșela. Eu fiindcă simțeam că nu-mi dă tot, fugeam de el și încercam să mă vindec. Desigur că aveam slăbiciunea să mă las prinsă, dar și forța să fug din nou. Și atunci s-a întîmplat acest lucru ciudat : ani de zile a alergat după mine un om care nu mă iubea și eu am fugit ani de zile de un om pe care-l iubeam. Cred că la temperatura la care te afli, îți pot vorbi despre el. E poate întîia dată cînd văd cît de limpede, cît de simplă a fost acea situație, care mi s-a părut atît de încîlcită, care mi-a măcinat atîția ani, și să înțelegi cît de bine ai făcut că ai vorbit, lămurind totul, și de ce vreau să fug și acum, dar o dată și bine, deși de data asta pierd mai mult, pierd un om, și asta se găsește rar! Celălalt era un bărbat în sensul strict și minor al cuvîntului.

Ții minte cît erai de gelos la început? Nu suportai să mă vezi cu verigheta în deget. Aveam grijă s-o scot. Dar uneori, cînd uitam, deveneai palid, arțăgos, găseai pricini de ceartă, bănuiai că mă împart între voi, mă insultai... Într-o zi am băgat de seamă, siderată, că te jucai distrat, cu verigheta de pe degetul meu (eram la cinema pe întuneric) și urmăreai filmul, te amuzai... Și atunci am înțeles... Atunci trebuia să plec, fără explicații, fără să întorc capul definitiv...

Luni. Cînd am văzut, cînd m-am surprins aşteptînd să sune telefonul, mi-am dat seama că trebuie să plec de acasă, să fug de tine. Dar de acolo, unde mă aflam, am telefonat mereu acasă, pînă tîrziu, cînd, în sfîrşit, mi s-a spus că a sunat cineva la telefon, şi a închis fără un cuvînt. Desigur erai tu! Cînd am ştiut că m-ai căutat, m-am liniştit. Voi pleca mult de acasă, voi zăbovi mult, pe unde voi nimeri. Vreau să treacă zilele, cît mai multe zile, fără să te aud, fără să te caut, fără să mă găseşti... Mă gîndesc la timpurile acelea, de mult, cînd mă căutai şi-mi cereai să mă vezi, şi eu îţi răspundeam că sînt ocupată! Între ceea ce mă ocupa şi mă preocupa atunci nu mai era loc pentru tine. O epocă destul de fericită. Eram înconjurată de oameni care mă admirau, mă doreau, mă iubeau... Eram cochetă, frivolă, atît cît îi stă bine unei femei, atît cît e necesar ca să te simţi bine... Cu cîtă inconştienţă te-am lăsat să intri în viaţa mea! Am îndepărtat, am lovit fără nici o milă tot ce mă mai lega, tot ce-ţi stătea în cale. După cît de egoistă am fost, după cît de nepăsătoare de anumite dureri, pe care le dezlănţuise schimbarea mea, înţeleg azi cît de fericită eram pe atunci! Multă vreme nu te-am iubit. Iubeam florile tale, iubeam elanul tău, iubeam gelozia ta, dorinţele şi grijile tale adunate în jurul meu, nevoia ta de a mă vedea mereu, de a mă şti lîngă telefon, de a mă chema lîngă tine! Iubeam capacitatea ta de a fi pasionat, preocupat de mine. Curios, niciodată nu mi-am imaginat sfîrşitul. Am crezut totdeauna că eu voi decide. Că dinspre mine va veni, cînd va veni, şi trebuie să recunosc că tot ce mă nemulţumeşte, firea ta irascibilă, posesivă, nu mă împiedică să fiu fericită alături de tine! Treceau zilele cu tot ce au ele teribil şi greu şi sumbru, fără să le simt apăsarea! Aveam uneori cruzimea, inconştienţa — numai cei fericiţi o pot avea — de a nu mă sinchisi de război. Erai ca un clopot de sticlă transparent, dar foarte dur, care mă lasă să văd ce se petrece în jur, dar nu mă lasă să mă ating, să mă lovesc, să cunosc de aproape celălalt climat. Erai gelos, şi eu credeam că mă ocroteşti. Mi-a devenit necesară

chiar gelozia ta. Cînd am intrat adineaori în casă şi-am văzut calele pe care mi le-ai trimis, parcă te-am văzut pe tine, cel de altădată, pe urmă n-am mai văzut decît umbrele lor pe pereţi, apoi am privit, în acelaşi timp, calele şi umbrele lor, nespus de frumoase şi îngrozitor de triste. Aş vrea, printr-un miracol, să sune telefonul şi tu să-mi spui încet, în şoaptă, cu intensitatea şi emoţia de altădată: „Puşti scump" şi să închizi. Îmi eşti atît de drag în clipa asta, că-mi simt ochii împăienjeniţi şi aş vrea ca, pe toată pagina asta albă, să scriu, mic, înghesuit, de cîte ori începe: Mi-eşti drag... drag...

Cît de mică mă simt, cît de lipsită de curaj şi de forţă! Îmi curg lacrimile pe obraji şi aş sta în genunchi toată noaptea să mă rog lui Dumnezeu să mă ajute. Sînt slabă, prea slabă şi prea singură şi mi se pare că oricine poate să-mi facă rău şi mi-e frică să las tocul din mînă, să sting lumina şi să mă culc. Şi mă rog să mă ierte, fiindcă nu ştiu de ce, dar suferinţa mea e atît de mare, că mi se pare un mare păcat, în vremurile astea cînd mamele îşi pierd băieţii pe front...

Miercuri. Am vrut să rup paginile astea din urmă, nu fiindcă mi-e ruşine de totala mea destrămare sufletească, ci fiindcă, pentru întîia dată, mi-am dat seama cît de urîte sînt nişte lacrimi pe care nu le poţi stăpîni, pe care nu le-ai şters în fugă, şi le-ai lăsat să se schimbe în pete vulgare de apă, pentru ochii, pentru hazul celui care ar deschide caietul ăsta, în loc să le păstrez ca să dea greutate suferinţei pe care nimeni nu trebuie s-o cunoască, sau s-o las să treacă aşa, ca un nor pe care n-ai să-l mai uiţi. Şi totuşi nu le rup, pentru că vreau, într-o zi, să-mi cunosc toate înfăţişările, să mă pot vedea aşa cum sînt, nu numai aşa cum credeam sau cum ştiam că ar trebui să fiu. (Şi cum ţi-ar plăcea ţie!)...

Ieri nu te-am văzut de loc. Pe la nouă am telefonat, sub un pretext oarecare. Deci nu m-am schimbat în ceea ce sînt mai esenţial eu, de ceea ce am fost într-o epocă, pentru care am atît

dispreț, cînd mă gîndesc la mine, cea de atunci. E bine să știu că e așa, că sînt așa. Tot ce am putut să fac (slabă dovadă de tărie de caracter) a fost să plec de acasă. Cînd m-am înapoiat, am întrebat de mai multe ori, dacă m-a căutat cineva sau dacă a sunat măcar telefonul și s-a închis. Am vrut să te chem, am vrut să sun, să te deranjez, să te enervez, să te cicălesc, să strig lucruri oribile, adică să fiu lipsită de ținută, fiindcă, oricum, ținută interioară nu am. N-am făcut nimic, fiindcă valorez poate mai mult decît atîtea alte biete femei, ceva mai mult ? Cine știe ? E interesantă totuși clipa cînd reușești să domini această teribilă, această primară, această destrăbălată nevoie de a-l chema pe celălalt, crezînd că, pe principiul vaselor comunicante, poți trece dincolo ceva din ceea ce e prea plin în sufletul tău, fără să te gîndești că-ți lipsește tocmai esențialul : posibilitatea de a comunica cu celălalt suflet. E interesantă, pentru că atunci, în momentul în care durerea ta, ajunsă la cea mai mare intensitate, în loc să spargă ziduri, să-ți fărîme demnitatea, se resoarbe și simți, pe lîngă o mare suferință, pe lîngă o culme a disperării, o rază de bucurie, o ciudată plăcere, care-ți face rău și bine, simți că s-a întîmplat ceva de seamă, că ai învins, că s-a creat o nouă ordine, sau că s-a precipitat, ca în chimie la o anumită saturație, un corp nou, altfel colorat, mai frumos colorat decît cel ce a fost înainte (și care nu te împiedică să suferi), simți că ai izbutit să captezi un zbucium care rămîne patrimoniul tău, te simți mai liniștit. În liniștea aceea, un fel de liniște pe care nu pot s-o explic, fiindcă trăiește totuși lîngă un suflet foarte bolnav, am chemat soarele din vara care a trecut și a venit peste o barcă, în care ne odihneam alături. Pe urmă am văzut niște pepeni mari, verzi și roșii, zemoși și dulci, și ți-am regăsit privirea care întreba victorioasă : ei ce spui de mine ? Știu sau nu să aleg ? M-am văzut ocolind masa, ca să te sărut, ca să mă încredințez că ești acolo, alături, nu atît tu, cît clipa aceea plină, bună, dulce, ca pepenele deschis, de pe masă, făcută tot așa din soare și pămînt,

din apă și lumină, dintr-o întîmplare și dintr-o minune, clipa care te face să crezi că Dumnezeu există. Pe urmă mi-am îndreptat ochii spre calele din mijlocul mesei, liniștite, frumoase și reci și mi-am spus că sînt pe patul unui sanatoriu și că florile astea, cu o linie atît de princiară, mi le-a trimis un prieten, care odată, demult, m-a iubit și ultimul meu gînd, imagine în gînd au fost garoafele roșii, pe care mi le-ai trimis de curînd într-un vas negru, cu gîtul lung și de care am crezut, în ziua aceea, că înseamnă un miracol, că totul va putea fi, iar, cum a fost.

Azi a trecut dimineața întreagă, cu paginile pe care le-am scris. Am trimis să-mi cumpere un caiet. Un caiet nou mi se pare că poate fi o zi nouă, un început de an, și mi se pare că de intîia pagină scrisă s-ar putea lega un destin nou. Am pus pe cineva din casă să-ți telefoneze. Nu te-a găsit. M-ai chemat tu, mai tîrziu. „Doamnă, dumneavoastră..." (Ai vrut să știi că sunt acasă.) Și mi-ai spus că vei chema mai tîrziu, din nou, ceva mai tîrziu. N-ai chemat ! Ai făcut foarte bine. Îți mulțumesc...

Joi. Nu ai chemat fiindcă nu ai izbutit, dat fiind greutatea de a obține tonul la un telefon public. Te-ai chinuit patruzeci de minute ! Vroiai să ne întîlnim ca să te însoțesc la frizer. Tu să te tunzi, iar eu, printr-o oglindă, dacă aș fi avut noroc, ți-aș fi putut zări o mică fracțiune de profil, umărul sau reverul hainei, iar după aceea ne-am fi despărțit, fiecare s-ar fi dus la treburile lui, tu mulțumit că te-ai tuns și mi-ai procurat plăcerea de a te fi zărit printr-o oglindă, sau numai de a ști că ești acolo, că respiri acolo, în miros de colonie și de briantină, printre atîția domni care se tund și se rad, și eu, fiindcă ai avut generozitatea de a-mi procura această plăcere. (Mă rog!)

După amiază ai chemat, bine dispus, că un anume actor sau regizor, etc. etc. te-a invitat la munte... Nu, aici aș avea prea multe de spus și mi-ar fi prea ușor să te arunc într-o lumină urîtă ; cu totul altceva e important. Mi-au făcut bine

izbucnirile tale, nedreptățile tale uluitoare, orbirea aceea provocată de anumite interese nerealizate... Dar despre asta, altădată ! Tot ce mi-a făcut rău, mi-a făcut și foarte bine. A venit mai tîrziu un prieten, eram liniștită. I-am citit cîte ceva din ceea ce am început să scriu în alt caiet. Cît de mult a stăruit să-i citesc ! Ce puțin ai ținut tu să cunoști cuprinsul unor pagini, și totuși tu ai stăruit, pe vremuri, să scriu.

M-ai chemat aseară de două ori la telefon. Nu puteai vorbi, aveai pe cineva la tine, eu n-aveam ce să-ți spun.

Ai chemat și azi. Stăteam tocmai de vorbă cu tine. Tu, celălalt, sau ceilalți. Fiindcă tu, cel cu care stau de vorbă în gînd, nu ești unul singur. Cine ar fi crezut că între atîtea înfățișări, o vei avea și pe aceea din ultima vreme ? Mi-ai spus că vei chema către prînz. Am ieșit, ca să nu mă găsești acasă. Am aflat acum că n-ai chemat. E bine ! Foarte bine ! Deși îmi stăpînești absolut toate gîndurile, nu mai simt nevoia să te văd. Deocamdată...

Am ieșit în oraș cu o prietenă. Mi-a admirat atît de mult haina cea nouă, că în cele din urmă, mi-a făcut plăcere, o foarte vagă plăcere ! Cișmigiul era alb cu transparența unui tablou de Fujita. Am văzut o expoziție de pictură. Am umblat prin librării. Am găsit o carte : *Marginalii la corespondența lui Marcel Proust* : „Care este hotarul dintre ficțiune și realitate ? se întreabă autorul [1]. În ce măsură spiritul de invenție colaborează cu spiritul de observație, prin ce transformări trece un fapt autentic pentru a deveni un element de roman, care este unghiul de refracție care deplasează în literatură imaginile luate din viață ? În fapt, chiar cînd originea unui roman este un model de viață, lucru care se întîmplă în cele mai multe cazuri, chiar cînd punctul de plecare al unei situații este real, desfășurarea ulterioară capătă cu totul alte direcții... Dacă n-ar fi decît elementara dorință a romancierului

[1] Mihail Sebastian.

de a camufla modelele de care s-a servit, şi încă o copie strictă după natură n-ar fi posibilă." Mi se părea că toate astea mi le-ai spus tu, într-o zi... Vroiai să mă convingi să scriu o carte. „Dacă nu te-ai risipi, Agata, dacă nu ţi-ai plasa geniul în convorbiri"... De ce nu mărturiseai că eşti gelos ? De ce scrisoarea ta e atît de nedreaptă şi rece ? O voi transcrie aici :

„Te-am urmărit în seara asta, Agata. Lumea în jurul tău te admira. Unii pentru vocea ta mătăsoasă, pentru inflexiunile guturale, pentru varietatea intonaţiilor, alţii pentru feminitatea ta triumfătoare, pentru strălucirea şi expresivitatea ochilor tăi castanii. Dar poate nimeni, pentru tîlcul cuvintelor. Ţi-ai dat seama de asta ? Ai fost dezamăgită ? Nu ştiu. Dar pe stradă, cînd am plecat împreună, neastîmpărul şi tot ce fusese spumos, iradiant în chipul tău, dispăruse. Erai tristă, golită, cum era probabil, în acele clipe, casa din care am plecat, în care luminile s-au stins, în care au rămas în razele reci ale lunii resturile ţigărilor în scrumiere, florile obosite de fum. Mi-era milă de tine într-o clipă în care fete tinere, frumoase, admiratoarele tale te lăudau, te criticau, te invidiau (sînt sigur că acasă, în faţa oglizii, încercau să te imite). Ar fi fost de-ajuns ca una din ele să fie cu noi, pentru ca să-ţi stăpîneşti (să-ţi amîni) oboseala, şi întreaga ta fiinţă să mai lupte pentru un ultim succes. Dar pe asfalt nu mai răsunau decît paşii noştri. Tăceai, în sfîrşit. Uitaseşi poate că sînt acolo, cînd te-am întrebat potolit : Cui ai ţinut să placi în seara asta, Agata ? De ce cauţi să-ţi plasezi «geniul» în convorbiri ? De ce-ţi risipeşti timpul, cel mai preţios dintre bunuri ? Nu ştiu ce ţi-am mai spus. Dar m-am gîndit mult la tine (dovadă scrisoarea asta). Pericolul care te urmăreşte (şi nu numai pe tine) e rezolvarea în mediocritate, irosirea calităţilor native. Te-a interesat istoria costumelor, ţi-am adus cărţi. Mi-ai spus că vrei să scrii, ţi-am adus un caiet. Cînd am vrut să ştiu cît ai scris, mi-ai răspuns : N-am început. Nu mi se întîmplă nimic. Stau în casă, te aştept. «Restul e linişte». Dar liniştea e înţesată de poezie, fată scumpă, şi fiecare clipă în care nu se întîmplă nimic se deosebeşte de alta printr-o

adîncime de vibrație, prin acuitatea unei amintiri, prin asociațiile care se urmăresc neîncetat. Și dacă ai ști să asculți tăcerea... (Sau dacă te-ar interesa ce li se întîmplă și altora, dacă ai descoperi că există și alții), ai vedea că și fetei care-ți face unghiile și taxatoarei de tramvai li se întîmplă lucruri la care merită să ciuleşti urechea, să le notezi (ți-am dat un carnețel pentru fișe), să reflectezi... și cine știe, să le răspunzi, să le dai sfaturi, (nu disprețui rubrica «Între noi femeile») inteligența, condeiul tău le-ar putea fi de folos. Dar poate că ai putea și mai mult. Colette, indemnată de bărbatul pe care-l iubea, și la fel Catherine Mansfield, au început prin a nota minuțios, curajos, ce li se întîmpla în fiecare zi. Dacă n-ai da cu atîta ușurință expresie gîndului, pentru a recolta un succes trecător, el ar dospi altfel și ar ieși la iveală cu altă strălucire. E un șiretlic al naturii intime, un fel de a scăpa ieftin această risipă de vorbe de confidențe. Un sentiment neexprimat crește în interior, se cristalizează ca într-o substanță amorfă, un splendid cristal. Numai voința, luciditatea, perseverența înnobilează inteligența și chiar frumusețea. Te-am urmărit, cînd pe stradă alături de mine, desmeticită de ameteala «succesului» așteptai un cuvînt, poate o consolare. Era pe chipul tău (atît de patetic, de răscolitor, uneori) o melancolie care mă îndeamnă să-ți scriu... Poate înțelegeai lucid, poate te stînjenea nelămurit tot ce-ți spun acum. Nu te mai risipi. Toate fărîmele unui diamant, adunate, nu mai au valoarea pietrei întregi. Dacă vrei să-ți găsești un echilibru, fie desenînd costume de teatru (fiindcă schițele pe care mi le-ai arătat sunt bune), fie scriind, fie altfel, lasă totul să se comunice în adîncime. Faptele zilnice,banale, capătă rezonanțe dureroase, prețioase. N-ai văzut cum face viermele de mătase, din frunze banale de dud, fire aurii și subțiri ca surîsul ?"...

Joi. În sfîrșit, primul semn de viață după trei zile. La telefon mi-ai spus că ai necazuri. Mi-a părut rău ! Teoretic, mai mult, recunosc. Sînt cu totul în afara preocupărilor care nu aparțin ace-

lui „tu" care încă, orice aș face, orice ar fi, îmi lipsește. Ți-am răspuns, cu o mulțime de ironii, de care, pe urmă, mi-a părut rău. Toate vin din — cel puțin așa cred — acea ciudată superioritate a omului care iubește, față de cel care nu mai iubește și care, fără să vrea, se simte în culpă, pe care fără să vrei îl socotești mai sărac. Dar dat fiindcă ceea ce mă interesează mai mult ca orice e să ajung la o anumită liniște, voi ocoli de aici înainte, tot ce ar mai putea menține o oarecare tensiune, sub orice formă, fie și a unei ironii.

Recitind Thérèse Desqueiroux, mi-a trecut prin minte să scriu o nuvelă, sau poate o schiță, cu acest dramatic proces sufletesc. O femeie, deși ține la bărbatul ei, (afecțiune, obișnuință etc.) totuși iubește *elle aimait d'amour* pe un altul. Soțul ei este bolnav. Ea îl îngrijește cu un devotament ireproșabil. Nu-și precupețește osteneala, nu e sacrificiu material pe care să nu-l facă. Și totuși, în sufletul ei, dorește ca tot ce face pentru el să nu dea rezultate, pentru că vrea să fie liberă și să rămîie cu celălalt. Bineînțeles că nu ar face un singur gest, nici măcar n-ar pronunța un cuvînt care să-i înrăiască starea. Dimpotrivă, în măsura în care își dă seama că-i dorește moartea, face tot ce omenește e posibil ca să-l salveze. Un singur lucru nu e în stare : să se roage lui Dumnezeu pentru el... sau măcar să spuie, Doamne, ajută-i ! și e credincioasă și e convinsă că numai atunci cînd te rogi cu toată puterea, cînd îți concentrezi toată ființa în jurul unei rugi, ți se împlinește dorința. Femeia își vinde casa, hainele, tot ce are ca să cumpere medicamente greu de găsit, să-și scape bărbatul. Aleargă, se zbate, stă nopți întregi lîngă el, îl îngrijește. Cînd moare are sentimentul că ea l-a omorît, deși toată lumea îi admiră devotamentul. În sfîrșit, e liberă... Dar cînd se duce spre celălalt, nu-l mai găsește. Îngrijindu-și soțul, își neglijase amantul. Deși către el s-au îndreptat toate gîndurile ei. Rămîne singură. Cu tot ce poate însemna în asemenea împrejurări singurătatea. Cred că nu-i neinteresant ca proces psihologic, deși îmi repugnă. E totuși prea odios să dorești moartea cuiva care are încredere în tine, și apoi, cred că trebuie să ai talentul lui Mauriac...

Luni. Dacă am stat — dacă am fost în stare să stau trei zile fără să deschid caietul ăsta — înseamnă că am început să-mi găsesc oarecare echilibru, am început să am acea capacitate de a lua contact cu cotidianul, fiindcă, a fi tot timpul cu nasul într-un asemenea caiet, e egal cu a avea nevoie de un umăr căruia să i te destăinuiești, pe care să plîngi mereu pentru același lucru. Într-o dimineață, nu mai știu care — sînt fericită că n-am simțit nevoia s-o reținu — ai venit. Dacă am pus mîinile în mîinile tale, a fost și fiindcă mi le simțeam reci, mortal de reci, și fiindcă am vrut să văd ce mai înseamnă pentru mine această atingere. Am fost mulțumită de rezultat. Emoția a fost perfect suportabilă. Mai tîrziu m-ai chemat la telefon. Drăguț ! Dar atît ca să simt ce e, adică ce nu mai e dedesubt, pentru ca să ajungem la povestea bocancilor furați. Ți s-au furat bocancii, iar ai mei, bineînțeles, nu ți se potrivesc. Skiurile nu ți s-au furat, dar mai ai nevoie de o pereche. Îmi spuseseși că vrei să pleci cu un prieten la munte. N-ai repetat minciuna. Nu ți s-a mai părut necesar să minți. Vrei să-ți dovedești că ești liber. Îmi vine să rîd. Indignarea ta, în cele din urmă, a fost nemulțumirea binecunoscută a omului nemulțumit de el însuși. Ca și graba de a rupe cu cineva care, deși nu-l mai iubești, îndrăznește să nu te adore, și să te vadă într-un fel, care nu ți-e avantajos. Am primit lovitura pe un suflet tăbăcit oarecum și am știut că e bine așa, că tot ce mi se întîmplă rău e spre binele meu.

Și, într-adevăr, am putut sta două zile fără să te chem. Nu știu dacă ești în București și nu fac nimic ca să aflu. Și nu sufăr prea mult la gîndul că ai găsit a doua pereche de schiuri. Mă simt singură, foarte singură și sînt foarte tristă, dar nu mai am exasperarea unui om care a pierdut un om, nu mai am nimic din acel sentiment că totul se năruie, că am făcut investiții de sentimente și timp pe care nu trebuie cu nici un chip să le pierd. Sînt tristă și singură, așa cum e firesc să fii cînd nu ești angrenat într-o preocupare sentimentală sau, poate (sigur) ceva mai rău, fiindcă totuși simt că am pierdut ceva esențial. Dar dacă starea în care mă

aflu mă va ajuta să scriu, şi cred că aşa va fi, am să fiu fericită, altfel fericită. Doamne, ajută-mi să capăt linişte, atît cît îmi trebuie, şi nelinişte, atît cît mi-ar fi necesar, ca să scriu, fiindcă am să scriu, sînt sigură...

Marţi. Aseară, mi s-a făcut dor de tine. Un dor atît de cumplit, atît de dureros, încît cred că nu se mai potriveşte cuvîntul dor. Era o deznădejde fără margini, era o prăbuşire ca de pe o culme de munte, într-un fund de prăpastie. Dar nu vertiginoasă, ci atît de treptată, încît să-ţi pot gîndi sfîrşitul, să poţi înţelege grozăvia fiecărei clipe... Am crezut că-mi va trece, că, printr-o minune, mă voi pomeni într-o altă lume, că voi scăpa de apăsarea aceea aproape inumană pe care o simţeam în toată fiinţa mea. O oribilă senzaţie că mă pierd. Există desigur un punct al minimului de rezistenţă. Ajunsesem acolo. Am pus mîna pe telefon şi am sunat la tine, mult, mult, ca un om care se îneacă şi cere ajutor şi strigă cu ultimele lui puteri. Nu ţi-aş fi spus nimic din tot ce mă destrăma. Aş fi vorbit de lucruri indiferente, desigur, dar, în sfîrşit, credeam că, să stau de vorbă cu tine, mi-ar fi de oarecare folos. Nu ai răspuns. Nu erai acasă, noaptea, în jurul orei unu sau poate nu răspunzi la astfel de ore. Dar dacă cineva are efectiv nevoie de tine ?

Într-o seară, tîrziu, o prietenă a sunat la uşa mea. Cînd am deschis a început să plîngă în hohote. „Ce ţi s-a întîmplat ?" „Nimic, sînt fericită că mi-ai deschis uşa. Nu ştii ce-nseamnă o uşă care ţi se deschide, în clipa cînd nu mai suporţi viaţa ! Eram atît de deprimată, aveam o nevoie atît de aprigă să dispar... să dispar de tot... Înţelegi ? Îţi jur că, dacă nu-mi deschideai uşa, dacă nu te-aş fi găsit, dacă n-ai fi fost aici şi dacă n-ar fi cald aici, şi dacă nu te-aş auzi vorbind... Da, cred că mare parte dintre cei care s-au sinucis, au bătut mai întîi la o uşă care nu s-a deschis."

— M-am gîndit aseară la întîmplarea asta (printr-o coincidenţă ciudată am întîlnit-o pe acea prietenă, pe o alee în Cişmigiul îngheţat), şi am înţeles-o abia acum. Am înţeles că pentru a te sinucide îţi trebuie, în anumite clipe, mai puţin curaj, decît pentru

a le depăși, a rezista... îți trebuie un curaj imens ca să trăiești, ca să-ți aduni ultimele firimituri de energie și să continui. Băusem și cafele multe și asta-mi mărise, poate, capacitatea de suferință, de neliniște. Aș fi vrut să pot plînge, aș fi vrut să mă îmbăt, aș fi vrut să nu mai fiu...

Agata Plopeanu încerca să mă convingă s-o însoțesc acasă, cînd va pleca, și să rămîn la ea. Avea o cameră pentru mine și îmi asigura masa de prînz. În schimb, o voi îngriji pe „Muca". Așa spunea Agata, cînd vorbea de maică-sa.

— Muca are nevoie de masaje, injecții. O artrită păcătoasă. Și eu am nevoie. Am moștenit de la ea o circulație proastă. Bobi e într-a șaptea, poate să te ajute, dacă vrei să-ți termini liceul. Are meditator. Poți să asiști la lecții. Îți place să citești. Toată casa e plină de cărți. În pod am cufere pline...

Simțeam că mă strîng din nou zidurile spitalului. Că-mi limitează orizontul. Vroiam să cunosc lumea, și mi se părea că s-a ivit un prilej. Poate din casa Agatei, un covor magic mă va duce spre teatru. Și apoi, simțeam nevoia s-o ocrotesc, s-o apăr.

— Trebuie să fie un om rău.

— Cirus? Nu, Rada, nu ai dreptate! Nu e rău. Dar el are un fel ciudat de a fi bun. N-ai să-l auzi niciodată spunînd „bietul cățel", „sărmana pisicuță"! De altfel are oroare de diminutive. Dar cheamă doctorul veterinar, îl plătește cu ultimul ban, cumpără medicamente, îngrijește orice javră găsită în drum.

— Am cunoscut destui care au grijă de animale, dar de oameni puțin le pasă.

— Nu e cazul lui. Aveam o lenjereasă. O fată drăguță, dar prea serioasă. Într-o zi i-a spus: „Dumneata nu rîzi, ca să nu se vadă că-ți lipsește un dinte". Fata a roșit, s-a fîstîcit. „Pînă acum n-am avut timp", i-a răspuns. A repezit-o: „Ți se pare că nu-i distins să spui că n-ai avut bani?" A luat-o de mînă și a dus-o la un prieten stomatolog.

— De fapt, ce urmărea?

— Nimic. Nu-i plac fecioarele.

Am roşit, mi-am strins dinţii, mi-am căutat de lucru. Desigur, Agatei nici prin gînd nu-i trecea că o soră, care la 15 ani a intrat în spital... Şi continua veselă :

— Mai ales nu-i place cînd mai întîi se dezbracă şi după aceea îşi aduce aminte că e fecioară. Sau, după ce se află cu el în pat, îi cere s-o respecte. Sau, dacă e măritată, începe să aibă scrupule ca-şi înşeală bărbatul.

— Cum de vă face astfel de confidenţe ?

— M-am obişnuit. Am vrut să-i dau sentimentul că e liber. Dar acum, ceea ce e grav, e că ştiu că nu mă iubeşte. Sau nu mă mai iubeşte. Într-o zi l-am întîlnit cu o fată foarte tînără. Cu părul ca inul. Lins şi tăiat scurt. Nefardată. Purta o rochiţă albă de pînză, încreţită la gît, ca o ie, şi sandale romane. Se ţinea de braţul lui şi ochii ei mari, de un albastru decolorat, s-au oprit asupra mea cu o stranie curiozitate. Probabil că ne văzuse altădată împreună. Ştia cine sînt. N-avea un aer triumfător şi, în loc să-l strîngă mai tare de braţ, i-a dat drumul şi a încetinit pasul în aşa măsură, încît el, distrat şi grăbit, a pornit înainte, în timp ce ea mă privea cu o admiraţie care depăşea o simplă curiozitate. Mi-am dat seama că e rivala mea şi m-am simţit dezarmată.

— De ce ?

Fiindcă nu ţinea să-şi pună frumuseţea în valoare. Însemna că luptă cu alte arme. Desigur, putea să fie cineva din familie, sau o studentă. Dar cred că e fată pentru care mi-a cerut să-i împrumut schiurile, odată cînd a plecat la munte.

— Şi nu-l uriţi ?

— Acum nu mai ştiu. Poate că nu-l mai iubesc.

— Ce înseamnă : poate ?

— Rada, n-ai iubit niciodată ?

Agata, cînd punea întrebări, nu aştepta răspunsul. N-o interesa.

— Dar dacă dumneavoastră l-aţi fi înşelat ?

— Dacă aș fi făcut-o din spirit de revanșă, i s-ar fi părut vulgar și ar fi avut dreptate. Parcă-l aud : *Oh, combien la beauté nous apparait plus belle sous le cher ornement de la fidelité !* În original sună mai bine : *oh, how much more does the beauty seem by that sweet ornement which truth doth give !* O, cu cît mai frumoasă ne apare frumusețea, în scumpa podoabă a fidelității ! E din *Henry Fifth*...

Mă impresiona cultura Agatei. Mă atrăgea atmosfera în care trăia. Vroiam să înțeleg dragostea ei pentru Cirus. „Rada, nu știi, cît de mult timp poți să mai iubești pe omul pe care nu-l mai iubești." Nu știam și nu înțelegeam, și un lucru pe care nu-l înțelegeam era ca o ușă care nu mi se deschide. Eram în stare să fac chei potrivite și, la nevoie, s-o sparg.

În copilărie, la țară, mă trăgea hanul coanei Chira. Cei din sat o ocoleau pe hangioaică. Părea o statuie neizbutită, cioplită de mîini grosolane. Copiii o huiduiau. Ea îi gonea cu măturoiul. Numai eu ardeam de curiozitate să intru în casa Chirei, ca într-o cetate plină de taine. Și, cînd doream cu dinadinsul ceva, porneam la atac. O să-mi fac loc de joacă pe treptele hanului. O să vin cu ceata. Coana Chira o să vină cu măturoiul. Copiii or să fugă. N-au decît. Eu am să rămîn pe loc. Doar n-o să mă mănînce !

S-a întîmplat întocmai.

— Și ce vrai ? Ce cauți aici ? M-a întrebat hangioaica.

— Să mă înveți să fac alivenci.

— Eu să te învăț ? N-ai mamă ?

— Nu știe să facă alivenci.

— Mare ispravă ! Treci la bucătărie, s-o brodit că tocmai acu le făceam.

Muca, mama Agatei, m-a primit cu brațele deschise. Motivele generozității aveam să le aflu mai tîrziu. Deocamdată, a concediat fata din casă și nu se grăbea să angajeze alta :

— Niște hoațe ! Niște neisprăvite ! Pretențiile sunt

mari ! Bucătăreasa nu se pricepea să prepare o anghinarie, un iepure...

În casa aceea, cu multe odăi și cu scară interioară de stejar, mi s-a dat o cămăruță în vecinătatea podului. Dar eram mulțumită. Podul era într-adevăr plin de cărți, adevărate comori. Dar de unde să începi și de unde să iei timp ? Agata mi-a lăsat mînă liberă :

— Îți aranjezi cum vrei și faci ordine peste tot, eu nu sînt gospodină...

Eram atît de mulțumită, că mă întrebam de unde o să vină copita.

În jurul Agatei, roiau tot soiul de tineri. Despre unii spunea : „Prietenii lui Boby", despre alții : „Prietenii noștri" și despre fiecare : „E foarte cultivat, e foarte inteligent". Se vindecase de Cirus ?

Apariția lui i-a pus pe toți în umbră. Era în fiecare gest, cuvînt, mișcare, o neliniște și o febră care se transmiteau, o revoltă la care erai chemat să participi. Și totuși, un optimism molipsitor. Era convins că, a doua zi după eliberare, viața va începe pe alte baze.

— În afară de tabla înmulțirii, există și o tablă de valori spirituale, și se va ține seamă de ea...

Nu vorbea curgător, cum mă așteptam. Cuvintele le căuta, le aduna, le amesteca, așa cum se amestecă culorile pe o paletă.

Discuta despre război cu patimă și, cu toate că hitleriștii erau înfrînți, îi credea periculoși, ca șerpii veninoși, care, strînși de gît, încă sînt în stare să muște.

— Sînt cruzi, inumani. Și istoria îi va judeca. Etalonul se poate schimba, concepția despre frumos poate să fie alta, nenorocul poate să devină noroc. Dar despre omenie nu pot exista două concepții. Nu poți să iei un copil și să-l arunci de la etaj și asta să fie bine văzut într-o parte a lumii și prost văzut în altă parte, indiferent de ce nație sau culoare ar fi copilul.

Experiența lui de pe front i se părea cea mai importantă din cîte trăise :

— Nu numai fiindcă vezi pînă unde poate să ajungă suferința, cruzimea, ticăloșia și crima, dar și fiindcă vezi pînă la ce înălțimi morale se poate ridica omul. Cine n-a avut un frate, și-l întîlnește acolo. Nu știe cum te cheamă, dar te cară în spinare cu riscul vieții lui. Obișnuit, oamenii dau sau primesc. Se întîmplă să ai norocul să dai și să primești. Dar nimeni nu împarte cu celălalt. Am întîlnit numai pe front ceea ce francuzii numesc *le partage*. Acolo împarți o țigară, prima și ultima bucățică de pîine. Totul. Mă întreb dacă singurătatea de care se plînge fiecare, această maladie a secolului, nu e nevoia de a împărți și a nu avea cu cine.

Nu aș fi vrut să scap nici un cuvînt, dar Agata mă trimetea mereu la bucătărie să fac sandviciuri, cafele, sau să cumpăr cîte ceva. Cînd mă înapoiam, prindeam frînturi de discuție și mereu alte nume de care nu auzisem :

— Împotriva a ceea ce se crede, spune Gian Giono, pasiunea este o faptă adultă. Mînia se învață și apare mai tîrziu...

Despre suprarealism, auzeam pentru întîia oară. Cirus cita un poet care lupta în rezistența franceză, Paul Eluard :

— Excesiv prin natură, suprarealismul a fost în primul rînd căldură, febră, și cei ce s-au aruncat în această nouă stare de emoție au ars într-o pasiune comună. Dorința, hazardul, visul au fost noile divinități care s-au opus normelor inteligenții și lui Dumnezeu.

În ziua cînd am fost sigură c-am înțeles ce înseamnă suprarealismul, am avut curajul să spun :

— Dacă aș fi cules și aș fi așternut pe hîrtie aiurările bolnavilor din timpul nopților, frînturile de amintiri aduse la suprafață de febră, aș fi scris și eu o carte suprarealistă.

Cirus m-a privit cu interes, curiozitate.

— Și de ce n-ai scris-o ?

— Cui i-ar fi folosit ? Oamenii spun destule prostii și în timpul zilei și chiar cînd au temperatura normală.

— Ai dreptate, domnișoară...

Intervențiile mele, rare de altfel, o nemulțumeau pe Agata. Într-o zi, cînd un pictor, care de la o vreme umbla s-o cucerească, i-a adus un superb buchet de violete, i-am spus:

— N-are pingele și cumpără flori!

— Rada, te rog să păstrezi pentru tine aprecierile astea.

Intimitatea, care în spital se stabilise între noi, o stînjenea acum.

Agata nu mi-l prezentase pe Cirus. Și ca să se scuze:

— Am vorbit atît de el, că mi se parea că vă cunoașteți. De altfel are oroare de prezentări. Nu vrea să fie obligat să salute, douazeci de ani, persoane pe care i le prezinți la colț de stradă...

Mă expedia înainte de sosirea lui, să-i fac tot felul de comisioane. Dacă rămîneam să servesc cafele, îmi făcea semn că trebuie să mă grăbesc, tocmai cînd Cirus vorbea despre teatru.

— Regizorul ar trebui s-o întrebe pe actriță sau chiar pe studenta de Conservator, ca un candidat la însuratoare: dacă ar fi să-și aleagă rolul, care e personajul pe care ar vrea să-l interpreteze? I se raspunde: Hedda Gabler, Julieta. Dar daca n-ai iubit, nu poți să joci un rol de îndrăgostită...

— Vrei să spui ca daca nu ești fecioara nu poți sa joci pe Ioana D'Arc? rîde Agata. Lasă cafelele pe masă, Rada.

— Vreau să spun că nu ajunge să-ți placă teatrul, să-ți placă muzica, pictura, ca să reușești. Un ofițer a venit pe front cu vioara. Credeam că are talent nebun, daca în puținul loc pe care-l avea, renunțînd la lucruri necesare, și-a adus vioara. Ei bine, cînd mi-a cîntat, m-am îngrozit: n-avea pic de ureche muzicală. Dar îi plăcea să cînte, grozav îi plăcea.

Rideau cu toții. Eu nu eram în stare să particip la veselia lor. Agata mă trimetea mereu să-i aduc ceva, niște fursecuri și o sticlă cu vin. Cînd mă înapoiam, auzeam că Ruskin, la expoziția lui Whistler, a spus că pictorul a zvîrlit o oală de vopsea în obrazul publicului...

Agata pretindea că totuşi un tablou trebuie să te emoţioneze. Cirus era de altă părere. Iubesc regula care corectează emoţia", spune Braque.

Picam mereu peste nume necunoscute, peste alte crîmpeie de discuţie :

— Nu ştiu, de ce irită tonul confesional ? întreba Cirus. Persoana întîi, la care scrie Proust romanul, n-o împiedică pe doamna Verdurin să fie atît de viguros vie, atît de viu colorată, atît de superficială, atît de mic burgheză ? Nici unul din ticurile clasei pe care o reprezintă nu-i lipseşte şi nimeni nu trece prin viaţă fără să întîlnească măcar o dată pe madame Verdurin.

— Şah la rege, făcu Boby ! fără să-şi ridice ochii de pe masa unde juca şah cu meditatorul lui, un nepot îndepărtat al Agatei.

Nu înţelegeam ce înseamnă „şah la rege", de ce se încruntă Agata, de ce se amuză Cirus.

Agata era atît de schimbată, că n-o recunoşteam. Semăna cu portretul pe care i-l făcuse Cirus în scrisoarea pe care o copiase în caietul ei. Era cochetă, vroia să cucerească cu orice preţ şi-şi etala cultura cu aceeaşi ostentaţie cu care-şi arăta farfuriile şi ceştile de porţelan chinezesc. Pronunţa afectat *tire-bouchon*, şi rîdea de croitoreasa ei care în loc de Fox-terrier, spune foxterior. Îmi aduceam aminte de eforturile pe care le făce Clara Greg ca să pronunţ cum trebuie, *je veux, tu veux, il veut, nous voulons, vous voulez, il veulent.*

— Nu, Rada, nu *viol*, nimeni nu te violează, dar tu violezi limba franceză. De frică să nu pronunţ prost un cuvînt, tăceam.

— „Rada, ce obicei să spui *tenişi* !" Ba, am auzit-o pe lăptăreasă că şi-a cumpărat *teneş*. Se spune pantofi de tenis.

Stăteam noaptea în pod la lumina chioară a unui bec şi-l citeam pe Corneille şi Racine, dar a doua zi o auzeam pe Agata :

— Vai, Rada, n-ai auzit de Apollinaire ?

Şi, fără nici o trecere :

— Te rog să-mi duci o rochie la curăţat.

Înţelegeam că Cirus trebuie să vină. Uneori porneam alene cu dorinţa de a mă întoarce din drum, alteori mă pomeneam iuţind pasul de parcă fugeam de ceva, de cineva şi n-aş mai fi vrut să mă întorc niciodată... Într-o zi, în loc s-o iau pe Lipscani, ca să intru în magazine să caut nasturi pentru Agata, am coborît pe cheiul Dîmboviţei ! Apa era galbenă, leneşă, grea, dar iarba înaltă, proaspătă, avea un freamăt care îmi amintea copilăria. Pe cheiul celălalt, clădirea Tribunalului m-a impresionat pentru prima dată prin echilibrul şi admirabila ei armonie. Cine fusese arhitectul ? În ce an fusese construită clădirea ? De ce erau atîtea lucruri pe care nu le ştiam ? Nu invidiam mobilele, tablourile, blănurile, bijuteriile Agatei, ci uşurinţa cu care — asemenea unui prestidigitator, care scoate din joben cincizeci de batiste şi zece porumbei — cita nume de scriitori, pictori, compozitori, filozofi. „Drumul de la mine la mine e în jurul lumii", spunea Kayserling. Cine e Kayserling ? De ce nu-l impresionează pe Cirus, cultura, frumuseţea, eleganţa Agatei ? Nu e niciodată de acord cu ea :

— Te fardezi prea mult ! Eşti excesivă în toate ! Grecii spuneau : excesul e mai rău ca focul, trebuie stins.

— Nu e capabil să iubească ! îmi spunea Agata.

Nu posesiunea trupului îl interesează, ci a creierului. Dar bineînţeles începe cu trupul. Individualitate rebelă şi beată de ea însăşi...

Recunoşteam cuvintele subliniate în cartea pe care o citea : *La Sainte famille existentialiste.*

— Rada !

Cine o striga ?

— Rada !

— Petrache !

Faţa lată, asudată, de parcă atunci venea de pe maidan, de la fotbal. Un burete uriaş şterge cinci ani cît cinci secole.

— Petrache!

— Rada, pe unde te ascunzi? Te-am căutat prin toate spitalele...

— Am ieșit din spital.

— Ai fost bolnavă?

— Nu, dar nu mai sînt internată.

— Ești înfloritoare!

— În schimb, tu ai un aer cam malagambist. Îți lași parul să crească?

— Așa se poartă! tuși Petrache, mîndru și semnificativ.

— La Hîrlău?

— Apropo de Hîrlău: Ți-am vorbit de mere murate. Știi, lozei, care moțăia pe prispă și cînta în plină vară: „Mere murate, mere murate!"

— Lasă Hîrlăul și spune-mi ce face Sabina? Ai mai văzut-o?

— La ea mă duc.

— Unde stă?

Mă înecă emoția. Aș fi vrut să întreb de Șerban, dar voiam să-mi regăsesc tonul firesc.

— Pe Gabroveni, la doi pași. Fostul Hotel Fieschi, Editura Steinberg, anul... una mie opt sute nu știu cît. Vedem noi acum...

Și Petrache începu să turuie, ca un bătrîn, despre acele vremuri. „Așele timpuri de demult!"

— Mie spune-mi ce face Sabina și ce-ai făcut cu școala? Pe Șerban îl vezi?

— Am terminat Școala normală și am intrat la Conservator.

— Vorbești serios?

— Fără șagă.

— Cum ai intrat? Cînd? În ce an ești?

— Anul unu. Figurație, dubluri. În *Marchizul de Priola* sînt mai bine ca Tony...

— Nu se poate vorbi serios cu tine!

— Să mă vezi cînd aduc tava pe scenă! Nu scot un cuvînt şi lumea rîde. Cînd spun două cuvinte, nimeni nu mă crede...

— Cum ai intrat în Conservator?

— Cu Topîrceanu. Am zis: *Îmi iau geamantanul şi plec,* şi i-am convins. Am haz şi farmec personal. Ce zici de acul ăsta de cravată, cu cap de turc? E de la baba Tinca.

— Iar a înviat?

— Nu, i l-a şterpelit un nepot. Eu l-am recuperat cu mari sacrificii.

— Nu ştiu ce să cred din tot ce spui...

— Tot. Restul e başca.

— Despre Şerban ce ştii?

— E biciclist. Trăieşte pe bicicletă, ca hunii pe cai. Are o bibliotecă ambulantă cu cărţi de împrumut. Duce cărţi prompt la domiciliu. Vrei să te-abonezi? Bineînţeles „secret". Face comerţ clandestin.

— N-am domiciliu. Adică nu e tocmai un domiciliu stabil. Dar pe Şerban aş vrea să-l văd.

— Ai fost amorezată de el! Recunoaşte...

— Aveam cincisprezece ani şi era primăvară.

— Paisprezece şi jumătate.

— Cum e Sabina? A mai crescut?

— În greutate. Dar să nu-i spui. Maică-sa o supraalimentează. A fost bolnavă. Tatăl ei a fost deportat. A murit în lagăr. Dar să nu pomeneşti despre asta.

— Din ce trăiesc?

— Croşetează pulovere, lucrează din mers. Ai văzut *Goana după aur?*

— Şi tu, Petrache? Văd că eşti foarte elegant!

— Nu-ţi iei ochii de pe mine! Uite, aici e! Am ajuns!

Coridorul, întunecos, sufletul meu era plin de lumină. În sfîrşit, aveam lîngă mine un prieten. Petrache urca cu paşi siguri, uşori, cu paşi de pisică şi-mi dădea lămuriri:

— Un depozit de baloturi, aici, pe dreapta. Pe stînga, e un atelier de pălării bărbătești. Dar cînd plouă, e poetic. Ploaia picură prin burlane și, pe tabla acoperișului, noi recităm poezii de Bacovia.

— Ce fericiți sînteți!

— Între două alarme, e greu să fii fericit...

La ușa din fața noastră, cea din mijloc, cu geam, Petrache a zgîriat cu unghia și a deschis mama Sabinei. Ținea în mînă niște andrele și un ghem de lînă, pe care l-a scăpat și m-a strîns în brațe. Camera, mai curînd un pod decît o mansardă. Lumina era cernită, ca printr-o pînză, prin două gemulețe pătrate.

— Răduța!

Glasul, căldura unei mame! Ochii mi se umplură de lacrimi. Sabina năvăli nu știu de unde.

— Rada!

— Eu am adus-o cu mari sacrificii și voi o pupați! Asta e dreptate?

— Rada, ce bine arăți! Te-ai înălțat, te-ai subțiat. Uite la mine. Parcă sînt un boloboc. Mama mă îndoapă pe principiul „poate că mîine n-o să avem".

— Dar nu s-a îngrășat. Nu-i așa Rada? Are șaptesprezece ani, muncește mult. Să stea nemîncată?

— Să vorbim despre altceva. Sînt atîtea lucruri pe lume, mai importante decît silueta mea!

— Pentru mine nu-i nimic mai important decît sănătatea ta...

Iar Petrache, hazliu, cu tremolo în glas:

— „Și ție ce-ți rămîne? Voi!" zise mama. Pe replica asta, cade cortina. Actul doi, aceiași. Rada, dă-i drumul! Ce zici, ce stofă de regizor am?

Nu știu de ce l-am întrebat dacă-l cunoaște pe Cirus Hotaru.

— Un nesuferit, un încrezut.

— N-ai dreptate! protestă Sabina, cu o ciudată vehemență.

Dar maică-sa era de părerea lui Petruț :

— I-a pozat Sabinei pentru un portret. Nu sta locului o clipă ! O sfîrlează ! Se ridica mereu, venea lîngă ea și-i arăta ce linie să schimbe, ce culoare să pună. Și-i explica cum este el și ce nu pricepe lumea și nimeni nu pricepe nimic. Pînă ce a scos-o din sărite.

— Cînd i-am rupt portretul, a îngălbenit. Nu se aștepta, zîmbi Sabina cu satisfacție.

— L-ai rupt ? Petrache părea îngrozit. Cum, Sabina ? De ce ? Era formidabil !

— Nu. Cirus are dreptate. N-am reușit să redau acea intensitate, acea tensiune nervoasă, acea încordare care-l caracterizează. Parcă e o coardă gata să sară, o praștie care, la cea mai mică atingere, azvîrle piatra. Parcă mestecă, parcă strivește o înjurătură între dinți. E în toată ființa lui o mînie, un spirit de revanșă, care lipseau în portret. Pretinde că nu-l cunosc. Și poate că are dreptate. În *Biblie,* a cunoaște are un sens de posesiune. Cînd spune că Avram a cunoscut-o pe Sara, înseamnă că s-a culcat cu ea.

— Sabina ! interveni maică-sa, dar nu prea vehement.

Nu-mi credeam urechilor. Dar îmi aminteam că, și pe vremuri, Sabina, cea mai mică din grupul nostru, n-avea nici doisprezece ani și aceeași puritate, același cap de înger, nu se sfia să spună lucrurilor pe nume. „Influența Lucianei ! spunea Olga. Păcat, de fetița asta, că-i tare drăgălașă. Ce caută cu putorișca aia ? Și maică-sa cum de o lasă hai-hui ?"

— Deci, toate fetele din lume trebuie să-l cunoască pe Cirus Hotaru în sens biblic ? întrebă Petrache, cu furie reținută.

— Toate fetele inteligente, zîmbește Sabina, și sînt foarte puține. Să le numeri pe degete. Celelalte sînt deștepte, istețe, sprințare, șmechere și Cirus are oroare de ele !

În clipa aceea m-am întrebat — mai exact, am știut — că Sabina e fata pe care Agata o văzuse la brațul lui Cirus :

„șuie, cu părul ca inul, cu fața de un alb transparent, albăstrui, ca sticla de Lalique, cu picioarele goale în sandale romane, cu o rochie de pînză, încrețită la gît ca o ie." Nu, Sabina nu era îmbrăcată așa și, mai ales, acum nu era șuie. Dar portretul zugrăvit de Agata semăna grozav de bine cu Sabina, așa cum apăruse pe maidan cu ani în urmă, pajul Lucianei. „O văd în rolul unui paj sau al unui ciobănaș, îi scria Agata lui Cirus. Și sînt sigură că pentru ea mi-ai cerut schiurile."

— Dragă Rada, ai înțeles care e rolul meu aici? mă întreabă Petrache. Eu sînt doica din tragediile antice, sau confidentul din comediile clasice. Am parte numai de roluri secundare, deși m-am născut prim-amorez.

— Cirus are oroare de primi-amorezi! zîmbi Sabina cu satisfacție. Pentru el totul e să știi să te uiți în ochii partenerului, să gîndești ceea ce spui, să spui ceea ce simți. Cuvîntul are puțină importanță dacă nu-l încarci cu toată experiența ta de viață, cu tot ce gîndești. Aurul strălucește și în mîl, tinicheaua, oricît de lucrată și de prelucrată, rămîne tinichea și dacă lumea obișnuită cu „frumosul" care leagănă și doarme, pînă ce adoarme conștiința — îl cere în continuare cum cere sugaciul biberonul, nu trebuie să continuăm să-l servim. Sînt de părerea lui. Trebuie să șocăm publicul, să-l lovim în moalele capului, să-i zvîrlim în față adevărul brutal, să-l trezim. Dacă-l trezeam cînd trebuia, nu se lăsa dus de nas, trimis pe front ca vițele la abator. Și Sabina se uita în ochii mei, așteptîndu-mi părerea. Dar eu aș fi vrut să știu dacă Sabina a fost iarna trecută la Predeal, dacă știe să schieze.

— Nu cu teorii despre frumos și artă, despre adevăr și viață o scăpăm de nemți! spuse Petrache.

— Tocmai, răspunderea noastră e cu atît mai mare. Răspunderea etică și morală a generației noastre e alta decît a celor care ascultau piesele lui Sofocle în teatrul lui Dionisos, replică Sabina. Ce crezi, Rada?

— Prea multe teorii despre artă, despre viață. Deunăzi, un om care dădea parchetul la rîndea — m-am oprit la timp, ca să nu pomenesc de Agata — își expunea și el filozofia lui. „Uite, băiatule, mi-a zis tata, vezi degetele astea, zece la amîndouă mîinile ? și ținea palmele spre mine și degetele răsfirate ca un sfînt. Zece porunci : să nu ucizi, să nu furi și dacă aia cu carte multă te trimit la moarte, tu să te ferești de ea, dar nici să nu mori. Da-te deoparte și trage mai pe laturi, ca n-ai în față un iepure, n-ai o cioară, ai un om. Să fii în fața lui ca în fața unui frate, ca în fața lui Dumnezeu. Uite, asta mi-e cartea", și-mi arăta cele zece degete desfăcute.

Mama Sabinei m-a îmbrățișat, încîntată. Dar pe Sabina, filozofia parchetarului meu n-a convins-o.

— Nu cu degetele răsfirate o să scăpăm de nemți. Tancurile trec peste adevărurile astea candide, ca peste surîsul unui copil.

Mama Sabinei voia parcă să schimbe subiectul :

— Nu i-ai arătat Radei atelierul !

Credeam că mă vor conduce în altă încăpere, dar Petrache, dînd la o parte o pînză groasă, în fața mea apărură tot felul de ființe primitive, care parcă ieșeau atunci din caverne. Sculpturi ciudate, măști de pămînt ars. Pe pereți erau întinse coli mari de hîrtie, panouri înfățișînd figuri schimonosite, contorsionate, speriate. Scene de groază.

— Scene din adăpost.

Deslușeam chipuri de oameni cu aripi de lilieci, femei cu ochi cît farfuriile, cu aripi de cloșcă acoperindu-și parcă puii, un pianist cu capul pe spate, cu fața spre tavan, mîinile lungi, parcă dansau și, în întuneric, apăreau ca niște dinți imenși, clape albe. Mai erau, pe o ladă, modelaje în pămînt ars. Figurine care se schimonoseau, sculpturi în lemn, trupuri rudimentare, cu fețe tragice. Nu-mi venea să cred că Sabina e fata cu care Cirus a plecat la Predeal...

— Cînd o să se termine războiul, Sabina o să lucreze cu totul altfel ! încerca parcă s-o scuze maică-sa. Îmi dădeam

seama că, în toți anii în care am fost departe unii de alții, am trăit aceleași orori. Cutremur, rebeliune, război, frică! Da, frică, spaimă, groază! O rază de soare, ici-colo, apărea și într-unele din pînzele ei. Niște ghiocei ieșind din zăpadă vesteau primăvara, încrederea, pacea. Aș fi vrut să știu ce părere are Cirus despre talentul Sabinei. Prezența lui aici era parcă mai vie decît în casa Plopenilor.

— Rada, uite, o recunoști?

Pinza reprezenta o femeie cu fața de var, parcă era un clovn. Ochii erau două frunze, gura o linie frîntă, neagră, gîtul încordat, ca un otgon.

— Olga? am întrebat într-o doară.

Sabina s-a bucurat că am recunoscut-o.

— Ai mai văzut-o, Rada?

— Nu. De atunci...

— Foarte rău! Du-te s-o vezi. Du-te neapărat! Să știi că a fost foarte bună cu mine. L-a adăpostit pe tata în timpul rebeliunii. Tu știi ce-nsemna asta atunci? L-a ajutat pe Șerban. Îi trimitea pachete, cînd era în armată.

— Pe mine nu m-a ajutat. Dar nu mai sînt supărată. Am să mă duc într-o zi.

De ce nu pomeneau de Luchi?

— Petrache, ce mai face bunica?

— Am adus-o de la Hîrlău cu mari sacrificii și, închipuie-ți, că nu-i place aici. Se plînge că n-are vecine. „Cum să ai vecine, dacă n-ai gard? Curte ar mai fi, dar fără gard, degeaba!" Și cum să ai gard, dacă n-ai vecine? E un cerc vicios. Cum să ai cumătră, cum să ai finã, dacă n-ai gard? Cum să mănînci ouă, dacă n-ai pui și cum să ai pui dacă n-ai ouă? Și cum să-ți ajungă nepotul doctor, dacă umblă cu ursu? Pentru bunica, artiștii sînt ăia care umblă cu urșii. Urșii joacă și artiștii bat din palme și, dacă-i secetă, începe să plouă. Ea a visat să aibă nepot doctor și acum nu mă vede decît în chip de paparudă sau umblînd cu vicleimul...

— De ce n-o duci la teatru?

— Păi ar fi teatru-n teatru. Ar spune cu voce tare niște „panseuri" pe lîngă care „a fi sau a nu fi" e fleac!

Se auzea zgomot de farfurioare, linguriţe, pahare. Mama Sabinei apăru cu chiseaua pe tavă.

— E un fel de magiun de dovleac. Dar e dulce.

Cînd am întrebat-o pe Sabina ce-a făcut cu şcoala, s-a schimbat la faţă.

— Am întrerupt, atunci...

Şi, trecînd ca peste un lucru de care n-ar fi vrut să vorbească :

— Am fost foarte bolnavă. M-am pomenit cu un astm nervos.

— Învaţă acasă, interveni maică-sa. Citeşte foarte mult.

— „Prea multă minte, strică!" făcu Petrache.

— Sînt atîtea lucruri pe lume despre care nu ştiu nimic! spuse Sabina visătoare şi înspăimîntător de matură.

Maică-sa îi puse mîinile ocrotitoare pe umeri şi o lipi de ea. Era cu un cap mai înaltă.

— Ştii destul pentru vîrsta ta.

— Era să uit! sări Petrache. S-a deschis expoziţia Magdalenei. Mergem mîine?

— De ce mîine? De ce nu azi, acum cu toţii?! De cînd o aştept! se aprinseră ochii Sabinei.

— Ce nerăbdătoare eşti! suspină maică-sa.

— Eu nu ştiu niciodată ce o să fie mîine. Azi mă simt bine. Acum... Nu las nimic pe mîine.

Ochii ei îşi schimbau culoarea de la albastru senin, la vînăt de metal, şi schimbările nu veneau din afară, ci din mişcarea nedomolită a ideilor, a stărilor de suflet.

— Hai, Rada, mergi cu noi?

— N-am fost niciodată la o expoziţie de pictură...

— Cum se poate? Dè ce?

— N-am avut timp, sau n-am ştiut să-l împart cum trebuie.

— Ții minte cînd vedeam cîte patru filme pe zi ? Duminică, patru dimineața, patru după masă : La Omnia, la Venus.

Mă gîndeam la Luciana, la Șerban.

— Nu ne dădeam seama că e pace, că sîntem tineri, fericiți ! am spus.

— Rada, vorbești ca bunica ! făcu Petrache. Ai douăzeci de ani. Crezi ca nu știu socoteala ?

— Nimeni nu mai are douăzeci de ani, Petrache, nimeni !

— Afară de mama ! spuse Sabina și o lua de gît, o îmbrățișă. Să nu crezi ca glumesc, Rada. Numai mama are douăzeci de ani...

2

La sfîrşitul acelei săptămîni, m-am dus s-o văd pe Olga. Şi chiar dacă n-o voi găsi, o vecină îi va spune că a căutat-o fiica ei : o domnişoară elegantă, cu taior gri şi pantofi de lac. Erau aceiaşi pantofi din pricina cărora mă făcusem de rîs la masă, la mătuşa lui Dragoş.

— De ce-i porţi, dacă te strîng ? mă întrebase Agata. Ce, eşti fachir ?

— Îi port pentru că am dat bani pe ei ! am răspuns, agresivă. Copiii săraci poartă lucrurile pînă se rup. La noi în sat, numai nevasta şefului gării purta pantofi de lac. Aici, la şcoala de pe Kiseleff, mă uitam cu jind la copiii care purtau pantofi de lac. Acum am şi eu, şi îi port.

În faţa vitrinei unui magazin, încercam să mă privesc cu spiritul critic al Agatei, dar şi cu ochii Olgăi. Plecasem din casa ei cu o rochie albastră de stambă, cu pantofi negri cu şireturi, şi cam bondoacă. Am mai crescut, m-am subţiat, s-au subţiat şi gleznele. Tocurile înalte şi pălăria de vînător cu pană ascuţită îmi dădeau un fel de siguranţă trufaşă. Cu mănuşi nu mă puteam obişnui, dar le aveam în poşetă. Albe, noi-nouţe. Cînd am să mă apropii de casă, am să le pun. Dar în aceeaşi clipă, ca o pedeapsă, au început sirenele să urle. Alarmă...

Trecătorii alergau ca nişte gîndaci opăriţi. Eu, în pantofii care mă stringeau, eram obligată să-mi păstrez cumpătul, calmul.

Cînd am ajuns la poartă, cîinele, într-o ultimă smucitură disperată, şi-a rupt lanţul şi, fără să latre — deşi nu mă cunoştea — lovindu-se de mine şi gata să mă răstoarne, a luat-o la sănătoasa. Am înţeles că nu-i nimeni acasă şi, îngrijorat, cum numai cîinii ştiu să fie, se duce să-şi caute stăpînii. Să pornesc după el ? La ce bun, cînd toată lumea căuta un adăpost ?

M-am îndreptat şi eu spre blocul din colţul străzii către care se grăbeau ultimii trecători, cînd, în îmbulzeală, am găsit-o pe mama.

— Rada, de unde vii ? Ce cauţi aici ? Hai, intră !

Am simţit în glasul ei o emoţie care m-a înduioşat şi mi-am dat seama că, dacă ar exista un singur loc în adăpost, Olga mi l-ar da mie fără să ezite, şi ar rămîne în stradă, să înfrunte primejdia. Deodată am auzit-o strigînd :

— Ardei !

Cîinele care venea ca un bolid, fără să latre, căuta să ajungă pînă la ea.

— Ardei ! repeta Olga, simţind cîinele lipit de picioarele ei. Ardei !

Nu ştiam dacă să-mi pară bine sau rău că Olga ţinuse să dea acelaşi nume unui alt cîine. Şi, în timp ce lumea năvălea şi fiecare căuta să se adăpostească sau căuta pe cineva, eu, cu gîndul la Ardei, îmi căutam copilăria.

Bubuituri puternice ! Adăpostul se scutură ca de friguri ! Moartea dă tîrcoale ! Unde e Olga ? Între mine şi ea, atîta lume necunoscută, atîţia oameni care se tem de moarte...

Cînd am ieşit din adăpost, am văzut cîinele luînd-o la goană. E tot o corcitură de ciobănesc şi lup.

— Rada, te aştept acasă ! strigă Olga, de departe.

Fuge, şi pare uşoară ca fulgul. Tînără, aşa cum nu-mi amintesc s-o fi cunoscut, îndrăgostită, cum nu mi-o puteam închipui. Nu ştiu cît a trecut, pînă am ajuns-o din urmă. Casa nu mai era. Olga privea, împietrită, lucrurile azvîrlite în drum, parcă nu le recunoştea, parcă nu îndrăznea să se apropie de ele, să încerce să mai adune cîte ceva.

— Costi ! Costi ! repeta înnebunită.

Costi vine, alergînd într-un suflet.O ia în braţe. Cîinele sare pe umerii lui. Eu avansez fără grabă spre ei. Îi văd stînd de vorbă, uniţi. Ea îi spune, desigur : „Nu mai avem nimic, nimic, auzi, Costi, nimic !" El răspunde, probabil : „Bine că eşti aici, Olga. Sînt fericit." Cîinele se gudură la picioarele lui. Olga e fericită că-l are pe Costi. Pe cîine îl cheamă Ardei. E tot o corcitură de ciobănesc şi lup, dar mult mai mic, cu blana mai aspră. Nu e stufoasă ca a lui Ardei. Nu e Ardei şi nu-i pasă de mine. Nu mă cunoaşte. Nu ştie nimic despre mine, nimic. Ce caut eu între ei ?

Un om, trecînd pe lîngă mine, strigă :

— A dispărut tutungeria, a murit tutungiul !

Nu ştiu unde e tutungeria, nu l-am cunoscut pe tutungiu, dar mă iau după acest trecător, spre locul unde zace un om pe care toată lumea de acolo îl cunoaşte, despre care numai eu nu ştiu nimic. Simt lacrima care mi se rostogoleşte pe obraz. Nu-i pentru el...

De ziua Agatei, mulţi invitaţi şi bufetul somptuos. Agata se inspirase dintr-o pagină din *Marie Claire*. Contrast de culori. Pete de culori repetate. Culori violete, ca într-un tablou foarte modern. O ajutam fără convingere, dar trebuie să mărturisesc că în cele din urmă am privit amîndouă masa, cu aceeaşi admiraţie. Nu ştiu cînd a venit Cirus, dar, ocupată la bucătărie, l-am surprins mai tîrziu, privind, plictisit şi parcă nedumerit, masa prea pretenţios aranjată. Şi, cînd m-am apropiat de el, parcă i-a părut bine că are cui să se plîngă.

— Am nimerit anapoda, mi-a spus, salam de ciocolată, ridichi de zahăr, măsline umplute, brînzeturi fermentate şi mor de foame.

— Cam ce-aţi dori ?

— Două ouă proaspete, o bucăţică de brînză de Brăila. Şi două mere, dacă se poate, mere creţeşti. Astea, domneşti, sunt prea dulci...

Cîteva minute mai tîrziu aduceam totul pe o tavă de lemn, cu un şervet alb, scrobit. Agata era lîngă el, cu mîinile pe umerii lui şi-l întreba, sigură de ea, încîntată :

— Ei, ţi-a plăcut ?

— Mor de foame ! şi zărindu-mă, surîse fericit. Uite îngerul meu ! Sînt salvat !

Mai tîrziu, după ce au plecat parte din oaspeţi, după ce am deşertat scrumierele şi am strîns ceştile de cafea, cînd m-am întors în hol, Cirus ţinea mîinile Agatei, de parcă voia să le ducă la buze. Am simţit o răsucire în coşul pieptului.

— Oh, mîinile astea, ce tîrfe dulci ! îi spunea Cirus. Cum ştiu să se dea şi să se refuze ! Ce bine calculează ce trebuie să dea unuia, ce să promită altuia şi ce să păstreze.

Agata s-a întunecat cînd m-a văzut, dar, îndulcindu-şi vocea, m-a întrebat :

— Rada, nu vrei să-ţi cunoşti viitorul ?

— Ce viitor, cînd, peste cinci minute, putem sări toţi în aer...

Cirus s-a uitat la mine cu vădită simpatie.

— Are dreptate.

Agata făcu semnul crucii :

— Doamne, fereşte !

Şi, ca să-l reţie pe Cirus :

— Mi-ai promis că-mi faci grafologia. Rada, vrei să-mi aduci bloc-notes-ul din birou ?

— Nu-i nevoie ! şi Cirus scoase un carnet din buzunar.

Dar, ca de obicei, cînd voia să scape de mine, Agata m-a rugat să fac nişte cafele :

— Dar cafea-cafea...

Cînd m-am înapoiat, Cirus ţinea carnetul în mînă şi, fără să ridice privirea, îi spunea Agatei :

— Constantă, dar infidelă.

— Te-am auzit cînd îi spuneai unei frumoase blonde că e fidelă, dar inconstantă.

— Tot ce se poate.

— Nu e același lucru ?

— Nu. Poți să ții toată viața la bărbatul tău și să-l înșeli pe toate cărările. Sau dimpotrivă. Poți să te desparți de fiecare dată cînd te îndrăgostești de altul, și să nu-l înșeli pe nici unul.

— De ce se face atîta caz de acest „mă înșeală" — „nu mă înșeală" ? am întrebat. Sunt atîtea lucruri mai importante.

— După părerea mea, femeia ideală... începu Cirus.

Poate că tăcusem în seara aceea prea mult, poate că paharul de vin pe care-l băusem însetată și umilită de purtarea Agatei care mă trimitea mereu la bucătărie, îmi dezlegase limba, altminteri nu știu de unde am luat curajul să-l întrerup.

— Mie, care am trăit atîția ani în spital, cu mîinile vîrîte în puroi și în alte mizerii, îmi vine să vomit cînd aud „femeia ideală". În seara asta pictorul îi tot da zor cu „femeia ideală". Ideală pentru cine ? Există ? Și, dacă ar exista, ar merita-o el ?

— Fiecare are dreptul s-o gîndească pură, perfectă, fără slăbiciuni ! spuse Cirus amuzat, satisfăcut și mirat.

— Nu știu cum o gîndiți, dar o alegeți fiindcă are picioare frumoase și-i reproșați mai tîrziu că n-are caracter. Vă îndrăgostiți fiindcă are nasul în vînt și-i cereți, pe urmă, să fie inteligentă.

— Unu la zero pentru Rada ! rîdea Agata, triumfătoare.

Dar Cirus, fără s-o bage în seamă, îmi luă mîna.

— Ai degete boante și unghii tăiate pînă în carne. Mînă de copil necăjit. Nu e frumoasă, dar e înduioșătoare. O mînă care nu știe să ceară, știe să dea...

Și, privind în palmă :

— Ești gata să te aperi, de cine ?

— De jungla în care trăiesc.

— Totuși, iubești oamenii.

— Iubesc și cîinii, dar pînă să afle că-i iubesc, pot să mă muște.

Mi-a lăsat mîna și mi-a oferit carnetul, stiloul.

— Scrie ce-ţi trece prin cap.

— Nu-mi trece nimic prin cap la ora asta ! am răspuns morocănoasă.

— Atunci scrie ce-ţi dictez eu : Gazda e iremedial cochetă, egocentrică, nepoliticoasă, de îndată ce nu te ocupi de ea, cască. Te rog, iscăleşte.

— Atenţie, Rada ! Aşa ne pierdem capul !

Rîdea. Era frumoasă, încîntată de reuşita seratei, de succesele ei. Şi totuşi vroia să-l reţină pe Cirus.

Dar el cerceta cu atenţie încordată rîndurile mele.

— N-avea grijă. Tocmai asta o caracterizează, că nu-şi pierde capul : luciditate, voinţă, perseverenţă. Dumneata nu ai îndoieli ?

— Trăiesc între două certitudini ! am spus. Viaţa şi moartea. Sînt sigură că m-am născut, sînt sigură că am să mor.

— Ce simplu ! zîmbi Agata cu ironie.

— Nu-i simplu deloc. Nu-i simplu să-mi justific trecerea prin lume, să fac faţă acestui miracol care e viaţa, fiindcă este un miracol. Din miliarde de posibilităţi de a nu exista, una singură te aduce pe lume. Ei bine, s-a întîmplat acest miracol şi mă simt obligată faţă de el.

— Interesant ! făcu Cirus.

Sprîncenele lui scurte se ridicau mirate.

— Henri Péruchot spune aproape acelaşi lucru despre opera de artă. „Aceste opere comparate cu mulţimea proliferantă a ambiţiilor sînt nespus de rare. Legea universului este eşecul. Reuşita este întotdeauna o excepţie, un fel de miracol. Şi în acest domeniu se întîmplă, ca şi în viaţă, ca şi în natură, unde un milion de seminţe trebuie să moară pentru ca doar una să dea roade. Şi dacă tinereţea are în ea ceva patetic, acest ceva vine din siguranţa pe care o avem că din nenumăratele visuri care clocotesc în capetele tinerilor, cele mai multe nu se vor împlini niciodată."

— Nu văd legătura, interveni Agata. Rada e iremediabil optimistă şi convinsă că visele se împlinesc.

— Rada are dreptate — spuse Cirus, cu o privire atît de caldă, că ar fi fost în stare să aducă la viață, un om pe punctul de a îngheța.

Numele meu se plimba parcă pe buzele lui. Parcă era un copil buclucaș care prindea razele soarelui în oglindă și mi le arunca în obraz. Căldura lor mă invada.

— Parcă ai țîșnit din piatră, continuă Cirus. Surorile dumitale trăiesc pe piscurile munților. Cum au ajuns acolo? Cum și-au găsit loc în stînca aridă? Cum își găsesc stropul de apă, cum rezistă intemperiilor? Sînt triumfătoare. Micșuneaua de munte e curioasă, ochioasă, ca dumneata. Parcă ar tot întreba. Se spune că din inul de munte, ielele își țeseau straiele lor gingaș colorate. Dar mie îmi plac gențianele. Sunt ca niște potire albastre, pline de azur. Ghințura e cuceritoare.

Vorbea ca un îndrăgostit. Vocea lui joasă, caldă, mă răscolea.

— Niciodată n-ai fost atît de inspirat! spuse Agata, cu vocea uscată, cu surîsul crispat.

Îmi dogoreau obrajii.

— Ce-ai să faci cu atîta voință? mă întreabă Cirus.

— O să-și ia bacalaureatul, răspunse Agata în locul meu.

Dar el, fără s-o bage în seamă, îmi luă mîna și-mi cercetă liniile palmei.

— Îți bați pitonii și urci cu frînghiile. Unde vrei să ajungi?

— Pe scenă! rîde Agata strident. Visul ei e să ajungă artistă. Eu nu mi-o închipui deloc...

— Poate că n-ai imaginație, replică Cirus.

— Rada are o meserie. E soră, nu-i băga prostiile astea în cap.

— Sînt atîția medici care au devenit scriitori, ingineri care au devenit dramaturgi! și Cirus continuă să-mi cerceteze cînd scrisul, cînd palma.

Eu căutam cu mîna cealaltă un sprijin, dar rezemătoarea fotoliului era prea departe.

— Au avut talent, făcu Agata, plictisită.

— Au avut ceva de spus, ceva de apărat, de împărtăşit, de dăruit. Florile de stîncă se dăruiesc.

Şi privirea lui se opri iar asupra mea. Şi parcă tot albastrul cerului îmi surîdea prin ochii lui şi mă chema.

— Nimic n-o să te împiedice să ajungi unde vrei.

— Nu te potrivi, Rada ! mi-a spus Agata a doua zi. N-ai văzut ? Constantă, dar infidelă, fidelă dar inconstantă. Cu formule de astea m-a zăpăcit. Dacă ai şti...

Eram gata să-mi mărturisesc vina de a fi citit acele pagini. Cînd, mi-a azvîrlit ca o supremă imputare :

— Nu te-ai ocupat deloc de Boby.

Înţelesesem demult că am fost adusă ca să înlocuiesc jupîneasa, dar mi-a trebuit timp ca să-mi dau seama că Agata urmărea şi altceva. Ne lăsa singuri.

— Caută să te împrieteneşti cu Boby, s-a sălbăticit de tot, se ascunde de mine. Parcă e un arici. De la o vreme, e inamicul meu declarat. Tu ai putea să afli ce-l preocupă, ce caută, ce-i lipseşte. E veşnic nemulţumit...

— Poate că are complicaţii sentimentale. E vîrsta cînd băieţii se îndrăgostesc.

— Ei, tocmai de asta mi-e frică, de încurcături sufleteşti, de versuri şi suspine. Lui îi trebuie o fată deşteaptă, înţelegi, Rada ?

— Oraşul e plin ! am spus, nepăsătoare.

— De ce n-am vîrsta ta ? Eşti tînără, frumuşică. Eu îţi vreau binele şi tu eşti agresivă. Uite, după-masă am să te rog să fii *la jeune fille de la maison*.[1] Lui Boby îi vin nişte prieteni. Totul e pe mîna ta : vişinata, cafeaua. Să le faci cîteva sandviciuri şi, bineînţeles, să te-amuzi cu ei. Am atîtea rochii pe care le-am pus numai de cîteva ori ! Am să-ţi dau să-ţi alegi. Şi schimbă-ţi coafura. Ar trebui să încercăm ceva mai modern, mai feminin, să

[1] Tînăra fată a casei.

te avantajeze. De ce nu-ți faci un permanent ? Cine mai umblă așa, cu părul lins ?! De ce nu te fardezi, Rada ? Ce aștepți ? Nu știu de ce, dar parcă mă suspectezi. Eu te-am adus în casă, îți las totul pe mînă, am încredere în tine. Pe cînd tu parcă ne bănuiești pe toți ! Eu am crezut...

— Ce ați crezut ?

— Rada, viața trebuie trăită...

— Depinde cum.

— Oh, și tu cu filozofia ! Ce simplu spune Simone de Beauvoir cînd își ia un amant : *Et quand une chance s'offrit de renaitre encore une fois je l-a saisis...* [1] Uite, îți las cheile. Știi unde-i cafeaua, vișinata. Bineînțeles cafea-năut. Ai grijă de cafeaua bună : fiecare bob e aur. Sînt sigură că ai să fii o gazdă bună...

Eram curioasă să văd cum se amuză tineretul. Trăisem numai printre bolnavi, în halate de spital, printre studenți și medici în halate albe, unii însurați, alții fugind de însurătoare, aproape toți căutau în clipele libere o aventură, o legătură fără complicații, un ceas de destindere pe canapea, sau în pat...

Musafirii au venit tîrziu. Boby n-a apărut decît la prima sonerie. Cu cît simțea că Agata ține să ne apropie, cu atît se depărta de mine. Parcă fugea, parcă se ascundea. Cînd soneria s-a repetat, ca un semnal Morse, și Boby s-a repezit să deschidă, eu am dispărut la bucătărie.

Dar pe cînd făceam cafeaua, a început alarma. Am dat fuga s-o iau pe Muca s-o duc în adăpost, dar, ca de obicei, avioanele au trecut mai departe. Cînd m-am înapoiat, Boby era singur, morocănos.

— Unde sînt musafirii ?

— S-au evaporat.

— Credeam c-o să veniți în adăpost.

---

[1] Și cînd o șansă se oferea să mă mai nasc odată, puneam mîna pe ea.

— Nu-i genul nostru, a șuierat printre dinți.

— Dar nici prudent nu-i...

— Nu sîntem prudenți.

— Totuși, prudența e mama înțelepciunii.

— Ne ajung mamele noastre, ne plictisesc destul ! a strîmbat Boby din nas.

— Ai o mamă înțelegătoare, drăguță...

— Pisăloagă și indiscretă.

Suna acum iar la ușă, în chip de semnal, de trei ori, rar, de două ori, repede.

— Să aduc vișinată ? am întrebat.

— Nu e nevoie. Aduc băieții votcă.

Am înțeles că n-am ce căuta acolo.

Noaptea tîrziu, cînd visam că-i cutremur și se dărîmă casa, m-au trezit bătăi în ușă. Pereții erau la locul lor, lampa nu se mișca. Agata Plopeanu, verde la față, cu ochii încercănați, abia își reținea furia.

— Așa ne-a fost vorba, domnișoară ?

— Ce s-a-ntîmplat ?

— Mi se pare că ar trebui eu să te întreb.

— Nu-nțeleg...

— Am găsit jos o mizerie cumplită. Sticle răsturnate, pahare sparte, Boby dormea pe canapea, îmbrăcat...

— E prea mare, ca să-l dezbrac eu.

— Sub masă, o fată varsă și înjură.

— Așa-i tineretul. Se amuză.

— N-a fost vorba să le faci cafele ? Să le dai vișinată ?

— Boby preferă votcă.

— Și trebuia să-l lași de capul lui ?

— Nu sînt dădacă.

În sufragerie, apăreau, somnoroși, cu nasturii descheiați, o fată bondoacă și un băiat deșirat. Amîndoi, bîlbîindu-se, căutau baia. Își căutau nasturii și repetau :

— Pardon !

Am luat-o înainte, ca să-i conduc la baie. Uşa era deschisă. În oglindă, îl văd pe Cirus ţinînd fruntea unei fete care, aplecată deasupra chiuvetei, voma. Cu obiceiul pe care-l am de a sări în ajutor, l-am dat la o parte şi în oglindă apare Luciana. Am stropit-o cu apă, i-am spălat faţa. I-am dat un pahar cu apă să-şi clătească gura.

Se uita la mine cu un zîmbet galeş, prostesc, dar nu-mi rostea numele...

Agata a intrat şi, cerîndu-i parcă scuze lui Cirus :

— Şoferul o să-i ducă la căşile lor.

— O cunoşti ? mă întrebă Agata. Cine e ?

— Nimeni nu ştie cine e ! filozofa Luchi. *To be or not to be*[1].

— Mă rog, spune-mi unde să te ducă maşina ! o repezi Agata.

Iar Luchi, îngroşîndu-şi vocea :

— La Central.

— Mi-am închipuit.

— Pardon, pardon ! Şcoala centrală.

— O duc eu ! zîmbi Cirus, amuzat.

Şi către Luchi, blînd :

— E mai bine acum ?

— Incomparabil.

Iar mie, clipindu-mi din ochi şi zîmbind fermecător :

— Nu ştiu cu cine semeni...

O vedeam palidă la spital. „Nu mă cunoşti, nu te cunosc !" O vedeam cu coada groasă pe umăr, mereu de braţul lui Şerban. Acuma îşi punea braţul greu pe umărul lui Cirus.

Agata s-a încruntat. Eu n-am avut nici o tresărire, nici o presimţire.

[1] A fi sau a nu fi.

Ca de obicei, am deschis ferestrele, am aruncat la gunoi conținutul scrumierelor, le-am spălat, am așezat fiecare lucru la loc. Așteptam clipa cînd, singură, în liniște, mă voi putea gîndi la tot ce se întîmplase.

— Ce Dumnezeu, Rada, nu-mi dai o mînă de ajutor ? se răstea la mine Agata, care încerca să-l dezbrace pe Boby și nu reușea.

— Lăsați-l să doarmă pînă se satură. Cînd o să se trezească, o să-și facă singur toate nevoile.

Dimineața au început să se perinde manichiurista, cosmeticiana. Masajul i-l făceam eu.

— Nu fi supărată, Rada. Îți închipui ce enervată am fost, cînd am văzut casa ca o cocină de porci. Nu știu cine era mironosița cu nasul în vînt, care înjura ca birjarii. Și măcar dacă s-ar fi întîmplat ceea ce trebuia să se întîmple. Dar Boby e un papă-lapte. Fata era furioasă, pe drept cuvînt. Ceilalți de sub scară nu-și nimereau nasturii și tontul meu dormea ! Are aproape optsprezece ani și nu știe ce-i o muiere. Auzi, să am eu grijile astea ! Stai, Rada, nu mă ciupi așa tare !

Într-o noapte, îl auzisem pe nepotul Agatei vorbind cu șoferul :

— Încă puțin și o să spargă buba. O să curgă puroiul. Fluvii de puroi...

Mi se părea acum că simt, sub degetele care o masau pe Agata, puroiul și credeam că, apăsînd puțin mai mult, țîșnește. Oare, într-adevăr, m-a adus pentru Boby, spera ca eu să rezolv problema băiatului ? Cum a putut să intre în mintea ei ticăloșia asta ? Nu cumva să-mi scape o palmă...

— Auoleu, Rada, mă învinețești !

Degeaba o învinețesc, dacă nu-i spun de ce. E ușor să-ți găsești un acoperiș cînd atîtea case sînt dărîmate ? Cînd orașul e mereu bombardat ? Ce caută Luchi la Școala centrală ? Pedagogă ? Să fi renunțat la Conservator ? Poate că e studentă la Litere ? Poate că doamna Greg e acum profesoară la Școala

centrală. Să-i spun Agatei că plec ? Unde ? Trebuie să rezist, să dau în toamnă examenul pe care-l tot amîn. Dacă intru într-a opta... Mai am un an...

— O molie ! Uite o molie, Rada ! Trebuie să cumperi naftalină. Ai grijă de blănurile mele ! A început să fie cald...

Avea o cameră numai dulapuri cu uşi glisante, garderoba pentru cele patru anotimpuri.

— *Anotimpurile* lui Vivaldi, spusese odată Boby.

— Cine e Vivaldi ?

Şi Agata s-a uitat la mine, amuzată, dar uşor dispreţuitoare :

— Vai, Rada, nu ştii cine e Vivaldi ?

Mereu auzeam : „Vai Rada ?" Stăteam pînă noaptea tîrziu şi citeam în pod. Erau înghesuite în lăzi cărţile care nu mai aveau loc în bibliotecă. Şi totuşi n-auzeam decît : „Vai Rada". Odată, cînd se vorbea despre pantofii roşii ai ducesei de Guermantes, făcusem imprudenţa să spun :

— Ce atîta discuţie pentru nişte pantofi ?

Nu pot să uit rîsul Agatei. Parcă venea în cascade. Mă urmărea. Nu puteam s-o iert. Uneori mă întrebam dacă e aceeaşi cu bolnava pe care o îngrijisem în sanatoriul de pe Batiştei. Purta atunci pe faţă stigmatul suferinţei. Generozitatea ei mă înduioşase.

— Du-te la teatru, Rada ! îmi spunea în zilele mele libere şi-mi dădea bani să-mi iau un bilet. Un bilet bun, în faţă şi o prăjitură, după spectacol, la Nestor sau la Capşa. Să nu intri niciodată într-o cofetărie de cartier.

Parcă şi vocea ei era alta. Avea alt timbru. Dragostea, suferinţa o înnobilase ? Scrisorile din caietul pe care-l citisem le scrisese ea ? Ştia că le-am citit ? Îmi dădea în permanenţă de lucru.

— Rada, aş vrea să mai triem boarfele, să vedem ce se mai poate vinde.

Avea mereu nevoie de bani. Împrumuta de la oricine, de la prietene, de la Niculae şoferul şi chiar de la mine. Cît de puţin,

dar împrumuta. De la Muca „lua" fără să-i spuie, scotocindu-i buzunarele, sertarele. „Furtul între rude apropiate nu-i pedepsit ! se scuza. Așa a decis legea." Și, rizînd : „Astea sînt micile mele găinării".

— Tu ești fericită, Rada ! N-ai de dat socoteală. Mă uit la voi și, uite, vă invidiez. N-aveți griji ! Niculae și nepotul meu, care-l meditează pe Boby, și chiar tu, Rada, aveți casă, masă, sînteți fericiți !

— Avem „cămașa fericitului", doamnă !

— Da, Rada, așa a fost de cînd lumea. Cine n-are cămașă, n-are nici griji.

— Puteți scăpa de griji renunțînd la atîtea cămășuțe, rochițe și blănuri.

— Știi, cînd te-ai obișnuit...

— Învățul are și dezvăț.

— Ce vrei să spui ?

— Nimic. Pierdeți prea mult la pocher și cumpărați prea multe tablouri.

— Fiecare are o pasiune.

— Dumneavoastră aveți două.

De la o vreme, Cirus dispăruse. Pictorul venea acum ca la el acasă.

— Rada, cum îți plac tablourile lui Marius ? E foarte talentat, nu-i așa ? Tablourile astea o să facă într-o zi o avere. Eu le cumpăr pe nimic, dar pentru el e mult.

— Cine știe ?

— Ce vrei să spui ?

— El pune cîte o părticică de suflet pe pînzele astea și, în schimb, primește o porție de mîncare și cu ce să-și cumpere o pereche de pantofi sau culori.

— Vai, Rada, cum poți să judeci atît de simplist și să te exprimi atît de brutal ? Te iert, fiindcă știu cît de greu ai dus-o,

dar mi se pare curios că nu simt din partea nimănui un pic de recunoștință. Mie nu-mi dă nimeni bună ziua fără să-mi ceară ceva.

— Unii sînt nevoiți să ceară, alții au posibilitatea să dea. Din ce categorie ați dori să faceți parte?

Agata era îngrozită de ultimul bombardament.

— Cirus și-a găsit casa maldăr de moloz, biblioteca distrusă.

Am dat fuga la Sabina, să aflu amănunte. L-am găsit acolo pe Petrache și alți prieteni ai lor. Discutau despre mișcarea trupelor care au debarcat în Normandia, despre înaintarea sovieticilor care se aflau la Iași. Sabina slăbise mult. Despre Cirus știa că locuiește la Breaza, în casa unui actor.

— El crede că asta înseamnă rezistență, îl ataca Petrache.

Sabina îl apăra:

— De ce crezi tu că ești mai „rezistent"? Fiindcă stai la București și asculți Radio-Londra?

— Pe Șerban l-ați mai văzut?

Sabina și Petrache au răspuns în același timp „nu". Ceilalți doi fumau. Mi se părea, fără să-mi pot explica de ce, că sunt de prisos. Cînd m-am ridicat să plec, nimeni nu m-a reținut. Cu atît mai puțin mă așteptam ca Petrache să mă conducă. Pe drum, m-a întrebat cu toată gravitatea dacă aș putea s-o iau pe Sabina la mine.

— Rada, nu se știe cum va fi retragerea nemților. Sînt sălbatici. În Moldova dau foc, jefuiesc, ard sate întregi. Știu că nu-ți cer un lucru ușor.

— Nu mi-e deloc greu. Familia Plopeanu pleacă la țară. Puteți să vă mutați toți la mine. E loc destul...

Eu învățam, mă pregăteam de examen. Ea stăruia să plec în Moldova să împărțim alimente înfometaților, să aducem copii flămînzi, să le căutăm casă și masă.

— Dragă Sabina, trebuie să-mi găsesc mai întîi mie casă și masă. Și trebuie să trec într-a opta... Încă un an și-mi iau bacalaureatul.

Știam că opt clase de liceu și bacalaureatul nu înseamnă cultură. Cultura mi-o imaginam undeva sus, pe piscuri și acolo voiam să ajung.

— Investiția mea pe treptele pe care am urcat pînă aici e prea mare. Nu pot să mă opresc în drum...

— Care drum? Unul se înfundă, să știi. Numai celălalt duce acolo unde trebuie.

— Sărind etapele? Nu sînt de acord. Mi se pare curios că Șerban face cronică literară la radio, scrie articole, îl discută pe Maiorescu. Dar cîte clase are Șerban? Și-a terminat liceul?

— Aș înțelege ca întrebările astea să le pună Agata Plopeanu.

Ochii Sabinei scînteiau. Nu știu ce demon mă împingea să iau apărarea Agatei.

Cînd m-a căutat Irina ca să mă întrebe dacă vreau să lucrez la Spitalul militar, am găsit un prilej bine-venit să scap de casa Plopenilor. Agata nu se aștepta:

— Faci rău că nu rămîi lîngă mine, ce-ți lipsește aici?

— Sentimentul demnității...

— Ce vorbe mari!

— Pe măsura timpurilor pe care le trăim...

— Viața e grea, Rada. Ai să vezi... Lîngă mine n-ai decît de cîștigat...

— Am o singură viață. Nu-nțeleg să trăiesc nici chiar în umbra Eleonorei Duse...

— Tot la teatru te gîndești? Cred că ai pornit pe un drum greșit. Mi se rupe inima cînd văd cît ești de încăpățînată.

— Sînt perseverentă.

— E cîteodată același lucru. Dacă nu vrei să rămîi la mine părerea mea e să te duci înapoi la spital. Fiindcă teatrul... vezi,

implică o tradiție de cultură, relații, un dram de noroc și multă abilitate. Ție-ți lipsesc toate astea și, mai ales, abilitatea. Ești prea sinceră, prea directă. Îți pui sufletul pe tavă și spui : „Asta sînt."

— Așa mi se pare cinstit.

— Cinstea nu e un atu în viață, Rada.

— În care viață ? Dumneata privești înapoi, eu înainte. Dumneata nu mai ai decît de pierdut, eu am numai de cîștigat.

— Ești crudă.

— M-ați obligat să fiu.

— O să ne mai întîlnim, Rada.

— Am să vă trimit bilete la primul meu spectacol...

Într-o zi de toamnă, cu cerul acoperit, cînd frunzele neliniștite se agitau, se zgribuleau, îmi făceam socoteala banilor pe care îi strînsesem ca să-mi cumpăr un palton. Un palton călduros era un vis vechi. Mă gîndeam la rănitul pe care-l îngrijisem în timpul ultimelor bombardamente și care visa să-și cumpere o casă după război, o casă cu acoperiș bun. Nu-l interesa nici numărul încăperilor, nici cartierul, nici lumina electrică.

— Să aibă acoperișul bun. Să nu-mi intre ploaia în casă. Un acoperiș bun, asta-mi trebuie. Un acoperiș de tablă, bun, sănătos.

Eu doream un palton bun, călduros. Încăpător și călduros. Să intru în el ca într-o casă bine încălzită, să mă simt ca Ardei în blana lui. Cred că zîmbeam acestui vis cînd m-am pomenit la doi pași de un grup de tineri gălăgioși : vorbeau despre autori, piese de teatru, actori.

Uitînd de palton, am ajuns la Liceul Sfîntul Sava. Acolo, în subsolul mirosind a mucegai, zăceau trîntite într-un colț, lipsite de viață, ca un cadavru dezmembrat în sala de disecție, decorurile din *Înșir-te Mărgărite*. Un băiat nespălat și neras bătea cu un singur deget în clapele unui pian hodorogit, făcînd exerciții pe versurile din *Făclia de veghe*. Era profesor, pedagog, student ? El preda lecția :

— Primul vers trebuie spus pe o singură respirație, pe nota do ! Uite-așa și apăsa cu degetul o clapă. Al doilea vers pe si ! Atenție ! Făclie de veghe pe umezi morminte, do ! Mare atenție la deschiderea gurii. Pentru fiecare vocală, consoană, atenție ! Să nu se mănînce finalul cuvintelor. Un clopot ce sună în orele sfinte ! Accentul cade pe prima parte a cuvîntului. Prin felul în care pronunți cuvîntul redai imaginea. Vocalele au o anumită lărgime...

De cîte ori aveam timp — din păcate, destul de rar — ajungeam în subsolul de la Sfîntul Sava. Asistam la discuții, ca în casa Agatei, fără să iau parte și mă simțeam ca un copil oropsit în fața bradului încărcat cu jucării, dintr-o vitrină. Toți păreau fericiți că se ocupă cineva de ei și le vorbește de Gordon Graig, de Stanislavski. Profesorul se schimba, poate și unii dintre studenți, dar eu căutam să memorez fiecare cuvînt și, mai ales, numele proprii. „Acel care-și va părăsi tatăl, mama, casele și moșiile dacă vor sta în calea artei", spune Blake. Nu știam cine e Blake. Eu n-aveam ce părăsi. Nimic nu-mi stătea în calea artei. Doar zidurile spitalului. Zidurile spitalului gemeau. Rănile trebuiau curățate, pansate, vindecate. Ziarele anunțau căderea Berlinului. Victoria ! Pe umerii mei simțeam greutatea raniților, în picioare greutatea bocancilor, în somn mărșăluiam, în somn luptam cu noroiul care voia să mă înghită sau cu înghețul. În ochiul de apă, sub pojghița de gheață care s-a spart, degeram. Gloanțele-mi treceau pe lîngă urechi, mușteie se adunau pe la ochi. Nu puteam să mișc brațele, nu aveam brațe...

— Pe Rada a apucat-o amocul ! spunea Irina, de cîte ori dispăream.

Cînd mă întreba unde am fost, răspundeam invariabil :

— La teatru.

— Curat revoluție ! Au început să meargă și țăranii la teatru ! îl auzisem într-o zi pe unul din interni.

— Se duceau și înainte, dar numai la serbarea de sfîrșit de an școlar ! am spus. A venit ziua să ne ducem la teatru adevărat.

— Teatrul nu-i adevărat, Rada, e ficțiune.

— O ficțiune de care avem nevoie, ca de pîine și apă.

— *Panem et circenses!*[1] surîse tînărul chirurg.

Mă poreclise Casta Diva și-mi făcea tot felul de mizerii.

Eu căutam să înțeleg ce se întîmpla dincolo de zidurile spitalului. Din palat, se trăgeau gloanțe în mulțimea care manifesta. În subsol, la Sfîntul Sava, se repeta piesa *Braț la braț cu primăvara...*

Într-o zi, l-am întîlnit pe Boby. Semăna cu un sac golit. Dintr-o inexplicabilă timiditate, s-a făcut că nu mă vede.

— Ei, Boby! Ce mai faci? De ce ai slăbit?

A început să se bîlbîie. M-am ținut scai după el.

— Ce face familia?

— Tata e în Elveția. Nu știu ce căuta într-o comisie economică și a rămas acolo...

— Și mama?

— Ar pleca după el, dar nu se-ndură de boarfe.

— Nu sunt divorțați?

— A descoperit că divorțul nu-i transcris.

— Și Muca?

— S-a ramolit. S-a dus cu cocoșeii de aur la băcănie să cumpere zahăr.

Aș fi vrut să-l întreb dacă-l mai vede pe Cirus, dacă mai știe ceva despre el. Căutam o formulă ocolită.

— Parcă voiai să te înscrii la Arhitectură?

— Mama vroia. M-am înscris, dar tot la scenografie am să ajung.

— Cirus Hotaru ce părere are? L-ai mai văzut?

— Predă un curs la Universitatea liberă. Acolo mă duc.

Inima-mi bătea atît de violent că-mi era frică să n-o audă Boby. Dar era prea preocupat să-și șteargă ba ochelarii, ba

[1] Pîine și circ.

fruntea, ba nasul, cu aceeași batistă pe care o tot scotea și o tot băga în buzunar. Eram la fel de emoționați, dar fiecare pentru alte motive. Stăruința Agatei de a ne apropia ne îndepărtase atît de mult, încît acum pentru întîia dată mergeam pe stradă alături, stăteam de vorbă...

— Poate să asiste oricine?

— În principiu, trebuie să te înscrii. Dar nu ți se cere legitimația.

Mă uitam la Boby cu recunoștință. Era adevărat? Era cu putință? Se putea înscrie oricine la Universitate? O simplă legitimație îți dădea dreptul să-l vezi pe Cirus, să-l asculți? Și chiar fără legitimație?!

— Unde e Universitatea asta?

— Chiar aici. Rectorul ne-a pus la dispoziție o sală.

Pentru prima dată puneam piciorul pe acele trepte. Patru trepte de piatră, tocile. Miraculoase trepte! de cîte ori nu mă oprisem în fața lor! „Așa trebuie să se simtă credincioșii cînd intră în lăcașurile sfinte!" gîndeam, și nu-i înțelegeam pe tinerii care urcau o dată cu noi, rîzînd, glumind. Sala era plină. Cirus Hotaru! Așa cum l-am văzut prima dată, mai curînd scund, cu capul ușor vîrît între umeri, cu brațele lipite de trup și cu mers de automat, totuși ciudat de viu, cu o mobilitate care venea dinăuntru, un dinamism care mișca totul în jur. Bîntuit de întrebări și neliniști. Albastrul ochilor lui invada sala.

M-am așezat în banca din fund, în margine, aproape de ușă. Mă aflam pentru prima oară în sala unei universități. Și Cirus Hotaru vorbea, și ceea ce se întîmpla era adevărat. Nu visam. Trăiam. Nu era oare clipa asta începutul acelei lumi despre care se vorbea atît de mult, despre care scriau ziarele, cărțile, lumea nouă în care Sabina credea cu fanatism? Respirația aceea uriașă, pe care o simțeam pe străzi, care intra și prin zidurile spitalului, era parcă mai vie aici.

Cirus vorbea repede şi cu vocea scăzută. Frazele erau sacadate, nervoase, dar te izbea fermitatea tonului stăpînit, cadenţa frazei şi acele cuvinte care căpătau relief, rezonanţă. Vorbea fără să mişte buzele, fără gesturi :

— Pentru gîndire, nu există alte limite decît ale cunoaşterii... şi încă poate nici asta !... Voltaire, care scrie despre lumea care se duce, nu rămîne actual. Pe cînd Beaumarchais, care scrie de pe poziţiile clasei care se ridica pe atunci... Teatrul trebuie să exprime nevoia noastră de dreptate. Cine nu are ceva de revendicat, ceva de apărat, cine n-a fost chinuit de nevoia dreptăţii şi n-a suferit de nostalgia ei, nu scrie o piesă şi nu se urcă pe o scenă. Pe scenă, trebuie să intrăm ca într-un univers logic, liniştitor. Aici vom găsi viaţa cu sensurile ei adînci. Trebuie să le căutăm cu îndrăzneală... Să îndrăznim să facem artă... Să îndrăznim să facem teatru, să îndrăznim să trăim, să îndrăznim să fim tineri.

Nu-mi era uşor să-l urmăresc, să reţin şi cuvintele şi mă uimea viteza cu care unii luau note...

— Natura nu ajunge pentru a crea o operă de artă. E o putere care aparţine exclusiv omului. A cucerit-o prin inteligenţă, voinţă, curaj...

N-aveam la mine creion şi hîrtie. Aveam, ca de obicei, o trusă medicală. Şi trebuia să mă întorc la spital. Cum aş putea să ies acum pe uşă ? Tocmai acum cînd vorbea Cirus, pasionat, răzvrătit :

— Teatrul e o formă de expresie, de artă colectivă... Nu poţi să spui cor fără să te gîndeşti la numărul celor ce cîntă împreună... Teatrul trebuie să redea nevoia noastră de dreptate, lupta pentru a o obţine. Cine n-are ceva de revendicat, nu se urcă pe scenă...

Mi-era din ce în ce mai greu să urmăresc. Poate fiindcă nu eram destul de atentă. Obişnuită cu disciplina spitalului, nu puteam s-o încalc, şi timpul trecea. Trebuia să găsesc un mijloc să ies din sală. Dar dacă Cirus m-a recunoscut ? Va spune că

m-am plictisit, şi nu va uita, şi nu mă va ierta. Din fericire, o uşă se deschide şi parcă mă trage în vidul ei. Cîţiva studenţi intră. Printre ei, Luchi. Ea intră, eu ies. Poate că a fost clipa hotărîtoare...

În prima zi liberă mi-am căutat casă. Trebuie să-mi găsesc o odaie, „un acoperiş bun să nu mă plouă". Irina nu mă înţelegea şi nu mă aproba.

— Rada, vrei să iei totul de la început? Eşti nebună! Aici ai casă, masă, îţi cîştigi existenţa onorabil, eşti apreciată. Şi, la urma urmei, e meseria ta.

— Nu mi-am ales-o...

Cînd ieşeam pe stradă, mi se părea că fiecare e gata să ia totul de la început. Era în aer o nevoie de înnoire, de reînnoire, de schimbare, care se transmitea din om în om. Zăgazurile vechi se rupeau. Le auzeai cum pîrîie... Pe fiecare faţă citeai îndrăzneala. Eroii nu coborau din paginile manualelor de istorie, scriau ei înşişi istoria. Ardea viitorul în ochii tineretului. Îi ardeau tălpile şi sfîrîia pămîntul sub tălpile lui. Inima-ţi dădea brînci, mintea-ţi punea întrebări. Unde ţi-e locul? Mintea şi inima se puneau parcă pentru întîia dată de acord. Acolo e locul meu, acolo am să fiu fericit. În subsolul liceului Sfîntul Sava, şi, acum, la conferinţa lui Cirus, m-am simţit fericită. Îmi aminteam cu strîngere de inimă de clipa cînd a trebuit să plec ca să mă întorc la spital. Eu ieşeam, Luchi intra, parcă intra pe scenă...

Pe Calea Rahovei, am găsit un acoperiş şi un pat. O croitoreasă, o femeie uscată şi vioaie ca o sfîrlează, cu faţa boţită, ca o hîrtie strînsă ghemotoc, cu mişcări şi pretenţii de cochetărie, îşi închiria patul. Ea va dormi pe canapea.

— La mine curat! se lăuda. Bunica crescut la mine la Viena. Venit la Bucovina, mama la Bucovina.

„La mine curat !" repeta şi-mi arăta pereţii. *Marmorweiss !* [1] Şi, dînd cuvertura la o parte : *Marmorweiss* şi, luîndu-l parcă pe Dumnezeu de martor : *Marmorweiss* tavan ! Într-adevăr, deşi întuneric sau — cum spunea ea — „beznic întunericos", sclipea de curăţenie. Avea pe masă o scîndură întinsă pentru călcat şi o maşină veşnic încinsă, ceea ce nu mi se părea de lepădat. Dar, mai ales, m-a cucerit curtea, butoiul cu apă de ploaie, albia, cazanul, posibilitatea de a mă spăla, de a spăla, de a călca, de a găti cîte ceva. O magazie acoperită cu carton gudronat era bucătăria. Un divan acoperit cu o scoarţă curată şi rogojina nouă m-au ispitit pentru reşedinţa de vară. Nu ştiam că divanul e închiriat...

Într-o seară, din casa unde îngrijeam un bolnav, i-am telefonat lui Cirus Hotaru. Îmbufnat, vrînd să ştie cine îndrăzneşte să-l deranjeze, întrebă :

— Cine e ?

I-am redat fraze din conferinţa la care asistasem.

— Nu vrei să-mi spui cum te cheamă ? Şi de ce vorbeşti atît de încet ? parcă vorbeşti de sub plapumă.

— Din fundul mării.

— Eşti scafandru, sau ondină ? Cum eşti îmbrăcată ? Cum arăţi ?

— Ca un pui de bogdaproste.

— Bine, am să te recunosc. Sper că nu porţi uniformă de şcoală cu numărul cusut pe mînecă ?

În clipa aceea, am fost obligată să întrerup şi n-am avut curajul să-l mai chem. Îmi aminteam de scrisorile Agatei. De suferinţa ei. De confidenţele ei :

— E ca o băutură tare. Nici un bărbat nu rezistă, alături de el. Dar nici o femeie nu rezistă mult timp lîngă el. Nebun, excesiv, complicat, bîntuit, posedat. Ne doreşte inaccesibile, stră-

[1] Alb ca marmura.

lucitoare, cochete, cu nimbul succesului și ne impută tocmai ceea ce l-a atras. Nu acceptă să nu i te dai și nu-ți iartă că nu i te-ai dat. Detestă fecioarele, dar vrea să știe cine a fost înainte, și de ce a fost cineva înainte. Dacă faci moșturi, ești proastă, vulgară. Dacă i te dai fără moșturi, te întreabă în cele mai intime clipe : „de ce ?" Dacă-i spui că-l iubești, se uită la tine cu un dispreț care te îngheață. Dacă-l lauzi, te repede : „Îndrăznești să-mi pui note ?" Dacă vrei să-l convingi că X nu-l vorbește de rău, îți răspunde : „Mai bine să te înjure decît să-ți pună mîna pe umăr ca un boxer de categorie grea, care-l întreabă pe unul de categorie muscă : Cum mai merge, băiatule ? Ei, bravo, băiețaș, te-ai ținut bine !" Toți sînt pentru el o comunitate de indivizi cu același gust al căldicelului, al posmagilor gata muiați. Despre prietenii lui Boby : „Singura lor cultură e cultura fizică, singura lor lectură e *Gazeta Sporturilor*". Despre prietenele mele : „Singurul lor efort e să-și confecționeze confortul, singura lor zestre — frazele fezandate, ideile învechite". Pretinde că nici o actriță nu știe să spuie cum trebuie : „Întins să fie orice nerv spre fapta spre care ai pornit !" De aceea, nimeni nu poate să joace cum trebuie *Lady Macbeth*...

Am lăsat să treacă un timp. Timpul trecea repede, fiindcă era parcelat, măsurat, programat. Într-o zi, mi-am luat, totuși, inima-n dinți și, în plină zi, la telefon, i-am spus numele meu.

— Nu știu dacă vă amintiți. Ne-am cunoscut la doamna Plopeanu. Eram soră...

M-a întrerupt rece :

— Ce doriți, domnișoară ?

— Aș vrea să mă primiți, să mă ascultați. Aș vrea să știu dacă am talent...

— Mîine la unsprezece, la Studioul experimental, pe Brezoianu, etajul trei.

— Cirus ține cursuri gratuite, repetiții pentru spectacolele de duminică, îmi spunea Sabina. Vrea să pornească de aici înjghebarea unui teatru experimental, care să lase libertăți depline ideilor și pasiunii lui regizorale. Un teatru nou, unde să se spună marile adevăruri, simplu și curajos, ca de la om la om, pe tonul cel mai firesc, cu toată sinceritatea, cu toate riscurile. Nu cere tinerilor decît încredere în el și în pasiune pentru teatru.

— Și pe tine nu te interesează cursurile lui ? am întrebat-o.

— Sînt ocupată cu orfelinatul de la Mogoșoaia. Trebuie să vii să vezi. Totul e vesel, făcut să încînte ochii copiilor : parcul, lacul, pădurea. Am decorat dormitoarele, fiecare în alte culori, am împodobit pereții cu povești și desene animate. Cirus e furios că nu pregătesc o expoziție. Pretinde că în toate timpurile și oricare ar fi împrejurările, brutarul trebuie să facă pîine, cizmarul să pună pingele, inginerii să construiască poduri, șosele și case. E furios că mă risipesc. *Qui tromp embrasse mal etreint*[1], mi-a spus.

— Sabina, te pasiona pictura, sculptura. M-a impresionat atelierul tău ! În timpul bombardamentelor lucrai cu pasiune.

— Acum mi se pare mai important să văd cum înflorește un zîmbet pe fața unui copil.

Și deodată parcă toate zîmbetele copiilor au înflorit pe fața Sabinei. Nu m-am putut împiedica să nu-i pun mîna pe obraz.

— Parcă ai doisprezece ani, Sabina.

A pufnit-o rîsul.

— În Moldova, o femeie, la țară, îmi mîngîia obrajii, mă compătimea : „tare ești drăgălașă ! De ce-oi fi, maică, antifascistă ?"

Am rîs ca pe vremuri. Deodată, cu aerul acela grav, care o maturiza ciudat :

— Ce greu e să-i faci pe oameni să priceapă că le vrei binele !

---

[1] Cine îmbrățișează prea mult strînge prost în brațe.

Şi iată-mă împopoţonată şi înţepenită, ca un manechin într-o vitrină de provincie, urcînd treptele scenei. Pantofii de lac erau aceiaşi. Contrastul între emoţia mea şi nepăsarea batjocoritoare a tinerilor care se mişcau pe acolo, ca la ei acasă, unii studenţi la Conservator, alţii la Litere şi Filozofie, îmi paraliza orice iniţiativă. Căutam, dedublîndu-mă, să mă văd cu ochii lor. Mi se părea că se uită la mine ca la mireasa care iese uneori, cînd tragi la ţintă la Moşi, şi-mi venea să strig : „Ce vă zgîiţi la mine" ?

Cirus m-a recunoscut. Venisem pregătită să spun *Nunta Zamfirei*. Dar, înainte de a deschide gura, m-a oprit :

— Dacă nu ştii să-ţi alegi o pălărie care să-ţi stea bine, n-ai să ştii să spui versuri, că e mai greu.

Sala a izbucnit în rîs. Am înţeles că prilejul fusese binevenit pentru o destindere.

— Eu cred că totul se învaţă, chiar şi să-ţi alegi o pălărie, am spus.

Privirea lui Cirus s-a oprit asupra mea, căutînd parcă să mă recunoască.

— Te rog citeşte aici la *Mica Publicitate*, mi-a spus, întinzîndu-mi un ziar.

Erau cîteva rînduri subliniate cu roşu : *Pierdut ciine pechinez. Răspunde la numele de Johny. Recompensă serioasă. Mamă disperată.*

Iar hohote de rîs.

La semnalul lui Cirus se făcu linişte. Am părăsit sala cu capul sus fără să mai pot articula un cuvînt, dar pe scară mi-a alunecat pălăria. Fără să-mi pierd cumpătul m-am aplecat, am ridicat-o, am pus-o pe cap şi am îndesat-o bine. Şi iar s-au pornit tinerii pe rîs.

N-am mai avut curaj să mă duc la cursuri.

Dar într-o zi, cu capul gol, cu trencicot şi tocuri joase, aşa cum alergam de la o clientă la alta să fac injecţii, masaje, să

pun ventuze, am urcat ca o somnambulă cele trei etaje, și m-am așezat pe ultimul scaun. Pe scenă, un tînăr citea paragrafe din *Codul Penal*.

Deodată, privirea lui Cirus se îndreptă spre mine.

— Ia priviți. Are părul ca niște papiote de ibrișin negru, mestecă și conversează. N-o interesează nimic din ce se întîmplă aici, fiindcă știe că n-o să facă teatru...

Nu era vorba de mine. O fată, aidoma cu personajul descris, se scoală și parcă vrea să-i răspundă. Dar Cirus continuă:

— Cu un astfel de fizic nu poți să joci decît rolul de doică negresă într-o piesă americană. Dar de cîte ori în viață îți pică un astfel de rol?

Sala rîde în hohote. Eu sînt indignată. Dar fata, calmă, surîzătoare:

— E o neînțelegere. Nu vreau să mă fac doică. Am o meserie bună. Lucrez la „23 August". Noi am organizat brigăzi artistice de agitație și ne trebuie o echipă care să satirizeze sau să laude momente din uzina noastră. Program la locul de producție. Păcat că n-ați fost duminica trecută! Am anunțat *Dunărea albastră*. A început tovarășul Biță să dirijeze: *Concertul de coarde*. Dar viorile n-aveau coarde! Toți au rămas gură cască. I-am întrebat: „V-a plăcut? Ei, așa o să arate în continuare programele artistice pînă ce responsabilul cultural va avea grijă să cumpere viori". A urmat *Mica publicitate* a uzinei: „Cine nu dorește bilete de teatru să se adreseze responsabilului cu biletele". Nici nu știți ce succes am avut!

Mi-ar fi greu să descriu mobilitatea figurii, siguranța de sine, simpatia pe care o răspîndea chipul fetii.

— Cînd am auzit că aici vin tineri talentați, am dat fuga să-i invit să sprijine brigăzile noastre. Eu nu pot să fac chiar totul, singură...

— Îmi închipui! zîmbi Cirus, amuzat și întinerit. Îți promit tot concursul și, dacă vrei să vii să urmezi cursurile...

— Ei, dacă aş avea timp ! oftă fata cu o sinceritate fermecătoare. Dar mi-aţi dat o idee : noi avem un centru de lapte unde lucrurile nu merg tocmai bine. O să facem un anunţ : „se caută doici..."

Şovăielile mă asaltau. Ce e talentul ? Care e termenul de comparaţie ? Mîncam teatru cu pîine, ridichi fără pîine, trei ceaiuri cu o jumătate bucată de zahăr şi-mi cumpăram bilete de teatru. Şi de acolo din scaunul meu, urmăream mimica actorilor şi eram de multe ori convinsă că aş interpreta mai bine sau altfel. Urechea mea prindea orice ton fals, privirea mea se lovea de orice mişcare inutilă, inexpresivă, exagerată. Totuşi nu mai aveam curaj să mă prezint la examenul de admitere la Conservator.

— Conservatorul e o nenorocire ! îl auzisem odată pe Cirus. Unii ajung să graseieze, ca să-l imite pe maestru, alţii cînd cer un pahar cu apă, îmi amintesc de Salomeea cerînd capul lui Ioan. În teatru, totul trebuie gîndit, şi mimica şi gesturile şi intenţiile şi cuvîntul şi tăcerea şi amorul şi, fără să-l contest pe Michelet care spune *Et pour l'etre la raison est aussi de l'amour* [1], eu susţin că şi amorul este raţiune.

Într-o zi rece de toamnă am citit în ziar : „Cine doreşte să dea examen pentru corpul de figuraţie la Teatrul Naţional să se prezinte..." M-am dus. Pentru douăzeci de locuri, s-au prezentat o sută de candidaţi. După o strofă sau două, comisia făcea semn :

— Ajunge !

Printre tineri cu chipul spilcuit şi domnişoare elegante, mi-a atras atenţia o fată cu cojocel, şi ciorapi albi de bumbac, fragilă, bălaie şi dulce. Semăna cu Sabina. Şi versurile le-a spus cu o voce atît de plăcută şi cu nuanţe atît de exacte, că mi-a tăiat respiraţia. N-am mai avut curajul să mă prezint ; am

[1] Şi pentru om raţiunea e şi ea dragoste.

aşteptat-o, ca s-o felicit, şi am plecat împreună. Era şi ea de la ţară. După ce i-a murit mama a fost primită internă într-o şcoală profesională. Acum locuieşte la o soră a ei. A dat examen la Conservator şi a căzut. Acum urma cursurile la Conservatorul muncitoresc.

Cîteva luni mai tîrziu, am întîlnit-o pe stradă. Se ducea la repetiţie. Va juca un mic rol în *Nunta din Perugia*.

— S-a îmbolnăvit actriţa. E un caz de forţă majoră, pentru mine, un noroc neaşteptat.

— Cînd se joacă *Nunta din Perugia?*

— Duminică, în matineu.

Eram neliniştită. Mi se părea că de succesul Nataliei Roşu — eu îi spuneam Cojocel — ţine destinul meu. Eram sigură că am să-mi dau seama dacă, pusă în locul ei, aş face faţă rolului...

În holul Teatrului Municipal, de îndată ce am intrat, am dat cu ochii de Dragoş. M-am oprit ca o jucărie căreia i s-a stricat arcul. Era cu Rita. El a devenit alb la faţă, ca un om de lume pe care-l prinzi umblînd în poşeta ta. Nu ştiu cum să explic tot ce-am simţit. Bănuiala că ai fost furat se transformă uneori, fără să ştii, în remuşcări. Şi cu vremea, te convingi că cel bănuit e o victimă. Dar într-o zi, cînd dai de dovada ticăloşiei lui, totul se reactualizează. E ca şi cînd atunci, în clipa aceea, s-ar fi întîmplat şi furtul şi constatarea lui. Şi într-o fracţiune de secundă suferi cumplit, suferi pentru tot timpul care a trecut, timpul în care ar fi trbuit să suferi. Bineînţeles, m-am stăpînit şi am făcut cîţiva paşi spre ei, şi, cu aerul cel mai sprinţar, fără a întinde mîna, ca şi cînd ne-am mai fi văzut în aceeaşi zi, am spus că mă duc în culise, să-i urez succes unei colege. E primul ei rol. Deocamdată a primit o dublură. E studentă...

Şi, degajată, am plecat fără ca şi ei să fi apucat să plaseze un cuvînt, lăsîndu-i să creadă ce vor...

O ciudată nevoie de revanşă m-a făcut să caut intrarea artiştilor şi să mă opresc în faţa uşii. „Pe aici am să intru, într-o

zi". Eram hotărîtă. Spusesem despre Cojocel : „O colegă". Am să-i fiu colegă. Şi am urcat scările cu atîta curaj, că nimeni n-a îndrăznit să mă întrebe cine sînt, ce doresc.

Nu ştiu cît am rătăcit pînă am dat de Cojocel, care mi-a arătat de unde se vede mai bine pe scenă.

— Să vii pe urmă, să-mi spui cum a fost.

Pe mine mă interesa să ştiu cum aş fi eu în locul ei, sau ce s-ar fi întîmplat dacă n-aş fi avut forţa să fug din braţele lui Dragoş, cu cinci ani în urmă. Nu ştiu cum a jucat Cojocel. Trecutul se instalase între noi, ca o cortină. Cînd am căutat-o, la sfîrşitul spectacolului, stătea de vorbă cu un bărbat înalt şi brun.

— Directorul ! mi-a şoptit cineva.

M-am apropiat.

— M-am încurcat la reverenţă, se smiorcăia Cojocel.

— Cum, după treizeci de ani de teatru, nu eşti în stare să faci o reverenţă ?

Cînd şi-a dat seama că directorul glumeşte, a început să plîngă de-a binelea.

El i-a întins batista :

— Hai, suflă-ţi nasu şi păstreaz-o amintire...

A doua zi m-am înscris la Conservatorul muncitoresc. Se împlineau patruzeci de ani de la răscoala din 1907. Am studiat împreună cu Cojocel tablourile lui Băncilă şi am pus la cale un recital. Scena reprezenta o imensă ramă de tablou, în care apăreau în cifre de foc, care se măreau treptat, creşteau uriaşe, anul răscoalei. Grupuri plastice, mişcîndu-se în pantomimă, reprezentau tablourile prin euritmie. Cortina, în vîlvătăi, sugera răscoala...

PARTEA A TREIA

Motto:

Noi am avut la creştet
Aceeaşi ursitoare:
Neliniştea-şi dorul ei amar...

Nicolae Labiş

1

La Institutul de teatru, porțile s-au deschis larg. Portarul, important ca un general, cerea buletinele, fotografiile și ne privea cu suspiciune. Inima îmi bătea și mi se părea că de el depinde viitorul meu. Dar în fața mea, o fată cu rochia decolorată, cu țesătura rărită, nu se sinchisea de nimic.

— Vreau să dau examen. Lasă-mă să trec !

— Buletin, fotografie ! stăruia portarul.

— Ce spui, nene ? Uite ce grozav e dumnealui !

Între studenți, își făcu loc un bărbat mai în vîrstă, care o întrebă liniștit :

— V-ați înscris ?

— Ce nevoie am să mă înscriu ? Dau examen și dacă reușesc, bine, dacă nu, salutare ! Adică ce, portarul decide dacă am talent sau nu ?

— Bine, dar de ce nu v-ați înscris ?

— Fiindcă n-am știut.

— Și cum ați aflat ?

— M-a durut stomacul și m-am dus la W.C., aici, în bulevard. Lipsea hîrtia igienică, am găsit un ziar. Și, cînd am rupt o bucată, am văzut anunțul. Și am dat fuga...

Rîdem cu toții în hohote.

— Ce vă rideți ? se răstește fata. Veniți din Cișmigiu, de la aperitive. Eu vin de la Școala de corecție. Aș vrea să te văd pe tine, mă, sau pe tine educator la Școala de corecție...

Profesorul îi face loc :

— Intrați...

A fost ascultată cea dintîi. Exercițiile se numeau „de comportare". Fără un cuvînt, dar cu uimitoare putere de expresie, mima cum se pregătește un bărbat dimineața cînd se duce la slujbă : se bărbierește, se săpunește cu pămătuful,își ascute lama pe palmă, se spală pe obraji suflînd în palme, își suflă zgomotos nasul, își trage pantalonii, îi încheie și constată că un nasture i-a rămas deschis, își vîrî înăuntru un colț de cămașă și-și încheie nasturele. Aducîndu-și aminte că trebuie să se ducă la closet, se uită la ceas, renunță și fuge. Se întoarce zăpăcit să-și ia ochelarii. Vede că toaleta s-a liberat...Vrea să intre, dar n-are timp. Fuge.

Rîde Comisia, rîd candidații. Fata are un succes care nu poate fi egalat. Se aplaudă, deși e interzis.

Același succes, cînd povestește o scurtă întîmplare :

— Mă aflam în fața Pietrei Mari. Sus, Colții Morarului. În față, Gîrbova. În vale, Timișul. Un cioban îmi iese în cale : „N-ai văzut o oaie ?" „Am văzut multe" „Mie-mi lipsește una" „Cîte ai?" „Patru sute." „Și după ce le cunoști?" „După săbașul lor." „Săbașul ?! Ce e săbașul ?" „E cum ar fi dacă e oacheșă, dacă-i bucălaie,dacă-i belă." „Belă ?! Cum adică ?" „E cum ar veni albă, albă de tot. Albă și pe la ochi. Albă, albă." Și, trecîndu-și mîna mare, uscată pe obraz și pe gură : „Albă și pe la bot. Cînd e oacheșă, are botul negricios." „Și bucălaie ?" „Bucălaie vine așa : cu botul pătat cu negru. Dar nu fuge decît care e bolnavă " „Ce fel de boală ?" „E ca la om, boală de nu poți să-i faci nimic Îți vine să-ți iei cîmpii. Cum și-a luat oaia mea !"

Se amuză profesorii. Elevii se prăpădesc de rîs.

La examenul teoretic, fata n-a apărut. Toate privirile o căutau, îngrijorate. Deodată auzim triluri de păsări. Nu știm de unde vin, dar la balcon apare Tana.

— Sînt aici...

Și ca să ne convingă, ciripește.

Cel mai scurt exercițiu de improvizație a fost al lui Romi. Lung, deșălat, negru ca un coșar și prea sprîncenat, a reușit să arate că-i soldat, că vine de pe front. Era legat la ochi cu un șervet. Mai mult nu s-a înțeles. Atunci, imperturbabil, a explicat :

— Tata mort, mama moartă, sora șchioapă, eu sînt orb !

Scena trebuia să fie tragică. Comisia s-a prăpădit de rîs, și băiatul a trecut.

A urmat un mastodont, care, pentru a declama *La icoană* și-a scos un pantof, l-a luat în brațe, l-a săltat, l-a legănat. „O, desigur n-ai fost mamă / Și de porți un prunc la sîn." Iar cînd tînărului cu păr pe pleoapă și cicatrice pe nas i se atrage atenția că fizicul lui nu-i potrivit pentru scenă, răspunde :

— Da, știu. M-am gîndit că am să joc din profil.

Un candidat interpretează același exercițiu de două ori, o dată amețitor de repede și a doua oară cu încetinitorul. Apoi dă lămuriri :

— Eram de treisprezece ani și lucram pe un șantier la Gara de Nord. Meșterii erau doi frați instalatori, unul foarte nervos, altul foarte calm. Celui dintîi, oricît mă grăbeam, nu-i intram în voie, nu suferea să mă vadă că stau o clipă. Cînd am ajuns la cel de-al doilea, obișnuit să mă mișc în viteză maximă, l-am scos din sărite : „Mai stai dracului, că mă amețești ! Ce te agiți ca o sfîrlează ?!"

Au intrat mulți în anul întîi. Au intrat ușor. Greutățile au venit mai tîrziu. Printre cei care au strălucit la examen a fost Lia, și, cu toate că din cauza ei puțin a lipsit, în clasa a treia primară, să fiu exclusă din toate școlile, m-am bucurat.

— Nu știu dacă-ți aduci aminte, Lia.

— Am o memorie excelentă.

— Tatăl tău a fost bun cu mine.

— Tata a murit pe front.

— Îmi pare rău. Era un om de treabă. Țin minte că nu s-a supărat atunci...

— Dacă se supăra atunci, nu erai azi aici.

— Dacă tatăl tău ar fi aici, n-ar fi mulțumit de atitudinea ta, cum n-a fost nici atunci...

Într-o zi, cînd i-am cerut asistentului să-mi împrumute o carte, Lia a intervenit :

— Are scoarțe tari, Rada. O să-ți rupi dinții !

— Dinții se adaptează noilor condiții de viață. Funcția creează organul. Să ne dăm întîlnire peste zece ani, Lia.

— Poate peste douăzeci.

— Fie și-așa ! Eu îmi imaginez foarte bine anul 1968.

— Fiecare ni-l imaginăm altfel !

Ziua nu ieșeam din Institut. Îmi plăcea cum sună cuvîntul studentă. Nu știam ce-i chiulul. Eram fericită.

— Rada, tu nu ai neliniști ? Ți se pare că tot ce se întîmplă e bine și frumos ! întreba colegul meu Brateș...

Se prezentase la examen cu o cămașă de mătase galbenă pe care erau desenate, în tuș, siluete de femei.

— Am trăit prea mult în trecut, nu știu cît voi trăi în viitor. Iubesc prezentul. Sînt fericită că-mi aparține. Este al meu, sînt al lui. E un prezent eroic. Cidul trebuie să aleagă între dragoste și datorie, eu nu trebuie să aleg.

Cînd se vorbea de fericire, spuneam :

— Nu știu să dau o definiție. Am trăit printre bolnavi, pentru ei fericirea înseamnă sănătate.

— Bine, bine, dar tu ești sănătoasă. Înseamnă că ai tot ce-ți dorești ?

— Altădată voiam să intru în casele oamenilor, acum vreau să pătrund în gîndurile lor, să le înțeleg caracterul, aspirațiile. Știu, voi vă puneți multe întrebări. Cînd ai mult timp, îl risipești. Eu sînt mai zgîrcită cu timpul meu decît Harpagon cu banii lui.

— Și dragostea, Rada ?

— Acum n-am timp. Învăț !

Învățam în autobuz, în tramvai, învățam spălîndu-mă pe dinți. Învățam zi și noapte. Nu ieșeam din bibliotecă pînă nu se

închideau porţile. Mă luptam cu incultura şi nu reuşeam s-o înving. Alţii ştiau mai puţin, sau nu ştiau nimic, iar întrebările pe care şi le puneau le rezolvau pe loc.

— Care e baza materială a sensibilităţii ?

— Inima.

— Ce e inima ?

— O pompă.

— Inima hrăneşte creierul, sau creierul hrăneşte inima ?

— Aici se aplică interdependenţa.

— Simt o chemare ! spunea Papagheorghi. Am talent !

— De unde ştii ?

— Ştiu toate rudele, toţi vecinii. Cine nu ştie ?

Papagheorghi, fiu de plăcintar, nu citise decît o singură carte, *Laleaua Neagră :*

— Nu ştiu cine o fi pierdut-o în tramvai. Călca lumea pe ea şi mi-a fost milă. Biata lalea !

La sfîrşit de an, la examen fetele i-au făcut notiţele, şi, de bine de rău, s-a descurcat. Dar la oral, întrebat despre Renaştere, i s-a suflat secolul XV, şi a prins din zbor secolul V.

— Înainte sau după era noastră ?

— Înainte ! a răspuns cu toată convingerea.

După examen se plîngea :

— N-am noroc ! Acasă n-am fost nici cel mai mare nici cel mai mic, pe urmă am fost prea mare pentru pionier, prea mic pentru utecist.

Romilă — i se spunea Romi — fost hamal în port, repeta cuvînt cu cuvînt notiţele prescurtate, incomplete, incoerente :

— Radicef se întoarce din Germania cu idei umanitare. Radicef luptă contra clasei lui...

— Cu ce lupta ? Cum lupta ? Cine era Radicef ?

— Revoluţionar.

— Bine, dar care era arma lui de luptă ? Ce ocupaţie avea ? Era farmacist, contabil, inginer ? Lupta cu bîta, cu sabia ?

Romi se uită la mine cu coada ochiului. Imit gestul scrisului. Sper să înțeleagă, șoptesc :

— Era scriitor.

— Ce ținea în mînă : lopata, strungul, pușca ?

Îi arăt creionul. Profesorul vede, se încruntă.

— Creionul ! spune mirîndu-se.

Și o ia exact de unde a rămas, repetînd curajos notițele din caiet :

— A făcut călătorii, a călătorit pe la Petersburg la Moscova. A transpus într-o formă artistică...

— Bine, bine, dar cum a „transpus" ? A pictat, a sculptat ? A fost compozitor ?

Cineva îi suflă :

— A povestit.

Și el repetă :

— A povestit.

— Cum ? Așa cum povestește bunicul la gura sobei ?

Toate eforturile sînt inutile. Romi nu e în stare să spună că Radicef a fost scriitor. Și, concluzia :

— Sînt persecutat și inamicul e Rada.

— De ce ? Fiindcă vreau să-l conving să se spele, să se bărbierească, să-și schimbe cămașa, să-și lustruiască pantofii, să fie curat...

— Sînt curat sufletește.

— Bine, dar calcă-ți pantalonii sau pune-i măcar sub saltea, să aibă dungă.

— Nu-mi trebuie dungă. Îmi trebuie cultură. Vreau să fiu cultivat !

— Nu ajunge să-ți bagi cărțile-n cap și notițele. Trebuie să gîndești, să vezi cum se poartă unii cu alții. Dacă vrei să ajungi regizor, trebuie să cunoști viața, să-i cunoști pe actori, să te respecte, să te asculte...

— Nu te amesteca.

Ospătărița de la cantină îi dădea porții duble. Am stat de vorbă cu ea :

— Nu-i frumos ce faci. Statul are încredere în dumneata.

— Nu-i dau de la stat. Îi dau porția mea.

— De ce i-o dai ?

— Ca să nu mă îngraș.

Firica urma cursul seral. Ca să nu primească suplimente gratuite la masă. Romila o ajuta cînd își făcea lecțiile și, ca să nu mai piardă timp cu drumul, s-a mutat la ea.

Fata îi spăla cămășile, hainele, îi cîrpea ciorapii, dar nu se mai ducea seara la cursuri. Am stat de vorbă cu Romi, am căutat să-l conving să se întoarcă la cămin.

— De ce, Rada ? Afară de mămica, nimeni nu mi-a purtat de grijă. Am să mă însor cu ea și gata. Ce te amesteci ?

Rada se amestecă în toate ! Rada n-are umor ! Rada ne dăscălește ! spuneau colegii.

Mihai Mitruț și Florea Frunză se țineau de glume, de șotii, nu luau nimic în serios. Imitîndu-l pe Buster Keaton, Mitruț nu rîdea, nu zîmbea.

— Problema care mă frămîntă e problema părului ! și rupîndu-și un fir de păr de la încheietura mîinii, îl arătă lui Florea :

— E mort.

— Cum să fie părul mort, cînd tu ești viu ? întreba Florea cît se poate de grav și-și smulgea și el un fir de păr.

— Te rog, uită-te bine, e format din celule vii sau moarte ?

— Nu pot să-ți dau un răspuns pozitiv pînă nu rezolv altă problemă. Noi știm că simțirea este un fluid individual care se transmite printr-o impulsie comunicativă făcută celor cinci simțuri prin ipoteză, ceea ce dă naștere la un bombardament de electroni, ionizați, prin hiperbola paracentrică, dar...

— Problema asta e foarte interesantă. Îl preocupa și pe Creangă, dar...

Colegii se prăpădeau de rîs...

Cînd i s-a cerut lui Mitruț să-și facă autobiografia, a așternut pe hîrtie cît ai clipi : „Tata bătea căciulile cu bățul în Obor și ținea conferințe la școli adventiste și la monumentele eroilor. Acum se bate cu pumnul în piept și ține discursuri. Îi sînt recunoscător că m-a ținut în școală. Îmi aducea cărți de pe la anticari și mă lovea în cap cu fiecare volum : «Citește, băiete, dar să faci ordine în bocceaua asta. Eu le-am înghesuit talmeș-balmeș. Tu să le așezi în rafturi frumos. Rafturile sînt aici.» Și iar îmi dădea cu o carte în cap. Mama e o sfîntă. Singurul ei păcat din tinerețe, sînt eu. Semăn cu amîndoi. De un an sînt corector de noapte la *Glasul Armatei*. Atît am avut de spus, Mitruț Mihai."

În anul II, n-au rămas nici un sfert din cei care s-au înscris. Unii au renunțat singuri, alții au fost eliminați înainte de sfîrșitul anului. M-am luptat pentru Iorgu Mălin, un băiat cu fața plină de coșuri, cultivat, muncitor, retras și timid. Lua notițe cu un creion foarte subțire și după aceea ștergea cu guma, că să ia alte notițe, în același caiet. Copil sărac, rămăsese cu obiceiul ăsta.

— De ce ai fost eliminat din liceu ? e întrebat Mălin.

— S-a descoperit în cartea care mi-a cerut-o profesoara, la catedră, un carnet de cotizație la Frățiile de cruce.

Și iată-l pe tatăl lui, cioban cu fața împietrită, coborînd pentru întîia dată din munți și nimerind drept la Institut.

— Eu nu știu carte, a spus. În neamul nostru, feciorul meu e primul care învață. Lăsați-l să învețe ! .

I-am luat apărarea lui Mălin și am crezut că mi-e prieten. Dar mă pomenesc că-mi cere socoteală :

— Ce te amesteci, Rada ? În toate te amesteci ! De ce i-ai spus Nataliței...

— Am crezut că-i mai bine pentru tine.

— Asta-i cusurul tău cel mai mare, să faci bine : cuta profesională de soră de caritate. Dar aici nu-i spital. De ce te amesteci, Rada ?

— Trebuia s-o las să plîngă în vesta ta din cauza lui Brateş ? Îţi plăcea rolul paiaţei, în triunghiul în care Brateş era primul amorez. Sufereai ca un cîine şi ea îţi făcea confidenţe.

— Te amesteci în toate !

Am continuat să mă amestec.

Brateş, un tînăr înalt, palid, intrase în Institut printre cei dintîi. Declamase admirabil *Luceafărul*. Dar, bolnav de plămîni, era acum internat în spital şi voia să renunţe la teatru.

M-am dus să-l văd. Abia se ţinea pe picioare.

— Hai afară, Rada. Uite, e soare frumos. A înflorit liliacul. Nu ştii ce înseamnă să fii în spital şi să înflorească liliacul !

— Am trăit atîţia ani în spital.

— Ştiu, ai fost soră.

— Sînt şi acum dar externă. Ca să pot să urmez cursurile, fac gărzi de noapte. E adevărat că vrei să renunţi la Institut ?

— Vreau să intru în învăţămînt. Iubesc copiii. Numaidecît după război, în '44, am căpătat o bursă şi am fost trimis să predau într-o şcoală, la ţară, regiune subcarpatică. Nera străbătea munţii. Şcoala era fără geamuri, pe pereţi — sînge, cadavre de oameni, de cai. Copiii veneau de la zece kilometri pe jos. Fiecare venea dintr-o colibă şi voia să înveţe. Cînd plecau, îşi luau bastoanele, ciomegile şi cîinii care aşteptau la uşă. Cînd veneau, îi aşteptam eu cu o căldare de tuci, cu ceai fierbinte. Pîinea o aduceam de la douăzeci de kilometri. Camera mea n-avea foc. Dormeam în clasa copiilor, dar era spre nord, soba nu reuşea s-o încălzească. Şoarecii săreau în patul meu. Cînd simţeam că se apropie de gît, întorceam pătura şi-i zvîrleam. De groază, am luat un cîine. Stătea sub pat şi lătra de frica lor. Ne-am ataşat grozav unul de altul. L-am pierdut într-un înec. Satul a fost evacuat din cauza ploilor mari. Adevărat potop, care a făcut să se reverse rîul. A rămas doar o casă pe deal şi încă una, unde trăia o bătrînă. Celelalte erau mai departe. Cu ajutorul copiilor, am mobilat-o pe cea din deal. Într-o seară, bate cineva la uşă, un ţăran. Intră şi se uită la veriga din tavan, deasupra patului meu : „De veriga asta s-a spînzurat proprietarul".

Brateş povestea şi eu mă întrebam cum să-l ajut. Era galben ca ceara, ochii îi ardeau.

I-am vorbit de Cojocel :

— Nataliţa te iubeşte. Trebuie să fii orb să nu vezi.

— Amorul e orb, Rada, iubesc pe altcineva.

— Şi ea ?

— Fug de ea, mă întorc la ea. Dar vreau, trebuie să scap de obsesia asta.

— De ce ?

— E fată de episcop. Mi se pare că, dacă nu mă despart de ea, îmi trădez colegii, prietenii, generaţia mea.

— Ne trădezi, dacă nu te întorci la Institut, Brateş, dacă nu faci totul ca să te întremezi, ca să te pregăteşti de examen.

— Rada, aici nu ni se dă de mîncare, se fură ca în codru.

Şi mi-a dat amănunte. M-am dus la directorul spitalului :

— Nu bacilul Koch îi mănîncă plămînii colegului meu, am strigat, ci administratorul, contabilul, bucătarul şi alţii, pe care urmează să-i descoperiţi...

Directorul mă privea năuc. O studentă de la Institutul de teatru cere socoteală directorului, pentru ceea ce se petrece în spital !?

— Ce amestec ai dumneata ?

— Cînd vrei să salvezi un om de la înec sau de la foc, nimeni nu te întreabă de ce te amesteci...

I-am spus tot ce ştiu, i-am dat exemple şi cifre. Mi-a făgăduit că o să cerceteze şi o să ia măsuri.

La Institut, am reuşit să dau peste fişa lui Brateş : „Formaţie intelectuală primejdioasă. Îl citeşte pe Blaga şi îl citează într-o scrisoare de dragoste : Şi acum cînd tu-mi îneci obrajii, ochii în părul tău... O boală de plămîni şi una sufletească. Amîndouă cicatrizate, dar incomplet vindecate. Egoist din ambele pricini. Evadează în abstract. Se întîlneşte din cînd în cînd cu o fată care are legături cu papalitatea. Citeşte poezii de Tristan Tzara."

În ultimul trimestru m-am pomenit cu Minina. Urmase trei ani la Școala de balet. În urma unui accident, care a ținut-o imobilizată șase luni, n-a mai putut dansa. Poate că la început nu m-a recunoscut dar cînd și-a dat seama cine sînt, mi-a întors spatele. Era grațioasă și se recomanda Mariana Melinte. De fapt, o chema M. Linte. Într-o zi, într-un grup în care se vorbea despre ea, ca despre o făptură aleasă și misterioasă, am intervenit :

— Ce-i tot dă zor cu Melinte, că-i linte goală.

Am stîrnit nohote de rîs :

— Bravo, Rada !

Abia după cîteva minute am înțeles de ce am avut succes. Minina purta rochii foarte strîmte și formele i se conturau cu ostentație. Și, fără voia mea, porecla a prins. Minina a coborît de pe soclu. Misterul s-a risipit. Era linte goală ! Dar asta n-o împiedica să aibă mulți admiratori, și cea mai bună prietenă a ei a devenit Lia.

În vacanță, am plecat în grup la muncă patriotică, în Bărăgan. Stăteam în baraci, mîncam varză și sufeream de sete. Săpam, pliveam de la cinci dimineața și ne duceam cu barca pe Borcea. Acolo ne venea din cînd în cînd cîte un butoi cu apă. Seara, la focul aprins pe malul lacului, Anton cînta din chitară. Era cel mai chipeș băiat din Institut. Înalt, liniștit și frumos, supranumit Cercasov.

— Este un prost soldat cel ce nu visează să ajungă general ! spusese la începutul anului. Vreau să ajung un Cercasov. În teatru, totul depinde de regizor. Singura noastră salvare e un teatru nou, regizori tineri, cultivați, inteligenți, curajoși. Trebuie să luptăm pentru dessăblonare, să ne ferim de amprenta vedetelor...

Mi se părea că recunosc ideile și uneori chiar frazele lui Cirus Hotaru.

— N-ai urmat cursurile lui de regie experimentală, Toni ?

— Am asistat la conferințele lui, mi-a răspuns degajat.

— Ai memorie bună.

— Memorie selectivă, a ținut să sublinieze. Ce nu-mi e necesar, nu diger. Sînt contra cîrligelor. Nu vreau să aduc piesa la mine. Mă duc eu la ea și o servesc cu credință.

— Să fim serioși, Toni, abia am intrat în anul doi. Pînă să vie muntele la Mahomed...

— Rada, eu am să renunț. Mă retrag din Institut.

— Ce te-a apucat?

— Nu mai rezist.

— Ai renunțat la medicină pentru teatru...

— N-am rezistat nici acolo. E un post liber de bibliotecar în orașul meu. Tata e veterinar, la Tulcea. Sîntem doisprezece copii. Înțelegi că părinții nu pot să mă ajute?

— Tulcea?!

M-am gîndit la doctorul Iulian, la Ruvide! Ce vrajă au unele nume și ce ecou în timp!

— Ai cunoscut o fată, Ruvide?

— Sigur. Erau două surori: Ruvide și Rujide. La un sfîrșit de an școlar am pus în scenă *Meșterul Manole*. Rujide era Ana. Spune, dacă ai fi fost Ana, te-ai fi lăsat zidită?

— Nu!

— Vezi, Rada, asta te caracterizează. Tu nu înțelegi ce e un simbol. Nu ai imaginație. Știi de ce am renunțat la medicină? Nu suportam sala de disecție. Cadavrul unei femei mă făcea să mă gîndesc că poate am ținut-o în brațe cu cîteva luni înainte.

— Și craniul unui bărbat îți punea întrebări hamletiene: bibliotecar la Tulcea sau Cercasov!

— Rada, stau într-o cameră cu alți trei băieți. Pregătim scene din diferite piese. Eu conduc grupul. Am multe idei, proiecte. Dar mama s-a speriat cînd a venit și a văzut cum trăiesc. Cărăm singuri lemnele cu roaba, le adunăm de pe unde găsim, rupem crengi de pe unde putem, gătim singuri.

— Cei mai buni bucătari sînt bărbații. Unul din ei a inventat savarina.

— Rada, lasă glumele și uită-te la mine. Sînt numai piele și os. Mama s-a speriat : „Ai pleoapele albastre, Toni !"

— Asta e farmecul tău. Cred că ar fi bine să intri în cămin.

Lia a picat pe nepusă masă, în ziua cînd Anton căzuse într-un șanț.Colegii s-au amuzat, eu l-am îngrijit. Lia nu s-a dezlipit de lîngă el. Îl ținea de mînă, îi mîngîia fruntea și unii pretind că-i descîntа. Altfel cum să explice amorul subit dintre ei ?

Florea Frunză, chemat urgent la București, a întîlnit-o pe Minina. Elegantă, vorbind din vîrful buzelor și călcînd în vîrful picioarelor, a întrebat de Toni.

— Mai întîi a căzut într-un șanț și pe urmă în brațele Liei. O nenorocire nu vine niciodată singură ! a spus Frunză, nevinovat.

Nu știa nimic despre legătura dintre Anton și Minina.

Fata nu clipește, dar, așa cum se afla, în rochie albă, fără nimic pe dedesupt, cu tocuri înalte, și brațele încărcate cu brățări, se urcă într-un camion și ajunge în Bărăgan. Ploua cu găleata. Rochia se lipise de piele. Udă leoarcă, șchiopătînd, cu pantofii în mînă, o găsește pe Lia și, fără nici o explicație, o bate de o învinețește. Ceva mai tîrziu, zîmbind sub pălăria mare de soare, apare printre noi și-l roagă pe Anton să-i repare pantofiul și s-o ducă la București.

Nu știu cînd și cum s-au împăcat cele două prietene. Erau acum și mai legate și mai misterioase și amîndouă mă dușmăneau. Poate că împotriva acestui inamic comun s-au legat. Se certau des, se împăcau ușor...

În ajunul vacanței de primăvară, le văd oprindu-se în colț la liceul Lazăr și, deși mă aflam pe trotuarul celălalt, am recunoscut-o pe Luciana, care le aștepta. De braț toate trei, au luat-o în sus pe Bulevard. Am traversat destul de intrigată, dar le-am pierdut în mulțime. Deodată, cineva mă apucă de braț.

— Luciana ! Luchi !

— Rada, ce bine-mi pare că te-am găsit! N-am vrut să știe fetele că ne cunoaștem. Sînt curioase și indiscrete. Mi-ar fi pus o mie de întrebări. Ce faci tu? Spune-mi. Trebuie să ne vedem, să stăm de vorbă...

Ca într-un foto-montaj, o vedeam între Șerban, Sabina, Petrache, cu coada groasă pe umărul stîng. Apoi palidă, tunsă băiețește, după operație și în casa Plopenilor, în oglinda din baie, după ce băuse, după ce vărsase. Imaginile se succedau, se suprapuneau.

— Rada, am apreciat totdeauna discreția ta. Tanti Clara mi-a vorbit mult de tine. Habar n-are că ne cunoaștem. Nici lui Boby Plopeanu nu i-ai suflat un cuvînt. Ce căutai acolo? Odată mi s-a părut că te-am zărit la o conferință. Eu intram, tu ieșeai. Cîte coincidențe! Ce faci?

Am răspuns cam agresiv:

— Sînt studentă la Institut.

— Ei, la asta nu mă așteptam! Cum ai ajuns?

— N-am cîștigat la loterie.

— Ești supărată, Rada?

— Nu, de ce? Parcă voiai să te înscrii la Conservator.

— Am terminat acum trei ani. În '46. Acum sînt la Filozofie, în ultimul an.

Nu-mi venea să cred.

— De ce te-ai înscris la Filozofie, dacă...

— Am motivele mele. Vreau să-mi iau licența. Pe urmă... Lasă că-ți spun tot. Vino la mine să stăm de vorbă.

— Unde? Tot la Central, sau la Școala centrală?

— Ții minte? rîdea. Acum locuiesc pe Luterană, peste drum de biserică, la etajul trei. Suni de trei ori...

2

La etajul III într-o ramă foarte îngustă, o carte de vizită : CIRUS HOTARU. Am zăbovit o clipă, să mă desmeticesc, să mă liniștesc și am sunat de trei ori. Luchi mi-a deschis imediat. Casa mirosea a grăsime, a bucătărie. Mă așteptam să-mi spună că se topește untură în apartamentul vecin. Dar m-a luat de mînă ca pe un copil și, fără o vorbă, m-a tras în vestibulul întunecos, apoi pe o ușă, într-un coridor, într-un oficiu și am ajuns în camera pe care o văzusem cu ușa deschisă.

— Aici ești la mine.

Și, prinzîndu-mi umerii, mă privi drept în ochi.

— Mă bucur c-ai venit, Rada ! Să știi că n-am uitat...

Pe fereastră se vedea Biserica evanghelică.

— Boby învață la Școala evanghelică ! îmi spusese Agata la spital... Vrei să chemi pe cineva la telefon !... Cirus...

Bătea acum ceasul din turn, sau se auzeau bătăile inimii mele ?

— Vino-ți în fire, Rada ! Simte-te ca la tine acasă, ce Dumnezeu ? N-ai urcat cu liftul ?

— Nu, pe scară. Le-am văzut pe Lia și pe Minina. Au urcat cu ascensorul, aici în bloc. Ele nu m-au văzut...

— Fiicturile lui Cirus. Le cunosc pe toate. Doar sînt secretara lui ! Ele vin și pleacă, eu rămîn

— Nu ești geloasă ?

— Aș fi pierdută.

— Totuşi, în ce calitate vin ?

— Elevele lui.

— Le dă lecţii ?

— În stilul lui Socrate : „discută".

— Şi tu nu intri ? Nu iei parte ?

— Niciodată.

— Lui nu i se pare curios ?

— Ba da. Bănuieşte că sufăr şi asta-i place.

— E aşa de rău ?

— Cirus e Cirus. Criteriile astea, rău-bun, nu i se potrivesc. E convins că-l ador, că accept orice numai ca să respir sub acelaşi acoperiş cu el.

— E atît de încrezut ?

Parcă mai trăisem clipa asta. Aceleaşi întrebări i le pusesem Agatei. Parcă şi Sabinei.

— Nu ştiu dacă zeii erau încrezuţi. Erau zei.

— Şi tu, Luchi, ce cauţi aici, în Olimp ?

— Cîrpesc ciorapi, fac bulion, topesc untură.

— De ce ? Nu înţeleg. Spui că ai terminat conservatorul.

— Mai încet ! El habar n-are. Am jucat în provincie, în turneu. Nu trebuie să ştie.

— De ce nu trebuie ?

— Detestă actriţele cînd nu sînt cel puţin Maria Ventura.

— Poate că şi tu ai să ajungi.

— Mă mulţumesc să fiu actriţă. Nici asta nu-i uşor. Celebritatea ? Vorba aia : mulţi chemaţi, puţini aleşi. Vreau să joc. Totul e să am răbdare. În trei ani, am să intru în teatru pe poarta cea mare. Am gustat teatrul în turnee, rolurile mici, uşile din dos. Acum ştiu ce am de pierdut şi ce am de cîştigat. Sunt destul de tînără, am de unde să pierd trei ani.

Mi se părea că mă aflu în faţa unui răufăcător, dar, ca în vis, n-aveam voce, voiam să strig „ajutor" şi nu izbuteam.

— N-a aflat că ai urmat Conservatorul, că ai jucat ? Cum ? Se poate ?

— Uite că n-a aflat. Legătura noastră nu-i cunoscută. Nu ieşim nicăieri împreună. Dar tu, Rada, cum de nu te-ai înscris la Medicină ? Erai cea mai bună soră. Aveai experienţă, atîţia ani de spital. Ai terminat liceul ?

— Nu. Mai am un an.

— Cum ai ajuns la Institut ?

— Fiecare ajunge acolo unde trebuie, depinde pe ce cale, prin ce mijloace, cu ce scop.

— Ce-i tonul ăsta, Rada ? Spune, cui am făcut rău, cui fac rău ? Ţie, în nici un caz !

— De ce-l minţi, Luchi ? Dacă te iubeşte, dacă are încredere în tine ?

— Se iubeşte numai pe el şi n-are încredere în nimeni. După părerea ta, ar trebui să joc ani de zile în provincie ? Ţie ţi-ar plăcea ?

— Sigur, oriunde, un text de Caragiale sună la fel...

M-a întrerupt :

— Nu sună la fel ! Eşti naivă !

— Nu te aprob.

— Nici la spital nu m-ai aprobat, dar m-ai îngrijit şi n-am uitat. Spune cum o duci la Institut şi cum o duci cu amorul ?

— Pentru amor e nevoie de timp şi spaţiu. Vrei să-ţi fac socoteala timpului meu ? Cît despre spaţiu ! Am avut un pat în camera unei croitorese. Acum am jumătate. Dormim împreună. În celălalt pat doarme un găzar.

— Rada ! Cred că pot să fac ceva pentru tine. Vrei să iei lecţii cu Cirus ?

— Calule, vrei ovăz ? Dar cred că se plătesc scump lecţiile astea.

— Dragă Rada, fiecare plăteşte altfel. Lasă-mă să văd ce-i de făcut. Mai întîi, să faceţi cunoştinţă.

— Ne cunoaştem. Doar eram acolo, cînd aţi plecat împreună. Pe urmă, la cursurile pe care le ţinea...

— Ce căutai tu la Plopeni ?

— O îngrijeam pe mama Agatei. Trebăluiam prin casă, citeam în biblioteca din pod și învățam pentru examene.

— Cirus trăia cu Agata?

— Habar n-am!

— Și tu ce impresie i-ai făcut?

— Tot ce pot să-ți spun e că nu m-a recunoscut cînd m-am prezentat la cursurile lui.

— Nu mă mir. E grozav de distrat, zăpăcit. Dar îți servește tot felul de exemple cu oameni mai distrați decît el, exemple celebre. Se pare că Lafontaine, la o recepție; cînd i-a fost prezentat fiului lui, i-a întins mîna și i-a spus: *Je suis enchanté de faire votre connaissance.*[1]

Luchi ciuli urechile.

— Mi se pare că aud pași.

Și, coborînd glasul:

— Rada, mă cunoști numai de la spital, nu dinainte. M-am operat de apendicită. Apendicită, nu uita.

Și, liniștindu-se:

— Hai cu mine în bucătărie; să-ți fac o cafea.

— Și dacă vine?

— Ce ești așa speriată și solemnă? Nu te afli la Buckingham. Cirus e alături, are niște prietene sau eleve, îl privește.

— Și tu, din cauza mea...

— Nu, nu intru niciodată în biroul lui. Vreau să se simtă liber ca păsările cerului. E un celibatar convins, un burlac nărăvit.

— Și tu ce faci toată ziua?

— Urmez cursurile de Filozofie și, o dată pe săptămînă, un curs de croitorie.

— Pentru ce?

— E bine să ai o meserie. Dacă aș fi parașutată cine știe unde pe glob, să nu stau cu degetul în gură. Deocamdată îi fac lui Cirus pijamale, și mie cîte o rochie de casă și el e convins

[1] Sînt încîntat să fac cunoștință cu Dumneavoastră.

că a găsit femeia ideală, femeia romană : *Domi manere lanam facere.*[1] Dincolo discută despre Claudel, Pirandello, O'Neill. Dar cu mine se obișnuiește, de mine are grijă, cu mine o să facă plozi.

— Ți-a spus el că vrea ?

— Din contra. Dacă ar ști ce-l așteaptă, ar fugi mîncînd pămîntul.

— Și-atunci ?

— Bărbații ! Nu-i cunoști ? Dacă nu-i bagi tu în coșă, te bagă ei în pămînt.

— Și ai calculat totul la rece de la început ?

— Dumnezeu îți dă, dar nu-ți pune în sac. Totul e să am răbdare. Timpul lucrează în favoarea mea. Trăim în cincinale. Am acceptat să pierd cinci ani: Doi au trecut, pe toți ceilalți am să-i cîștig.

Sinceritatea ei mă dezarma, mă sufoca, mă îngrozea.

— N-ai scrupule Luchi ?

— Crezi că alta merită mai mult ? Spune-mi un nume, dă-mi un exemplu.

— Alta poate l-ar iubi mai mult.

— L-au iubit atîtea femei. Unde sînt ? Cît timp poți să reziști lîngă el ? Cirus e interesant numai atunci cînd are cincizeci, o sută de oameni în față. O clasă, o scenă, o sală, un public, dar cînd intri în intimitatea lui, ești traumatizat. Printre străini e fermecător, plin de vervă. Acasă e posac, ursuz, preocupat și plicticos.

Cirus a intrat, prost dispus, încruntat. S-a uitat la mine ca un om grăbit care se lovește de un obstacol și trebuie să se oprească, să-l ocolească, să piardă timp. La fel ca Agata, altădată, Luchi a evitat prezentările.

— Iar miroase a untură ! Și clanțele și scările și hainele și eu ! Cînd o să se termine, Luchi ?

---

[1] Să stai acasă și să lucrezi lîna.

Şi, către mine, de parcă nu m-ar fi văzut niciodată, sau de parcă m-ar cunoaşte de cînd lumea :

— A tăiat bucăţele mici douăzeci de kilograme de slănină. De trei zile topeşte untură ! Adică de trei nopţi. Topeşte noaptea, lucrează pe ascuns, ca alchimiştii. Nu se mai poate respira ! Lia m-a întrebat de cum a intrat : „Aveţi jumări ?"

— Trebuia s-o inviţi. Pregătesc o omletă cu jumări să-i meargă vestea ! Şi ţie-ţi place...

Mai domolit, dar încă îmbufnat :

— În nici un caz seara.

— Atunci, mîine la prînz.

— Cheam-o la telefon. Dar să aerisești şi să se termine cu topitul !

Şi, către mine, simţind nevoia să-şi justifice indignarea :

— S-au sesizat vecinii. Au venit rînd pe rînd...

Dar Luchi, veselă :

— Toată lumea ne invidiază. Mereu vine cineva să întrebe cum am procurat-o, acum cînd nu se găseşte.

— Dar pentru ce avem nevoie ? se întunecă Cirus din nou. Luăm masa la Capşa...

Luchi îmi spusese : „Nu ieşim nicăieri".

— Tocmai ca să mîncăm acasă. E mai ieftin, mai igienic, mai comod.

— Preparăm tot, absolut tot cu untdelemn sau cu unt.

— Sarmale cu unt ?! Ai spus că vrei sarmale...

— Şi pentru cîteva sarmale, de două ori pe an, avem nevoie de douăzeci de kilograme de untură ?

Şi, arătîndu-ne pe fereastră biserica de peste drum :

— A intrat mirosul în biserică. Fiecare îl bănuia pe celălalt. Era zi de post. Mi s-a plîns preotul...

Pe Luchi o pufni rîsul :

— Adevărată revoluţie ! Ca în *Conu Leonida*...

— Îţi faci de cap, Luchi.

Cirus nu se întreba cine sînt, ce caut acolo. Parcă nu mă văzuse în viața lui, iar Luchi, căutînd să justifice prezența mea :

— Rada mi-a adus tot felul de ceaiuri. Nu știu unde le-a găsit. Coada de cireșe, ceai hepatic, mătase de porumb. Eu am căutat peste tot. Vrei să-ți fac un ceai ?

Și, către mine :

— Am dat afară servitoarea...

— Fura ca în codru. O cutie de cinci kilograme de zahăr a dispărut în zece zile. Dacă pînă și eu am observat...

— Untdelemnul, la fel. Parcă-l bea ! făcu Luchi.

— Ce copil ești ! Îl vindea. Bine că am scăpat de ea !

— Să vedem ce punem în loc. Am rugat-o pe Rada. O să se intereseze. Și Lia mi-a promis...

— Lia ?! O zăpăcită ! Ultima ei pasiune : Pirandello. Îl găsește genial și citează frazele lui răsuflate : „Viața e o foarte tristă bufonerie". Să vezi cum dă ochii peste cap. „Cinci continente îl aplaudă"...

— Snobii din cinci continente ! făcu Luchi, competentă.

— Exact ce i-am spus. Nu m-ați auzit cum am strigat la ea ? A plîns !

— Sînt sigură că n-avea batistă și i-ai dat-o pe a ta. Natalița le aduce înapoi.

Era vorba de Cojocel ? Era și ea eleva lui Cirus ? Ce curios că nu sufla un cuvînt !

— A fost și ea ?

Luchi nu știa sau voia să-l convingă pe Cirus că nu-i pasă.

— Și Minina ce părere are despre Pirandello ?

— Ea ar fi în stare să nu vadă biserica de peste drum, dacă i-aș spune că nu există.

— Înseamnă că nu e proastă.

— În tot cazul știe să tacă și să se miște.

— Asta e mare lucru, dacă păunul ar ști că nu trebuie să cînte ! și Luchi îl întrebă iar dacă vrea un ceai.

— La ora asta?! se încruntă Cirus. Teina e mai nocivă decît cafeina.

— Pentru tine, cozi de cireşe. Rada, rămîi să iei un ceai cu noi?

— Trebuie să plec.

— Bine, te aştept mîine. Eu am siringa mea. Mi-e frică de hepatită.

— Sînt cazuri nenumărate! adăugă Cirus, fără să aibă aerul că m-a recunoscut. Trebuie să fiarbă cel puţin douăzeci de minute...

Cînd am întins mîna să-mi iau poşeta pe care o lăsasem pe divan, Cirus m-a privit mai atent.

— Niciodată să nu mai pui pe pat haina, poşeta, nimic.

— Nu sînt superstiţioasă.

— Rada, nu te supăra, dar numai proştii nu sînt superstiţioşi, spuse Luchi, cîntîndu-i în strună.

— Proşti, dar mulţi! am replicat.

Îmi trecuse timiditatea. Dar nu-mi închipuiam că din casa asta unde mi-a fost atît de uşor să intru, îmi va fi atît de greu să găsesc un cuvînt potrivit ca să plec, cu capul sus.

— Mulţumesc! a strigat Cirus, cu faţa înviorată, întineritâ. Cum de nu m-am gîndit?! Alexandru Lăpuşneanu! şi se repezi pe uşa care dădea în birou, fără nici o explicaţie.

— Cred că nu m-a recunoscut! am spus, luîndu-mi rămas bun de la Luchi.

— Nu se ştie. Cu el poţi să ai surprize. Dar în clipa asta, sigur că nu-l mai interesează decît Lăpuşneanu. S-a repezit în birou, fiindcă n-avea stiloul la el. Cred că dacă ar lua casa foc şi în aceeaşi clipă i-ar veni o idee, ar face mai întîi o fişă. N-are deloc încredere în memoria lui, îşi notează absolut totul.

— Luchi, cred că nu-i uşoară convieţuirea cu el...

Ţineam mîna pe clanţă. Clanţa era într-adevăr unsuroasă şi în vestibul mirosea a untură, acelaşi miros care m-a întîmpinat, neplăcut, cînd am intrat. Dar atunci credeam că vine de la vecini.

— Înțelegi, Rada, trebuie să-mi aprovizionez familia. Doar n-o să-i las pe ai mei să moară de foame, fiindcă Cirus Hotaru ia masa la Capșa!

Deci fata asta, cinică, rece, cocnetă, cu gene rimelate și unghii excesiv de lungi și de roșii, e în stare să se scoale noaptea și să topească untură pentru familia ei!

— Cred că n-ai nevoie de injecții, Luchi.

— Ba da, chiar te rog, Sînt foarte anemică. Poate îmi dai și o mînă de ajutor. Îți închipui cît îmi e de greu cu gospodăria! Femeia pe care o aveam fura de stingea. Prefer să fur eu și să-i dau mamei. Știi că pietrarul a plecat în Italia și nu s-a mai întors? E singură, mai lucrează pălării. Dar cine mai poartă acum pălării? Ca să justific, într-o oarecare măsură, diferite dispariții, trebuie să mă ocup de gospodărie, să fac provizii. Vino, Rada, și am să aranjez eu să-ți dea lecții gratuit!

Mi se părea că o aud pe Agata Plopeanu: „Vino, Rada, la mine o să ai de toate!" Acolo femeia de serviciu a fost expediată după sosirea mea. Aici, înainte...

3

Luchi m-a căutat la Institut. I-am arătat cît de puțin timp aveam și de ce n-am mai trecut pe la ea.

— Și totuși, vrei să faci teatru, Rada.

— Nu-nțeleg, Luchi. Și tu ai vrut, și vrei...

— Dar pentru asta am făcut și fac sacrificii. Tu n-ai cameră, te chinui, plătești chirie pentru un pat. Plătești și apa și gunoiul, și aerul pe care-l respiri. Îți plătești cantina și n-ai timp să iei masa, fiindcă alergi la bibliotecă. La mine, ai să ai cameră, încălzire, lumină, bibliotecă. O cameră, Rada, îți dai seama ?

N-a îndrăznit să spună „camera de serviciu". Și nici nu m-ar fi supărat, dacă mi-ar fi propus. Aș fi fost fericită s-o am, plătind chirie, dar nu înlocuind slujnica.

— Ai prejudecăți mic-burgheze, Rada. Tu știi că adevăratul motiv pentru care stau cu Cirus, care e cu totul altul decît cel pe care îl admiră lumea, în sfîrșit, l-ai văzut, e ca să învăț ceva de la el. Lui i se plătesc scump lecțiile. Cînd explică elevilor, eu trag cu urechea, ciupesc cîte ceva. De multe ori ascult la ușă...

Eram gata să-i răspund : „Pe mine n-ai să mă lași să ascult la ușă. Ai să mă pui să-ți spăl vasele, să-ți fac piața". Dar am tăcut. Învățasem să tac. Oare, cînd taci, nu minți ?

— Ei, ce zici, Rada ?

— Toate au o limită, Luchi. Să nu o depășim...

Pe trimestrul al III-lea, în anul II, Rareș, profesorul nostru, plecînd la Moscova pentru studii de specializare, a fost înlocuit cu Cirus Hotaru.

— Dumneata aici ?! m-a întrebat, încruntîndu-se.

Colegii se uitau lung la mine și privirile lor erau pline de întrebări. Lia, mai cu seamă, parcă aștepta o explicație, parcă i-o datorăm.

— Am urmat cursurile pe care le-ați ținut la studioul experimental...

Oare nu-și amintea sau nu înțelegea că exagerez — nu fusesem acolo decît de două ori — ca să nu afle colegii mei că ne-am întîlnit și în alte împrejurări ? Ce-i spusese Luchi ? Ce-i spusese Agata ? De ce s-a purtat aspru cu mine chiar de la început ? Și de ce părea că se întreabă de fiecare dată : „Ce caută fata asta aici ? Nu-i fata aceea care-i făcea comisioane Agatei Plopeanu, servea cafelele și curăța scrumierele ? Parcă urma să vie să-i facă lui Luchi injecții sau să facă menajul. Nu cumva i-a procurat chiar ea untura aceea blestemată ?"

— Văd că ești înscrisă și la actorie și la regie. Trebuie să te decizi pentru care din ele te simți mai „dotată".

Ceva în mine s-a prăbușit. Îmi aminteam de ziua cînd l-am reîntîlnit pe învățătorul din sat. La fel ca atunci s-a risipit vraja. Ca în poveștile în care un personaj cu forțe miraculoase suflă într-un bordei și-l transformă într-un palat, apoi, suflînd din nou, dispare palatul și apare bordeiul. Mă simțeam iar copil sărac, după ce fusesem o clipă bogată. Aveam în față imaginea Olgăi privind, după bombardament groapa în care se prăbușise casa și resturile avutului ei, amestecat cu pămîntul. Parcă spunea : „Ei și, asta-i tot" ? Tăcerea mea îl irita pe Cirus.

— Mi se pare că ai lucrat în spital.

— Poarta spitalului a fost singura care mi s-a deschis, atunci. Acum, toate îmi sînt deschise !

— Tocmai de aceea îți trebuie mai mult discernămînt „acum". Pentru actorie, mi se pare că nu ai fizicul potrivit. Pentru regie, îți trebuie o cultură, o cultură vastă, solidă, bine stratificată. Ți-ai luat bacalaureatul ?

— Nu. Mă pregătesc să-l dau în vară. Dar bacalaureatul cred că nu înseamnă o cultură vastă, solidă...

— Bineînțeles, matematica nu înseamnă tabla înmulțirii. Dar fără asta nu se poate. Mai ales în meseria noastră, unde e nevoie de tradiție, de cultură. Dacă unele lucruri le-ai citit, le-ai știut și le-ai uitat, ele au lăsat urme, au lucrat terenul, l-au răscolit, l-au iradiat. Gazonului englezesc i-au trebuit șase sute de ani...

Indiferenței mele de o clipă i-au luat loc mîndria și furia.

— Dacă e vorba de tradiția unei clase care a avut toate posibilitățile să se ocupe de gazon...

Cirus își stăpîni enervarea.

— Dumneata, domnișoară, ești ca un jucător de hochei care nu știe să se țină bine pe gheață.

— Sîntem obligați să învățăm hocheiul și patinajul în același timp.

— Adică să înveți patinajul jucînd hochei ?!

— Sînt momente în istorie cînd oamenii sînt nevoiți să învețe alfabetul și să cîștige și bătăliile.

— Parcă mi-e cunoscută replica asta. Dumneata crezi că poți să înveți alfabetul și să scrii piese de teatru în același timp ? Rada Ionac, eu ți-am dat un sfat, nu ca profesor, ci ca un om de teatru. Mă străduiesc să distrug mitul sentimental al artistului inculț, irresponsabil, al actriței care și în dragoste și în teatru improvizează, ca în comedia dell'arte.

Rîsete, în clasă.

— Țineți minte ? În *Război și pace*, la cheful ofițerilor de gardă, e un moment cînd cineva strigă : „Acum mergem la actrițe". Sînt și azi destui care consideră că o actriță este „dulce și cu mărgăritărel de mai".

Toată lumea rîde. Cirus potolește veselia :

— E o mentalitate care a dispărut, dar nu de tot. Hamlet spune : „Dați de mîncare acestor oameni". Acești oameni erau actorii care veneau la curte. Astăzi actorul poartă responsabilitatea multor generații care aspiră la cultură și frumos. Dar fiecare trebuie să-și spună : *Aut Caesar aut nihil* [1] Voi știți de unde vine *protagonist?* De la *agon* care în grecește înseamnă luptător. *Protos,* primul. Primul luptător. Actrița oficia, aducea jertfe. Ifigenia se jertfește ca să liniștească furtuna, valurile Helespontului.

Și Cirus se întoarse spre mine. Fața lui mohorîtă se înseninase brusc.

— Rada Ionac, ești gata ? Spune-mi, ce roluri ai vrea să joci ?

— Cînd eram mică, visam să fiu Oana din *Apus de soare.* Acum mi-ar plăcea rolul Vidrei.

Cirus continua să zîmbească bine dispus, dar în ochii lui albaștri stăruia ironia.

— Vezi, nici n-ai apucat să joci și-ți dai seama că anumite roluri nu ți se mai potrivesc. Asta e o notă bună. Așa e în teatru. Azi ești Julieta, peste trei ani Tofana din *Patima roșie,* trece puțin și joci primul rol de mamă tînără, nu trece mult și ești mama căreia-i mor copiii în război, urmează rolul unei bunici, apoi al unei soacre afurisite.

În clasă, nimeni nu mai rîdea, dar pe multe chipuri zîmbetul lui Cirus se repeta, ca în oglinzi paralele.

Din ziua aceea am hotărît să tac...

Cirus Hotaru era atașat elevilor cultivați și, mai ales, celor care au urmat lecțiile lui la Studioul experimental și l-au urmat pas cu pas, mai departe. Ca să-și arate independența față de conducerea Institutului, care-i cerea o îngăduință mare pentru cei cu mai puțină școală, uneori fără școală, nu se ocupa decît de ceilalți.

[1] Sau Cezar, sau nimic.

— Sita va fi din ce în ce mai deasă ! spunea în gura mare. Se fac acum greşeli care se vor plăti scump mai tîrziu. Eu nu mă solidarizez cu ele.

Şi, ca să ne dea exemple, pe care băieţii le numeau „goluri imparabile", începu să pună întrebări, adresîndu-se unuia şi altuia, aparent la întîmplare :

— Dumneata, ce-i un adverb ? Dumneata, ce-i o negaţie ? Dumneata, cîte silabe are cuvîntul „nor" ?

— Patru silabe !

În clasă se auziră risete, mie îmi ardeau urechile.

— *Quod erat demonstrandum !*[1] făcu Cirus, nu cu un aer satisfăcut — nu-l avea niciodată — ci cu o profundă tristeţe. Aud mereu cu tremolo în glas : „Vreau să fac teatru". „Dar pentru asta trebuie măcar să ştii să umbli, să respiri". Ţi se răspunde : „Am douăzeci de ani. De cînd m-am născut, respir". Şi tînărul, convins că ştie să respire, se dispensează de exerciţiile de respiraţie. Nu ştie ce e laringele, ce-i diafragma şi crede că n-are nevoie să ştie, fiindcă nu vrea să ajungă medic. Vrea să fie actor. Dar, ca să te mişti pe scenă, trebuie să faci gimnastică, sport. Am cerut să se înfiinţeze cursuri de gimnastică, de dans, de scrimă, de călărie, cursuri de literatură şi de cultură generală cu profesori universitari. Avem aici studenţi care vorbesc moldoveneşte. Credeţi că poate fi jucat Molière sau *Hamlet* cu aceste dulci accente ?

A doua zi, Romi vine la mine.

— Hai, Rada, aranjează-mi meliţa sau, cum se zice, dicţiunea. Tu ai fost doctoriţă, pentru tine e uşor.

Nu-mi era uşor. Protejaţii lui Cirus mă ignorau. Sugestiile mele, discutate fără încredere, respinse.

— De ce crezi, Rada, că Osip — era vorba de *Revizorul* — trebuie să rămînă în picioare şi să mănînce firimituri de pe sobă ? mă întreba Lia, ridicînd nasul.

---

[1] Ceea ce era de demonstrat.

— Fiindcă îi e foame. Mănîncă unde nimerește și ce găsește.

— Nu sînt de acord.

— Fiindcă n-ai fost flămîndă.

Trec drept stîngistă pentru unii, pentru alții, mic burgheză : „Rada știe să cînte la pian". Tatăl Sabinei mă învățase notele. De la Olga moștenisem urechea muzicală și un pic de voce. La școala din Buzău era un pian și mai zdrăngăneam cîteodată. La Agata, îmi dăduse Boby cîteva lecții. „Rada știe franțuzește". Pentru puținul pe care-l știam pusesem sute de ventuze doamnei Greg, îi făcusem atîtea masaje Agatei. Sînt suspectată de unii și de alții. Dar dacă uneori se ajungea la părerea pe care o exprimasem eu, nimeni nu-și mai amintea de mine.

La un exercițiu de mimică și atitudine — de care se făcea mare caz, fiindcă presupunea mișcare, expresie, fantezie — un casier își numără banii și descoperă că a fost furat. Un student trebuia să mimeze scena și ceilalți să discute realizarea ei. Cîțiva colegi au luat cuvîntul lăudînd interpretarea. Ca să nu se observe că aștept să-mi vie rîndul, sau că-mi pasă că se face abstracție de mine, stăteam într-un colț, cu cotul pe calorifer, haina pe umeri și priveam pe fereastră. În aparență absentă, nu pierdeam un cuvînt, un gest, o nuanță. Dar cînd nimeni nu se aștepta, în clipa cînd discuția părea încheiată și toți satisfăcuți, interveneam ca un supervizor care vine să tragă concluzii și, ca să ascund timiditatea, exageram îndrăzneala :

— Ați pierdut din vedere un amănunt care răstoarnă totul : vîrsta casierului. De obicei, un casier nu are douăzeci de ani și dacă are cincizeci, așa cum e de presupus, sau șaizeci, se comportă cu totul altfel...

Nedumeriri printre colegi, enervări.

— Să teoretizezi e ușor ! spune Lia.

— Mai concret, Rada ! Ce vrei să spui ? mă întreabă Florea, impacientat.

— Eu cred că, pînă în momentul cînd descoperă furtul, casierul se comportă liniștit, ca de obicei. Mișcările sînt ale unui

om care, de ani de zile, face acelaşi lucru. Adică aici, în aceste mişcări care au devenit rutină, trebuie să se simtă vîrsta lui, care e, presupun, peste cincizeci de ani. Un om de cincizeci-şaizeci de ani, cînd constată lipsa banilor, e parcă paralizat. Ceva se dărîmă în el. Îi tremură mîinile, îi pică banii din mînă, se lasă greu pe scaun, îşi şterge năduşeala de pe faţă. Sentimentul trebuie să fie trăit din adînc, nu la suprafaţă. Pe urmă, desigur, începe să-şi numere banii, e agitat, înnebunit, aşa cum a arătat foarte bine Florea. Dar în prima clipă e prăbuşit. După aceea se gîndeşte la nevastă, la copii, la închisoare şi la multe altele. Abia la urmă începe să se agite. E un rol dramatic, aşa cum e şi *Avarul*.

Dintre colegi, unii păreau surprinşi, alţii iritaţi. Aveam şi prieteni care mă încurajau. Dar cînd, mai tîrziu, se relua discuţia în lumina intervenţiei mele, nu se pomenea de mine, nu mi se recunoaştea vreun merit.

Odată, în legătură cu firul roşu conducător de care se făcea atîta caz mi-am pierdut răbdarea.

— Mai terminaţi cu firul ăsta. Piesa, dacă e bună, te conduce la fir. Nu firul la piesă.

— Just ! făcu Mitruţ.

Nu ştiai niciodată dacă glumeşte sau nu. Zeflemitor, sarcastic, boem, neliniştit, cu izbucniri violente, Mitruţ era foarte rar de acord cu cineva. Lia îi dădea tîrcoale de mult. Într-o zi, l-a invitat la ea acasă ca să-i împrumute nişte cărţi. Pînă atunci, ieşeau împreună, dar numai în grup cu Anton Mînzatu, Minina, Florea Frunză, Cojocel. Ştia să fie băieţoasă, să bea, să spuie anecdote şi să asculte, să-i însoţească pe colegi în excursii. Tunsă băiţeşte şi îmbrăcată sport, cu părul negru lucios, zburlit pe frunte, purta ochelari, dar ştia să-i scoată cînd trebuia şi, pe nesimţite, să devină cochetă, insinuantă, femeie. Inteligentă, instruită şi bine informată, jongla cu ideile, cu citatele.

Cînd îi ridica în slăvi pe existenţialişti, cînd îi combătea.

— „Pe de o parte se apropie de marxişti, adică recunosc că lumea exterioară există în afară de conştiinţa noastră şi că ştiinţa ne ajută s-o cunoaştem, că omul este liber să-şi aleagă destinul, dar — şi aici e perfidia — acest destin e absurd, deci individualism şi pesimism".

Am intervenit prompt :

— De ce nu citezi autorul din care ai luat fraza asta cuvînt cu cuvînt ? *La sainte famille existentialiste,* de Henry Mongin. Ai citit-o, Lia ?

Nu era tocmai o întrebare, ci un fel de a spune : Te-am prins cu mîţa în sac !

Cînd Liviu Sorin îşi luase licenţa la Filozofie, Lia terminase anul doi. Au venit împreună la Institut. Acum, el era asistentul nostru şi ea îl tutuia şi nu pierdea ocazia să-l combată la seminarii. Eu nu eram dintre acei care se reped să ia cuvîntul şi, cînd ştiu puţin, să vorbească mult. Poate tocmai de aceea mă încuraja cu afecţiune.

— Hai, Rada, curaj !

Ca să scap de timiditate, îmi fixam privirea asupra unui bec şi-mi căutam cuvintele.

Lia se impacienta :

— Rada ţine lecţia în loc. N-o să avem timp să dezbatem problema în întregime.

Asistentul îmi făcea semn :

— Continuă, te rog.

Mă exprimam acum şi mai greoi.

— Ar profita şi ea mai mult dacă ar asculta, stăruia Lia.

— Dacă nu-ţi place cum conduc seminarul, părăseşte clasa.

La următorul seminar, subiectul era Delavrancea. În urma lui Liviu Sorin am luat cuvîntul :

— Delavrancea mi l-a prezentat pe Ştefan ce Mare...

Afirmaţia mea a stîrnit hohote de rîs. Dar nu m-am sinchisit. Vorbeam pentru prima dată, curgător, ca între prieteni.

— Aveam șase ani. Nu știu prin ce accident, un turneu al teatrului din Iași s-a oprit la noi în sat și a jucat *Apus de soare*. Poate că nu interesează acest amănunt, dar vreau să înțelegi de ce Delavrancea este autorul meu preferat.

Am vorbit cu entuziasm și emoție despre piesele pe care le văzusem. Țineam notițele în față, fără să mă uit prin ele. Se făcuse liniște în clasă. Simțeam interesul colegilor, privirile lui Brateș parcă spuneau: „Știi că ești drăguță?" sau „Vezi că știi să vorbești?" Au luat și alții cuvîntul, după care, terminîndu-se ora, Lia i se adresă asistentului:

— Ei, acum cînd nu mai ești obligat să vorbești ca din carte, spune-mi sincer ce părere ai despre Delavrancea? Nu găsești că se face un caz exagerat și deplasat?

— Eu mi-am spus părerea! replică sec asistentul.

— Lia, de ce vrei să-l obligi să aibă două păreri: una oficială și alta „sinceră"? am întrebat-o.

— Crezi că are nevoie de un apărător din oficiu?

— Am nevoie să fiu respectat! a spus Liviu Sorin și a ieșit din clasă, cu pași mari.

— Ce l-a găsit? I-ai făcut farmece, Rada?

— Nu știu. Eu îl găsesc descîntat și lucid. Poate că asta nu e în avantajul tău...

Cu tot prestigiul lui Anton, Mitruț era cel mai inteligent, cel mai talentat dintre toți. Și o dată îi spusesem să se ferească de Lia.

— Ca să mă feresc, trebuie să am ceva de ascuns, și n-am. Crede-mă, Rada.

Totuși, într-o seară, la un pahar de vin, dîndu-și drumul, începu să înjure piesele „scrise la comandă", pe autorii lor, demagogi și oportuniști, pe un poet bătrîn netalentat, pe criticii „nevertebrați". Recita din Ion Barbu și Voiculescu, și se pare că ar fi spus: „Mă interesează mai mult lacul Sinoe, unde s-au găsit ruinele templelor de pe vremea războaielor medice, decît războiul din Coreea". Anton i-a tras o înjurătură, s-a ridicat și a plecat. Frunză l-a urmat. Au rămas Mitruț și Lia. Au băut și, cînd localul

s-a închis, au plecat împreună şi nu s-au mai despărţit pînă în zori, şi n-au făcut nici un secret din legătura lor. Totuşi, peste trei săptămîni, cînd Mitruţ a vrut să-şi reia libertatea, Lia l-a ameninţat că spune tot. „Ce înseamnă tot ? Am băut, am rîs, am glumit..."

Anton şi Florea, chemaţi să dea relaţii, au spus că nu-şi amintesc anecdotele şi balivernele lui Mitruţ. Dar, îngrijoraţi, l-au prevenit :

— Lia repetă trăncănelile tale.

L-am sfătuit pe Mitruţ să arate exact cum s-au petrecut lucrurile.

— Rada, nu mai ţin minte. Ştiu că Lia mă tot iscodea, ba despre părerea mea în legătură cu premiile de stat, ba despre războiul din Extremul Orient. Habar n-am ce-am mai îndrugat. Ţin minte că repetam : „Mă împărtăşesc cu cîte un strop din tot ce creşte şi se pierde". Şi că nu înţeleg să ies cu umbrela de cîte ori plouă în Azarbaidjan. Dar dacă Lia mi-ar pica în mînă, aş strînge-o de gît cu degetele astea...

Şi Mitruţ îşi privea mîinile, degetele nervoase şi lungi, gata să înşface prada.

În zilele următoare, Mitruţ n-a dat pe la Institut. L-am căutat la revista unde era corector de noapte. Lipsea şi de acolo. Am luat pe rînd grădinile, parcurile. De ani de zile nu mai găseam timp să mă plimb. Îmi veneau în minte hoinărerile noastre cu Sabina, Petrache, Şerban şi Luciana, scurta mea adolescenţă.

O frunză galbenă pluteşte în aer ! Ca într-un film, între două secvenţe, trec anii şi apare pe o bancă Mitruţ. Părul vîlvoi, ochii galbeni, ochii lui Şerban. Nu visez. Mitruţ se uită la mine cu un zîmbet lipit, un zîmbet străin. E murdar şi neras...

— Mitruţ, de ce nu vii la Institut ? Ce-i cu tine ?

— Mi-e frică.

— De cine ? De ce ?

— De puşcărie

— Ce tot îndrugi ?

— Mi-e frică, bătaia îi degradează pe oameni. Am căutat să-mi imaginez. Am ajuns, în imaginație, în fața judecătorului de instrucție. Acolo mi-am adus aminte că i-am vorbit Liei despre misterul cuvintelor, despre magia lor, și l-am ridicat în slăvi pe Chagall, și am repetat cuvintele lui : „Arta mi se pare în primul rînd o stare sufletească, și numai o inimă cinstită, înzestrată cu logică și rațiunea ei proprie e liberă". Și l-am citat pe Michelangelo : „Decît să te trezești într-o lume de tirani, mai bine să dormi". Nu știu ce am mai trăncănit și cît am băut. Lia știa de ce beau...

— Știa că ești îndrăgostit de ea.

— A profitat de slăbiciunea mea, ca să mă tragă de limbă. Ce lepră ! Mi-e silă de ea, dar și mai silă mi-e de mine. Și, ca să scap de mine, în primul rînd de mine, știu ce am de făcut.

— Mîine o să vezi lucrurile altfel, Mitruț. Dacă faci o baie și dormi bine...

— Rada, unde sînt oamenii care au acceptat să moară, ca să strige : *e pur, si muove?*[1] De ce n-am dreptul să-l citesc pe Dostoievski ?

— Văd că l-ai citit și nu ți-a priit.

— Cum poți să fii atît de sănătoasă ?

— Am trăit la țară. Am văzut cum rezistă plantele, gîzele, cînd e furtună. În spital, am văzut cum rezistă oamenii. Oamenii nu vor să moară. Ei știu că a doua zi o să fie mai bine. Numai morții nu au dreptate, Mitruț, crede-mă. Mîine ai să vezi totul altfel.

— Rada, altfel mi-am închipuit pacea, altfel mi-am închipuit totul.

— Totul o să fie cum ne-am închipuit. Viitorul e al nostru, e al tău.

— Viitor !

Mitruț rîdea. Un rîs forțat, spart, penibil.

---

[1] Și totuși se mișcă.

— Pentru mine, cuvîntul ăsta nu mai există.

— Îţi aduci aminte cînd spuneai că, dacă Goethe ar fi murit la 33 de ani, n-ar fi scris *Faust?* N-ar fi fost Goethe! Tu n-ai împlinit nici douăzeci...

— Îmi pare rău de mama, numai de ea!

— Ce tot vorbeşti?! N-o să ţi se întîmple nimic. Profesorul ţine la tine. Asistentul a sucombat şi el. Cine o să te înţeleagă mai bine? Hai să vorbim cu ei. Ai să primeşti o pedeapsă. Ei şi?! Poate un avertisment grav. Despre puşcărie, nici vorbă!

— Ba da, ba da, ba da!

— Am să vorbesc cu profesorul. Cirus ţine la tine. Te apreciază.

— Nu mă poate lua în cîrcă. Are şi el duşmani. Nu-i lozincard, nu-i demagog. Nu şi-a redus vocabularul. Nu ţine seama de tabu-uri. Cît o să reziste? Rada, aş vrea să o vezi pe mama.

— Azi?

— Nu. Într-o zi cînd... Ori de cîte ori o să ai timp. Ştiu, tu n-ai timp, dar, uite, acum eşti aici.

L-am chemat pe Cirus la telefon. A răspuns Luchi.

— Rada, nu ştii ce bine ai picat! Am mare nevoie de tine...

— **Luchi, te rog, profesorul trebuie să vie neapărat la Institut! Imediat!**

— Despre ce e vorba?

— Nu pot să-ţi spun la telefon. E grav.

— Vino aici, Rada. Am să te ajut.

— Nu-i vorba de mine. Şi nu putem pierde nici o clipă...

— Ai nimerit prost. Cirus e furios. I-am spus că sînt în luna a şasea şi-i furibund. Am nevoie de tine. Să nu mă-nţelegi greşit. Dacă n-aş fi vrut copilul, n-aş fi aşteptat. Tocmai că eu vreau...

— Nu pot să mă amestec între voi, Luchi. Sînt eleva lui. Nici aşa nu mă priveşte cu ochi buni. Dar nu despre mine e vorba acum, ci despre un coleg. Despre viaţa lui. Nu-i spune că am chemat eu, ci de la Institut, cineva a chemat, a stăruit...

— Bine, Rada, bine ! Dar să ştii că aici e în joc viaţa mea şi a copilului. Cirus crede că vreau să-l şantajez.

— Luchi, mi-ai vorbit odată de recunoştinţă. Am nevoie acum...

O oră mai tîrziu, în cancelarie, eram în faţa lui Cirus Hotaru. Îmi imaginam starea lui sufletească, îl cunoşteam. El, atît de lucid, de convins că în viaţă, cu ştiinţă şi judecată rece, poţi să cîştigi ca la o partidă de şah bine jucată, se vedea în faţa unui partener de duzină, care îl obligă să mute pionii altfel decît vrea el, cu totul altfel. Pentru vecie altfel. Ştie că nimic nu mai depinde de el. Zarurile au fost aruncate. Ce caut eu în calea lui, tocmai acum ? Ce doresc ? Cum îndrăznesc să-l tulbur în clipele astea ? De ce-i ies în cale ? Pentru ce ? În ce scop ? Poate că vreau să-l conving să se însoare cu Luchi ? Asta ar mai lipsi ! Să se amestece în viaţa lui sindicatul, organizaţia de femei, Uniunea tineretului şi să decidă dacă el trebuie să se însoare sau nu, cu cine şi cînd ! Se uită la mine cu ochi de oţel. Buzele-i sînt subţiate, vinete, gata să urle cînd, liniştită, încep să-nşir tot ce ştiu despre Mitruţ, despre Lia...

— Mitruţ e cinstit, e talentat. Cel mai cultivat, cel mai bun dintre noi. Lia e tare în speculaţii teoretice, are talent oratoric, polemic şi mai ales demagogic. De la o clipă la alta susţine teze contrarii, nimic n-o angajează. N-are nimic sfînt...

— Şi dumneata m-ai adus aici ca să-i caracterizezi pe elevii mei, să le pui note în locul meu ? Dumneata îmi spui mie cine are sau nu talent ?! Dar cine eşti dumneata, domnişoară ?

— Sînt colega lui Mitruţ. Văd că se îneacă şi n-am forţa să-l scap. Strig : „Ajutor!" Mă rog de cineva mai puternic să-i întindă o mînă...

M-au înecat lacrimile.

— Aşterne totul pe hîrtie. Spune care e părerea dumitale despre el şi despre faptele lui.

— Nu-i vorba de fapte, ci de o flecăreală la un pahar de vin.

— Un proverb spaniol spune: „Ferește-te de femeia din fața ta, de catîrii din spatele tău, de trăsura de lîngă tine și de flecarii din spate, din față și de lîngă tine". Rada, te amesteci prea mult în viața altora.

— Aici e vorba de viață și de moarte. Mitruț are nouăsprezece ani și nu e dușman de clasă! Nu e!

— Știu...

L-am căutat pe Mitruț. Voiam să-l liniștesc. Nu l-am găsit. În zilele următoare, la fel. Maică-sa credea că-i plecat în provincie, trimis de redacția gazetei. Colegii îl căutau. Conducerea Institutului se interesa de el și, mai ales, Cirus. Dar Mitruț dispăruse.

A fost găsit într-o noapte în Cișmigiu pe o bancă ascunsă între arbuști. Un paznic auzise gemete. Se otrăvise. N-a mai putut fi salvat. La înmormîntare, afară de Lia, n-a lipsit nici un coleg. A doua zi la curs a apărut, senină.

— Nu te supără conștiința, Lia?

— Dar tu, Rada, ce părere ai despre gestul lui? Au suferit alții în lagăre și închisori fasciste, au fost torturați și au suportat. El își curmă viața. De ce nu s-a înscris în brigăzile care pleacă pe șantiere? Mai sînt atîtea șantiere. A dezertat ca un laș.

I-am tras o palmă fără să vreau, fără să judec. Mi-a scăpat ca din praștie. Lia a rămas în fața mea cu ochii sticloși, încremenită. Am luat-o de mînă.

— Vino! Trebuie să spun ce-am făcut!

S-a smucit din strînsoarea mîinii mele.

— Am să spun eu.

— Da, dar față de mine, și imediat. Nu vreau să mă torni, cum ți-e obiceiul. Vreau să vorbești în fața mea. Nu în spate...

În fața conducerii Institutului, Lia n-a scos nici un cuvînt. Pe fața ei se vedeau urmele degetelor mele.

— De un an mă stăpînesc, am spus. De multe ori mi-au ars palmele, dar mi-am ținut pumnii strînși. Mi-au scrîșnit dinții, m-am stăpînit. Acum n-am reușit. Mi-au scăpat boii. M-am răcorit !

— Există și alte metode, Rada Ionac.

— Știu. Dar nu răcoresc.

— Unii se răcoresc băgînd cuțitul. Noi n-avem nevoie aici de bătăuși, de cuțitari !

— Da, îmi dau seama. Știu, există alte metode. Îmi pare rău...

A urmat curînd o ședință în care, fără să se ceară lămuriri asupra a tot ce a dus la gestul tragic și nesăbuit al lui Mitruț, s-a discutat palma.

— Mai grav, a spus Lia, decît acest procedeu huliganic, e că Rada Ionac îi apără pe lași...

A fost rumoare în sală. În ochii tuturor ardea indignarea.

— Nu putem implica, i-a răspuns Liviu Sorin, oamenii care nu mai sînt, nu mai pot fi printre noi, spre marea noastră durere, dar nu ne putem solidariza cu fapta studentei Rada Ionac. Fiecare își va spune în această ședință cuvîntul.

Și atunci toți, fără ca să-mi aprobe violența, au ținut să sublinieze că sînt un om dintr-o bucată, cinstit.

— E o colegă bună, are o voință în stare să mute munții din loc.

4

Examenul la care trebuia să mă prezint era foarte greu. Studenții și profesorii își dădeau seama de importanța absolvirii anului doi. Porțile, după părerea lui Cirus și nu numai a lui, fuseseră deschise prea larg. Greșeala mai putea fi îndreptată, nu trebuia să meargă mai departe cine nu și-a ales bine drumul. Fiecare caz în parte trebuia să fie bine cîntărit.

Cirus era îndîrjit. Nici cei mai pregătiți nu făceau față exigențelor lui.

— Aud mereu : „Nu pot". Atunci ce căutați aici ? Aveți ocazia să învățați ceva de la mine, prost, bun cum sînt. Dar eu am venit să vă învăț pe voi, nu voi pe mine. De ce sînt actori rataţi după cincisprezece ani de carieră ? Fiindcă au spus : „nu pot". Unul din marii noștri actori nu mai vede, are ulcer și joacă. Pe voi vă aud : „Nu mai pot". Marii maeștri nu și-au permis să spuie „nu pot". „Ca să fii învingător în viață trebuie să ai suflu, rezistență", spune Gordon Kraig. Teatrul cere mai mult. Noi trebuie să știm exact, azi, acum, care sînt stîlpii pe care se va sprijini teatrul nostru peste douăzeci de ani. Cine nu are suflu, rezistență, stofă de alergător de cursă lungă n-are ce căuta aici.

Și totuși studenții îl iubeau....

Într-o seară, ieșind de la institut, Cirus a surprins o discuție între doi colegi. Nu știau de unde să împrumute bani pentru o masă la restaurant.

— Neda n-a mîncat de trei zile. Îi e pur şi simplu foame.

Cirus i-a invitat pe toţi trei. Seara, destul de devreme, a condus fata acasă. A doua zi vuia Institutul. I-am luat apărarea.

— Mai bine v-aţi interesa de ce n-a mîncat fata de trei zile.

Unii au pretins că nu-i adevărat, alţii au recunoscut că Neda fusese sancţionată şi i se interzisese pentru o săptămînă dreptul la cantină.

— E o sancţiune stupidă a protestat Cirus şi i-a procurat fetei toate actele necesare şi s-a luptat pentru a-i obţine o bursă.

Totuşi, fata a căzut la examen. Şi nota decisivă a fost a lui Cirus !

— N-ai reuşit în doi ani să scapi de accentul străin. Se vede de la o poştă că acasă vorbeşti bulgăreşte. Dumneata spui : „Părea că printre nouri s-a fost deschis o «poarta» prin care apare albă regina nopţii «moarta»". Dacă după doi ani nu eşti în stare să pronunţi poartă şi moartă, sau n-ai voinţă, sau n-ai ureche muzicală, şi amîndouă sînt însuşiri esenţiale în teatru...

Pe Brateş, l-am întîlnit în ziua cînd venea să-şi scoată actele de la Institut.

— Renunţ.

— Eşti nebun ! Ni se reproşează lipsa de cultură. Tu eşti o bibliotecă ambulantă.

— Am lipsit prea mult. N-am să pot face faţă.

— Caută ceva care să-ţi convină. Cunoşti bine copiii, ai lucrat cu ei...

— Mă întorc la ei.

— Lasă-i pe ei să vie la tine.

— Vorbeşti ca în *Biblie,* Rada.

— Parcă visai un teatru de păpuşi, teatru pentru copii, pentru tineret ! Aveai atîtea idei !

— Ni se cere, pe lîngă idei, caietul de regie.

— Nu-l ai ?

— Am numai punctajul.

— Nu caietul contează, ci cum îl aplici. Dacă mișcarea e în concordanță cu psihologia eroului, dacă are un scop. De exemplu: „Află, Gheorghe, că soția ta a născut ușor". Un regizor crede că trebuie să dea fuga. Altul, îl pune să facă un gest, să bea apă, fiindcă-i nervos. Trage doar o înghițitură. Ceva în legătură cu starea lui sufletească. Rupi o frunză, sau iei din zbor o frunză, o frunză galbenă...

— Rada, ce-i cu tine?

— Nimic, a trecut! Fii atent: Tatăl rupe o floare, îi pare rău că a rupt-o. Caută un loc unde s-o pună, ca s-o ducă lehuzei. Să se simtă emoția lui. Sînt clipe cînd orice personaj poate fi umanizat. Chiar și magazionerul care a făcut fraude. Îl vezi că prinde o muscă și n-o omoară, o tachinează! „Hoață!" Deschide geamul și-i dă drumul...

— Rada, simt că mă îndrăgostesc de tine. Talentul tău de a simplifica totul, mă scoate din sărite. Acum sînt gata să mă însor cu tine. Ce zici?

„Pe mine mă «iubea», dar numai cu tine s-ar fi însurat!" îmi spusese Luchi despre Șerban. Caut, în tăciunii aprinși din ochii lui Brateș, galbenul de frunză din privirea lui Șerban. Dar sînt ca într-un tren care aleargă.

— Brateș, dacă nu simplific totul, dacă mă opresc și privesc înapoi, nu pot să dau în sesiunea asta examenele de a opta, bacalaureatul și examenele la Institut...

— E o nebunie.

— Uneori cînd rontăi ridichi și am ameteli, mi se pare că sînt Marie Curie și aștept să apară un savant înalt, frumos și blond, să mă ceară de nevastă...

Notele la Institut s-au afișat. Media 6,30. Am trecut anul! Cel mai greu dintre toți anii grei. Mă uitam hipnotizată la numele meu, la nota mea. Mi se părea bună. Îmi venea s-o sărut. Poate că primul om care s-a ridicat în două picioare a fost la fel de

fericit și uimit. Poate că primul om care s-a desprins de pămînt și a zburat s-a simțit tot așa de mîndru și de uluit! Și nu știu de ce examenul meu la Institut mi se părea mai puțin important decît bacalaureatul. Mi se părea că nu există un cuvînt mai sonor, cu un conținut mai grav, mai tineresc, mai nobil. „Vrei să-ți iei mai întîi bacalaureatul?" mă întrebase Dragoș. „Vrei să-ți înscrii amorul în registrele stării civile?"

— Rada, ești chemată la cancelarie.

— Pentru ce? Cine mă cheamă?

— Cirus Hotaru.

Asistentul vorbește. Eu încerc să înțeleg. Îmi scutur capul, îmi trec mîinile prin păr, îmi frec tîmplele, gesturi pe care le făceam cînd eram sculată brusc din somn, noaptea, cînd căutam să mă conving că nu visez, că m-am trezit, că trebuie să fiu trează.

— Profesorii sînt în divergență. Cirus e de părere că trebuie să renunțăm la teatru. Rectorul crede că-i bine să repetăm anul.

Trebuie să fie o glumă proastă, o confuzie. Doar mi-am văzut numele afișat. Deschid ușa încet. Obișnuită cu spitalul, nu fac zgomot cînd intru. Cirus, în picioare, în fața biroului. Pe Brateș îl văd din spate. E în picioare, lung, prea lung, cu umerii ridicați. A înnebunit? Împinge biroul, gata să-l strivească pe Cirus. Mă reped între ei. Cirus îmi zîmbește, calm, dar e alb ca peretele.

— Sper să scap nebătut! îmi spune.

Brateș strigă:

— Îmi apăr viața!

Cirus, pe un ton scăzut, liniștit:

— Și eu tot asta vreau, Brateș, să-ți apăr viața. Ești extenuat, livid. Ai fost bolnav. Ai vrut să renunți. Eu te-am aprobat. Nu știu cine te-a sfătuit, și rău te-a sfătuit, să te prezinți la examen. Munca în Institut e extenuantă. Va fi din ce în ce mai greu.

Şi, către Romi :

— Te-am lăsat să te gîndeşti. Ce-ai hotărît ?

— Rămîn aici. Chiar dacă am să fiu toată viaţa regizor de culise, Caragiale şi Delavrancea o să fie prietenii mei. Am norocul că-i cunosc. Nu mă mai despart de ei. Trăiesc între oameni mari, Cehov, Ibsen. Asta e mare lucru ! Dumneavoastră nu ştiţi...

Cirus încearcă să zîmbească, dar strînge buzele şi dă din cap, învins.

— Credeam că ştiu şi eu ceva. Bine, puteţi pleca. Rada, dumneata rămîi. Ştii despre ce e vorba. Cred că ai înţeles.

— Am înţeles că se sare peste cal.

— Eşti satisfăcută de examenul pe care l-ai dat ?

— „Dacă aş fi aşteptat să fiu cu adevărat satisfăcut de operele mele, spune Michelangelo, aş fi terminat încă şi mai puţine sau poate nici una". E un citat pe care îl ştiu de la dumneavoastră.

— Da, am vrut să vă învăţ modestia. Dar îmi dau seama că n-am reuşit.

— Am vrut numai să dau un exemplu.

— Acum nu-i vorba de nivelul de la care ţi-ai luat exemplul, comparaţia sau replica, ci de nivelul clasei pe care ai absolvit-o. Eşti inteligentă, ai spirit de observaţie, voinţă, perseverenţă. Ai făcut progrese mari, mulţi te-au susţinut : „dinamism, tenacitate, talent de organizare". Asta e părerea generală. Dar e greu să ajungi la nivelul clasei, asta e părerea mea. Dacă ai repeta anul, te-ai integra mai bine şi chiar ai căpăta un avans faţă de elevii care vor intra în anul doi. Ţi-ar fi mai uşor. Ai avea timp să citeşti mai mult.

Mi-am vîrît degetele unele într-altele, aşa cum făceam cînd voiam să-mi amintesc că nu mai trebuie să trag nici o palmă în viaţa mea.

— Mi-aţi înşirat prea multe calităţi ca să nu fiu curioasă să cunosc adevăratele motive. Mi-aţi dat un singur argument :

n-am crescut la nivelul celor mai buni din clasă. Am trecut cu media 6,30. Dacă nivelul clasei e media șapte sau opt, ar trebui să desființați notele mai mici. E neserios să-i dai unui student o notă de trecere și să nu-l treci. Nota profesorului nu este numai aprecierea lui, dar și cuvîntul lui. Să nu avem încredere în acest cuvînt ? Am putea și noi să vă întrebăm : Ce-ați făcut ca să creștem mai mult ? Ce notă ar merita profesorii pentru un efort pe care noi îl socotim insuficient ?

— Depășești limita cuviincioasă.

— Vă jucați cu sufletele noastre...

— Nu-nțeleg.

— Nu ne iubiți.

M-au podidit lacrimile.

— Lacrimile nu sînt un argument, domnișoară. Știu. Istoria nu s-a făcut fără greșeli. Dar ele trebuie și pot să fie curmate, sau măcar limitate. Și eu fac parte dintre cei care văd mai departe. Părerea mea este că trebuie să renunți la teatru. Și nu numai spre binele teatrului, dar și spre binele dumitale. O să-ți fie greu, dar într-o zi o să-mi fii recunoscătoare. Trebuie să avem curajul să privim greșelile în față. Azi, acum, aici, se pun bazele teatrului de mîine. Ce rost are să stai lîngă un vișin și să aștepți să dea mere ? Teatrul burghez era un divertisment pentru o clasă restrînsă. Actorii erau priviți ca niște saltimbanci. Am luptat vehement împotriva acestei concepții. Am crezut că, odată cu Republica, va începe marea tradiție a teatrului pe care l-am visat. Trebuie să intre în Institut numai tineri foarte dotați, foarte cultivați, devorați de pasiune pentru teatru. Nu putem să ne permitem să greșim în continuare. Noi trebuie să știm de azi nivelul la care se va afla teatrul nostru peste zece ani și peste douăzeci. Aud mereu „noi tinerii, noi sîntem tineri". Important este să fiți tineri peste douăzeci de ani, peste treizeci, și pentru asta e nevoie de inteligență, cultură, talent. Dacă studenții de azi nu vor fi actorii, regizorii tineri ai teatrului de mîine, pe ce se va sprijini acel teatru, care va trebui neapărat să fie tînăr ?

Noi nu putem clădi pe nisip, nu putem ridica un teatru din cărți de joc. Repet, nu avem voie să greșim. Am pledat ani de zile împotriva celor ce cîntau după ureche. Chiar dacă mi se dădea la cap cu excepții celebre, actori fără școală, Rachel în Franța, Nottara la noi. Știu, există și pianiști și dirijori care nu-l interpretează pe Bach așa cum ar fi dorit Bach. Dar te fac să uiți de tot ce nu e Bach. Excepțiile astea sînt foarte rare. Rada, eu te rog să te gîndești. Ai trecut în anul trei, va trebui să alegi oricum între actorie și regie. Eu cred că ar trebui să renunți și să urmezi Medicina. Nu-i prea tîrziu. De ce să-ți furi căciula? Cea mai esențială caracteristică a omului mijlociu este că, neîndrăznind să fure căciula altuia, fiindcă ar urma represaliile, fură, așa cum respiră, propria lui căciulă.

Și, fiindcă tăcerea mea îl irita:

— Spune-mi te rog, ce gîndești?

— De la dumneavoastră am învățat că nu poți să fii un adevărat om de teatru, fără să iubești oamenii. Și eu îi iubesc. Dar despre viață și moarte n-am învățat din cărți. Alții au citit mai mult, eu am învățat lîngă patul bolnavilor. Am murit cu unii, am înviat cu alții. M-am încăierat cu viața și cu moartea. Uneori ca prieteni, alteori ca dușmani. În aceste meciuri am fost de multe ori trîntită în frînghii, la podea. Dar niciodată înfrîntă. Dovadă că sînt aici ca o cămilă gata să străbat deșertul cu ceea ce a acumulat în cocoașă. Setea de cultură, poate o foarte veche sete, m-a adus aici. Sigur că, pînă la un punct, aveți dreptate. E ciudat, dar aproape fiecare are dreptate pînă la un punct. Dar eu vă întreb: dacă fiecare actriță ar fi Eleonora Duse și fiecare regizor — Reinhardt, de unde s-ar mai lua regizorii de culise, instructorii pentru teatrele de amatori și pentru căminele culturale?

— Dacă o luăm așa, noi avem nevoie și de profesori de geografie, de geologi și de contabili.

— Dar dacă o luăm altfel, sînt tineri care vor să respire mirosul de alge, de sare, de mare, să fie izbiți în față de uragane.

Vor să fie marinari. Nu-i înțelegeți? Nu-i înțelegeți pe aviatorii care vor să străbată distanțele peste deșert, peste oceane, peste piscurile munților? Pe alpiniștii care-și bat singuri pitonii și se urcă cu frînghiile? Noi vrem să urcăm și mai sus. Să călătorim mai departe. Pentru mine, fiecare piesă e cît o călătorie în jurul lumii. N-am văzut fiordurile. N-am văzut marea. Dar *Femeia mării* a fost o călătorie prin fiorduri, și n-am s-o uit. Acolo am simțit atracția mării. Atracția scenei e poate și mai puternică. Acolo întîlnești omul față în față cu el însuși. Acolo îl înțelegi pe el și te înțelegi pe tine. Nu! N-aș putea să explic acest miraj. Mă simt cenușăreasa care la miezul nopții trebuia să părăsească palatul.

— Rada, să nu crezi că nu înțeleg acest miraj. Voi suferiți atracția lui. Eu îl gîndesc. După mine, un om care nu tinde către formele ideale ale vieții trebuie să aibă măcar nostalgia lor și remușcarea că nu tinde către ele, altfel este pierdut. Dacă însă face din aceste remușcări vagi complezențe, se degradează mai devreme sau mai tîrziu. Asta e părerea mea. Dumneata ai notă de trecere, faci cum vrei.

— Nu mai știu ce vreau. Nu e prima dată că mă întreb dacă am suficiente resurse. Dacă am dreptul să iau locul cuiva mai pregătit, mai dotat. Dar poate, dacă n-aș fi dat anul ăsta examenele ultimului an de liceu și bacalaureatul, rezultatul examenului meu la Institut ar fi fost mult mai bun.

— Ți-ai dat bacalaureatul acum? În sesiunea asta? E curată nebunie!

— De la dumneavoastră am învățat ce înseamnă tenacitatea. V-a ars biblioteca, ați pierdut manuscrisul tezei de doctorat, și ați luat totul de la început...

Obrajii i s-au colorat.

— Am crezut că aveți ceva împotriva mea. Și asta mă revolta, mă îndîrjea. Dar sinceritatea cu care mi-ați vorbit acum m-a răvășit. Eu știu ce înseamnă conștiința profesională. Am fost soră în sala de operație, mîna dreaptă a chirurgului.

— Rada, am avut întotdeauna pentru dumneata un sentiment ciudat. Mă iritai și mă preocupai, mă obsedai. Parcă te-aș fi cunoscut odată, de mult, în altă viață, în altă lume. Nu știu, poate în timpul războiului, înainte de acele cumplite bombardamente. Mă aflam în apropierea Teatrului Național cînd s-a prăbușit. Nu știu cum am ajuns la spital. Nu mai știam cum mă cheamă, unde locuiesc. Cînd m-am înapoiat, casa mea era la pămînt, totul a ars. Pentru a doua oară. Mai prost e că mi-au rămas goluri în memorie, eclipse care mă irită. Sînt poate uneori nervos, nedrept. Fiecăruia i se întîmplă să nu-și amintească dacă și unde a întîlnit pe cineva. Dar pe mine, asta mă scoate din sărite. Încep să am îndoieli. Nu mai știu dacă sînt vindecat sau nu! Îmi amintesc că ai venit o dată cu o pălărie de vînător de munte la studioul experimental, pe Brezoianu. Pe urmă ai dispărut. De ce?... Te-am regăsit la mine acasă, fără să știu dacă ești aceeași, sau e o asemănare. Luchi creează totdeauna situații echivoce. Casa noastră parcă e sala de așteptare a gării. O dată mi-a spus că-i faci injecții. Altădată, că vrei să te ocupi de menaj.

— Așa a spus?! Nu-i nimic! M-am ocupat de menaj și în alte case. Nu vă amintiți? La Agata Plopeanu. Mi-ați făcut grafologia. Mi-ați spus că surorile mele sînt flori de stîncă, gențiane, cupe pline de azur, ghințura.

— Ghințura!

Privirea lui Cirus lucea ca un cuțit. Arcadele, fruntea, căzute deasupra pleoapelor, lăsau o dîră ca o lamă gata să taie. Și, deodată, figura i se însenină de parcă din ochii albaștri se revărsa toată lumina soarelui în încăperea în care ne aflam.

— Ghințura! Da, are formă unei cupe, cu gura mare, ușor răsfrîntă. Rada!. De cînd mă chinuiesc să-mi aduc aminte! De ce nu mă ajutai? Dimpotrivă, mă derutai. Cînd te vedeam, parcă mă loveam de un zid. Acum înțeleg vocea ta mi-era cunoscută. Cînd Agata era bolnavă, mă chemai la telefon. Ți-am regăsit vocea, după cîțiva ani! O voce misterioasă...

— Eu eram scafandrul. Pui de bogdaproste...

— De ce n-ai ieşit atunci la suprafaţă ?

Cirus făcu un pas spre mine.

— De ce ai complicat lucrurile ? În sfîrşit, te regăsesc !

— Domnule profesor, între noi e o catedră. Ea va rămîne între noi, totdeauna.

N-am vrut să spun că între noi e Luchi şi copilul, copilul lor. Dar el a înţeles...

5

Mi-era greu să renunț la teatru și greu să rămîn. Nu voiam să-l reîntîlnesc pe Cirus. Dădeam tîrcoale spitalului Brîncovenesc. Stăteam în fața porții și nu mă puteam hotărî. După zece ani...

— Rada!

Luchi m-a luat în brațe, m-a sărutat zgomotos. Vorbea tare și de-a valma. Poarta spitalului nu-i amintea nimic?

— Rada, ce întîmplare! Tocmai la tine mă gîndeam...

Și, luîndu-mă de braț, începu să-mi dea amănunte despre filmul pe care-l regizează Cirus, despre copilul lor.

— Eu joc rolul doicii, pentru moment. Mă instalez într-un sat aproape de locul de filmare, ca să-mi alăptez țîncul, un golan încîntător. Trebuie să vii să-l vezi.

— E băiat?

— Bineînțeles. Dacă am vrut băiat? Cînd i-am văzut țuțurlica, am leșinat de bucurie. Eram și foarte slăbită. Ce bine îmi pare că te-am întîlnit! Echipa de filmare are nevoie de o infirmieră, o soră și m-am gîndit la tine. Am vorbit și cu Cirus...

Pentru ei rămăsesem „o infirmieră", „o soră".

— Cirus e de acord. Tot ești în vacanță...

Eram la țară. Nu era satul copilăriei mele, dar regăseam cu emoție, după atîția ani, cîmpul, mirosul pămîntului, al ierbii și totul suna altfel răsuna altfel, Parcă alt freamăt au copacii, altfel ciripesc păsările, altfel arde soarele. Căpițele de grîu

erau ca niște bulgări de aur. Cerul, copacii, păsările mă întîmpinau cu bucurie. Unde ai fost, Rada? Nu te-am uitat! Bine ai venit!

Nu văzusem niciodată cum se filmează. Curiozitatea mea era trează. Sufeream de nerăbdare. Voiam să aflu totul deodată. Pentru ce atîtea lăzi? Pentru pelicule de filme. Zeci de tineri se învîrteau de colo pînă colo. O fată pentru machiaj, alta secretar de platou, a treia costumieră, nenumărați asistenți. Regizorul avea asistenta lui, operatorul, doi-trei asistenți, o armată de oameni se agitau în jurul panourilor mari îmbrăcate în staniol. Pentru ce? Ca să fixeze soarele sau luminile lunii! Puneam întrebări peste întrebări. Ce-i acolo? Grupul electrogen! Dar acolo? Reflectorul! Nu vedeam aparatul de filmat. Mă așteptam să văd mai multe, să le văd la tot pasul. L-am descoperit mai tîrziu departe pe trepied. De ce atîția oameni! Pentru figurație!

— Ai să poți să faci figurație, îmi spusese Luchi.

Începeam să cred că Sabina are dreptate. Luchi e o fată bună. Știe să-ți întindă mîna la nevoie. Visul ei, la șaisprezece ani, era să ajungă artistă de cinema. Cît trebuie să sufere că stă într-un sat în apropiere și-și alăptează copilul! Dar poate că e fericită. Poate că timpul lucrează, într-adevăr pentru ea. Poate că și ea își urmărește visul.

— Să vii pe la mine, Rada, să-mi spui cum merge filmul!

6

Curiozitatea mă ridica peste tristețea și îndoielile clipei. Mă aflam pe platou, între actori de cinema, regizori de film, operatori, reflectoare. Am să văd cum ia viață un film, am să asist la nașterea lui. Mă simțeam propulsată de pe pămînt în Olimp. Ce-i drept, nu ca vedetă, nici ca regizor, ci datorită diplomei mele de soră. Eram sanitara echipei de filmare. Dar ce importanță avea ? Am să văd cu ochii mei cum ia naștere un film, am să învăț, am să prind din zbor tot ce se poate învăța și prinde, și am să trăiesc în preajma lui Cirus Hotaru. De la el, mai mult decît de la oricine, aveam de învățat. Nu mai știam nici eu ce nume să dau sentimentelor mele. Cirus era un om însurat. Dar pentru Cirus aș fi intrat în foc.

Prima zi de filmare. O arie, o mașină de treierat. Cald, șaizeci de grade la soare. Cîte zece blende îi înconjurau pe actori și reflectau asupra lor lumina. Apa se aduce în butoaie, cu mașina, din sat. Mîncarea în crătiți, cît roțile de car. Nu mă săturam să privesc kilometri de cîmp, cu toate că soarele ardea și nici țăranii, obișnuiți cu arșița, nu suportau ușor acel du-te vino, care începuse de dimineață și avea să țină pînă la asfințit. Descoperisem tocmai aparatul de filmat, cînd am văzut venind întins spre mine un cîine ciobănesc. Nu știam că are un rol în film și că se îndreaptă precis la locul indicat, de parcă un regizor de culise i-ar fi făcut semn să intre în scenă, și fericită i-am ieșit în cale, și am strigat :

— Ardei !

Cîinele s-a oprit, eu m-am apropiat și mi-am vîrît mîna în ceafa lui. El și-a vîrît colții în mîna mea.

În sat s-a dus vestea că în echipa de filmare este o doctoriță și la unu noaptea am fost trezită din somn de o femeie, că-i moare copilul. Într-o cameră minusculă, cu un ochi de geam, zăcea un băiețel, trîntit pe laviță, cu o lumînare la cap și sufocat de toată familia care bocea stropindu-l cu aghiazmă și împiedicîndu-l să respire. Copilul avea dizenterie, dar murea de lipsă de aer, se sufoca de miros de tămîie, de lumînări și de oțet aromatic. Cînd am deschis gemul, a început să respire.

A doua zi, l-am dus la Craiova, unde l-am internat. La înapoiere, operatorul m-a întrebat dacă mi-am făcut prima injecție.

— Doctorul lipsește din oraș. Și sora m-a sfătuit să supraveghez cîinele. Dacă nu dispare, nu e turbat.

— Și dacă plecăm să filmăm în altă parte ?

Era supărat, îngrijorat.

— Sora mi-a spus să las adresa la sfatul popular să-mi scrie ce face cîinele.

— E o proastă.

— Sînt de aceeași părere.

— Cînd vine doctorul ?

— Peste trei zile. Vor fi exact cinci.

— Mergem imediat cu mașina să vă facă o injecție. Imediat...

Mi-a făcut injecția. S-a bucurat ca un copil.

Oleg Stan era un bun tehnician și cu multă experiență de film. Lucra după carte, nu-și îngăduia fantezii. Cirus Hotaru, artist pînă în vîrful unghiilor, neliniștit, bîntuit de întrebări, cum spunea Agata, era în căutare. Nu-l interesau drumurile bătute. Operatorul părea să ignore pînă și numele lui.

Mă duceam în fiecare zi cu mașina lui la Craiova. Dar, cînd îl întrebam cum merge filmul, răspundea :

— Nu merge!

Şi nu mai scotea un cuvînt.

De obicei mă aştepta în faţa unui restaurant. O dată am ajuns puţin înaintea lui. Cînd m-a văzut, i s-a luminat faţa şi mi-a întins, ca un trofeu, o pungă cu pere.

— Am întîrziat din cauza perelor.

La înapoiere, ne-am întîlnit cu Cirus, care s-a făcut că nu ne vede. Nu era prima dată cînd proceda aşa. Am înţeles că nu-i plăcea prietenia mea cu operatorul şi am căutat tot felul de mijloace ca să ajung la Craiova, singură.

— De ce fugi de mine? Tot satul intervine să te duc cu maşina. Mi se aduc plocoane, pui, piine caldă. Eşti foarte iubită. Azi e ultima injecţie! mi-a spus cu părere de rău. Pot să te conduc?

Pe drum, simţind că mă gîndesc la Cirus, mi-a spus:

— Se crede Eisenstein şi nu-i. Poate că e un mare regizor de teatru, dar filmul e altceva. Trebuie gîndit altfel. Şi în nici un caz nu trebuie să amestece problemele lui personale cu problemele filmului.

— Nimeni nu-i scutit de probleme personale. Fiecăruia îi vine rîndul. Dacă ştii de ce e contrariat, cu atît mai mult trebuie să te apropii de el. Grozav m-ar interesa să vă aud discutînd despre film!

— Rada!...

De cîte ori îmi pronunţa numele părea intimidat.

— Am văzut cum a strigat la dumneata cînd ai pus mîna pe valiză să-l ajuţi. De fapt, de ce te-ai repezit să-l ajuţi?

— Am făcut-o instinctiv.

— Mă mir! Eşti femeie!

— Cîteodată uit.

— Să nu uiţi niciodată.

„Să nu faci asta niciodată, Rada!" Eram la spital, mă aplecasem să-i leg şiretul la pantof profesorului. „Nu, să nu faci asta niciodată!"

— Ce-i, Rada ? Cine te-a necăjit ?

— Cînd cineva mă necăjeşte, suport mai uşor. Sînt obişnuită. Dar cînd cineva e bun...

Oleg mi-a luat braţul :

— Rada ! Aş vrea să-ţi spun ceva...

L-am întrerupt :

— Spune-mi de ce o acţiune, care se petrece la cinci dimineaţa, trebuie să se filmeze neapărat la ora aceea şi nu la cinci seara ? E aceeaşi lumină. De ce să-l obligi pe regizor să se scoale cu noaptea-n cap ? E obişnuit să lucreze noaptea, să citească pînă tîrziu. Cum să se scoale la patru ?

Oleg Stan a zîmbit, trist.

— Aş vrea să ţină şi la mine cineva atît de mult...

Mi-am procurat scenariul filmului şi am început să-l studiez. Vroiam să-mi închipui cum aş proceda eu, dacă aş fi regizor. Imaginam diferite soluţii. Şi uitam că sînt soră.

— Soră Rada, te rog să treci după masă să-mi pui ventuze şi să-mi faci o frecţie. Sînt foarte răcită ! mi-a spus una din vedetele filmului.

Dar la ora indicată, actriţa avea musafiri şi, printre ei, operatorul, şi era prea binedispusă ca să-mi închipui că ventuzele îi sînt absolut necesare. Văzînd că vreau să plec, mi-a propus să mai aştept şi, dacă se face prea tîrziu, să dorm la ea.

— Se face sigur prea tîrziu ! am spus şi am plecat fără altă explicaţie.

Oleg m-a urmat.

— Rada, de ce nu rămîi ? Pot să te conduc cu maşina.

— Am venit în calitate de soră.

— Să ştii că şi eu am făcut multe meserii pînă am ajuns operator. Aşa că nu te mai tot lăuda, ca mîine am să te aplaud pe scenă !

— Nu ştiu dacă am să rămîn în Institut. Nu orice vis se împlineşte...

— Nu-nţeleg. Eşti în anul trei.

I-am vorbit despre Cirus, despre lecțiile lui de regie. Despre ambițiile lui pentru ceea ce trebuie să fie teatrul peste douăzeci de ani. El, Cirus, gîndește pentru anul 1970.

— Dar filmul e cu totul altceva, Rada. Cînd ai aparatul de filmat în față trebuie să răspunzi la alte întrebări, să răspunzi imediat. Acum, în '51.

— Grozav aș vrea să vă văd la lucru împreună și să învăț de la amîndoi! Mă întreb cum se poate ca doi oameni capabili să învingă atîtea greutăți să nu-și poată învinge orgoliul. Uite, eu am să-mi înving timiditatea și am să-ți spun că stați față-n față ca doi cocoși gata să se jumulească. Enervarea se transmite actorilor. Pînă și cîinelui, care e și el actor. Dacă n-ar fi fost nervos, nu m-ar fi mușcat.

Dar operatorul, ca și cum nu m-ar fi auzit:

— Tot materialul filmat în primul sat trebuie refăcut. Și regizorul răspunde. Am filmat cum a vrut el. Îl privește...

— Dacă ai știut că ceea ce face e prost, pentru că n-are experiență de platou, de ce l-ai lăsat să continue? De ce? Nu înțeleg.

— Ai vorbit cu el, Rada?

— N-am îndrăznit.

Oleg a schițat același zîmbet ironic și trist.

— Îmi face plăcere că îndrăznești cu mine. Aș vrea să îndrăznesc și eu.

S-a apropiat de mine.

— Să nu îndrăznești. E un șfat de soră mai mare...

— De soră mai mică.

— De soră. E o etichetă de care nu pot să scap.

A doua zi, Cirus primește un bilet de la Luchi că băiețelul e bolnav.

— Rada, vrei să mă însoțești? Te roagă Luchi.

Și, fiindcă i s-a părut că ezit:

— Bineînțeles, dacă-ți dă voie operatorul.

— Dumneavoastră ce credeți ?

— V-am văzut mereu împreună.

Și, strîngînd buzele :

— E un roșcovan înalt, sportiv, simpatic. Sînteți tineri, liberi...

— Eu n-am fost niciodată nici tînără, nici liberă. Ce are copilul ?

— Febră mare.

Îmi părea rău să renunț la o zi de filmare și nu-mi făcea plăcere să-l văd pe Cirus în sînul familiei. Dar eram soră.

De îndată ce am văzut copilul, mi-am dat seama că are varicelă. O formă ușoară.

Cirus a stăruit să rămîn peste noapte acolo.

— Și tu ? l-a întrebat Luchi. Tu nu rămîi ?

— Mîine în zori filmăm. Mai am de lucru în seara asta.

După plecarea lui, a început să mă descoase.

— Cum merge filmul ?

— Greu !

— Crezi că Cirus trăiește cu asistenta lui ?

— Eu nu știu niciodată cine cu cine trăiește.

— Cirus spune că ai spirit de observație. Și el nu se-nșeală.

— Să observi e una și să vezi e alta.

— Nu-i vorba să-i vezi în pat, Rada nu face pe proasta !

— Dar măcar într-un boschet sau ținîndu-se de degețel sub clar de lună. Parcă nu erai geloasă !

— Am ceva de apărat. Și dacă cineva mi-ar sta în cale...

Ochii îi scăpărau.

— L-ai sfîșia !

— Da. De unde știi ?

— Mă uit la tine.

— Rada, aș vrea să știu tot ce se-ntîmplă acolo.

— Și ai vrea să-l spionez ?

— Aș putea și eu să-ți fiu de folos.

— Nu primesc tîrgul, Luchi.

— E foarte schimbat de la o vreme. Irascibil, nervos...

— Da, Luchi. Şi pentru film nu e bine.

— Oh, film şi film! De la o vreme n-aud decît „film".

— Femeile pescarilor nu aud decît „năvoade", „undiţe", „peşte". Ale schiorilor: „zăpadă", „schiuri". Tu te-ai măritat cu un regizor.

— Ce scump plătesc! Dacă ai şti cum mă umileşte? N-aud de la el un cuvînt bun. Nici un pic de tandreţe. E furios că m-a luat de nevastă. Parcă l-am obligat.

— Ai făcut totul ca să se simtă obligat. Chiar şi un copil...

— Ei şi? E copilul meu. Nu voiam să mă mărit. Poţi să-l întrebi. M-a dus cu forţa la ofiţerul Stării civile...

— Erai în luna a şaptea. Ştia că e copilul lui.

— Putea să-l recunoască fără să se însoare. S-a însurat şi nu mi-o iartă. Ce orgoliu dement!

— Îşi iubeşte copilul.

— E şi foarte legat de mine, dar nu-şi dă seama. Cînd o să-şi dea seama, am să-l joc cum am să vreau!

— Pentru cînd ai planificat „jocul"?

— Rada, peste un an n-are să mai pună în scenă o piesă în care să nu am un rol.

— Principal?

— N-are să conceapă ca nevasta lui să n-aibă un rol important. Dar pe mine mă interesează un angajament. Un contract.

— Nevasta lui Cirus Hotaru are să-l obţină uşor. Ştie că ai terminat Conservatorul?

— Ştie şi e furios. Am auzit că operatorul îi pune beţe în roate. E adevărat? E adevărat că-i placi? Nu-l lăsa să-ţi scape, Rada! Se pare că e foarte priceput şi simpatic roşcovanul. Aş vrea să-mi facă nişte probe de film. Vrei să-i vorbeşti despre mine?

— Soţul tău ar fi mai indicat.

— Doamne ferește! Crede că nu sînt bună decît să cîrpesc ciorapi, să fac magiun și dulcețuri.

— Ai făcut totul, ca să creadă asta.

— Are să aibă surprize. Ce fericit ar fi să rămîn doică! Dar asta nu se poate. Dacă m-ar vedea în *Dama cu Camelii* ar leșina...

— Organizează o serată costumată, Luchi. N-ai planificat-o?

— Ba da. Un bob zăbavă și am să-mi scot pîrleala. Tot felul de asistente și studente și stele și steluțe îi dau tîrcoale. Dau ochii peste cap și-și șlefuiesc vocea, în timp ce eu spăl scutece și alăptez. Dacă ai ști cum mă ustură sînii! Îmi ies ochii din cap.

— Dar te și bucuri, Luchi. De ce vorbesc mamele numai de sacrificii, de necazuri. Dar bucuriile?

— Nu mi-ai spus cum merge filmul.

— Prost, Luchi.

— Din vina cui?

— Poate și din vina ta. E veșnic preocupat, nervos, irascibil, cum spui.

— De ce? Ce-i lipsește? Face tot ce vrea. Tot ce-i place. Mie mi-a trîntit un plod și m-a legat de mîini și de picioare.

— Copilul vostru, Luchi.

— Ei bine, nu mă cunoaște!

— Decît să amenințI, mai bine ai căuta să-l înțelegi. Nu ești un adversar, ești un prieten.

— Sînt o nevastă. Asta e rolul pe care mi l-a dat.

— Atunci, joacă-l bine.

— Cred că mai bine nu se poate. Ia să vedem care e, după tine, nevastă ideală?

— Femeia care își încurajează bărbatul, îl stimulează, îi dă încredere în el: „Tu poți mai mult, tu poți mai bine. Trebuie să reușești!" E lîngă el în clipe de oboseală, de deznădejde. Nu-l lasă! Nu-l cicălește, nu-i cere explicații. Nu-i cere nimic. Îi dă. Îi creează un climat de liniște și de odihnă. E aproape de

el, îi pune mîna rece pe fruntea încinsă de griji, sau îi dă o mînă caldă ca să-i încălzească sufletul cînd are nevoie. Dacă el are îndoieli, ea nu trebuie să aibă...

— Vorbeşti ca din carte, Rada. Asta e cusurul tău : morala şi moralitatea. Nu cumva-ai venit să mă prelucrezi ? Să-mi dai lecţii ?

— Cînd îţi alăptezi copilul, îmi dai tu mie o lecţie, Luchi. Ce lecţie ! Fără să vrei, fără să ştii. Şi eu nu mă supăr. Să nu crezi că, plecînd de-aici, o să fiu exact cum am fost cînd am venit...

Luchi m-a privit drept în ochi :

— Ştii, Rada. Poate că te-am chemat fiindcă ştiam...

— Ai făcut foarte bine că m-ai chemat...

N-am mai stat să aştept cursa. Simţeam nevoia să merg şi să tot merg. De ce a spus Luchi : „Ştiu" ? Ce ştie ? „Te-am chemat fiindcă ştiam !" De ce n-am îndrăznit s-o întreb „ce ştiai ?" „Ce ştiu eu poate să ştie oricine, dar inima mea este numai a mea !" spune tînărul Werther.

— Dacă Goethe ar fi murit la treizeci de ani, n-ar fi fost Goethe şi *Faust* n-ar fi existat ! spunea odată Mitruţ.

Întrebările astea nu-l lăsau să doarmă. Se înfuria cînd auzea că nimic nu-i întîmplător. Totuşi, dacă Cirus n-ar fi condus-o pe Agata acasă, într-o seară, dacă Luchi n-ar fi venit în seara aceea...

Nu ştiu cît am mers şi nici cum am ajuns în faţa unei porţi. O poartă imensă, masivă, sculptată minuţios. Omul, alături, părea mic, pirpiriu. I-am spus că mi-e sete. Mi-a adus o cană cu apă. Dar eu vroiam să intru.

— E o mînăstire ?

— O fostă moşie. Acolo sus e conacul.

Am vrut să-l văd de aproape.

Pe trepte de piatră, am coborît într-un parc sălbatec. Mi se părea că visez. Aleea pe care mergeam era acoperită cu o boltă

pe care urcau zorele albastre, mov, ca zorii zilei, și se oglindeau în apa unui lac. „Clematis !" șoptește învățătorul. Cînd, cum l-am uitat ?!

În mijlocul lacului, o insulă și o căsuță în stil japonez. În stînga ei, dacă stăteai cu spatele la conac, printre arini, stejari și frasini, boschete de zmeură și mure, iar în dreapta, pomi fructiferi, viță-de-vie, și peri pe araci, formați să dea fructele numai sus pe coroană. O alee tot atît de lungă ca aceea cu plopi, de-o parte și de alta, ducea la grajduri zidite, cu instalație de apă. Iar cînd te întorceai cu fața spre deal, vedeai, în dreapta și stînga intrării, două scări de piatră șerpuite, printre trandafiri agățători, care duceau la terasa conacului, unde se deschidea toată perspectiva din vale. Terasa, sculptată în lemn, stil românesc, cu arcade susținute de colonete sculptate în lemn. Oboseala îmi trecuse ca prin farmec. Și farmec și vis părea totul. Aici se puteau filma multe secvențe de film. S-ar realiza și o economie de timp. E mai aproape. Mi se părea, ca în copilărie, că am găsit o comoară și voiam să împărtășesc și altora bucuria mea, să mă laud. Dar drumul e lung și larg, ca de caleașcă. Stejari seculari, de o parte și de alta, cu scorburi în care s-ar fi putut instala, ca în basme, piticii. Pe podul de lemn de peste Olt îmi auzeam pașii, și parcă mă îndemnau să mă grăbesc, să duc vestea cea mare. Deși se întunecase și nu cunoșteam drumul, am luat-o pe scurtătură, prin porumbiște. Dar, treptat, m-a prins frica și a început și ea să mă mîne din urmă și nu m-am oprit decît acasă, la Oleg Stan și i-am povestit într-un suflet tot ce-am descoperit.

Mă asculta mirat și puțin bănuitor.

— Nu-i o poveste ?

— Hai la Cirus. Trebuie să știe și el.

— Bine, Rada, dar să mă lași să-i spun că vreau să mă însor cu tine. Numai la tine m-am gîndit de cînd ai plecat. Tu te-ai gîndit la Cirus, nu-i așa ?

— Nu pari prea încîntat de descoperirea mea.

— Ba da, dar nu mi-ai răspuns. Te-am cerut de nevastă.

L-am luat de mînă :

— Noaptea e cel mai bun sfetnic. Îți răspund mîine.

— Bine. Să știi că Cirus nu e acasă, au venit directorii de la Cinematografie. Mîine pornim spre locul de filmare.

Eram atît de veselă, încît l-am sărutat pe obraz.

— Ești neras, te-am prins.

— Rada, tu n-ai iubit pe nimeni ?

— Eu trebuie să-mi cîștig dreptul de a iubi...

A doua zi, cînd Oleg Stan, Cirus, directorul și alți doi care au venit să se intereseze de film erau gata să urce în mașină, să pornească spre locul de filmare, eu, în costum ponosit de țărancă săracă, împreună cu alții, care intram în figurație, așteptam autobuzul.

— Rada ! Vino cu noi ! Vino să ne arăți unde ai descoperit paradisul ! spunea Cirus.

Era lîngă mine, ironic, crispat. Pe drum, în timp ce operatorul explica, entuziasmat, cum e conacul, eu mă întrebam dacă am să găsesc drumul. Dacă totul va fi așa cum mi s-a părut.

— N-o să mai trebuiască să plecăm la Coțofeni ! spunea Oleg. Nu mai împachetăm, rămînem pe loc. Conacul e tocmai ce ne trebuie, terasa...

Parcă văzuse cu ochii lui.

— Cum de nu l-ați descoperit pînă acum ? întrebă directorul.

Cirus tăcea. În mine, creștea neliniștea : „Dacă nu regăsesc drumul ?" Dar, în același timp, judecam ca la un examen de care depinde totul. Știam unde părăsisem șoseaua, ca să intru în porumbiște și cum am ieșit iar pe șosea. În cel mai rău caz, ajungem mai întîi pînă la Luchi și o luăm înapoi, pe drumul celălalt. Dar de ce nu ne-am opri cu doi—trei kilometri înainte și, de acolo, spre stînga...

— Știu unde e ! făcu șoferul. Am dus acolo niște cheflii în timpul războiului. E o fostă moșie...

— Ce bine! am izbucnit, fericită.

Abia în urmă mi-a răsunat în urechi acest nesăbuit „ce bine"! și mi-au luat foc urechile. Mă uitam la profilul șoferului, cîrn, cu fața lată și roșie ca o reclamă de bere, care nu știa că mi-a luat o piatră de pe inimă. Neașteptat de repede a apărut conacul și basmul a devenit parcă abia acum realitate...

În zilele care au urmat, lucrurile păreau să meargă strună. Eu, cînd pe platou, cînd la dispensar, unde țăranii veneau cu tot felul de necazuri, ba trebuia s-o mai îngrijesc și pe asistenta lui Cirus care avea spondiloză și nu se putea mișca. Boala o înrăia.

— Ți-a pus Dumnezeu mîna-n cap, Rada!

— Nu știu ce face Dumnezeu cu mîna lui, dar mie îmi ard palmele.

— Ce vrei să spui? Cum îndrăznești? Doar îți vreau binele! Să știi că ai dușmani...

Iar Cirus, în aceeași zi, pe același ton:

— Rada, să știi că ai dușmani.

— Și dumneavoastră aveți.

— Eu știu să mă apăr mai bine. Se zice că faci seara baie în Olt. E adevărat? La lumina lunii? Interesant!

— După o zi de canicula nu-i interzis, pe cîte știu.

— Fără costume?! În doi?!

— Ce infamie!

— Vezi că ai dușmani?

— Aș vrea să nu fiți alături de ei, niciodată!

— Rada, cred că ai stat destul aici. Ai pierdut destul timp. Părerea operatorului e să mai rămîi. Crede că ai putea să te transferi la Cinematografie, în toamnă. A vorbit cu directorul.

— Mă interesează părerea dumneavoastră.

— Rămîi în teatru...

A spus-o cu toată gravitatea. Am fost fericită. Eram sigură acum că fericirea există. Cirus mi-era iremediabil drag...

— Rada, am apreciat eforturile pe care le-ai făcut, ca să mă apropii de operator. Dacă n-ai reuşit, nu-i vina ta. Aş spune chiar că ai reuşit să ne depărtezi...

— Nu înţeleg.

— Eşti inteligentă şi înţelegi foarte bine. Oricum, eu am renunţat la film. Îl va continua altcineva.

În aceeaşi zi am primit o telegramă de la Bucureşti: „Vino urgent la Institut. Brateş".

7

— Rada, umblă tot felul de vorbe pe socoteala ta ! mi-a spus Brateş. Unii pretind că vrei să te transferi la Cinematografie. Alţii, că te măriţi cu operatorul şi, bineînţeles, că trăieşti cu el. În orice caz, o lucrătură trebuie să fie, fiindcă am auzit că ţi se cere o completare la autobiografie. M-am gîndit să te chem.

— Îţi mulţumesc ! Încep să cred că am prieteni în Institut.

Întrebarea care mi s-a pus e ultima la care m-aş fi aşteptat.

— Ai rude în Germania ?

— Rude în Germania ?!

Îmi venea să rîd.

— Ia gîndeşte-te bine !

— E inutil să mă gîndesc. N-am rude nicăieri. Sau, cine ştie ! Bunicul, Gheorghe Sete, s-a însurat de trei ori şi a avut trei rînduri de copii. Mama are trei rînduri de fraţi şi surori.

Şi deodată strig :

— Ştiu cine-i neamţu !

Gina, sora mamii din a doua căsătorie a bunicului, s-a măritat cu un sas, inginer la fabrica de instrumente chirurgicale. El a scos-o din spital unde fusese ani de zile soră medicală. Am fost o singură dată în casa ei. Avea multe camere, se plictisea şi înşira toată ziua mărgele. Camera de servitori era liberă. I-am cerut-o. Mi-a răspuns :

— Nu te supăra, dragă Rada, nu vreau să mă complic. Tu nu cunoşti bărbaţii. Orice fustă îi atrage, dacă nu-i fusta nevestii. Nici servitoare nu ţin, ca să nu mă complic.

Totuşi a vrut s-o ajute pe Didina, o soră din a treia căsătorie a tatălui ei. A scos de pe ea fotele, iia şi i-a pus fustă plisată şi bluză marinar. Dar Didina ieşea desculţă pe stradă şi cu faţa plină de magiun. Inginerul, întorcîndu-se într-o zi acasă, însoţit de un doctor, s-a făcut că n-o cunoaşte, dar ea a strigat :

— Ei, neamţule, te faci că nu mă cunoşti ?

Gina i-a băgat în paporniţă fotele şi iia şi a trimis-o la moaşa Leana, unde nimereau toţi cei din familie, care rămîneau fără acoperiş. Moaşa a băgat-o la şcoala de surori, unde l-a întîlnit pe doctorul care o văzuse desculţă şi murdară de magiun pe faţă. A luat-o de nevastă şi s-au stabilit la ţară. Chiar acum o lună, cînd am plecat cu maşina echipei de filmare, am avut o pană şi m-am oprit acolo. O casă părăsită, o curte plină de bălării şi viţă-de-vie. O vecină mi-a spus că Didina a plecat cu domnul doctor la oraş să divorţeze. Plecau mereu să divorţeze, se împăcau, trăgeau un chef şi se înapoiau, beţi morţi. Vecina avea grijă de copii. Unul era de trei ani, altul abia se ţinea pe picioare. Didina, cînd s-a întors şi i-am spus cine sînt, m-a poftit la masă. Gătită cu rochie de taftа, a început să pregătească cina. A luat paie, le-a pus în vatră, a zvîrlit în ceaun mălaiul necernut, carnea a pus-o pe plită, la prăjit. În timp ce trebăluia, o critica pe Gina. N-am rămas la masă, fiindcă maşina s-a reparat şi era gata de plecare.

— Rada, completează-ţi autobiografia ! mi-a spus, plictisită, secretara.

— Să scriu toate astea ?

— Să scrii absolut tot...

Cînd Oleg Stan, după multă căutare, a dat de mine, i-am vorbit despre rudele pe care le-am descoperit.

— Nu ştiu dacă au nimerit şi în Germania, dar aş putea să scriu un roman, mai tare ca *Jalna*.

Îmi venea să rîd şi să plîng.

Oleg nu citise *Jalna*. Nu-i plăceau romanele. Era sigur că romanele nu se mai pot consuma decît transformate în scenarii de film, dar (îmi plăcea legătura)...

— Am şi eu o bunică nemţoaică.

— Eşti un bun operator, Oleg, şi cînd e nevoie de tine, ţi se iartă toate bunicile.

— Rada, eu am nevoie de tine. Dă-mi mîna.

M-am uitat în ochii lui cu recunoştinţă şi i-am întins mîinile amîndouă.

— Vreau să mi le dai de tot.

— Să fim prieteni, Oleg.

— Eu de nevastă am nevoie. Eşti tocmai ce-şi doreşte mama. Te-am descris foarte amănunţit. I-am arătat şi fotografia ta. Îi placi.

— Cum m-ai descris ?

— I-am spus că eşti ordonată, curată, albă ca zăpada, bălaie, cu ochi ca frunzele, puţin cam cîrnă, cu fruntea prea bombată şi cam încruntată, dar harnică şi îndemînatică, vioaie, serioasă şi deşteaptă. Omul poate porni cu tine la drum fără grijă, la orice drum, pe orice vreme.

— Despre sufletul meu ce i-ai spus ? Ce ştii despre el ?

Era o întrebare la care nu se aştepta. A clipit des, de parcă-l supără soarele.

— Spune, Oleg, dacă aş fi o cămilă, m-ai lua ? O splendidă cămilă cu o cocoaşă sau două ?

A surîs liniştit. Şi şi-a trecut mîna uşor pe spatele meu.

— Ai spate drept, parcă-i dat la rindea.

— Dar dacă am o cocoaşă care nu se vede ? Care apare numai pe întuneric ?

— Degeaba încerci să mă sperii !

— Şi totuşi, Oleg, e imposibil ca numai cămila să aibă cocoaşă.

— Îmi vorbeşti ca unui copil.

— Nu știu nimic despre copilăria ta, Oleg.

— Are mama un album cu toate fotografiile de cînd m-am născut. Am să ți le arăt. Mama e foarte ordonată. I-am spus că și tu ești ordonată. Vrea să mă vadă la casa mea.

— Și eu să iau asupra mea grijile ei, și, cînd ea n-o să mai fie, eu să-ți fac chifteluțe, așa cum îți făcea ea, probabil că o să-mi dea un caiet cu rețete de budinci.

— De unde știi, Rada ?! Mama are un caiet cu toate rețetele.

— Toate, chiar toate ?! Atunci, fericirea noastră e garantată !

— Rada, în viață doi și cu doi fac patru. Viața nu-i poezie.

— Nu cumva îmi ceri să renunț la teatru ?

— Mai întîi ai să termini Institutul. Și pe urmă, o să mergem împreună la teatru, la cinema, la operă.

— La sfîrșit aplaudăm, ne luăm lucrurile de la garderobă și pornim spre casă. Dar dacă unul pleacă liniștit și celălalt tulburat ? Dacă unul adoarme, de îndată ce pune capul pe pernă, și celălalt rămîne cu ochii deschiși și-și pune întrebări ?

— Ce întrebări ?

— Tu nu-ți pui întrebări, Oleg ?

— Ba da, dar le rezolv. Acum am o întrebare și aștept un răspuns : Vrei să te măriți cu mine ?

— Nu !

— De ce ai ocolit atît ?

— Fiindcă-mi ești drag. Și m-am gîndit că puțin tot ar putea să te doară.

— Mă doare și-așa.

— Dar mai puțin.

— Rada, faci o greșeală. Sînt sigur de asta. Nu-i vorba numai de mine.

— Poate fac o greșeală. Poate că nu am să ajung unde vreau. Dar trebuie să aleg între două greșeli. Vrei să rămînem prieteni ?

— Nu. N-o să ne mai vedem.

— De ce?

— Fiindcă am să mă însor într-o zi și vreau să fiu corect cu fata care o să fie soția mea.

— Ai să-i vorbești despre mine? Ai să-i spui că ai fost îndrăgostit?

— Nu.

— Atunci n-ai să fii tocmai corect.

— De ce s-o supăr?

— Nici ea n-o să vrea să te supere. Dar asta nu înseamnă că n-are și ea un rucsac în spinare, sau o invizibilă cocoașă. Într-o zi, într-o clipă cînd nu te aștepți, te lovești de cocoașa celuilalt și te sperii.

— Lasă metaforele, Rada. Eu sînt cinstit. Și tu ești. Tocmai asta-mi place. Ai un suflet frumos și, uite, omoplați drepți. N-ai cocoașă. Rucsacul e altceva. Eu sînt sportiv. Am vorbit și cu mama. Și ea e alpinistă. În excursii, o s-o luăm și pe ea. Grozav mă iubește...

Nu mai știu de cînd mergeam alături, cînd a început ploaia. Ne-am adăpostit sub streașina unei case. Oleg m-a luat în brațe.

— Nu ți-e frig, Rada?

Buzele lui, lacome, calde, mi-au amintit de Dragoș. Buzele mele erau ca și atunci, uscate, bătute de vînt, aspre. Lucidă, ascultam vîntul, ciripitul păsărilor, picăturile de apă care curgeau din burlane. Cu coada ochiului, am văzut cum între nori și-a făcut loc un ochi de cer albastru. Mi s-a părut că-i privirea lui Cirus. Și, brusc, m-am depărtat de Oleg...

În anul trei, titularul catedrei era Victor Rareș, care, după un scurt curs de specializare, s-a înapoiat mai îngîmfat, mai plin de el. Din păcate, spre deosebire de Cirus, uneori nedrept, irascibil, subiectiv dar pasionat de teatru, iradiant, capabil să te atragă ca într-un cîmp magnetic în sfera convingerilor lui,

Rareș era calm, impenetrabil. N-avea nici o curiozitate pentru ceva sau cineva. Nici un elan. Vorba, gestul, pasul, parcă erau cronometrate. Hotărîse parcă să nu se consume ca să trăiască mult. Cirus îi predase clasa cu note și fișe, pe care Rareș nu simțea nevoia să le verifice. Ne explica importanța caietului de regie, așa ca să înțelegem că de acest caiet depinde soarta noastră :

— Partea întîia, analiza autorului și operei, privite dialectic, deci reconsiderarea unei piese clasice sau discutarea unei piese noi. Partea a doua, indicațiile date interpreților, acolo unde socotiți că e necesar, indicații clare, exacte, sobre, schițe de decor și punere în scenă, indicații de mișcare, justificarea lor, schițe de costum și o vedere de ansamblu asupra întregului spectacol. Lămurit ?

Începusem anul cu o stranie încredere în mine. Gîndul că răspunderea va fi individuală, că se va putea cunoaște exact aportul fiecăruia, îmi dădea curaj. Mi-am ales — ceea ce pe așii clasei îi făcea să strîmbe din nas — un vodevil de Alecsandri : *Coana Chiriță în provincie*. În ziua în care mi-am susținut lucrarea, în afară de cîțiva colegi, clasa nu s-a încălzit și nimeni n-a luat cuvîntul. Profesorul a găsit excesivă comparația dintre Alecsandri și Caragiale.

Furioasă și ca să mă apăr, îl ridicam pe Alecsandri în slăvi.

— Are meritul de a fi primul dramaturg care înființează un teatru românesc, cu piese românești, jucate în românește, primul care, înainte de Unirea Principatelor, îndrăznește să critice protipendada, primul care desțelenește drumul satirei la noi !

— Au desțelenit alții înainte. Asachi, bunăoară ! îmi replică profesorul, placid.

— Dar saltul calitativ l-a făcut Alecsandri.

— Just ! s-a auzit o voce.

Cineva a tușit o dată. Florea Frunză. Aveau, el și prietenii lui, un fel de limbaj cifrat prin care-și băteau joc de tot ce li se părea tezist sau plat. Și pe ei vroiam acum să-i înfrunt în cele ce susțineam.

— Meritul lui Alecsandri e mai mare decît al lui Caragiale!

Începusem să explic condițiile istorice în care a apărut fiecare.

— Îndrăzneț, îndrăzneț! mă întrerupse profesorul, și parcă se abținea să nu caște.

— Un regizor trebuie să fie îndrăzneț! am replicat, ca și cînd n-aș fi înțeles ironia.

— Un regizor trebuie să poată cîntări just. Dacă o luăm așa, atunci unde-i locul lui Molière?

— Cînd Molière juca la curtea Regelui Soare, noi, la 1650...

— Vrei să mă înveți istorie? mă întrerupse Rareș din nou.

— Vreau să amintesc că „Oglindirea artistică veridică a realității în artă nu poate fi decît concret istorică".

— Ju-u-ust! se auziră mai multe voci.

— Vezi, toată lumea e de acord!

Acesta era climatul pe care mi-l pregătisem pentru examenul la care urma să mă prezint.

— Ți-ai tăiat craca de sub picioare! îmi spuneau unii. Iar alții:

— Rada, bine i-ai zis!

Mă interesa părerea lui Frunză:

— Ce nu ți-a plăcut?

— Lucrurile comune. Vorbești ca din carte.

— Pentru tine totul începe cu Hamlet.

— Cu Don Quijote! El e actorul genial. Sancio e publicul. Scena e Spania.

Dar eu nu mă sinchiseam. Eram hotărîtă să devin regizor. De dimineață pînă seara, nu ieșeam din Institut. Chiar dacă nu făceam decît să umplu călimările, să curăț scrumierele, să deschid și să închid ferestrele, atîta vreme cît mă aflam între zidurile clasei, mi se părea că mă pregătesc de examen.

Activitatea de soră o începem de la opt seara în sus. Pacienții mă așteptau cu ceai, cafea, un sandvici, ce se găsea. Într-o casă, mi se îngăduia să fac un duș, într-alta să-mi spăl cîteva lucruri, să mă schimb. Acasă ajungeam la miezul nopții.

Pe semestrul doi s-a revenit la formula lucrului în colectiv, pentru a pune în scenă un spectacol care să fie dirijat de profesorul clasei. Altfel, fiecare în parte, lucrînd un act dintr-o piesă, nu se putea acoperi un repertoriu de douăzeci de piese cu studenții de la actorie.

S-a ales *Revizorul* de Gogol, noi fiind și actori și regizori. Discutam, jucam, pregăteam fiecare scenă împreună. Știam dinainte că la examen nu va avea cum să-și dea seama de meritul fiecăruia și-l va judeca după lista de note, moștenită din anul doi. Notele lui Cirus Hotaru ! Omul care ocupa de atît timp gîndurile mele, care fără voia lui îmi stătea de-a curmezișul oricărui alt sentiment care s-ar fi putut înfiripa în sufletul meu, care interzicea tinereții mele orice zbor, orice elan, îmi pecetluise și soarta în Institut. „Ți-am dat dinadins o notă mică, mult mai mică decît meritai, ca să te oblig să renunți !" îmi spusese Cirus, cu un an înainte. Nu știu dacă în cele din urmă își schimbase părerea, dar nota lui îmi rămăsese ca o ghiulea de gît.

Noaptea sau nu dormeam, sau mă trezeam speriată : Dacă am întîrziat la examen ?! : „Pune fruntea pe perete, Lia, așa ca să se vadă că ai nevoie de răcoarea lui ! Pui prea mult glas, Toni ! Altfel... Altfel... O voce de vis. Tu dormi, Oană, și Cătălin plînge. Caută să cîștigi un pas mai la dreapta. Mișcarea mai firească. Trebuie să cauți lumina, s-o simți. Reflectorul mai în față, altfel se joacă prea departe. Stinge lumina, candela ajunge. Dar tu, Mogîldici ? Mai aproape de ușă, să nu faci pași în gol — lumina adevărului — aici te întorci brusc. Scade lumina, crește lumina. Mai bine un reflector mic. Lumina să cadă într-un singur punct, să nu facă pata aia în fund. Ascultă-mă, măria-ta ! Pauză după : ascultă, nu, Mămăria-ta ! Nu, nu cu spatele la public ! Nu te învîrtești, schițezi un pas pe nesimțite și ai publicul

în față." Deodată, îmi dădeam seama că repetăm *Revizorul* și că n-are ce căuta Mogîldici aici și totuși întrebam: „Ce faci, Mogîldici? De ce-ți ștergi fruntea? Ți-e cald? Ei, și?! N-ai voie să transpiri, dacă rolul n-o cere!" „Am fost adusă în lume pentru dragoste." Toni o privește pierdut pe Irina. Ce caută Irina aici? Sîntem treisprezece la masă. Nu sînt superstițioasă. „Numai proștii nu sînt superstițioși!" spune Luchi. Cirus surîde încîntat...

Mă trezeam nădușită. Toate erau învălmășite în capul meu. Irina din cele *Trei surori* avea înfățișarea Irinei din sala de operație. Ea striga la mine: „De ce strici pensele"? E răspundeam: „Cum să operăm cu pense proaste? Nu vezi, au scame!" Scoteam capul pe fereastră și mi-l îmbăiam în aerul care înțepa. Trăgeam o dușcă de aer proaspăt, curat, îmi scuturam părul, scuturam de pe mine urmele somnului, urmele nesomnului, gîndurile agățate ca niște scame. Întindeam brațele ca un dirijor.

Scena reprezenta un hol cu două ferestre: în fund la intrare, lateral alta. Mobilierul: o canapea, două fotolii, o masă. Costume moderne. Rolul nevestei primarului, o studentă de la actorie. După ce se va juca în întregime actul întîi din *Revizorul*, comisia avea să revie asupra unor scene, în care cei ce nu jucau aveau să lucreze ca regizori cu cei care jucau. Florea Frunză întîrzia. Emoția îmi strîngea inima ca într-un clește. Frunză nu apărea. El avea rolul lui Hlestakov. Mă încărcam de revoltă. Comisia dădea semne de nerăbdare.

În sfîrșit, iată-l! Somnoros, nespălat. Avusesem în ajun o lungă discuție cu el. Îi arătasem părerile mele în legătură cu piesa. Mă combătuse. Dar acum, nedesmeticit după beție, susținea punctul meu de vedere, spre uimirea și enervarea lui Rareș. Lia era cu totul lipsită de siguranța care o scotea de obicei din încărcătură. Mi se părea că i se fac șicane. Indulgența pentru băieți era vădită. Dar ei sînt actori, nu regizori. Cu atît mai severă va fi comisia. „Femeie regizor", „femeie dirijor",

„femeie chirurg ?!" Ei bine, voi fi bărbat, măcar o jumătate de oră ! Şi ce-i dacă port tocuri înalte ? Pantofii de lac s-au învechit, nu mă mai strîng. Mă gîndesc la Dragoş :

— Nu ai voinţă !

— Am ajuns totuşi aici, prin propria mea voinţă.

— Ai o voinţă în stare să mute munţii din loc ! îmi spusese Cirus. Unde vrei să ajungi ?

— Pe scenă ! rîde Agata. Rada pe scenă, ha-ha-ha !

Ei bine, sînt pe scenă !

— Sînteţi de acord cu mişcarea actorilor ? mă întreabă preşedintele.

Trebuie să răspund. Într-o astfel de situaţie, orice întrebare te poate descumpăni. Comisia aşteaptă, sala aşteaptă. Am pornit în cursă. Omul cu mîrţoaga !

— Eu cred în tine, Rada ! îmi suflă Şerban.

— Nu sînt de acord ! De ce am strigat ? Rumoare în sală. Nu-mi pasă. Sînt soră în sala de operaţie. Chirurgul operează cu mîna mea. Fiecare lucru, pe care-l cere, îl primeşte instantaneu, fiindcă i-am ghicit gîndurile cu o secundă mai înainte. I le-am furat. Şi acum trebuie să ghicesc, cît ai clipi, întrebarea care urmează, să-i găsesc soluţia, s-o fur. Ştiu ce gîndeşte. Colegul dumitale încarcă rolul, joacă fals, grotesc. Telepatie ? Nu, îmi cunosc meseria.

— Concentrează-te, Florea ! Ai jucat fals, grotesc !

Florea se uită la mine buimac, şi parcă întreabă : „Ce-i, Rada, ce te-a găsit ?!"

— Jos de pe scenă, Florea. Am să joc în locul tău. Fii atent ! Trebuie să te apropii sfios şi simplu de personajul de la care vrei să afli ceva.

Privirea mea trece peste comisie, dar se opreşte în banca întîi : Cirus Hotaru. A venit pentru mine. Pentru el am să joc.

Frunză parcă de abia acum s-a trezit. Privirea lui continuă să întrebe : „Ce te-a apucat, ce ţi-am făcut ? Parcă eram prieteni !" „N-am timp să-ţi explic." Şi, întorcîndu-mă spre comisie,

de parcă acum aş fi descoperit existenţa ei, îl văd pe Rareş cu ochii în jos, desenînd ceva pe hîrtie. Preşedintele îmi zîmbeşte. Nu pot să-mi dau seama dacă favorabil sau nu.

— Crezi că ai interpretat bine rolul ?

— Pe linia asta trebuie să meargă actorul. El va juca cu personalitatea lui, cu talentul lui. Eu nu sînt actor, sînt regizor...

Aici şi aşa ar trebui să se termine povestea Radei. Uneori, cînd mă aşezam la masa de scris, îmi venea în minte un film, *Insula*. Undeva în Japonia. O femeie, un bărbat, un copil, o barcă, două doniţe cu apă. Umerii femeii, umerii bărbatului, paşii femeii, paşii bărbatului, braţele lor împingînd vîslele pentru un pic de apă. Atîţia paşi cîte picături, atîtea lovituri de vîsle pentru un pic de apă. Un drum cu barca înainte şi altul înapoi pentru două doniţe pline. Omul şi femeia trag la rame din greu. Ce se mai întîmplă ? Nimic ! Se stropeşte pămîntul, se fierbe ciorba. Fiecare sămînţă e udată cu economie şi grijă. În ciorbă, apa se pune cu socoteală. În jurul blidului, familia se hrăneşte şi tace. Fiecare cunoaşte preţul lingurii pe care o duce la gură. Cîţi paşi s-au făcut, de cîte ori au intrat vîslele în apă, cîte picături de sudoare au curs pentru clipa aceasta solemnă ! Timpul se scurge încet, greu. Lupta e strînsă, crîncenă, disperată, între sete şi apă, între setea pămîntului şi picăturile care îl udă.

Oare voi reuşi să arăt lupta Radei pentru un pic de carte ? Cîţi paşi a făcut, pe cîte drumuri am însoţit-o ?Cît s-a luptat ca să ajungă aici ?

Era acum în anul patru. Intrase cu o notă destul de mică, dar cu un prestigiu greu şi bine cîştigat. Lia, copilul minune, căzuse, dar spunea tuturor :

— M-am retras. N-am ce căuta într-un teatru în care o felceriţă ajunge regizor şi un hamal actor !

— Rada, cred că anul ăsta va fi mai uşor.

— Dimpotrivă. Au dispărut încrezuţii şi încurcă-lume. Am rămas puţini, foarte puţini şi fiecare tremură pentru piesa pe care

o va primi din repertoriu, pentru examenul de absolvire. Nimeni nu se mai crede genial. Lia, în anul întîi, a strălucit fiindcă avea rezerve de acasă. O bibliotecă e cît o moşie. Credea că n-o s-o ajungem din urmă, noi, gloabele! N-a contat pe voinţa, perseverenţa, încăpăţînarea noastră! Fiecare pasăre pe limba ei piere. Nu ştiu dacă ea l-a antrenat pe Frunză la cîrciumă în ajun de examen, dar fiecare a căutat să-l înfunde pe celălalt. Frunză l-a dezgropat pe Mitruţ, ca să convingă conducerea Institutului că şi el e o victimă a Liei. A bocit şi a cerut să plece la Cluj, să repete anul. Nu poate trăi fără teatru. Despre mine a spus: „Rada mi-a dat o lecţie pe care n-am s-o uit". Acum am rămas treisprezece studenţi pentru treisprezece piese. La început mă ispitea *D-ale Carnavalului*. Îmi venise o idee. Carnavalul să aibă loc nu în culise, ci pe scenă şi să fie jucat în pantomimă. N-am renunţat. Visez un spectacol care să facă înconjurul lumii şi care să fie înţeles aproape fără cuvinte. Dar nu mă simt destul de pregătită. M-am oprit la Alecsandri.

— Şi dragostea, Rada?

— Acum, cînd sînt aproape de ţintă, n-am dreptul să arunc nici o privire înapoi. „Întins să fie orice nerv spre fapta spre care-ai pornit". Cirus pretinde că nimeni nu poate să spună fraza asta cum trebuie, de aceea la noi în teatru nimeni nu poate să joace *Lady Machbeth*.

— Mai eşti îndrăgostită de el?

Rada s-a uitat la mine, ca un om căruia i-a ars casa şi nimic nu mai poate să fie salvat.

Venea acum rar pe la mine. Şi în măsura în care nu o vedeam, mă apropiam mai mult de personajul care, începeam să cred, va deveni eroina unui roman. Dar prezenţa ei mă deruta, mă irita, mă stînjenea. Nu stătea locului o clipă, începea să trebăluiască de cum intra pe uşă şi-i plăcea să repete:

— Vorba Olgăi: lîngă un gard să stai, dar să mături!

Dezordinea o scotea din sărite. Pe mine, ordinea pe care voia să mi-o impuie mă irita.

Cădeau primii fulgi de zăpadă. Mă pregăteam să plec la Sinaia. Valizele erau desfăcute, cînd a intrat Rada.

— Nu vă pricepeți să faceți bagajele.

Și, scoțîndu-mi lucrurile, începu să le aranjeze altfel: Economie, Horațio, economie. Și, ca să înțeleg mai bine:

— Economie de spațiu!

Cînd a dat peste caietul în care notam în fuga condeiului întîmplările pe care mi le povestea, m-a întrebat:

— În care dintre valize intră viața mea?

Aș fi vrut să surprind o licărire de glumă în privirea ei verde ca apa unui lac, un zîmbet pe fața ei albă, curată. Dar întrebarea fusese pusă cu toată seriozitatea, sau, cum spun copiii, de-adevăratelea.

— Rada, îți mulțumesc. Acum lasă-mă pe mine să-mi termin bagajele.

Și i-am luat caietul din mînă. Am simțit că-mi opune o rezistență, dar n-am cedat.

— Scriitorii cotrobăiesc fără nici o reticență în viața noastră, în sufletele noastre, dar îi supără cînd noi umblăm într-un caiet sau într-un sertar de al lor! mi-a spus.

Iar cînd a dat peste o pereche de ghete noi, îmblănite, le-a cercetat cu atîta mirare, admirație sau poate cu jind, încît am spus:

— Ți le dau, Rada, dacă-ți vin bine. Poți să le iei.

A roșit, și-a umflat nările, și-a mușcat buzele. Ochii îi scăpărau ca ai pisicilor în întuneric.

— Nu mi-am vîndut viața pentru o pereche de ghete!

Am amuțit. Stiloul mi-a căzut din mînă. Rada a șovăit dacă să-l ridice sau nu, apoi, cu capul sus, s-a îndreptat spre ușă...

8

Într-o seară, m-am pomenit cu ea. Zgribulită, înfrigurată, cu fața albastră, buzele albe, pleoapele roșii, cearcăne vinete.

— Aș bea un ceai! mi-a spus. Pot să pun apa la fiert? Un ceai cu rom. Sabina e foarte bolnavă. E pe moarte...

— Cum? Ce are?

— O să ajungem acolo. Am să vă povestesc. Acum aș bea un ceai, un ceai cu rom. Cîteva ceaiuri...

Slăbise mult, tremura ca frunza. În noaptea aceea a rămas la mine. Adunată sub pături cu genunchii la gură, a reluat povestea de unde o lăsase:

— Eu sînt o ființă ordonată. O maniacă a ordinei. Și cînd încep un lucru, vreau să-l duc pînă la capăt. Altfel nu pot să dorm. Vreți să vă luați stiloul? Atunci cînd am plecat, am văzut că l-ați scăpat din mînă. Am vrut să-l ridic. Am vrut să mă întorc din drum. Mă gîndeam: Are să calce pe el! Și e păcat! E păcat să strivești un stilou. Mă gîndesc cîți ani mi-au trebuit ca să-mi pot cumpăra un stilou. L-ați ridicat?

— Da!

Și, ca un dirijor care așteaptă cu bagheta în mînă, liniștea desăvîrșită a sălii și a orchestrei care și-a încercat instrumentele:

— Atunci, putem continua. În primăvară, am întîlnit-o pe Luchi, într-o aglomerație, pe podul Grand. Frumoasă, elegantă! De nerecunoscut. Curioasă să știe tot: de unde vin, unde mă duc, dar să nu-mi lase timp să-i pun întrebări. Căuta, și reușea de

fiecare dată, să mă încredinţeze că tocmai la mine se gîndea, că pe mine mă căuta, că e o întîmplare fericită că i-am ieşit în cale. Cînd vorbea, aveam strania senzaţie că repetă cuvintele pe care le-a rostit într-o altă întîlnire, că ascult un disc pe care l-am mai auzit. „Rada, trebuie să vii la mine! Numai tu poţi să mă ajuţi. Nu ştiu ce e cu Cirus. Nu-l mai înţeleg. Cred că ştii că a renunţat la film. Nu se împăca cu operatorul şi nici cu alţii, cu nimeni. Toţi au avut cu el o răbdare de fier, dar el are răspunsuri de genul ăsta : «Cînd ai ajuns la avioanele cu reacţie, n-are rost să călătoreşti cu diligenţa». Vede totul în perspectivă şi pe plan european. Cînd i s-a imputat că e cosmopolit, a răspuns imperturbabil : «Există o bursă internaţională, o bursă a valorilor şi sînt fericit că Enescu şi Brîncuşi sînt atît de bine cotaţi. Sîntem cosmopoliţi dacă admirăm un jucător de tenis, campion mondial ? Cred că trebuie să facem totul ca să-l învingem». E convins că peste zece ani o să i se dea dreptate. Ce zici, Rada ? Are patruzeci de ani şi totuşi zece ani i se pare un fleac. Îl preocupă Lăpuşneanu. Tu i-ai dat ideea. Stă mai mult în bibliotecă decît acasă. Vrea să scrie o piesă şi nu-l interesează dacă o să se joace acum, sau în 1970. Habar n-are ce se întîmplă în casă şi cum mă zbucium ca s-o scot la capăt. Sînt zile cînd n-am nici de coşniţă. Singura soluţie e să cîştig şi eu. Nu ştie că am făcut probe de film. Au ieşit grozave. Mi le-a făcut Oleg".

— Oleg Stan ?

— Da. Dar nu din cauza filmului, de care habar n-are, a ieşit scandalul. Vreau să intru în teatru. Vreau să joc, vreau un angajament ! Am terminat Conservatorul acum patru ani. Cît am să mai clocesc ? Cirus s-a înfuriat. Şi eu mi-am luat copilul şi am plecat la mama. A venit după mine şi a acceptat toate condiţiile. Are oroare de scandal. Îţi închipui ce-ar fi un divorţ în care aş arăta că Cirus Hotaru e un retrograd, ca să nu spun altfel ! Dar ce înseamnă drepturile femeii, cînd eşti obligată să-ţi ascunzi diploma, cînd bărbatul îţi pune într-o mînă coada măturii, într-alta coada tigăii şi plodul în braţe ? Într-o zi, cînd i-am

întins paharul cu apă, eram gata să-i spun : „Poftim conașule"! M-am oprit la jumătatea cuvîntului, îngrozită, Rada, îți dai seama ? A făcut din mine un suflet de slugă...

— Luchi, vorbești ca pe scenă.

— Sînt gata să repet scena în fața Tribunalului. Cînd i-am spus lui Cirus s-a făcut verde. Tot încerca să zîmbească. „N-am știut că sînt însurat cu Eleonora Duse !" Ești tot așa de egoist de încrezut și de feroce, ca d'Annunzio ! i-am spus. Ne îndrăgostim de inteligența voastră diabolică și ne pomenim cu lipsa voastră de suflet." Comparația i-a plăcut.

— Și totul ți-a reușit conform planului ?

— Rada, sînt ultima roabă într-o țară liberă. Nu se mai poate ! Tu ce faci ? Mare toantă ai fost că nu l-ai luat pe Oleg ! Dar nu-i prea tîrziu. Maică-sa ține pe scrin fotografia ta. Știi ce frumușică ești pe fotografie ? Cu capul dat pe spate, într-o căpiță de fîn. Rîzi cu toată gura. N-am știut că ai dinți așa de frumoși și pernițe sub ochi. Ești foarte fotogenică !

— Luchi, cum ai ajuns acasă la Oleg Stan ?

— M-am împrietenit cu maică-sa. E foarte simpatică. Am vorbit despre tine. Te-am lăudat, să știi. Sînt convinsă că ultimul cuvînt nu s-a spus între voi. Părerea mea este că nu trebuie să-l scapi. Ce aștepți, Rada ? Ai cîțiva anișori. De ce nu vii pe la noi ? Vine atîta lume care ți-ar putea fi de folos ! Ce faci cu spectacolul de absolvență ? M-am gîndit la tine. Cirus o să-ți dea sfaturi, o să te ajute...

Și, luîndu-mă la braț :

— Hai la noi la masă ! Vino să-mi vezi băiatul !

Cirus s-a bucurat cînd m-a văzut. Lîngă masca lui Beethoven, cu gura la fel de amară, zîmbea. Dar niciodată nu mi s-a părut mai abătut.

— Rada ! îmi repeta numele cu o tristețe care mi-amintea de învățătorul din sat, sau de profesorul de la spitalul Brîncovenesc. Am vorbit despre tine cu Saru. E de acord să-l pui în scenă pe Alecsandri. Dar eu găsesc că te legi la cap fără să te doară.

— Am scos fragmentele cele mai interesante din piesele lui. S-ar putea face un Festival Alecsandri. Aş vrea să vedeţi materialul, schiţele...

— Sigur, din punct de vedere regizoral, poate să fie interesant.

Nu părea convins.

— Pentru spectacolul de producţie, m-am oprit la *Coana Chiriţa*. Dialectul e plin de umor, personajele au haz. Am studiat piesa pînă în cele mai mici amănunte.

— Da, cînd adînceşti o epocă, un autor, descoperi intenţii de care nici el n-a ştiut.

— Aş vrea să vă arăt descoperirile mele.

— Adu-ne materialul, Rada, ce mai atîta vorbă ! a intervenit Luchi. Hai, bate fierul cît e cald. Du-te, dar nu zăbovi, la patru trebuie să ies...

Uitase că m-a poftit la masă. Şi trebuia să înţeleg că nu pot rămîne după plecarea ei.

Cirus nu mai era stăpîn nici în camera lui de lucru. Biroul era invadat de jucării stricate. Printre rafturi, în bibliotecă, erau cărţi cu poze. Băieţelul — îi spuneau Cocoloş — făcea primii paşi. Dar era voinic, avea ochii lui Cirus şi era murdar de făină şi cocă.

— Un viitor bucătar ! rîdea Luchi. Mai avem unul în familie : fratele tatei era bucătar pe un vas comercial.

— Tu ştii să simplifici ! surîse Cirus, acru şi trist. Eşti în stare să-l trimiţi şi pe ăsta mic la cantină...

Mergeam grăbită, ca de obicei, gonind, cu un gust de ceriuşă pe care mi-l lăsa întotdeauna întîlnirea cu Luchi şi, mai ales, prezenţa lui Cirus alături de ea. Copilul lor era încîntător. Îi simţeam încă în palmă mînuţa, urmele de cocă lipită şi,pentru prima dată, îmi doream un copil al meu. Auzisem de atîtea ori primul lor strigăt. Luasem parte cu atîtea emoţii la apariţia lor în lume. I-am ţinut în braţe înaintea mamelor, şi fiecare mi se lipea de suflet, fără să doresc să fie al meu. Experienţa nenoro-

cită a Olgăi îmi punea frîne. Stătea de-a curmezişul oricărui elan. „Şi dragostea, Rada ?" Nu, toate disponibilităţile, toate forţele tinereţii mele trebuiau să se îndrepte spre un singur ţel. Eram aproape, şi n-aveam dreptul să arunc nici o privire înapoi. Ştiam că Cirus nu-şi face iluzii în ce priveşte concepţia mea regizorală, îndrăzneala cu care aş putea interpreta un autor care lui i se părea desuet. Totuşi eram sigură că va avea surprize şi eram nerăbdătoare să stau alături de el, să-l urmăresc citind foile mele, să-i surprind mirarea, aprobarea, surîsul, încruntarea.

Nu-mi mai dădeam seama ce tramvai trebuie să iau şi mă uitam cu un fel de curiozitate, şi, de ce să nu recunosc, cu invidie la cei care urcau atît de firesc în taxiurile din staţie. „Ce-ar fi să iau un taxi?" Îmi făceam socoteala cît timp mi-ar trebui ca să ajung pînă la cămin şi înapoi, şi cîţi bani ar trebui să am ca să iau o maşină, fără să fiu obligată să renunţ la o masă, cînd, deodată, îl văd pe Petrache. O ţinea de braţ pe Sabina. Cînd m-am apropiat, mi-am dat seama, îngrozită, că Sabina nu se poate ţine pe picioare şi am apucat-o de celălalt braţ. S-a uitat la mine, încercînd să surîdă. Ochii ei palizi erau imenşi, disproporţionaţi în feţişoara mică, albăstruie.

— Rada, ce bine ai picat ! Mă bucur !

Nu mă puteam bucura.

— Ce ai, Sabina ?

— Mi s-au muiat picioarele, aşa, deodată...

Iar Petrache, pe un ton care nu admitea replică :

— Vino cu noi, Rada !

Ne-am urcat în primul taxi.

— Îmi fac raze ! îmi explica Sabina. Petrache mă conduce, cînd nu poate mama. Dar pînă azi...

— De cînd eşti bolnavă ?

— Aproape de trei luni. Vara trecută am făcut nămol, băi calde şi plajă. Şi, uite, nu mi-au priit...

— Reumatism ! spune Petrache, cu vocea albă.

I-am dat curaj :

— Pe mine m-au dus pe targă la Vatra-Dornei și uite-mă !

— Să lăsăm astea ! șopti Sabina. Spune, Rada, ce faci ? Mai ai puțin și ajungi la potou. Șerban mă tot întreabă de tine...

Camera în care am intrat era aproape goală. Canapeaua îngustă, alături un scaun cu un patefon și un fotoliu balansoar. O namilă de motan negru ne-a ieșit în cale. Pe o măsuță, cărți, reviste multiple. Pe alta, medicamente și mai multe. Pe un perete, rafturi pline cu cărți, pe altul, un singur tablou : o barcă pescărească, imensă, grea, neagră, se lupta cu marea umflată, învolburată, de un verde intens. Pe marginea bărcii — sau mahoane, cum se numesc bărcile astea — silueta subțire, stilizată, neagră, a unei fete despletite care sta să-și ia zborul. Bărcagiului i se vedeau numai brațele opintite, pletele blonde de cavaler medieval. La orizont, soarele apunea în văpăi. Ce însemna, pe malul de nisip, urma unei tălpi uriașe repetată de cîteva ori ? Sau spiridușii aceia informi care, parcă, dansînd, împingeau barca ? Unde erau celelalte pînze, sculpturile în pămînt ars ? Parcă aici în pînza asta, se concentrase toată forța de luptă, nevoia de poezie, visurile Sabinei.

— Lăsați-mă ! Vreau să ajung singură.

Și Sabina întindea mîinile spre pat, dar spatele îi aluneca înapoi. Am sprijinit-o prompt. Petrache tăcea. Eu mă întrebam cu groază : „E poliomelită ?"

— Bine că mama nu e acasă !

Am culcat-o, sprijinindu-i capul pe perne și am învelit-o cu o pătură. M-am uitat la medicamente. Toate pentru reumatism.

— Ce doctor te îngrijește, Sabina ?

— Nu știu. La policlinică, pînă azi puteam să umblu.

— Vreau să chem un doctor. Rămîi tu, Petrache. Eu mă duc.

Sabina mă privi drept în ochi :

— Crezi că e atît de grav, Rada ?

— Un medic știe mai mult decît noi.

— Bine că sînt în pat. Mamei, o să-i spun că sînt obosită, că am făcut o plimbare mai lungă la Şosea. Rada, uite cărticica asta a scos-o Şerban, *Pietrele Doamnei*. Sînt reportaje...

Aş fi vrut să cer amănunte. Dar n-aveam nici o clipă de pierdut. Ca de obicei, n-aveam timp pentru mine.

Petrache m-a condus pînă la uşă...

— Rada, n-ar fi mai bine să rămîi tu, să mă duc eu?

— Nu!

— Crezi că e poliomelită? Ar fi îngrozitor, îngrozitor!

I-am pus mîna la gură.

— Stăpîneşte-te! Ne trebuie urgent un medic. Să-i puie un diagnostic. Un specialist în boli nervoase.

Petrache a scos bani din buzunar..

— Poate n-ai pentru maşină...

— Am!

Aveam deodată şi bani şi timp. Aveam şi curajul şi îndrăzneala de a-l căuta pe profesor acasă la el.

L-am găsit. Era la masă. Părul nins, ca o perucă albă, dar acelaşi zîmbet mucalit, dezabuzat, aceleaşi sprîncene negre, stufoase, aceeaşi distincţie atrăgătoare şi, pentru mine, aceeaşi privire blajină. M-a prezentat soţiei lui. Am încercat să mă scuz.

— E o oră nepotrivită.

— Tocmai terminasem masa! mi-a spus şi a dispărut.

Mi-am dat seama că e dintre femeile în aparenţă modeste, care ştiu să dispară, dar nu de tot, numai atît cît trebuie ca bărbatul să fie înduioşat, recunoscător şi să-i sacrifice orice alt sentiment.

— Rada, unde te-ai ascuns pînă acum? Ce ţi s-a întîmplat? Unde lucrezi? Ce faci? m-a întrebat profesorul, înviorat. Rada...

I-am vorbit de Sabina. Numai despre ea. Profesorul a telefonat unui coleg la Spitalul Central. I-a repetat ce ştia de la mine.

— O să vă trimit sora să vă ia cu maşina.

Eram iar soră.

— La ce spital lucrezi acum, Rada !

Ce curios mi se părea că nu știe ! Că nu știe nimic, nimic !...

— Am să caut să vă văd cît de curînd și am să vă spun. Vă mulțumesc din suflet...

Neurologul care a examinat-o pe Sabina mi-a spus :

— A fost tratată de reumatism și s-a declanșat un diabet.

Eram fericită, absurd fericită ! Nu era ce bănuisem ! Doctorul nu părea optimist.

— Trebuie internată, urgent.

Petrache m-a condus la cămin și l-am rugat să-i ducă lui Cirus o mapă în care aveam extrase din piesele lui Alecsandri cu indicații regizorale.

— Rada, sînt disperat ! Sabina mi-e atît de dragă !

— Se vede de la o poștă, Petrache !

— O iubesc.

— Sare-n ochi.

— Dar Sabina n-are ochi decît pentru Cirus. Căsătoria lui cu Luchi n-a schimbat nimic. Nici atitudinea lui „rezervată" politicește, involuția lui pe toate planurile. A refuzat să predea la Școala de literatură. Ba chiar a cerut desființarea ei. Sabina a fost furioasă. Acum îi dă dreptate. Cu toate că Șerban e un elev strălucit și sînt încă atîția tineri talentați. Dar nu despre asta e vorba. Sabina se topește. N-a slăbit, s-a topit. Parcă e o lumînare care se topește. Și Cirus îi cere să-și schimbe pieptănătura și-i spune că-i stă bine „slabă" și să mai slăbească.

— Vrea să-i ridice moralul.

— Nu, Rada ! E foarte serios preocupat de pieptănătura ei, de silueta ei. I-a adus o carte cu reproduceri de Cranah și i-a spus : „Uite, așa ești tu. Să nu te mai prind cu basmale ! Moda asta cu șepci și basmale, cu haine de mușama, cum purtau altădată lăptarii, și cu eroi pozitivi și negativi, ca în jocurile cu hoții și vardiștii, o să treacă și Cranah o să rămînă".

9

Pomii erau înfloriți. Orașul, ca un decor de teatru. Prea alb, prea roz, prea diafan, prea dulce. Mă duceam zilnic s-o văd pe Sabina. Încrederea ochilor ei măriți îmi amintea de Ardei, și-mi făceau rău. Aceeași nevoie de a fi mereu lîngă mine, de a-mi citi gîndurile. Se prindea de gîtul meu, îmi vorbea de Petrache.

— Mi-e drag, Rada! Mama, el și tu! Voi trei! Dar de poetul meu sînt îndrăgostită! așa-i spunea de la o vreme lui Cirus. Discul cu Moissi, el mi l-a trimis. Ții minte, Rada? Acum mi-a adus: *Tristan și Izolda*. Uite, pe măsuță...

Era un volum legat în piele, o legătură veche, de o rară frumusețe. Sabina îl mîngîia.

— Rada, parcă am băut și eu licoarea vrăjită. Cine mi-a dat-o? Cum s-a strecurat în sufletul meu? E un mister, totuși, dragostea, nu crezi? Ca și moartea! Încep să înțeleg angoasa lui Cirus, neliniștea lui, refuzul lui de a fi luat de agitația zilnică. „Parcă am trăi într-o cazarmă în care trebuie să fim tot timpul ocupați, ca să n-avem timp să gîndim", mi-a spus odată și m-am supărat. Acum, cînd mă gîndesc la moarte! Să nu te gîndești la moarte, Rada! Cînd trebuie să vină, vine. Dacă n-ar fi mama, totul ar fi mai ușor. Ce scump plătesc dragostea ei! Mama îți dă viața și-ți ia libertatea. N-ai dreptul să mori. În timpul războiului mi-a fost tare greu, din cauza ei. Eram U.T.C.-istă. Mama nu știa, nici Petrache. Nici eu nu știam nimic despre el, nici despre Șerban. Întreabă de tine...

— Sabina, ai vorbit destul.

— Rada, tu trebuie să pregăteşti decorurile, piesa şi-ţi pierzi timpul cu mine!

— Sînt soră.

— Ai fost. A fost un timp cînd m-am îndepărtat de tine. Nu te-am înţeles. Tu îţi urmăreai visul. Dar să ştii că mulţi au renunţat la visurile lor şi chiar la viaţa lor pentru ca tu, şi alţii...

— Ştiu, Sabina.

— Luchi l-a convins pe Cirus să facă un scenariu de film, o adaptare după o piesă de Alecsandri.

Am rămas siderată.

— Ce piesă?

— Nu ştiu. Era grăbită. A văzut pe Lipscani un pichet alb, înflorat. Vrea să-mi facă o rochie, s-o port în prima zi de vară. Rada, Şerban întreabă de tine mereu, numai de tine. Ţii minte cînd vindea ziare pe stradă? Ţii minte atunci de 1 Mai! Mama n-a vrut să mă lase cu voi. Aţi intervenit pentru mine. Luchi n-a vrut să vină. Spunea că-i bolnavă. Cînd am trecut pe la ea, am văzut pe măsuţa de noapte fotografia lui Mussolini, în ramă de argint. Am aruncat-o pe jos şi am călcat-o în picioare. Şi pe Şerban eram furioasă, că vinde jurnale burgheze. Eram furioasă că sînt prea mică. Eram îndrăgostită de Luchi, şi ea de Şerban. Şerban era îndrăgostit de tine, nu ştiai? Odată te-ai uitat la el şi ai spus că are ochi galbeni şi aţi vrut amîndoi să prindeţi o frunză din zbor. El a dus frunza la buze...

— Cum de-ţi aduci aminte, Sabina?

— Cînd stai în pat, îţi aminteşti atîtea amănunte! Şi vezi lucrurile altfel! Parcă le descoperi încă o dată...

— N-am înţeles niciodată prietenia ta cu Luchi. Atunci erai un copil. Dar pe urmă... Acum?

— Totdeauna aş fi vrut să-i semăn. O simţeam liberă, curajoasă. Nu-i era frică de viaţă. I s-a dăruit lui Şerban, fără să-i pună întrebări. Se întorcea spre viaţă, ca o plantă spre soare.

— E ușor cînd nu ai scrupule.

— S-a apărat cum a putut. Ea n-a avut părinți ca ai mei, buni și uniți. O mamă ca a mea.

— Nici eu n-am avut.

— Erai mai bine înarmată, Rada. Viața se lovește de tine ca valurile de stînci. Pe ea o iau ușor și atunci se agață de orice.

— De oricine.

— Ar fi ajuns și prin propriile ei forțe. Dacă n-ar fi fost copilul, nu s-ar fi măritat cu Cirus. Acum are panica bătrîneții. Se gîndește cu groază că o să împlinească treizeci de ani.

Sabina nu va împlini niciodată treizeci de ani ! m-am gîndit înfiorată. Parcă a știut că n-o să-i aibă și s-a grăbit să trăiască. Da, cred că a trăit : a luptat, a iubit, a pictat și a sculptat și a dansat și a plîns și a rîs. A trăit. Eram sigură acum că pentru ea a vrut Cirus să împrumute schiurile Agatei. Că au plecat împreună la munte. Pe Petrache îl iubește ca pe un frate, dar îi spune : „Îmi pare bine că nu ești fratele meu. Sufletul își poate permite unele piruete. În antichitate, frații și surorile se puteau căsători".

— Rada, sînt bogată. Am atîtea rezerve de afecțiune ! Nimeni nu știe cît de bogată sînt ! Cirus a scris pentru mine un sonet. O să apară mîine... Rada, ce bine că ești aici ! Mama se poate odihni. Toată noaptea îmi ține mîna, îmi sărută mîinile, îmi pune mîna pe frunte. Mă prefac că dorm, ca să atipească și ea. Dar nu atipește, spune rugăciuni, rugăciuni vechi, vechi de tot. Nu le înțeleg. Dar poate că o rugăciune, o poezie adevărată, un dans, o creangă de liliac sau un cîmp de lăcrămioare este același lucru. Nu crezi ? Odată, într-un cîmp de lăcrămioare, am îngenuncheat. Și mi-a venit să spun o rugăciune. Dar, fiindcă nu-mi aminteam nici una, am spus : „Amurgul pe lebede pune culori de sineală, de aur, de sînge". Ce lucruri frumoase s-au scris ! De ce le-am negat ? Am avut dreptate ? Nu știu ! Nu mai știu. Acum totul se transformă în culori, muzică, dans. Îl iubesc pe

Cirus. Şi nu mă simt vinovată, nici faţă de Petrache, nici faţă de Luchi...

— Sabina, odihneşte-te !

— Într-o zi, am negat tot ce mi-a încîntat copilăria. Am declarat că tot ce am citit e otrăvit şi putred.

— Sabina, trebuie să te odihneşti !

— Se înserează ! Ziua se găteşte în roz-violet, siniliu. Parcă se duce la bal. Rada, să fii atentă cînd vine mama ! Să nu bage de seamă ! Îi simt paşii ! Mama...

Am căutat-o pe Luchi la telefon, dar fie că scotea telefonul din priză, fie că punea pe altcineva să răspundă sau îşi prefăcea vocea, nu reuşeam s-o găsesc. Cînd, exasperată, am sunat la uşă, mi-a deschis.

— Ce bine-mi pare c-ai venit !

— Te-am căutat de cîteva ori. Vreau să-mi iau mapa. Luchi, să ştii că am muncit aproape doi ani.

— Rada, n-ai vrea să joc în examenul tău de producţie ? Să joc rolul Tarsiţei ? ! Nimeni n-o să ţi-l joace atît de bine ca mine. Voi nu mă cunoaşteţi. Nici tu, nici Cirus. Şi ţiu ca el să mă cunoască. E pentru mine o chestie de viaţă şi de moarte, să joc ! Şi vreau ca tu să ai succes. Îţi dai seama ce succes ai avea, dacă el ţi-ar da toate indicaţiile de regie ? De fapt, el o să regizeze piesa.

Îmi ardeau urechile, tîmplele, palmele. Am strîns pumnii, ca un boxer care n-are voie să bată.

— Luchi, am tremurat pentru fiecare zi de şcoală, am făcut gărzi de noapte ca să fiu studentă, am căutat să rezist, să ajung aici. Îţi dai seama ce înseamnă pentru mine spectacolul ăsta ? Am notat toate indicaţiile regizorale, tot materialul e studiat de mine. Trebuie să arăt ce ştiu, ce pot, cum gîndesc. Cirus a arătat ce ştie şi va mai arăta. Deocamdată se ţine departe. Aşteaptă. Poate să-şi permită să aştepte. El a debutat înainte de război şi a avut un succes răsunător. După război, şi-a exprimat ideile,

s-a afirmat și se va afirma. Cirus Hotaru există. Eu trebuie să încep să exist...

— Bine, Rada. Dacă tu crezi că nu mai ai nimic de învățat... În orice caz, cred că nu refuzi să joc eu rolul Tarsiței ? Am vorbit cu Saru.

— În numele cui ?

— Eram sigură că ai să fii de acord. Sîntem prietene de o viață. De cînd e Sabina bolnavă, mă simt și mai legată de tine. Tu ești o fire mai rece. Dar credeam...

Și, schimbînd tonul, ca o adevărată actriță :

— Rada, crezi că n-am talent ? Poate că n-am. Asta o să vezi la repetiție. Cunosc bine rolul.

— Ce înseamnă să cunoști rolul ? Să-l știi pe dinafară ? Rolul trebuie lucrat, șlefuit, cizelat iar și iar, pînă în cele mai subtile intenții. Îmi trebuie o actriță cu experiență.

— Dar eu am mai jucat. Nu debutez acum. În ultimul an de Conservator am plecat în turneu, pe urmă m-a sechestrat Cirus. Am să-ți arăt programele, să vezi în ce-am jucat. Dubluri în roluri principale. Știu, există prejudecata numelui consacrat. Dar ai să-ți dai seama, după prima repetiție, de ce sînt în stare. Saru ține la tine. Dacă n-ar avea încredere în mine...

O înecau lacrimile.

— Rada, Cirus trebuie să-și dea seama că am talent. Și e primul prilej, prima mea șansă. Dacă e numit director, pune piesa în repertoriul teatrului. Nu pot să-ți spun mai mult.

— Și acolo, cine o va regiza ? Cine va monta piesa mea ?

— E piesa lui Alecsandri.

— Materialul e scos din mai multe piese, viziunea regizorală e a mea !

— De cînd ai căpătat instinctul ăsta de proprietate, Rada ? Ești întotdeauna în contratimp. Piesa mea, materialul meu, viziunea mea !

N-am auzit cînd a intrat Cirus.

— Ce-i cu voi ? Vă certaţi ? Ce faci, Rada ?

— Am venit să-mi iau piesa.

— Vino la mine în birou să ţi-o dau.

Era slăbit, palid. Vocea răguşită, scăzută. Şi, pe cînd intram în încăperea cealaltă :

— Rada, nu sînt în totul de acord cu indicaţiile tale regizorale, dar ai muncit conştiincios...

Şi deschizînd sertarul :

— Unde e ? Luchi, cine a umblat aici ? Cine a luat mapa ?

— Eu. Am fost curioasă. Nu ştiu de ce eşti alarmat.

Mi-am dat seama că Cirus nu ştia nimic din toate proiectele lui Luchi şi mi-a părut nespus de bine.

— Ai început să-mi umbli şi în sertare ? De cînd ?

— De cînd le încui.

Şi Luchi ieşi trîntind uşa. M-am dus după ea.

— Luchi, nu vreau să vă certaţi din pricina mea. Dă-mi mapa cu tot ce-mi aparţine. Sînt foarte grăbită.

— Rada, te implor, lasă-mă să joc în producţia ta. E pentru mine chestie de viaţă şi de moarte. Odată m-ai scăpat de la moarte. Nu mă lăsa acum să mă înec. Cirus pretinde că am să-i fac numele de rîs. Numele lui ! Parcă n-aş avea şi eu un nume la meu ! Parcă n-aş avea un cap pe umerii mei ! Trebuie să văd cu ochii lui, să respir prin plămînii lui. Ţine conferinţe despre femeia în teatrul lui Cehov, dar mie-mi spune : „Nu-ţi permit ! Nu uita că porţi numele meu !" Ştiam că minorele devin majore prin căsătorie. Eu am devenit minoră de cînd m-a luat de nevastă. Vreau să-mi recapăt majoratul ! Vreau să mă regăsesc, să fiu eu. Vreau să-mi văd numele pe afiş, Luciana Gregorian, să-l văd tipărit. Ajută-mă, Rada !

— N-o să-mi ierte !

— Ce-ţi pasă, dacă ai conştiinţa că ţi-ai făcut datoria ?

— De ce n-ai curajul să-i spui toate astea ? De ce l-ai minţit ? Luchi, de ce nu i-ai spus de la început că ai urmat Conservatorul, că vrei să joci ?

— M-a obligat să-l mint. Toată societatea mă obliga atunci. Mă obligă şi acum. Crezi că nu mai sîntem obligate să mințim ?

— Mă tem că la tine a devenit o a doua natură.

— Mă tem că eşti şi tu contaminată de admirația atavică pentru măria-sa bărbatul ! Uite, citeşte aici...

Şi Luchi îmi arătă un şervet lung, prins în perete, pe care, cu arnici roşu, era brodat : „Regele casei este bărbatul".

— Şervetele astea le coseau străbunicile şi bunicile şi chiar mamele noastre. Noi le moştenim şi le atîrnăm în bucătărie, fără să ne revoltăm. Cînd se afumă, le scoatem, le spălăm, le călcăm şi le punem la loc. Copiii, cînd incep să citească, silabisesc prostiile astea. Şi noi rîdem şi ne creşte inima...

Furioasă, Luchi trage ştergarul din perete. Tencuiala plezneşte şi-i umple faţa şi părul de praf. Dar undeva, într-o ţintă, mai rezista. Şi Luchi trăgea şi urla :

— Ajunge !

Cirus dădu buzna, alarmat :

— Ce s-a întîmplat ?

— Am descoperit lozinci reacţionare în casa noastră !

Luchi urla, rîdea, plîngea. Cirus o măsura din cap pînă-n picioare, cu un calm desăvîrşit.

— Ştiam că nu ai talent. Dar credeam că ai temperament. Cînd colo eşti isterică, Luchi ! Isterică !

Din obişnuinţa de a reacţiona rapid, i-am dat un pahar cu apă în care am pus o linguriţă de zahăr, din cutia deschisă pe masă. Şi Luchi l-a băut pînă la fund, ca un copil.

— Vreau să iau aer ! Mă înăbuş aici ! Scoate-mă de-aici, Rada ! Mă sufoc !...

Am luat-o de braţ şi am ieşit împreună.

— E un monstru, repeta în sughiţuri, un monstru !

A doua zi, cînd am căutat-o la telefon, mi-a răspuns o voce străină :

— E plecată! Au plecat împreună... Da, toți trei: fiica mea, ginerele meu, nepotul meu...

Abia după o săptămînă, cînd m-am văzut în posesia materialului, m-am întrebat dacă Luchi n-a simulat criza aceea de isterie, ca să cîștige timp. Dar dacă jocul i-a reușit, înseamnă că e o bună actriță. Totuși nu mă încumetam să-i încredințez rolul Tarsiței...

10

Alexandru Saru, care fusese președintele Comisiei la examenul meu din anul III, mă prețuia. Notele mele i se păreau nedrepte. Credea că mi se cuvine o compensație, mă ocrotea. Și, împotriva clasei, care nu era de acord cu proiectele mele, îmi lua apărarea.

— Cred că e interesant să combini fragmente din diferite piese de Alecsandri. Se va vedea cît de bine a știut studentul să pătrundă opera autorului, să-i sublinieze intențiile, să scoată în relief mesajul.

Cînd a rămas singur cu mine, mi-a spus :

— Știu ce înseamnă pentru tine spectacolul de producție. Cunosc greutățile fiecăruia dintre voi, dar acum e vorba de tine.

Saru ne tutuia, dar, sub aparența intimității, simțeam prețuirea, respectul.

— Din păcate, Rada, actorii repetă în două piese. O repetiție de la opt dimineața la prînz și alta de la cinci după-amiază la șapte, după care se aranjează decorurile pentru spectacolul de seară. Deci, practic, n-ar fi loc să repeți. Actorii, ca să te ajute, vor să renunțe la cîte o repetiție. Directorul teatrului e de acord. Îți poți alege distribuția cum crezi...

Oare cu mine vorbea ? Îmi pot alege distribuția, actorii ? Eu, Rada Ionac ? De ce bucuriile prea mari sînt dureroase ? De ce nu te aștepți să zbori, de ce nu le simți dulceața, ci numai amarul ? De ce nu sînt exuberante, ci reculese, sfioase ?

— Rămîne actrița din rolul principal. Prietenul meu, Cirus Hotaru. De fapt e vorba de nevasta lui...

— Luchi ? Ce vrea ? Ce mai vrea ?

Ridicasem vocea. Saru mă privea surprins. Parcă aştepta o explicaţie. Dar continuă :

— Cirus nu e de acord ca nevasta lui să joace. Îl cunoşti. E destul de ciudat. Fata a îndurat cît a putut. Acum menajul se clatină. Ea ţine cu orice preţ să joace. El a rezistat cît a putut. În sfîrşit, îi dă o şansă. Să joace în piesa asta, adică într-un singur spectacol. Şi dacă are talent...

— Dar dacă nu are ? Doar nu e vorba aici de menajul ei, ci de producţia mea ! Ultimul meu examen ! Singurul spectacol !...

Ridicasem iar vocea, fără să vreau.

— E în avantajul tău, Rada. Cirus va face orice ca nevasta lui să se prezinte bine. E un mare orgolios.

— Dar el are o altă concepţie regizorală şi lui nu-i place teatrul lui Alecsandri. Şi nu vrea ca nevasta lui să reuşească, fiindcă nu vrea să fie actriţă. O să strice acasă tot ce am să clădesc eu aici. Iar cînd va dori să asiste la repetiţii — şi desigur că aşa va fi — îmi va stîrbi autoritatea cu autoritatea lui. Şi chiar dacă voi reuşi să-mi impun punctul meu de vedere, se va spune că toate meritele sînt ale lui. Aş vrea să mă înţelegeţi...

— Nu va veni la repetiţii, Rada, îţi promit. Şi dacă nu vei fi mulţumită, vei schimba actriţa.

— Dar atunci nici ea, nici el, nici prietenii lor nu mi-o vor ierta. Îi voi avea duşmani în tot ce voi încerca mai departe în teatru şi în viaţă...

— Rada, n-am vrut să-ţi spun : „Cirus a făcut anticameră la mine". Aveam pe cineva în birou şi a aşteptat la rînd cu alţii. E de imaginat ? Cirus Hotaru a aşteptat la uşa mea ! Înţelegi, Rada ? Ca să-mi vorbească de nevasta lui, să mă roage.

— Atît de mult o iubeşte ?

— Au un copil. Un divorţ, oricum s-ar pronunţa, strică sufletul copilului, viaţa. Cirus e prea lucid ca să nu vadă ultimele consecinţe. Nu pot să nu fiu alături de el...

— Aş vrea să fiţi alături de mine...

11

Erau doi ani de cînd gîndeam piesa, interpretarea, decorurile. În linii mari, mi se părea potrivită arhitectura românească, dar şi o influenţă bine marcată, care să sugereze franţuzismul epocii. Concepusem scena împărţită în două : în jumătatea din dreapta se va mişca Lunătescu, consevator feudal. În stînga, Tarsiţa, cu vocabularul şi mentalitatea importate de bonjurişti.

Dar lui Cirus nu-i plăcea vodevilul, farsa şi femeia, care, la patruzeci şi cinci de ani, e preocupată de dragoste, ca la douăzeci, pentru care soţul e o mobilă de care se împiedică, îl dezgusta.

Repetiţiile au început. Spectacolul căpăta din ce în ce mai multă viaţă, vigoare, relief. Luchi era disciplinată, muncitoare. Frumuseţea ei plastică se amplifica, se mişca pe scenă ca la ea acasă. Şi totul mergea bine pînă la scena scrisorii. Ofiţerul de cavalerie, Lionel, e îndrăgostit de o modistă. Tarsiţa, soţia lui Lunătescu, găsind pe masa modistei o scrisoare de amor, crede că e pentru ea. Luchi trebuie să citească scrisoarea, ca şi cînd l-ar avea în faţă pe cel ce-şi spune focul inimii, ca şi cînd treptat, ar ajunge în braţele lui. Ea are patruzeci şi cinci de ani. El e tînăr. Tot ce este feminitate în ea trebuie s-o ia razna. Din tăciunii acoperiţi de cenuşă trebuie să iasă vîlvătăi.

— Luchi, scrisoarea este un noroc nesperat, un miracol. Trebuie să citeşti, la început, uluită, ca de o fericire prea mare. Vrei şi parcă nu poţi să crezi. Începi să fredonezi, capeţi aripi,

te simți eliberată de toate îndoielile, de toate inhibițiile și, într-un crescendo de fericire, îți vine să dansezi, să sări, ca și cînd ai avea cărbuni aprinși sub tălpi. Și aproape înnebunești de fericire, înnebunești pur și simplu. Hai, Luchi, rolul ți se potrivește...

Și Luchi se încălzea, se deșuruba, se aprindea, se apropia de ceea ce voiam. Dar a doua zi cînd citea scrisoarea, parcă o strîngeau pantofii.

— Ce-i cu tine, Luchi? Spune-mi ce te reține? De ce nu uiți cum te cheamă, cine ești? De ce nu scuturi de pe umerii tăi cei patruzeci și cinci de ani ai Tarsiței? Bărbatul a înșelat-o pe toate cărările. E rîndul ei să se bucure fără constrîngere. Doar știi ce înseamnă să-ți iei revanșa asupra vieții...

— Ai dreptate.

Mi-era milă de ea. Cu zece ani în urmă, o văzusem albă ca hîrtia pe masa de operație. Firul care o lega de viață se subția, gata să se rupă, la optsprezece ani. Îi urmăream atunci respirația și fiecare răsuflare părea ultima, și mîinile mele agile, atente, ajutau mișcările de prestigitator ale profesorului care se lupta s-o salveze. Și mă legam de ea, ca de atîția alți bolnavi pe care mi se părea că știința singură nu poate să-i salveze fără voința lor de a trăi, fără voința mea, fără voința noastră. Dar acum nu trebuie să privesc înapoi. Dacă într-adevăr ceva din voința mea se transmitea bolnavilor pe masa de operație, și uneori chiar muribunzilor, de ce n-o pot însufleți acum pe Luchi? Am fost o bună infirmieră. Sînt oare un prost regizor? Să fi avut dreptate cei care au încercat să mă oprească în drum? Cursa a fost grea, obstacolele mereu mai înalte. E ultimul.

— Luchi, cînd eram mică, aveam o prietenă surdo-mută. Vroiam s-o fac să înțeleagă tot ce se întîmplă în sat. I se aprindeau obrajii și ochii, bătea din palme, se bucura sau plîngea. Uita că e surdo-mută. Pe tine ce te reține? Ce trebuie să uiți și nu poți? Parcă te stînjenește o privire peste umăr, pe care nimeni afară de tine n-o vede. Spune, Luchi, în cine n-ai încredere? În tine sau în mine? Eu ți-am întins mîna. Acum, dacă te înec, mă tragi și pe mine la fund...

Mi-a mărturisit că acasă repetă cu Cirus, care-i cere un joc mai interiorizat, mai sobru.

— Are oroare de ostentație, de efuziuni, de descărcările sufletești „directe". Pretinde că bucuria exteriorizată, fără frîne, e vulgară, penibilă, ca orice incontinență, și cine nu-l ascultă pe el nu are sensibilitate sau nu are talent. Numai el poate fi garanția acestui talent, numai el poate obține pentru mine un contract. Numai datorită lui pot intra în teatru. Adevărul e altul. Cirus nu se poate împăca cu ideea ca nevasta lui să apară pe scenă. Nevasta lui Cirus Hotaru în rolul unei femei de duzină, o femeie care-și înșeală bărbatul! Nu și nu! Dacă aș juca în Sfînta Ioana, ar accepta mai ușor. Dar o femeie care-și înșeală bărbatul? În bărbatul Tarsiței lumea o să-l vadă pe el. Înțelegi grozăvia?

Da, ăsta-i adevărul. Nevoia lui de a mă claustra nu numai concret, în casă, dar prin impunerea unui tipar de gîndire care este al lui, un calapod în care mă obligă să intru chiar cu riscul de a mă sufoca. În locul oricărui schimb de păreri, îmi impune părerea lui. Motorul oricărei păreri e gelozia, neîncrederea, nevoia de absorbție totală a ființei mele, de distrugere a personalității mele. Orice elan al meu e combătut, dacă nu se îndreaptă spre el, orice contact cu viața suspectat, comentat, interpretat și interzis. O privire pe fereastră, un gînd, un proiect, o aspirație, ascund un substrat erotic pe care-l presupune, îl bănuiește. Anna Karenina e pentru el o femeie stricată. Dacă și-a înșelat bărbatul, nu-l interesează de ce. Dacă o aprobi, înseamnă că-i semeni, că vei călca pe urmele ei, dacă o aperi, înseamnă că-ți cauți scuze pentru ocazia care se va ivi. Cauți ocazia. Îl cauți pe Vronsky. Ce importanță are că nu l-ai găsit, dacă îl aștepți? Și îl aștepți, e sigur, dar trebuie să te împiedice să-l înșeli în mod concret.

— E atît de gelos?

— E dement, orgolios. Amorul propriu ucide în el orice alt sentiment. Dacă nevasta lui e actriță, atunci trebuie să fie

la nivelul Stellei Cumpbell, care toată viața l-a iubit pe Bernardt Shaw. După el, talentul e tocmai lipsa ușurinței de a reda fie. și cel mai simplu cuvînt, gest, așa cum îți vine, cum l-ai auzit pe stradă, în tramvai, sau la mama acasă. Firescul din film e dezastruos în teatru...

L-am căutat pe Saru, i-am spus toate astea și l-am rugat să vie la repetiție.

— Trebuie să ai tact, Rada.

— În cazul de față, ce-nseamnă tact ?

— Răbdare.

— Poate că n-am destulă autoritate.

— Rada, prima condiție, ca să fii regizor, e să ai autoritate. E o condiție *sine qua non*.

— Sînt studentă.

— Ți-ai dat toate examenele. Dacă-i ceri lui Luchi să-și imagineze că are patruzeci și cinci de ani și e îndrăgostită, tu trebuie să fii convinsă că te-ai născut regizor și că ești în stare să miști munții cu autoritatea ta.

M-a luat de braț și nu mi-a dat drumul pînă la teatru. Prezența lui a impus actorilor sau îmi transmisese mie o încredere care mă făcea să mă mișc de parcă aș fi fost Stanislavski sau Reinhardt ? Saru e mulțumit de jocul actorilor, de mișcarea pe care o imprimam ? ! Fără ca nota să fie forțată, Tarsița se mișca în partea scenei unde decorul avea influență franceză, iar soțul ei în colțul oriental. Pașii îi duceau spre linia de mijloc a scenei și erau expresivi, aveau o ritmicitate interioară, care amintea pantomima.

În sfîrșit, ultima repetiție. Decoruri, costume, lumini. Stau în fundul sălii, hotărîtă să nu intervin, dacă nu e strict necesar.

Luchi citește scrisoarea. Începe bine, dar simt că frîna intră în funcțiune. N-am curaj s-o întrerup. Dar premiera e mîine. E primul spectacol pe care-l regizez. N-am dreptul să înșel nădejdile care s-au pus în mine și nici să dau dreptate celor ce mi-au stat în cale. E ultimul obstacol peste care trebuie să sar.

E ultimul obstacol şi pentru Luchi. „Rada, prima condiţie a unui regizor e să aibă autoritate". Să închid ochii ? O soră n-are voie să închidă ochii. O soră acţionează.

— Fii isterică, Luchi !

Nu-mi recunosc vocea.

— Dacă ai confundat talent cu temperament şi temperament cu isterie, fii măcar isterică, Luchi ! erau cuvintele lui Cirus.

Nu ştiu cum s-au înregistrat, cum s-au repetat. Tăcerea-i încordată. Nu îndrăznesc să privesc împrejur. N-aveam dreptul să repet cuvintele lui. S-o insult pe nevasta lui. Dar nimeni nu-mi cere socoteală. Luchi n-a coborît de pe scenă. Aşteaptă. Totul a înţepenit, ca pe platoul de filmare, cînd operatorul dă semnalul.

— Reluăm scena. Luchi, dacapo, scrisoarea !

Luchi a pornit în cursă, ca un cal nărăvaş. Aleargă nebuneşte. Sare peste obstacole, peste toate, peste orice obstacol. Nimeni n-o mai poate opri...

Aplauze !

Speriată, îl caut cu privirea pe Saru, dar dau de Cirus. Prins, emoţionat, priveşte uimit scena, ca un copil care se află pentru prima dată la teatru. Saru bate din palme. Toată lumea aplaudă. Aş vrea să las totul, să fug.

— Rada, te felicit !

Cirus îmi stringe mîinile.

— Ai făcut un miracol ! Luchi a fost sinceră pentru prima dată.

— De la dumneavoastră am învăţat cum se obţine sinceritatea.

Saru m-a îmbrăţişat. Se înghesuiau în jurul meu Brateş, Anton, Cojocel şi mulţi alţi colegi. Dintre toţi, cel mai drag mi-e Romi. Şi-a vîndut o cămaşă ca să-şi cumpere sfoară să-şi facă o cortină. Găsise două draperii vechi şi era fericit : „Alţii n-au cortină, aprind şi sting lumina, eu am cortină !" L-am sărutat. Nu era bărbierit.

— Mă bărbieresc mîine. Mîine-i premiera.

Luchi căuta să-şi facă loc printre ei.

— Rada, îţi mulţumesc.

— Eu îţi mulţumesc, Luchi.

— Hai, vino cu noi.

Brateş şi Cojocel trăgeau de mine.

— Nu te lăsăm. E o zi mare. Hai să mîncăm împreună.

Era o zi mare, într-adevăr. M-am gîndit la Olga. Trebuie să mă duc s-o invit.

Bucuria mea era tristă. Lipsea Mitruţ, lipseau prea mulţi. Gîndul mi s-a oprit la Sabina.

La crematoriu, lîngă urna Sabinei l-am găsit pe Petrache. Lîngă el un tînăr înalt, cu părul întunecat, răvăşit, cu ochii ca chihlimbarul.

— Rada!

Parcă întreba: unde-ai fost pînă acum? De ce ai întîrziat? În ochii galbeni scînteiau puncte verzi-cafenii.

— Ce flori frumoase!

— Şerban! Nu te-am văzut de mult!

Îl vedeam ca prin ceaţă.

— O să căutăm să cîştigăm timpul, Rada!

Îi regăseam vocea guturală. Îmi regăseam adolescenţa. Timpul făcea tumbe, înainte, înapoi...

— Nu facem decît asta, Şerban. Îl cîştigăm şi-l pierdem.

— Ca la munte, urci şi cobori. Dar pînă la urmă, ajungi unde trebuie.

— Atunci, de ce sîntem trişti?

— Am pierdut mulţi prieteni pe drum.

Iar Petrache, încercînd să surîdă:

— Dănţuim ţinîndu-ne de mînă cu viii şi cu morţii...

Am pus o parte din flori pe urna Sabinei, cîteva le-am dus lui Mitruţ. Şi am pornit să colindăm, ca pe vremuri, oraşul.

— Rada, îmi pare rău că n-am fost la spectacolul tău!

— Şi mie îmi pare rău, Şerban. Ai fi văzut-o pe Luchi. A jucat rolul principal cu multă vervă.

— Era actriţă la şaisprezece ani. Joacă cum respiră.

— Numai că, în teatru, nici să respiri nu e uşor. A muncit mult, să ştii. Are preseverenţă, răbdare.

— Îl are şi pe Cirus Hotaru.

— Şi pentru asta îţi trebuie perseverenţă, răbdare.

Nu ştiu cum s-a pierdut Petrache în forfota străzii. Un grup de tineri discutau gălăgios în faţa unui cinematograf. Şerban îmi arătă o fetişcană bălaie, cu coade scurte, împletite peste urechi, răsucite ca nişte toarte.

— Uite, aşa erai tu. Părul tău mirosea a grîu copt şi a soare.

— Ei sînt generaţia de după război, Şerban. Noi, cea dinainte.

— Nu ne despart decît zece ani.

— Ne va despărţi totdeauna războiul...

CUPRINS

Partea întîi . . . 7
Partea a doua . . . 117
Partea a treia . . . 191

M-am născut la Constanța în noiembrie 1907. Prima mea dragoste: marea. Prima mea durere, despărțirea de mare, cînd ne-am refugiat, în 1916. Am căutat-o pe malurile Dunării, la Brăila, pe cheiurile Dîmboviței, la București, unde ne-am stabilit.

După ce am terminat liceul, aș fi vrut să mă înscriu la Conservator, să ajung actriță, dar mi-am luat licența în Drept, am făcut avocatură și am început să scriu. N-am crezut că am talent, n-am dorit să ajung scriitoare. Am vrut să scriu o singură carte, ca o singură viață, a mea. Copilăria pierdută nu-mi dădea pace.

Mîna lui Liviu Rebreanu pe umărul meu mi-a pecetluit destinul.

Și totuși, n-aș mai fi scris fără îndemnul lui E. Lovinescu, fără atmosfera „Sburătorului".

Romanul, care amintește de Mauriac, de Giono, de Julien Green, nu lasă nici o clipă impresia unui „à la manière de". Scriitoarea este prea gîlgîitor condusă de suflul povestirii, ca influențele sau înrudirile să aibe timp să se manifeste. Realitatea se preface imediat în literatură cu puținele modificări de rigoare. Nu există răgaz pentru a ține seama de tot ce se oferă, – necum pentru poleituri și floricele.

N. CARANDINO
Tribuna, 17 iunie 1971

I.S.B.N. – 973-9127-20-7

Lei 198